

Regeringens proposition

1979/80: 122

om ordningsvakter och bevakningsföretag;

beslutad den 13 mars 1980

Regeringen förelägger riksdagen vad som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll denna dag för den åtgärd eller det ändamål som framgår av föredragandens hemställan.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

HÅKAN WINBERG

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en lag om ordningsvakter. Enligt den nya lagen skall ordningsvakter kunna förordnas att medverka till att upprätthålla ordningen vid offentliga tillställningar, allmänna sammankomster, badplatser, lägerområden samt lokaler eller platser för sport, spel eller annan sådan verksamhet liksom vid lokaler eller utrymmen där alkoholdrycker serveras till allmänheten. Om det finns ett särskilt behov och det är av väsentlig betydelse från allmän synpunkt skall ordningsvakter kunna förordnas även i andra fall. I lagen regleras vidare bl. a. kvalifikationskrav, förordnande och allmänna åligganden för ordningsvakter. I propositionen behandlas även andra frågor beträffande ordningsvakter. Dessa gäller bl. a. befogenheter, utbildning och utrustning samt avgränsningen av ordningsvakternas verksamhet från polisens. Ändringar som berör ordningsvakterna föreslås även i bl. a. brottsbalken, lagen (1938: 274) om rätt till jakt och lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

I propositionen föreslås också ändringar i lagen (1974: 191) om bevakningsföretag. Ändringarna innebär bl. a. att kravet på auktorisation för bevakningsverksamhet utvidgas samt att underlag skapas för en bättre tillsyn över bevakningsföretagen. Vidare berörs frågan om utbildning för den personal som är anställd i ett bevakningsföretag och har till uppgift att utföra bevakningstjänst (väktare).

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 januari 1981.

Förslag till

Lag om ordningsvakter

Härigenom föreskrivs följande.

Allmänna bestämmelser

1 § I enlighet med vad som föreskrivs i denna lag får den som inte är anställd som polisman förordnas att som ordningsvakt medverka till att upprätthålla allmän ordning.

2 § Ordningsvakter får förordnas att tjänstgöra vid

1. offentliga tillställningar som avses i 9 § allmänna ordningsstadgan (1956: 617),
2. allmänna sammankomster som avses i 1 § lagen (1956: 618) om allmänna sammankomster,
3. badplatser, lägerområden samt lokaler eller platser för sport, spel eller annan sådan versamhet, allt under förutsättning att allmänheten har tillträde dit,
4. lokaler eller utrymmen där alkoholdrycker serveras till allmänheten med tillstånd enligt 37 § lagen (1977: 293) om handel med drycker.

3 § Om det finns ett särskilt behov och det är av väsentlig betydelse från allmän synpunkt, får ordningsvakter förordnas även i annat fall än som avses i 2 §.

Kvalifikationskrav

4 § Endast den får förordnas till ordningsvakt som med hänsyn till laglydnad och övriga omständigheter är lämplig för uppdraget och har fyllt 20 men inte 65 år. Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer meddelar föreskrifter om ordningsvakternas utbildning.

Förordnande

5 § En ordningsvakt förordnas av rikspolisstyrelsen om tjänstgöringsområdet berör flera län, av länsstyrelsen om det berör flera polisdistrikt inom länet och i övriga fall av polisstyrelsen. Förordnandet meddelas för viss tid, högst tre år.

I förordnandet skall anges för vilken verksamhet och inom vilket område det gäller. Meddelas förordnandet med stöd av 3 §, skall det också innehålla uppgift om tjänstgöringsställe.

Allmänna åligganden

6 § En ordningsvakt lyder under polisstyrelsen i det distrikt där han tjänstgör. Han är skyldig att lyda en order som en polisman meddelar i tjänsten, om det inte är uppenbart att den inte angår tjänstgöringen som ordningsvakt eller att den strider mot en lag eller en annan författning.

7 § En ordningsvakt skall hålla polisstyrelsen underrättad om förhållanden som rör hans verksamhet och är av sådan art att de bör komma till styrelsens kännedom.

8 § För att verkställa en åtgärd får en ordningsvakt inte använda strängare medel än förhållandena kräver. Han bör i första hand söka vinna rättelse genom upplysningar och uppmaningar.

När en ordningsvakt ingriper skall han se till att åtgärden inte väcker onödigt uppmärksamhet eller orsakar större olägenhet än som är oundviklig med hänsyn till dess syfte.

Återkallelse av förordnande

9 § Uppfyller en ordningsvakt inte längre de villkor som anges i 4 §, får förordnandet återkallas. Detsamma gäller när det finns något annat särskilt skäl för återkallelse. Beslut om återkallelse meddelas av den myndighet som har meddelat förordnandet.

Uppkommer fråga om att återkalla ett förordnande och kan det antas att förordnandet kommer att återkallas, får myndigheten besluta att avstänga ordningsvakten från tjänstgöring för tiden till dess frågan om återkallelse har prövats slutligt. Även i annat fall får beslut om avstängning för visst tjänstgöringstillfälle meddelas, om ordningsvakten åsidosätter vad som åligger honom i hans verksamhet.

Är det fara i dröjsmål får beslut om avstängning meddelas av en polisman. Ett sådant beslut skall skyndsamt anmälas till den myndighet som har förordnat ordningsvakten. Har avstängningen ej redan upphört, skall myndigheten omedelbart pröva om den skall bestå.

Besvär

10 § Beslut som en polisstyrelse har meddelat enligt denna lag överklagas hos länsstyrelsen genom besvär.

Beslut som en länsstyrelse eller rikspolisstyrelsen har meddelat enligt denna lag överklagas hos regeringen genom besvär.

Tystnadsplikt

11 § En ordningsvakt får inte obehörigen röja eller utnyttja vad han på grund av uppdrag enligt denna lag har fått veta om enskilda personliga förhållanden eller förhållanden av betydelse för rikets säkerhet eller för beivrandet av brott.

I det allmännas verksamhet tillämpas i stället bestämmelserna i sekretesslagen (1980: 000).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1981. Ett förordnande att vara ordningsvakt som har meddelats före ikraftträdandet skall därefter gälla som förordnande för ordningsvakt enligt denna lag. Förordnandet upphör dock att gälla vid utgången av år 1982, såvida det inte dessförinnan har återkallats eller annars upphört att gälla.

Förslag till

Lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 22 kap. 14 § och 24 kap. 2 § brottsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

22 kap.

14 §¹

Under beredskapstillstånd och då riket är i krig skall såsom krigsman anses, förutom den som på grund av 21 kap. 20 § eller med stöd därav givna bestämmelser är krigsman, jämväl envar annan som är tjänstgöringsskyldig vid *krigsmakten*, i den mån ej regeringen annorlunda förordnar. Vad som sägs om krigsman skall, då riket är i krig, äga motsvarande tillämpning å polisman vilken, utan att vara tjänstgöringsskyldig vid *krigsmakten*, är skyldig att deltaga i rikets försvar, å den som har att fullgöra för bevakning av viss egendom erforderlig polisverksamhet och därvid enligt regeringens förordnande tillhör *krigsmakten* ävensom å den som tillhör sådan tjänstegren inom civilförsvaret, vars personal jämlikt regeringens förordnande är skyldig att utöva verksamhet som åvilar *krigsmakten*.

Den som eljest under beredskapstillstånd eller då riket är i krig vistas vid avdelning av *krigsmakten*, som är i fält eller tjänstgör under liknande förhållanden, skall ock anses såsom krigsman.

Beträffande krigsfånge, krigsdeltagare som internerats vid krig under vilket riket är neutralt och utländsk man som vistas bland krigsfångar eller internerade krigsdeltagare för att utöva sjukvård eller andlig vård skall i tillämpliga delar gälla vad för krigsman är stadgat.

Under beredskapstillstånd och då riket är i krig skall såsom krigsman anses, förutom den som på grund av 21 kap. 20 § eller med stöd därav givna bestämmelser är krigsman, jämväl envar annan som är tjänstgöringsskyldig vid *försvarmakten*, i den mån ej regeringen annorlunda förordnar. Vad som sägs om krigsman skall, då riket är i krig, äga motsvarande tillämpning å polisman vilken, utan att vara tjänstgöringsskyldig vid *försvarmakten*, är skyldig att deltaga i rikets försvar, å skyddsvakt som har förordnats med stöd av 10 § lagen (1940:358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. samt å den som tillhör sådan tjänstegren inom civilförsvaret, vars personal jämlikt regeringens förordnande är skyldig att utöva verksamhet som åvilar *försvarmakten*.

Den som eljest under beredskapstillstånd eller då riket är i krig vistas vid avdelning av *försvarmakten*, som är i fält eller tjänstgör under liknande förhållanden, skall ock anses såsom krigsman.

¹ Senaste lydelse 1974: 565.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

24 kap.

2 §

Om polisman, som skall verstålla tjänsteåtgärd, mötes eller angripes med våld eller hot om våld, må han för åtgärdens genomförande bruka det våld som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt. Detsamma gäller sådan vaktpost eller annan krigsman eller civilförsvarspersonal under civilförvarsberedskap, som fullgör polisuppgift eller tjänstgör för bevakning eller för att upprätthålla ordning.

Rymmer fånge eller den som är häktad, anhållen eller eljest berövad friheten eller sätter han sig med våld eller hot om våld till motvärn eller gör han på annat sätt motstånd mot någon under vars uppsikt han står, då denne skall hålla honom till ordningen, må ock till rymningens hindrande eller ordningens upprätthållande brukas det våld som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt. Om någon som skall häktas, anhållas eller eljest berövas friheten söker undkomma eller hindra den som äger verkställa åtgärden, må jämväl brukas våld enligt vad nu är sagt. Detsamma skall gälla därest, i fall som avses i detta stycke, motstånd övas av annan än förut nämnts.

Om en polisman eller annan som avses i första stycket eller den, som med stöd av lag eller annan författning har förordnats av myndighet att medverka till att upprätthålla allmän ordning eller säkerhet eller att utföra bevakning eller annan tillsyn, skall med laga rätt avvisa eller avlägsna någon från ett visst område eller utrymme, får han, om han möts av motstånd, även i andra fall än som sägs i första och andra styckena för att genomföra åtgärden bruka det våld som med hänsyn till omständigheterna är försvarligt. Detsamma gäller när någon som nu nämnts eller annan i myndighetsutövning med laga rätt skall verkställa kroppsvisitation, kroppsbesiktning, husrannsakan eller beslag eller annat omhändertagande av egendom.

Har någon enligt denna paragraf rätt att bruka våld, äger envar som kommer honom till hjälp samma rätt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1981. Vad som i 22 kap. 14 § första stycket i dess äldre lydelse har föreskrivits om den som har att fullgöra för bevakning av viss egendom erforderlig polisverksamhet och därvid enligt regeringens förordnande tillhör krigsmakten skall dock gälla intill utgången av år 1982.

Förslag till**Lag om ändring i lagen (1973: 558) om tillfälligt omhändertagande**

Härigenom föreskrivs att 10 § lagen (1973: 558) om tillfälligt omhändertagande skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

10 §

Bestämmelserna i 3 och 4 §§ samt 5 § första stycket gäller i tillämpliga delar även den som utan att vara polisman förordnats att fullgöra polisverksamhet, om ej annat framgår av förordnandet.

Föreslagen lydelse

Bestämmelserna i 3 och 4 §§ samt 5 § första stycket gäller i tillämpliga delar även *ordningsvakt och* den som utan att vara polisman förordnats att fullgöra polisverksamhet, om ej annat framgår av förordnandet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1981.

4 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1976: 511) om omhändertagande av berusade personer m. m.**

Härigenom föreskrivs att 10 § lagen (1976: 511) om omhändertagande av berusade personer m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

10 §

Vad som sägs i denna lag om polisman gäller även den som utan att vara polisman förordnats att fullgöra polisverksamhet, om ej annat framgår av förordnandet.

Föreslagen lydelse

Vad som sägs i denna lag om polisman gäller även *ordningsvakt och* den som utan att vara polisman förordnats att fullgöra polisverksamhet, om ej annat framgår av förordnandet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1981.

5 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.**

Härigenom föreskrivs, att 2 § lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Förslagen lydelse

2 §¹

Angående beslag av egendom som avses i 1 § skall vad i allmänhet är stadgat om beslag i brottmål äga motsvarande tillämpning med följande avvikelser:

1. Beslagtagnen egendom må bevisligen förstöras om dess värde är ringa eller egendomens förstörande eljest måste anses försvarligt. I annat fall må egendomen försäljas, spritdrycker, vin eller starköl till det i lagen (1977: 293) om handel med drycker omnämnda partihandelsbolaget, öl till tillverkare av sådan vara och annan egendom på sätt som med hänsyn till egendomens beskaffenhet finnes lämpligt. Belopp, som erhållits vid försäljning av beslagtagnen egendom, tillfaller kronan.

Beslut om förstörande eller försäljning meddelas av undersökningsledaren eller åklagaren. I fall som avses i 23 kap. 22 § första stycket första punkten rättegångsbalken får sådant beslut meddelas även av polismyndigheten.

Går beslag åter och är egendomen jämlikt denna paragraf förstörd eller såld, skall ersättning av allmänna medel utgå med belopp, som motsvarar egendomens pris vid försäljning till allmänheten eller eljest finnes skäligt. Beslut om ersättning meddelas av åklagaren. Är den som drabbats av beslaget missnöjd med beslut om ersättning, äge han inom en månad från det han erhöll del av beslutet påkalla rättens prövning därav. Ansökan härom göres vid den domstol, som ägt upptaga fråga om beslagets bestånd. Ersättning utbetalas av länsstyrelsen efter framställning av åklagaren.

2. Vad i 27 kap. 7 § rättegångsbalken är stadgat om att åtal skall väckas inom viss tid skall ej gälla i annat fall än då rätten utsatt sådan tid.

3. Har förverkande av beslagtagnen egendom ej förelagts och godkänts i samband med strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot och väckes ej åtal, prövar åklagaren, huruvida egendomen skall vara förverkad enligt 1 §. Förordnande därom meddelas skriftligen. Den, från vilken beslaget skett, äger hos åklagaren anmäla missnöje med förordnandet inom en månad från det han erhöll del därav. Anmäles missnöje, har åklagaren att, om ej beslaget finnes böra hävas, väcka talan om egendomens förverkande. Sker det ej inom en månad från det anmälan gjorts, skall beslaget gå åter.

4. Om polisman verkställer beslag och förelägger förverkande av den beslagtagna egendomen i föreläggande av ordningsbot, skall anmälan om beslaget göras hos polismyndigheten.

5. I fråga om spritdrycker, vin eller starköl, som i strid mot gällande bestämmelser medföres vid offentlig tillställning, äger ordningsvakt som med stöd av myndighetsförordnande utövar polisverksamhet vid tillställningen samma rätt att taga egendomen i beslag som enligt rättegångsbalken tillkommer polisman.

5. I fråga om spritdrycker, vin eller starköl, som i strid mot gällande bestämmelser medföres vid offentlig tillställning, har den som tjänstgör som ordningsvakt vid tillställningen samma rätt att taga egendomen i beslag som enligt rättegångsbalken tillkommer polisman.

Ordningsvakt som verkställt beslag skall skyndsamt till polismyndigheten göra anmälan härom och överlämna den beslagtagna egendomen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1981.

¹ Senaste lydelse 1977: 297.

6 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1938: 274) om rätt till jakt

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1938: 274) om rätt till jakt dels att 26 § 1 mom. och 31 § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att nuvarande 39 § skall betecknas 40 §,

dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 39 §, av nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*26 §¹

1 mom. Den som vill utöva jakt vare pliktig erlægga jaktvårdsavgift.

Till bevis om att den jagande fullgjort vad honom enligt första stycket åligger skall han vid jakten medföra ett för honom gällande jaktkort; och vare han pliktig att vid anfordran uppvisa kortet för polisman eller med polismands befogenhet utrustad ordningsvakt för jaktbevakning, befattningshavare vid domänverket, vid tullverkets kust- eller gränsbevakning eller vid lantbruksnämnds rennäringsavdelning, stiftsjägmästare eller dennes biträden ävensom för den som äger, innehar eller vårdar marken eller den eljest där äger jakträtt; skolande den befattningshavare vid domänverket, lantbruksnämnds rennäringsavdelning och stiftsnämnd sålunda tillkommande befogenheten att påfordra uppvisande av jaktkort hava avseende allenast på mark som står under hans förvaltning eller uppsikt.

Till bevis om att den jagande fullgjort vad honom enligt första stycket åligger skall han vid jakten medföra ett för honom gällande jaktkort; och vare han pliktig att vid anfordran uppvisa kortet för polisman, av länsstyrelsen förordnad jakttillsynsman, befattningshavare vid domänverket, vid tullverkets kust- eller gränsbevakning eller vid lantbruksnämnds rennäringsavdelning, stiftsjägmästare eller dennes biträden ävensom för den som äger, innehar eller vårdar marken eller den eljest där äger jakträtt; skolande den befattningshavare vid domänverket, lantbruksnämnds rennäringsavdelning och stiftsnämnd sålunda tillkommande befogenheten att påfordra uppvisande av jaktkort hava avseende allenast på mark som står under hans förvaltning eller uppsikt.

31 §²

Anträffas å bar gärning någon som olovligt jagar å annans jaktområde, må jakträttsinnehavaren eller den som äger, innehar eller vårdar marken så ock deras folk i fall som avses i 30 § tredje stycket frångå den jagande jaktbytet och eljest taga detta i beslag ävensom beslagtagna vapen, ammunition, annat jaktredskap, hund, motorfordon, annat motordrivet forskaffningsmedel och släpfordon.

Å område där jakträtt tillkommer kronan liksom å sådan kronomark ovanför odlingsgränsen som står under statens omedelbara disposi-

Å område där jakträtt tillkommer kronan liksom å sådan kronomark ovanför odlingsgränsen som står under statens omedelbara disposi-

¹ Senaste lydelse 1975: 175.

² Senaste lydelse 1973: 299.

Nuvarande lydelse

tion och å renbetesfjällen tillkommer rätt att taga jaktbyte och annan i första stycket avsedd egendom i beslag polisman och *med polismans befogenhet utrustad ordningsvakt för jaktbevakning* ävensom personal vid domänverket, vid tullverkets kust- eller gränsbevakning samt vid lantbruksnämnds rennäringsavdelning.

Vad i första och andra styckena är stadgat om den som olovligt jagar å annans jaktområde gäller ock i fråga om den som å bar gärning beträdes med jakt, som enligt 29 § 1 mom. första stycket är att anse såsom olovlig, eller med sådant tillvaratagande eller tillägnande, för vilket han enligt 29 § 1 mom. andra stycket skall straffas såsom för olovlig jakt; och skola, där fråga är om djur som jämlikt bestämmelserna i 18 § tillkommer kronan, de i andra stycket här ovan omförmälda personerna äga att utöva där avsedd rätt jämväl å område, där jakträtten tillkommer annan än kronan.

Har egendom tagits i beslag, skall anmälan därom göras till vederbörande polis- eller åklagarmyndighet. Den som erhållit sådan anmälan har att förfara som om han själv gjort beslaget.

Föreslagen lydelse

tion och å renbetesfjällen tillkommer rätt att taga jaktbyte och annan i första stycket avsedd egendom i beslag polisman och *av länsstyrelsen förordnad jakttillsynsman* ävensom personal vid domänverket, vid tullverkets kust- eller gränsbevakning samt vid lantbruksnämnds rennäringsavdelning.

39 §

Den som kan anses lämplig att utöva jakttillsyn får förordnas till jakttillsynsman.

En jakttillsynsman förordnas av länsstyrelsen i det län där han har sitt hemvist.

Förordnandet får omfatta ett eller flera län och får återkallas när det finns skäl för det.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1981. Vad som enligt 26 § 1 mom. och 31 § i deras nya lydelse förskrivs om jakttillsynsman skall intill utgången av år 1982 tillämpas även i fråga om den som före ikraftträdandet har förordnats att vara ordningsvakt för jaktbevakning så länge förordnandet gäller.

7 Förslag till**Lag om ändring i vapenlagen (1973: 1176)**

Härigenom föreskrivs att 32 och 41 §§ vapenlagen (1973: 1176) skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

32 §

Föreligger risk för missbruk av skjutvapen, kan polismyndighet besluta att vapnet och därtill hörande ammunition skall omhändertagas. Är faran

Nuvarande lydelse

för missbruk överhängande. får polisman även utan sådant beslut omhändertaga vapnet och ammunitionen. I sådant fall skall polismannen skyndsamt anmäla åtgärden hos polismyndigheten, som omedelbart skall pröva om omhändertagandet skall bestå.

Vad som i första stycket sägs om polisman gäller även *ordningsvakt som med stöd av myndighets förordnande utövar jaktbevakning* samt personal vid domänverket, tullverket eller rennäringsavdelning vid lantbruksnämnd.

Finns någon som har tillstånd att inneha den omhändertagna egendomen och återkallas ej tillståndet, skall egendomen återlämnas till innehavaren så snart det skäligen kan antagas att det ej längre föreligger någon risk för missbruk.

41 §

Angående beslag av egendom, som kan antagas vara förverkad enligt 40 §, gäller bestämmelserna om beslag i rättegångsbalken med följande avvikelser.

1. *Ordningsvakt, som med stöd av myndighets förordnande utövar jaktbevakning* samt personal vid domänverket, tullverket eller rennäringsavdelning vid lantbruksnämnd äger samma rätt att taga egendom i beslag som tillkommer polisman.

2. Bestämmelsen att åtal skall väckas inom viss tid gäller ej i annat fall än då rätten utsatt sådan tid.

Föreslagen lydelse

Vad som i första stycket sägs om polisman gäller även *av länsstyrelsen förordnad jakttillsynsman* samt personal vid domänverket, tullverket eller rennäringsavdelning vid lantbruksnämnd.

Angående beslag av egendom, som kan antagas vara förverkad enligt 40 §, gäller bestämmelserna om beslag i rättegångsbalken med följande avvikelser.

1. *Av länsstyrelsen förordnad jakttillsynsman* samt personal vid domänverket, tullverket eller rennäringsavdelning vid lantbruksnämnd äger samma rätt att taga egendom i beslag som tillkommer polisman.

2. Bestämmelsen att åtal skall väckas inom viss tid gäller ej i annat fall än då rätten utsatt sådan tid.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1981. Vad som enligt 32 och 41 §§ i deras nya lydelse föreskrivs om jakttillsynsman skall intill utgången av år 1982 tillämpas även i fråga om den som före ikraftträdandet har förordnats att vara ordningsvakt för jaktbevakning så länge förordnandet gäller.

8 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.**

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.¹.

dels att nuvarande 10 a § skall betecknas 14 §,

dels att 10 § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas tre nya paragrafer, 11–13 §§, av nedan angivna lydelse.

¹ Lagen omtryckt 1960: 75. Senaste lydelse av 10 a § 1978: 264.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §²

Enligt de närmare bestämmelser regeringen utfärdar äger bevakningspersonal vid anläggning, inrättning, fartyg, luftfartyg eller område som skyddas enligt 1–3 §§ befogenhet att i den omfattning som kräves för fullgörande av bevakningsuppgiften företaga kroppsvisitation å personer, som där söka vinna tillträde eller uppehålla sig, samt undersöka föremål som de medföra, så ock på platsen eller i dess närhet tillfälligt omhändertaga personer och av dem medförda föremål.

Enligt de närmare föreskrifter som meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer får en militär befälhavare och en länsstyrelse förordna därtill lämplig person att som skyddsvakt bevaka anläggning, inrättning, fartyg eller område som skyddas enligt 1–3 §§ (skyddsföremål). Skyddsvakt tillhör försvarsmakten, om riket är i krig.

11 §³

Krigsmän och polismän som bevakar skyddsföremål samt skyddsvakter får, i den utsträckning som krävs för att bevakningsuppgiften skall kunna fullgöras,

1. begära att var och en som försöker få tillträde till eller uppehåller sig vid skyddsföremålet skall lämna uppgift om namn, födelsetid och hemvist samt kroppsvisitera denne och undersöka egendom som han för med sig och som inte utgör brev eller annan enskild handling,

2. avvisa eller avlägsna eller, om en sådan åtgärd ej är tillräcklig, tillfälligt omhändertaga en person vid skyddsföremålet eller egendom som denne medför, om han

a. överträder något förbud som har meddelats med stöd av denna lag,

b. vägrar att på begäran lämna uppgift om namn, födelsetid eller hemvist eller lämnar uppgift därom som skäligen kan antas vara oriktig,

c. vägrar att underkasta sig kroppsvisitation eller undersökning av medförd egendom.

Krigsmän som avses i första stycket och skyddsvakter har dess-

² Senaste lydelse 1978: 264.

³ Förutvarande 11 § upphävd genom 1978: 264.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

utom inom skyddsföremålet eller i dess närhet samma befogenhet som polismän att gripa den som det finns skäl att anhölla för spioneri, sabotage eller förberedelse till sådant brott samt att lägga beslag på föremål som han för med sig. Vad som har sagts nu gäller också om den misstänkte är på flykt från skyddsföremålet.

De befogenheter som anges i första och andra styckena tillkommer även gränsövervakningsmän som avses i lagen (1979: 1088) om gränsövervakningen i krig m. m. Råder civilförvarsberedskap, tillkommer befogenheterna all civil bevakningspersonal vid skyddsföremålet.

Har någon annan än en polisman verkställt omhändertagande enligt första stycket 2 eller gripande eller beslag enligt andra stycket, skall anmälan omedelbart göras till en polisman. Denne skall omedelbart pröva om åtgärden skall bestå. Den som har omhändertagits enligt första stycket 2 skall frigges så snart ändamålet med omhändertagandet har förfallit, dock senast sex timmar efter omhändertagandet.

12 §

Kroppsvsitation av mera väsentlig omfattning skall såvitt möjligt ske inomhus i avskilt rum och i vittnes närvaro. Kroppsvsitation av kvinna får inte utan att synnerliga skäl föreligger verkställas eller bevitnas av annan än kvinna, läkare eller legitimerad sjuksköterska. Vad som har sagts nu utgör dock inte hinder mot att det i annan ordning företas sådan yttlig kroppsvsitation som bedöms nödvändig av säkerhetsskäl och som avser endast eftersökande av vapen eller annat farligt föremål.

13 §

En skyddsvakt får inte obehörigen röja eller utnyttja vad han på grund av uppdrag enligt denna lag har fått veta om enskilda personliga förhållanden eller förhållanden av

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

betydelse för totalförsvaret eller annars för rikets säkerhet.

I det allmännas verksamhet tillämpas i stället bestämmelserna i sekretesslagen (1980:00).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1981. Vad som i 10 § i dess nya lydelse samt i 11 och 13 §§ föreskrivs om skyddsvakt skall intill utgången av år 1982 tillämpas även i fråga om den som före ikraftträdandet har förordnats att vara ordningsvakt för bevakning av skyddsföremål så länge förordnandet gäller.

9 Förslag till**Lag om ändring i bevakningskungörelsen (1940: 383)**

Härigenom föreskrivs att 3–5 §§ bevakningskungörelsen (1940: 383)¹ skall upphöra att gälla vid utgången av år 1980.

10 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1943: 881) om polisens ställning under krig**

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (1943: 881) om polisens ställning under krig skall upphöra att gälla vid utgången av år 1980. Förordnande som har meddelats med stöd av 4 § skall dock gälla intill utgången av år 1982, om ej regeringen bestämmer annat.

11 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1974: 191) om bevakningsföretag**

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1974: 191) om bevakningsföretag *dels* att i 5 § orden "Kungl. Maj:t" skall utbytas mot "regeringen".

dels att nuvarande 9–12 §§ skall betecknas 13–16 §§.

dels att 1, 3, 6 och 8 samt nya 13–16 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

dels att i lagen skall införas fyra nya paragrafer, 9–12 §§, av nedan angivna lydelse.

1 §

Med bevakningsföretag avses i denna lag den som yrkesmässigt *åtar* sig att för annans räkning *utföra viss bevakningsuppgift*. Lagen gäller dock ej statlig eller kommunal myndighet.

Med bevakningsföretag avses i denna lag den som yrkesmässigt *åtar* sig att för annans räkning *bevaka fastighet, anläggning, viss verksamhet, offentlig tillställning eller något annat sådant eller också*

¹ Senaste lydelse av

3 § 1979: 1089

4 § 1951: 514

5 § 1951: 514

Nuvarande lydelse

Auktorisation får beviljas endast om verksamheten kan antagas bli bedriven på ett sakkunnigt och omdömesgillt sätt.

Vid prövning enligt första stycket skall särskilt beaktas att företaget har en lämplig organisation och planläggning av sin verksamhet.

För auktorisation kräves också att företaget har utsett en person som föreståndare för verksamheten.

Prövning som avses i 4 § göres beträffande den som har hemvist inom Stockholms, Göteborgs, Malmö eller Visby polisdistrikt av polisstyrelsen och i övriga fall av länsstyrelsen i det län där han har hemvist.

Sedan ansökan om prövning gjorts får auktoriserat bevakningsföretag i avbidan på beslut eller besked i ärendet anlita den som ansökningen avser endast för verksamhet i vilken han ej får befattning med något förhållande som har betydelse för rikets säkerhet.

Godkännande enligt 4 § får begränsas till viss tid, när särskilda skäl föreligger.

Länsstyrelsen utövar tillsyn över auktoriserat bevakningsföretag. Andra myndigheter skall på begäran lämna länsstyrelsen det biträde

Föreslagen lydelse

att bevaka enskild person för dennes skydd. Lagen gäller dock ej bevakning som utförs av statlig eller kommunal myndighet. Den gäller ej heller bevakning som utförs av enskild person, om denne endast fullgör uppdrag med stöd av ett förordnande som har meddelats honom av en myndighet enligt en bestämmelse i lag.

3 §

Auktorisation får beviljas endast om det kan antas att verksamheten

1. blir bedriven på ett sakkunnigt och omdömesgillt sätt och i övrigt i överensstämmelse med god sed inom branschen,

2. inte kommer att få en från allmän synpunkt olämplig inriktning.

6 §

Prövning som avses i 4 § görs beträffande personalen hos ett auktoriserat bevakningsföretag av länsstyrelsen i det län där den som prövningen gäller avses huvudsakligen komma att tjänstgöra. I fråga om föreståndaren för verksamheten och ledamöter i företagets styrelse görs prövningen av den länsstyrelse som utövar tillsyn över företaget.

Sedan ansökan om prövning gjorts får auktoriserat bevakningsföretag i avbidan på beslut eller besked i ärendet anlita den som ansökningen avser för verksamhet i vilken han ej får befattning med något förhållande som har betydelse för rikets säkerhet.

8 §

Tillsyn över ett auktoriserat bevakningsföretag utövas av länsstyrelsen i det län där företagets ledning har sitt säte. Andra myndighe-

Nuvarande lydelse

som behövs för tillsynen.

Föreslagen lydelse

ter skall på begäran lämna länsstyrelsen det biträde som behövs för tillsynen.

Vid tillsynen skall länsstyrelsen särskilt kontrollera att de villkor för auktorisation som anges i 3 § alljämt är uppfyllda.

9 §

Ett auktoriserat bevakningsföretag skall lämna länsstyrelsen de upplysningar om verksamheten som den begär för sin tillsyn.

Företaget skall årligen före mars månads utgång till länsstyrelsen sända in en redogörelse för verksamheten under föregående år.

10 §

Länsstyrelsen har rätt att inspektera ett auktoriserat bevakningsföretag och att ta del av samtliga handlingar som rör företagets bevakningsverksamhet. Inspektion skall göras så snart det finns anledning till det, dock minst en gång vartannat år.

11 §

Underlåter ett auktoriserat bevakningsföretag att lämna upplysningar enligt 9 § första stycket, att sända in redogörelse enligt 9 § andra stycket eller att lämna tillgång till handlingar enligt 10 §, får länsstyrelsen förelägga vite.

12 §

Länsstyrelsen får förelägga ett auktoriserat bevakningsföretag att vidta de rättelser och andra åtgärder som föranleds av tillsynen. Föreläggandet får förenas med vite.

9 §

Auktorisation eller godkännande enligt 4 § kan återkallas, när i denna lag angiven förutsättning för sådant beslut ej längre föreligger eller det i övrigt finns särskild anledning därtill. Därvid äger 5 § och 6 § första stycket motsvarande tillämpning.

13 §

Auktorisation eller godkännande enligt 4 § kan återkallas, när i denna lag angiven förutsättning för sådant beslut ej längre föreligger eller det i övrigt finns särskild anledning därtill.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Fråga om återkallelse av auktorisation prövas av den länsstyrelse som utövar tillsyn över det berörda företaget. Vid behandlingen av en sådan fråga tillämpas 5 § andra och tredje styckena.

Fråga om återkallelse av godkännande prövas av den länsstyrelse som har godkänd den som prövningen avser eller, om frågan angår föreståndaren för verksamheten eller en ledamot i företagets styrelse, av den länsstyrelse som utövar tillsyn över företaget.

Om det finns synnerliga skäl får länsstyrelsen i stället för att återkalla ett godkännande begränsa det till en viss verksamhet eller ett visst område.

10 §

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot 2 § döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

11 §

Talan mot polisstyrelsens beslut enligt denna lag föres hos länsstyrelsen genom besvär.

Talan mot länsstyrelsens beslut enligt denna lag föres hos Kungl. Maj:t genom besvär.

12 §

Rikspolisstyrelsen meddelar efter samråd med berörda arbetsmarknadsorganisationer och branschorganisationer närmare föreskrifter om utbildningen av väktare samt om väktares uniform och utrustning i övrigt.

14 §

Till böter eller fängelse i högst sex månader döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot 2 § eller lämnar osann uppgift i fall som avses i 9 §.

15 §

Länsstyrelsens beslut enligt denna lag överklagas hos regeringen genom besvär.

16 §

Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer meddelar närmare föreskrifter om utbildningen av väktare samt om väktares uniform och utrustning i övrigt.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1981. Beträffande ärende om prövning enligt 4 § som har anhängiggjorts men inte slutligen avgjorts före ikraftträdandet skall dock äldre bestämmelser tillämpas.

2. Har ett företag före ikraftträdandet börjat bedriva verksamhet som då ej fordrade auktorisation men för vilken sådan behövs enligt denna lag, får företaget, under förutsättning att ansökan om auktorisation görs före den 1 april 1981, fortsätta verksamheten utan auktorisation till dess ansökningen slutligt har prövats. Avslås ansökningen, får auktorisationsmyndigheten, när särskilda skäl föreligger, medge att verksamheten ändå får fortsätta en viss övergångstid.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringsammanträde
1980-01-24

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Bohman, Mundebo, Wikström, Friggebo, Mogård, Söder, Krönmark, Burenstam Linder, Johansson, Wirtén, Holm, Andersson, Boo, Winberg, Danell, Petri

Föredragande: statsrådet Winberg

Lagrådsremiss om ordningsvakter och bevakningsföretag

1 INLEDNING

Med stöd av regeringens bemyndigande tillkallade dåvarande chefen för justitiedepartementet i september 1974 en sakkunnig¹ för att se över bestämmelserna om ordningsvakter. Den sakkunnige, som antog namnet ordningsvaktsutredningen, överlämnade i april 1978 betänkandet (SOU 1978: 33) Ordningsvakter.

Vidare tillkallade dåvarande chefen för justitiedepartementet i juni 1975, med stöd av regeringens bemyndigande, en sakkunnig² för att utreda frågan om utbildning av väktare m. m. Den sakkunnige, som antog namnet väktarutbildningsutredningen, överlämnade i juni 1978 betänkandet (Ds Ju 1978: 4) Bevakningspersonal.

Till protokollet i detta ärende bör som *bilaga 1* fogas en sammanfattning av ordningsvaktsutredningens betänkande och som *bilaga 2* en sammanfattning av väktarutbildningsutredningens betänkande. Beträffande nuvarande förhållanden och de båda utredningarnas närmare överväganden hänvisas till betänkningarna.

Betänkningarna har remissbehandlats. En sammanställning av remissyttrandena bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

¹ Ledamoten av riksdagen planeringschefen Åke Wictorsson.

² Ledamoten av riksdagen elektrikern Paul Jansson.

2 ALLMÄN MOTIVERING

2.1 Inledande synpunkter

Enligt 2 § polisinstruktionen (1972: 511) har polisen till huvuduppgift att upprätthålla allmän ordning och säkerhet. I denna uppgift ingår bl. a. att förebygga brott och att hindra att den allmänna ordningen och säkerheten störs genom brott eller på annat sätt.

Sedan lång tid har det i vårt land varit möjlig för polismyndigheterna att förordna personer som inte är anställda inom polisväsendet att utföra vissa begränsade polisiära uppgifter. Enligt 90 § polisinstruktionen kan en polismyndighet sålunda ge förordnande för en person som inte är anställd inom polisväsendet att utföra polisbevakning. En sådan person kallas *ordningsvakt*. Ordningsvakten är vid sin tjänstgöring underställd polisen, och vissa regler som gäller för en polisman gäller även för en ordningvakt. Med förordnandet som ordningvakt följer i allmänhet vissa särskilda befogenheter, t. ex. att göra omhändertagande enligt 3 § lagen (1973: 558) om tillfälligt omhändertagande (LTO) eller enligt lagen (1976: 511) om omhändertagande av berusade personer m. m. (LOB).

I polisinstruktionen har inte närmare angetts för vilka uppgifter en ordningvakt får förordnas. Det förutsätts emellertid uttryckligen i allmänna ordningsstadgan (1956: 617) att polismyndigheten skall kunna ålägga den som anordnar offentlig tillställning att bekosta ordningshållning genom förordnade ordningvakter. Det ojämförligt största antalet förordnande för ordningvakt har sedan länge avsett just ordningshållning vid offentliga tillställningar.

I praxis har emellertid ordningvakter kommit att förordnas också för en mängd andra bevakningsuppgifter av skiftande karaktär. Det har sålunda varit vanligt att ordningvakter har förordnats för att hålla ordning vid kaféer, restauranger o. d. och för att bevaka industrier, köpcentra, varuhus, campingplatser och idrottsanläggningar. Förordnanden har i vissa polisdistrikt även getts för bevakning eller ordningshållning på gator, torg, parker och andra ställen som är allmänna platser enligt allmänna ordningsstadgan. En ganska stor del av gällande förordnanden som ordningvakt har avsett jakt- och fisketillsyn. En annan speciell grupp av förordnanden har gällt tjänstgöring som arrestant- och förpassningsvakter, passkontrollanter och flygplatskontrollanter. Som ytterligare exempel kan nämnas att ordningvakter har förordnats för att utöva tillsyn över nationalparker, naturreservat och andra friluftsområden samt i viss utsträckning för att bevaka objekt av betydelse för försvarsväsendet eller annars för landets säkerhet. — Praxis när det gäller förordnande av ordningvakter har varierat starkt mellan olika polisdistrikt och län.

I mitten av 1970-talet fanns i landet ca 18 000 gällande förordnanden för ordningvakt. Av dessa avsåg ca 10 000 ordningshållning vid offentliga tillställningar. Sannolikt förhåller det sig så att en inte obetydlig del av

dessa 18 000 förordnanden har avsett personer som inte i praktiken eller åtminstone inte regelbundet har fungerat som ordningsvakter vid den angivna tidpunkten. Ett förordnande anses nämligen kunna meddelas tills vidare.

Det under senare år växande behovet av att på skilda platser och i olika sammanhang kunna komplettera det allmänna skydd som samhället tillhandahåller genom bl. a. polis- och brandmyndigheter har medfört att olika *bevakningsföretag* har bildats med uppgift att yrkesmässigt tillhandahålla framför allt personal men även utrustning för bevakningsändamål. Som exempel på företagens arbetsuppgifter kan här nämnas bevakning av fastigheter, industrier, byggnadsplatser, anläggningar och bostadsområden samt övervakning av kunder i varuhus och affärer.

Genom lagen (1974: 191) om bevakningsföretag (BevL) har införts ett krav på obligatorisk auktorisation för alla som yrkesmässigt åtar sig att för andras räkning utföra bevakningsuppgifter. Lagen trädde i kraft den 1 juli 1974. Den är tillämplig på alla slag av bevakningsföretag men gäller inte statliga och kommunala myndigheter. Avsikten bakom lagstiftningen har främst varit att tillgodose samhällets intresse av att bevakningsföretagens verksamhet blir föremål för viss kontroll och bedrivs under betryggande former.

Som förutsättning för auktorisation gäller enligt BevL att verksamheten kan antas bli bedriven på ett sakkunnigt och omdömesgillt sätt. All personal hos ett auktoriserat bevakningsföretag skall vara godkänd vid prövning med avseende på laglydnad, medborgerlig pålitlighet och lämplighet i övrigt. Den som är godkänd för anställning i ett auktoriserat bevakningsföretag och som har till uppgift att utföra bevakningstjänst kallas väktare.

En väktare åtnjuter det skydd som avses i 17 kap. 5 § brottsbalken (BrB). Det innebär att våld eller hot om våld mot en väktare i hans tjänsteutövning bestraffas enligt de strängare straffbestämmelser som gäller för förgripelser mot tjänstemän i myndighetsutövning. En väktare har inte andra befogenheter än vilken medborgare som helst när det gäller att ingripa mot andra personer eller att använda våld för att genomföra arbetsuppgifter. En från praktisk synpunkt betydelsefull befogenhet är den som enligt 24 kap. 7 § rättegångsbalken tillkommer envar, nämligen att gripa bl. a. den som ertappas på bar gärning eller flyende fot när det är fråga om brott som kan bestraffas med fängelse. För väktare gäller dessutom liksom för andra medborgare reglerna om nödvärn i brottsbalken. Det har emellertid inte varit ovanligt att väktare har fått förordnande som ordningsvakter för direkta bevakningsuppgifter och därmed även de befogenheter som följer med ett sådant förordnande. Sålunda beräknades för ett par år sedan drygt 2 000 väktare ha gällande ordningsvaktsförordnanden.

När det gäller utbildningen av väktare bygger lagen på förutsättningen att det skall ankomma på det enskilda företaget att själv sörja för utbildningen av sin personal. Rikspolisstyrelsen har efter samråd med berörda parter utfärdat närmare föreskrifter om utbildningen.

Den 1 januari 1978 fanns det 87 auktoriserade bevakningsföretag i Sverige. Det totala antalet anställda vid bevakningsföretagen var ca 11 200, varav ca 10 000 väktare. Bevakningsbranschen i Sverige domineras av Bevaknings AB Securitas och av fem andra i Securitaskoncernen ingående bolag. Bevaknings AB Securitas (Securitas) hade vid årsskiftet 1977/78 ca 6 400 anställda, varav 5 700 väktare. Det näst största bevakningsföretaget i Sverige är det av staten genom Statsföretag AB ägda Allmänna Bevaknings AB (ABAB) som vid nämnda tid hade ca 1 300 anställda, varav ca 1 200 var väktare. Av de 87 företagen var det endast 15 som hade mer än 50 anställda, medan 21 av företagen hade högst 4 anställda. Av alla anställda inom bevakningsföretagen i Sverige var 69 % anställda i företag tillhörande Securitaskoncernen och 13 % i ABAB eller ABAB:s dotterbolag Skyddsbevakning. Det bör påpekas att de angivna procenttalen dock inte är ett tillförlitligt mått på resp. företags marknadsandel. Av de 87 företagen hade 31 företag, alltså drygt en tredjedel, beviljats auktorisation av länsstyrelsen i Stockholms län, 15 företag av länsstyrelsen i Götteborgs och Bohus län och 11 företag av länsstyrelsen i Malmöhus län. Detta innebär alltså att två tredjedelar av alla företag hade sitt säte i de tre storstadslänen, de flesta i Stockholm, Göteborg och Malmö.

Ordningsvakternas och bevakningsföretagens uppgifter och befogenheter har varit föremål för en delvis ganska livlig debatt sedan flera år tillbaka. Ordningsvakter och väktare har också blivit ett allt vanligare inslag i samhällsbilden. Till stor del får detta ses mot bakgrund av att utvecklingen, åtminstone till för ett par år sedan, i allt större utsträckning har gått mot en ordning där företag och andra intressenter köper tjänster av bevakningsföretag i stället för att som tidigare bedriva bevakningen i egen regi med anställd personal. En del befattningar med traditionella tillsynsuppgifter, t. ex. som vicevärd i fastigheter, har också fortlöpande kommit att ersättas med uppdrag åt bevakningsföretag. Ett annat drag i utvecklingen är de strävanden som alltsedan polisväsendets förstatligande har pågått för att frigöra den polisutbildade personalen från uppgifter som har ansetts likaväl kunna utföras av personal med mindre kvalificerad utbildning. Även dessa strävanden har bidragit till att ordningsvaks- och väktarverksamheten har utvidgats till att avse nya uppgifter.

Hos allmänheten torde den nu beskrivna utvecklingen inte sällan ha lett till en osäkerhet om olika uniformerade kårers ställning och funktion i samhället. Det har i den allmänna debatten satts i fråga om anställningskontrollen och utbildningen av ordningsvakterna och väktarna är tillfredsställande och om den fortlöpande tillsynen av deras arbete är tillfyllest. Ibland har det gjorts gällande att den verksamhet som utövas av denna personal innebär ett rättssäkerhetsproblem så till vida som ekonomiskt starkare grupper får möjlighet att skaffa sig ett bättre skydd än de som har sämre resurser. Från andra håll däremot har uttryckts missnöje med de begränsningar som f. n. gäller i fråga om personalens användning.

När det gäller ordningsvakterna har från flera håll påtalats bristen på enhetliga bestämmelser. Därvid har man påpekat att 90 § polisinstruktionen har tillämpats på olika sätt på skilda håll i landet och att detta har lett till att ordningsvaktsförordnanden i en del fall utfärdats i en utsträckning som knappast kan antas ha varit avsedd. Vidare har det hävdats att en orsak till det förhållandevis stora antalet ordningsvaktsförordnanden även kan vara att polisen i praktiken tvingas prioritera olika övervakningsbehov i förhållande till varandra. Detta kan i sin tur ha lett till att man från enskilda och kommunala organs sida har försökt att på egen bekostnad tillgodose vad som har ansetts som akuta behov av ett extra skydd.

Den problematik som här i korthet har antytts har nyligen utretts av två kommittéer, ordningsvaktsutredningen och väktarutbildningsutredningen. Ordningvaktsutredningen har bl. a. haft i uppgift att ta ställning till de principiella och praktiska aspekterna på att personer som inte är polismän åläggs att utföra vissa polisuppgifter och till det allmänna behovet av en sådan ordning. Båda utredningarna har haft till uppdrag att närmare belysa frågan om hur avgränsningarna bör göras mellan å ena sidan polisens verksamhetsområde och å den andra ordningsvakternas resp. väktarnas arbetsuppgifter. Utredningsuppdragen har redovisats i betänkanterna (SOU 1978: 33) Ordningvakter och (Ds Ju 1978: 4) Bevakningspersonal. Betänkanterna har remissbehandlats.

Vid remissbehandlingen har allmänt framhållits värdet av att ordningsvakternas och bevakningsföretagens verksamhet genom de båda betänkanterna har fått en ordentlig genomlysning. Betänkanterna har också fått ett förhållandevis gynnsamt mottagande, även om delade meningar bland remissinstanserna föreligger i en rad särskilda frågor. Under remissbehandlingen har särskilt understrukits vikten av att det tillskapas fasta regler för när en ordningvakt skall kunna förordnas, så att man därigenom kan få en enhetlig praxis på området och samtidigt öka möjligheterna att från samhällets sida styra utvecklingen i önskvärd riktning.

För egen del anser jag i likhet med flertalet remissinstanser att de båda betänkanterna är väl ägnade som underlag för ett ställningstagande från statsmakternas sida till de aktuella problemen. Detta hindrar givetvis inte att det med hänsyn till vad som har framkommit vid remissbehandlingen kan finnas anledning att på en del punkter diskutera andra lösningar än dem som har föreslagits av utredningarna. Innan jag går närmare in på de olika delfrågorna vill jag emellertid beröra ett grundläggande spörsmål som har ägnats stort utrymme både i ordningvaktsutredningens och i väktarutbildningsutredningens betänkande, nämligen gränsdragningen mellan polisverksamheten å den ena samt det arbete som får utföras av den särskilt anlitade bevakningspersonalen å den andra sidan.

Ordningvaktsutredningen anger som sin grunduppfattning att allmän ordning och säkerhet skall upprätthållas med för ändamålet utbildad polispersonal. Det måste enligt utredningen vara en viljeinriktning från samhäl-

lets sida att uppnå detta mål. Innan målet har nåtts måste emellertid enligt utredningen ordningsvakter anlitas i viss begränsad omfattning. Väktarutbildningsutredningen ger i stort sett uttryck för samma synpunkter. Utredningen finner det angeläget att klara gränser dras upp mellan de funktioner och uppgifter i samhället som faller på polisen, ordningsvakterna och väktarna.

Jag delar de båda utredningarnas inställning i principfrågan. Det är för mig en självklarhet att en grundläggande regel bör vara att det är polisens huvuduppgift att upprätthålla allmän ordning och säkerhet.

Samtidigt måste man emellertid hålla i minnet att vad som skall anses innefattat i uppgiften att upprätthålla allmän ordning och säkerhet förlöpande påverkas av den allmänna samhällsutvecklingen. Inriktningen av polisverksamheten har därför ändrats under årens lopp. Vidare tvingas polisen liksom andra samhällsorgan att till följd av begränsningen på resurser göra prioriteringar mellan olika verksamheter. Som en följd av detta har man som förut nämnts bl. a. strävat efter att frigöra polisutbildad personal från uppgifter som kan utföras utan fullständig polisutbildning. Med hänsyn till polisverksamhetens speciella karaktär och önskemålet om att den även i fortsättningen skall kunna efter hand anpassas till utvecklingen är det f. n. knappast vare sig möjligt eller lämpligt att annat än i allmänna ordalag beskriva innehållet i polisens huvuduppgift. Redan på grund härav torde det stå klart att principen om att det ankommer på polisen att upprätthålla allmän ordning och säkerhet inte alltid utan vidare kan ge vägledning för de praktiska överväganden som behöver göras i skilda sammanhang.

Innebörden av polisens uppgift att upprätthålla allmän ordning och säkerhet har i viss mån preciserats genom att det i polisinstruktionen över- siktligt har angetts vad polisverksamheten särskilt skall syfta till inom ramen för huvuduppgiften. I 2 § instruktionen anges sålunda att det särskilt åligger polisen att söka förebygga brott, hindra att ordning och säkerhet störs samt lämna allmänheten skydd, upplysningar och annan hjälp. Polisen skall också uppdaga och utreda brott samt vidta de åtgärder som behövs när ordningen och säkerheten har blivit kränkt på annat sätt än genom brott. Även om denna redovisning inte är uttömmande, torde den ta sikte på själva kärnan i polisens ansvar för den allmänna ordningen och säkerheten. Det är också beträffande dessa centrala uppgifter som det framstår som särskilt angeläget att polisen har det övergripande ansvaret.

Å andra sidan är det uppenbart att en övergång till en ordning enligt vilken de uppgifter som har angetts nyss i bokstavig mening skulle ankomma uteslutande på polisen skulle föra mycket långt. Som 1975 års polisutredning har påpekat i sitt remissyttrande skulle följden bli att även de mest typiska uppgifterna för bevakningsföretag och ordningsvakter skulle föras över till polisen. Det framgår av väktarutbildningsutredningens undersökning av bevakningsföretagens verksamhet att denna huvudsakligen omfat-

tar vad som kan betecknas som traditionell bevakning, dvs. personell eller teknisk tillsyn, kontroll och övervakning av olika objekt eller verksamheter, t. ex. industrianläggningar, butiker och kontor. Ett huvudskäl till denna särskilda bevakning är önskemålet att undvika att objekten blir utsatta för inbrott eller skadegörelse. Eftersom sådana handlingar innebär ett angrepp på den allmänna ordningen och säkerheten, måste även bevakningsföretagens verksamhet på området till en del ses som ett led i upphållandet av allmän ordning och säkerhet. Motsvarande gäller om den mest typiska uppgiften för ordningsvakterna, dvs. att se till ordningen vid vissa offentliga tillställningar. Att de uppgifter som har angetts nu normalt sett inte kräver polisutbildning torde emellertid vara ostridigt.

Som framgår redan av dessa exempel går det inte att komma ifrån att det finns en hel del bevaknings- och ordningshållningsuppgifter som visserligen har betydelse för eller anknytning till den allmänna ordningen och säkerheten men som inte kräver polisutbildning. När det gäller frågan om hur dessa uppgifter skall lösas kan man som polisutredningen har påpekat tänka sig olika alternativ. En lösning är att de av principiella skäl ändå anförtros åt polisutbildad personal inom polisen. En annan är att polisen svarar för uppgifterna genom att anlita antingen personal som är anställd inom polisväsendet men saknar polisutbildning eller också särskilt förordnad personal utanför polisväsendet. Ytterligare en utväg är att den som har det primära intresset av bevakningen själv anlitar personal som härleder sina befogenheter från polisen eller som tillhör ett företag som har auktoriserats av det allmänna.

F. n. förekommer alla dessa alternativ i större eller mindre utsträckning i praktiken. Vid remissbehandlingen har också berörts olika aspekter på var och en av dem. Av störst principiellt intresse synes vara en lösning som har antytts bl. a. av Kooperativa förbundet och som går ut på att den bevakningsverksamhet som nu faller på ordningsvakter och bevakningsföretag skulle föras över till polisen som en speciell funktion och där anförtros åt särskild personal med mindre omfattande utbildning än som i dag meddelas polismännen. Även JK har diskuterat en lösning av detta slag.

Som jag ser det är en sådan ordning det enda egentliga alternativet till det nuvarande systemet med ordningsvakter och bevakningsföretag. Det är emellertid tveksamt huruvida en nyordning av detta slag, om den över huvud taget skulle gå att genomföra, innebär övervägande fördelar. Den skulle förutsätta ett polisväsende uppbyggt på två skilda kårer med olika utbildning och befogenheter, något som otvivelaktigt skulle skapa mycket stora praktiska svårigheter. Det är f. ö. inte utan vidare givet att en sådan dimensionering av polisväsendet som krävs för att polisen skulle kunna ta över större delen av ordningsvakternas och bevakningsföretagens uppgifter är eftersträvansvärd. Slutligen skulle den angivna ordningen innebära att det allmänna skulle överta betydande utgifter som enligt sakens natur bör falla på enskilda intressenter.

För egen del är jag av den uppfattningen att ordningsvakternas och bevakningsföretagens verksamhet under överskådlig tid måste ses som ett nödvändigt komplement till det skydd som det allmänna tillhandahåller genom polisen och andra organ. Med denna utgångspunkt blir det inte mindre utan snarast mera angeläget att den aktuella verksamheten är underkastad en ändamålsenlig insyn och kontroll från samhällets sida och att en noggrann bedömning görs av arten av varje bevakningsuppgift för sig, innan den anförtros personal utanför polisväsendet. Härvid måste särskild hänsyn tas till den utbildning som uppgiftens beskaffenhet kräver och ytterst till allmänhetens anspråk på rättssäkerhet och rättsskydd. En utgångspunkt måste vidare alltid vara att polisens generella ansvar för allmän ordning och säkerhet inte får äventyras eller ens sättas i fråga.

Jag kan alltså i princip ansluta mig till ordningsvakts- och väktarutbildningens uttalanden om viljeinriktningen för framtiden när det gäller sådana bevakningsuppgifter som av sakliga eller principiella skäl bör förbehållas polisen. Med vad som har anförts nyss har jag endast velat framhålla att det inte är vare sig nödvändigt eller möjligt att i nuvarande läge mera allmänt föra över till polisen de uppgifter som f. n. faller på ordningsvakts- och bevakningspersonalen. Detta innebär inte att jag anser att den nuvarande arbetsfördelningen är till alla delar godtagbar eller att utvecklingen under senare år har varit invändningsfri. Emellertid finns det goda skäl att utgå från att en fast reglering på området kommer att innebära att man från samhällets sida får ett bättre grepp över utvecklingen än hittills och därmed ökade möjligheter till en avvägning som tillgodoser på en gång principiella intressen i fråga om bevakningsverksamhetens organisation och befogade anspråk från allmänhetens sida på trygghet till person och egendom.

I det följande ämnar jag behandla först de olika spörsmålen beträffande ordningsvakter och därefter de frågor som har aktualiserats när det gäller bevakningsföretagen. Jag begränsar i huvudsak framställningen till att avse frågor som bör regleras genom lagstiftning. Vissa spörsmål av allmänt intresse kommer dock att beröras även i fall där det ankommer på regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att meddela de föreskrifter som behövs.

2.2 Ordningsvakter

2.2.1 Ordningsvakternas arbetsuppgifter m. m.

I polisinstruktionen har inte närmare angetts för vilka uppgifter en ordningsvakt får förordnas. Den kartläggning av de nuvarande bestämmelsernas tillämpning som har gjorts av ordningsvaktsutredningen visar, som förut har konstaterats, att det ojämförligt största antalet förordnanden för ordningsvakter har avsett ordningshållning vid offentliga tillställningar

men att ordningsvakter i praxis har kommit att förordnas för en mängd uppgifter av skiftande karaktär. Utredningens kartläggning visar också att stora skillnader förekommer mellan olika polisdistrikt och mellan skilda län när det gäller förordnande av ordningsvakt.

Ordningsvaktsutredningen anser att det även i fortsättningen bör vara möjligt att förordna den som inte är anställd inom polisväsendet att utföra vissa polisiära uppgifter. Enligt förslaget skall dock en inskränkning ske i användningen av ordningsvakter genom att de uppgifter för vilka ordningsvakter får anlitas begränsas. Dessa begränsningar bör enligt utredningens mening komma till uttryck i en särskild lag om ordningsvakter. För att ordningsvakternas verksamhet skall avgränsas bättre från den som bedrivs av polisen föreslår utredningen att ordningsvaktens uppgift inte som f. n. skall anges vara att svara för polisbevakning utan i stället att upprätthålla ordningen. Utredningen anser vidare att begreppet ordningsvakt bör förbehållas personer som har just ordningshållning som sin uppgift.

Från dessa utgångspunkter diskuterar utredningen till en början bl. a. frågan i vad mån ordningsvaktsförordnande behövs för viss inom polisväsendet anställd eller förordnad personal med särskilda uppgifter. Enligt vad utredningen konstaterar i denna del kan pass- och flygplatskontrollanter, delgivningsmän, vaktkonstaplar samt arrestant- och förpassningsvakter inte anses ha behov av de särskilda befogenheter som följer med ett förordnande som ordningsvakt. Utredningen föreslår därför att ordningsvaktsförordnande inte skall komma i fråga för dessa personalkategorier. I den mån personer som inte är anställda vid polisväsendet måste anlitas som arrestant- eller förpassningsvakter bör de enligt utredningen få ett förordnande just för denna uppgift.

När det sedan gäller att närmare ange för vilka uppgifter ordningsvakter skall få användas föreslår utredningen som huvudregel att ordningsvakt skall kunna användas vid offentlig tillställning, på badplats för allmänheten, i lägerområde, vid lokal eller plats för sport, spel eller liknande, vid konstert samt vid servering till allmänheten av alkoholdrycker. Utredningen framhåller att denna huvudregel innebär inskränkningar i förhållande till vad som gäller i dag men anser att dessa är nödvändiga. Enligt utredningens mening bör ordningsvakter i princip inte få förekomma i andra sammanhang än vad som följer av denna huvudregel.

Utredningen förklarar emellertid att den är medveten om att polisens resurser inte räcker till för att ersätta ordningsvakter i alla de övriga fall där sådana nu förekommer. Utredningen anser därför att det under en övergångstid är nödvändigt att göra undantag från huvudregeln och medge att ordningsvakter får förordnas även i andra fall, nämligen då det på grund av särskilt behov är oundgängligen nödvändigt för att upprätthålla ordningen. Så kan enligt utredningen vara fallet i fråga om ambassadbevakning, tunnelbanebevakning samt bevakning vid vissa allmänna lokaler, t. ex. domstolslokaler, och vid vissa s. k. kvasiallmänna platser, dvs. platser som

visserligen inte är allmänna i allmänna ordningsstadgans mening men ändå är upplåtta för och nyttjas av allmänheten, t. ex. innetorg och centrumanläggningar. Innan en ordningsvakt förordnas enligt den föreslagna undantagsregeln skall polisstyrelsen – som enligt förslaget alltid har att besluta om förordnande av ordningsvakt – samråda med rikspolisstyrelsen som därigenom får möjlighet att följa utvecklingen på detta område och att vid behov vidta åtgärder.

Utredningen ger härefter flera exempel på arbetsuppgifter för vilka ordningsvaktsförordnande enligt dess mening i fortsättningen inte bör komma in fråga. Jag återkommer längre fram till dessa.

Utredningens förslag till huvudregel om när ordningsvakt får användas tillstyrks uttryckligen eller lämnas utan erinran av det stora flertalet remissinstanser. Från åtskilliga håll understryker man att det finns ett klart behov av ordningsvakter för sådana uppgifter som omfattas av den föreslagna huvudregeln.

När det däremot gäller förslaget om att ordningsvakter skall få användas även i andra fall än som följer av huvudregeln, nämligen när det på grund av särskilt behov är oundgängligen nödvändigt för att upprätthålla ordningen, har delade meningar kommit till uttryck bland remissinstanserna. Några instanser har ansett att en sådan undantagsbestämmelse över huvud taget inte bör finnas annat än möjligen övergångsvis. Till stöd för denna uppfattning har framhållits att om ordningsproblemen har blivit så stora som den föreslagna undantagsbestämmelsen antyder, bör det vara samhällets skyldighet att ställa polisiära resurser till förfogande för att lösa problemen.

Andra remissinstanser, såsom bl. a. Svenska arbetsgivareföreningen, handelns arbetsgivareorganisation, Kooperativa förbundet och Sveriges köpmannaförbund, har däremot ansett att förslaget medför en alltför stor inskränkning av möjligheterna att anlita ordningsvakter. Därvid har anmärkts att kravet på att det skall vara oundgängligen nödvändigt framstår som missvisande med hänsyn till bl. a. de svårbemästrade och sannolikt för lång tid bestående ordningsproblemen i framför allt storstäderna. Utredningens uppfattning att undantagsregeln skulle ha avseende endast på en övergångstid betecknas av denna grupp instanser som helt orealistisk. Det har också påpekats att om förslaget genomförs skulle det innebära att flera platser, där i dag ordningsvakter medverkar vid tillsynen av ordningen och där en sådan tillsyn är nödvändig, i praktiken sannolikt skulle ställas utan fortlöpande tillsyn. Även många av de remissinstanser som i och för sig har godtagit utredningsförslaget i denna del har framhållit att man måste låta den handlingslinje som kan synas principiellt mest tilltalande vika för de praktiska realiteterna.

Jag har för egen del stor förståelse för utredningens uppfattning att möjligheterna att förordna ordningsvakter bör begränsas. Utredningens kartläggning visar klart att ordningsvakter har kommit att förordnas för en

rad uppgifter där ett sådant förordnande inte är sakligt motiverat. Enligt min mening är det bl. a. av detta skäl nödvändigt att tillskapa en reglering som närmare anger för vilka uppgifter en ordningsvakt skall få förordnas, så att den nuvarande ojämnheten i tillämpningen i all möjlig mån undanröjs. Bestämmelser i detta hänseende liksom de grundläggande regler i ämnet som i övrigt behövs bör lämpligen, som utredningen har föreslagit, tas upp i en särskild lag om ordningsvakter.

En viktig fråga, som bör regleras i en inledande bestämmelse i den nya lagen, gäller hur ordningsvaktens uppgifter allmänt bör beskrivas. Jag kan i denna del ansluta mig till utredningens uppfattning att den nuvarande bestämmelsen i 90 § polisinstruktionen, enligt vilken en ordningsvakt förordnas att utföra polisbevakning, framstår som mindre lämplig. Den kan bl. a. ge en överdriven föreställning om de befogenheter som tillkommer en ordningsvakt. Utredningsförslaget innebär att en ordningsvakt i stället skall förordnas att upprätthålla ordningen. Inte heller detta förslag går emellertid fritt från invändningar. Enligt 2 § polisinstruktionen ankommer det på polisen att upprätthålla allmän ordning och säkerhet, och man bör eftersträva att beskriva ordningsvakternas uppgift på ett sådant sätt att det klart kommer till uttryck att dessa inte har ett ansvar för den allmänna ordningen som är jämställt med polisens.

Med dessa utgångspunkter träffar man enligt min mening det bästa uttryckssättet om den grundläggande bestämmelsen får innehålla att med ordningsvakt förstås den som, utan att vara anställd som polisman, förordnas att medverka till att allmän ordning upprätthålls. Här ligger att ordningsvaktsbegreppet i fortsättningen reserveras för personal med ordningshållning som uppgift.

Som jag nämnde i avsnitt 2.1 är jag med befattningen som ordningsvakt f. n. förenade vissa särskilda befogenheter. Jag återkommer längre fram till denna fråga men vill redan i detta sammanhang förutskicka att de befogenheter som f. n. tillkommer ordningsvakterna enligt min mening i väsentliga delar bör behållas. En allmän förutsättning för att ett ordningsvaktsförordnande skall komma i fråga bör därmed också vara att den ordningshållningsuppgift som är aktuell förutsätter dessa befogenheter. I den mån detta inte är förhållandet fyller nämligen förordnandet ingen funktion. Å andra sidan är det lika viktigt att framhålla att uppgiften inte får vara av så kvalificerad art att den kräver polisutbildning. Ett annat allmänt kännetecken för de uppgifter för vilka ordningsvakter mera regelmässigt bör kunna förordnas synes böra vara att det är fråga om ordningshållning av ett slag som – åtminstone i normalfallet – inte rimligen bör bekostas med statliga medel.

Med beaktande av vad som har anförts nu anser jag i likhet med remissinstanserna att avgränsningen av ordningsvakternas normala uppgifter blir i allt väsentligt väl avvägd genom den av utredningen föreslagna huvudregeln. Denna tar sålunda sikte på vad som sedan länge har ansetts vara

traditionella ordningsvaktsuppdrag, och beträffande dessa har det knappast på allvar satts i fråga att det skulle vara olämpligt att anlita ordningsvakter. Jag kan således i princip godta den föreslagna huvudregeln.

I ett hänseende synes dock den föreslagna huvudregeln ha fått en alltför snäv avfattning, nämligen till den del som den begränsar möjligheten att anlita ordningsvakt vid en annan allmän sammankomst än en konsert. Denna fråga måste numera ses mot bakgrund av de ändrade regler för ordningshållning vid offentliga tillställningar och allmänna sammankomster som nyligen har beslutats av riksdagen (prop. 1979/80: 17, KU 1979/80: 19, rskr 1979/80: 35, SFS 1979: 970). Dessa regler innebär att polismyndigheten liksom tidigare kan föreskriva skyldighet för anordnare av offentlig tillställning att anlita ordningsvakter. För den som anordnar en allmän sammankomst skall däremot sådan skyldighet kunna föreskrivas endast när sammankomsten utgör konsert. I förarbetena (prop. 1979/80: 17 s. 154) har emellertid uttryckligen uttalats att den sålunda föreslagna ordningen inte avses innebära att det blir förbjudet för en anordnare att på eget initiativ anlita förordnade ordningsvakter för att hålla ordning vid andra allmänna sammankomster. Någon anledning att frångå detta ställningstagande i förevarande sammanhang torde inte föreligga. I enlighet härmed bör en huvudregel i ämnet innebära att en ordningsvakt skall kunna förordnas att medverka till att ordningen upprätthålls även vid en annan allmän sammankomst än en konsert. En sådan lösning är motiverad även av att det i praktiken kan uppstå svårigheter att avgränsa en konsert från en annan allmän sammankomst.

Jag förordar således att det i den särskilda lagen om ordningsvakter tas in en huvudregel av innebörd att ordningsvakt skall kunna förordnas att medverka till att allmän ordning upprätthålls vid offentlig tillställning eller allmän sammankomst, på badplats, på lägerområde, i lokal eller på plats för sport, spel eller annan sådan verksamhet dit allmänheten har tillträde samt i lokal eller utrymme där servering av alkoholdrycker sker till allmänheten.

Den huvudregel som jag nu har förordat kommer alltså att ta sikte på fall där det även i fortsättningen torde bli en förhållandevis normal företeelse att ordningsvakter medverkar vid ordningshållningen. Som utredningen har framhållit är det emellertid inte tillrådligt att begränsa möjligheten att anlita ordningsvakter till de fall som har angetts nu. Det synes ofrånkomligt att genom en undantagsregel ge utrymme för att anlita ordningsvakter även i andra fall när speciella omständigheter gör en sådan lösning nödvändig.

Den av utredningen föreslagna undantagsbestämmelsen innebär att ordningsvakter skall kunna anlitas även för annat ändamål än som följer av huvudregeln om det på grund av särskilt behov är oundgängligen nödvändigt för att upprätthålla ordningen. Förslaget har blivit föremål för kritik vid remissbehandlingen. Även enligt min mening är den föreslagna avfatt-

ningen mindre lämplig. Den synes närmast ge den föreställningen att ordningsvakter skulle vara avsedda att användas för att lösa speciellt svårartade ordningsproblem, något som självfallet bör vara polisens uppgift.

Jag kan i och för sig godta utredningens förslag till den del det ställer krav på att ett särskilt behov – dvs. ett behov som avviker från vad som får anses vara normalt – alltid måste föreligga för att ordningsvakter skall få anlitas i andra fall än som följer av huvudregeln. I övrigt bör emellertid som en uttrycklig förutsättning för denna lösning anges att den framstår som motiverad från allmän synpunkt. Med en sådan avfattning ger regeln utrymme för en sammanvägning av dels styrkan hos de särskilda intressen som kräver bevakning av speciellt slag, dels vikten av att direkta polisuppgifter förbehålls polisutbildad personal och dels slutligen de möjligheter som i praktiken föreligger att avdela polismän för den bevakningsuppgift som är aktuell. Att restriktivitet vid prövningen är avsedd torde tillräckligt tydligt framgå utan att något särskilt förstärkande uttryck används för att markera att intresset av att ordningen upprätthålls skall vara framträdande.

Jag förordar på grund härav att den aktuella bestämmelsen utformas på det sättet att ordningsvakter skall kunna förordnas för annan uppgift än som avses i huvudregeln endast i den mån det finns ett särskilt behov och det är motiverat från allmän synpunkt.

Att i själva lagbestämmelsen närmare ange de olika fall vid sidan av huvudregeln där en ordningsvakt bör kunna anlitas torde inte vara möjligt med tanke på de varierande situationer som man här måste räkna med. Den regel som jag nyss har förordat bör på samma sätt som den av utredningen föreslagna bestämmelsen uppfattas som en undantagsregel, avsedd att användas först sedan det visat sig vara praktiskt omöjligt eller i varje fall mycket svårt att lösa ett problem på annat, godtagbart sätt. Vid prövningen bör naturligtvis först undersökas om uppgiften är av den arten att det över huvud taget är nödvändigt att personal med särskilda befogenheter svarar för ordningshållningen. Är så fallet får man överväga om uppgiften bör fullgöras av polisutbildad personal och om det kan ske utan att man eftersätter andra för polisverksamheten angelägna uppgifter. Bedömningen måste också hela tiden göras under hänsynstagande dels till de krav som enskilda, företag och kommuner har rätt att ställa när det gäller ordningens upprätthållande, dels till vikten av att polisens generella ansvar för ordning och säkerhet inte skall kunna sättas i fråga.

Förordnanden enligt denna undantagsbestämmelse bör få ges endast för ordningshållning på platser som är möjliga att klart avgränsa. Det är enligt min mening av stor vikt att generella förordnanden varigenom en ordningsvakt tillägg exempelvis befogenhet att "svara för ordningen på allmänna platser enligt brottsbalken" i fortsättningen inte förekommer. I ett förordnande som ges med stöd av den här bestämmelsen måste i stället den plats

eller det område som förordnandet gäller preciseras. Med ett sådant tillvägagångssätt blir det också betydligt lättare än i dag för polisen att kontrollera ordningsvakterna och utöva förmanskap över dem.

Som exempel på fall när ordningsvaktsverksamhet *bör kunna förekomma* enligt undantagsbestämmelsen har utredningen nämnt ordningshållning vid vissa allmänna lokaler, på tunnelbanestationerna i Stockholmsområdet och vid en del speciella privata tillställningar. Utredningen har också ansett att bevakning av ambassader och konsulat bör kunna bedrivas med stöd av bestämmelsen i den mån denna verksamhet bedöms förutsätta ordningsvaktsförordnande. Detsamma gäller i fråga om s. k. kvasiällmänna platser.

Även jag anser att det bör finnas möjlighet att med stöd av undantagsbestämmelsen förordna ordningsvakter för sådana ändamål som har sagts nu. Det bör dock betonas att sådana förordnanden alltid måste föregås av en noggrann prövning i enlighet med de riktlinjer som jag nyss har angett. Särskilt vad gäller ordningsvaktsförordnanden av nu aktuellt slag finns det anledning att understryka att ordningsvakternas insatser aldrig får ses som en ersättning för utan endast som ett komplement till polisens.

Den ordningsvaktstjänstgöring som f. n. förekommer vid vissa ambassader och konsulat samt vid tunnelbanestationer inom Stockholms polisdistrikt intar i viss mån en särställning så till vida att det är polisen som engagerar vakterna och att deras tjänstgöring ersätts direkt av statliga medel. I fråga om tunnelbanebevakningen gäller enligt 1979 års regleringsbrev för polisväsendet att medel får tas i anspråk för högst 80 ordningsvakter samtidigt. Detta innebär en fördubbling av det antal som tidigare har föreskrivits. Utökningen skall ses mot bakgrund av det stora antalet vakanser på polismanstjänster inom Stockholms polisdistrikt och de delvis svårartade ordningsproblem som förekommit vid tunnelbanestationerna. Det är allmänt omvittnat att ökningen av antalet ordningsvakter har fått positiva effekter bl. a. så till vida som en nedgång av antalet tillbud med inslag av våld har kunnat noteras. Detta får emellertid självfallet inte tas till intäkt för att den nuvarande ordningen skall permanentas. På detta liksom på andra områden där ordningsvakter används med stöd av undantagsbestämmelsen måste en fortlöpande omprövning av behovet och omfattningen av denna sorts bevakning alltid äga rum.

Utredningen har också gett en del exempel på arbetsuppgifter för vilka ordningsvaktsförordnande i fortsättningen *inte bör komma i fråga*. Hit hör bl. a., som nämnts, sysslorna som passkontrollanter, flygplatskontrollanter, delgivningsmän, vaktkonstaplar samt arrestant- och förpassningsvakter. Jag är ense med utredningen och de remissinstanser som har uttalat sig i ämnet om att dessa personalkategorier inte har behov av förordnande som ordningsvakter. I den mån personalen anförtros uppgifter som kan hänföras till myndighetsutövning blir de allmänna reglerna om skydd för sådan verksamhet liksom reglerna om ansvar och skadestånd för myndig-

hetsmissbruk tillämpliga vare sig personalen har förordnande som ordningsvakt eller inte. De generella bestämmelserna i brottsbalken om nödvärn och laga befogenhet (24 kap. 1 och 2 §§ andra stycket) och i rättegångsbalken om den befogenhet att verkställa gripande som tillkommer envar (24 kap. 7 §) ger också en tillfredställande reglering av personalens befogenheter.

Som exempel på uppgifter för vilka ordningsvakt i fortsättningen inte bör förordnas nämner utredningen vidare upprätthållande av allmän ordning och säkerhet inom bostadsområden. Enligt min mening föreligger det inom sådana områden normalt sett inte något behov av de befogenheter som tillkommer en ordningsvakt. Jag kan därför i princip ansluta mig till denna uppfattning, låt vara att det naturligtvis inte kan uteslutas att det i vissa mycket speciella situationer kan vara nödvändigt att anlita ordningsvakter även inom bostadsområden. Vidare delar jag uppfattningen att ordningsvakter inte bör förordnas för trafikdirigering och inte heller för övervakning av hundhållning och hundskattekontroll.

I fråga om tillsyn över nationalparker, naturreservat och andra naturvårdsobjekt har naturvårdsverket i motsats till utredningen ansett att det även i fortsättningen bör finnas möjlighet för personal som utövar sådan tillsyn att få förordnande som ordningsvakt. Även här gäller emellertid enligt min mening att den som utövar tillsynen som regel inte har behov av de särskilda befogenheter som följer med förordnandet som ordningsvakt. De generella reglerna om nödvärn och gripande bör normalt ge en tillfredsställande reglering av personalens befogenheter. Det bör således endast i särskilda undantagsfall förekomma att den personal som avses nu förordnas till ordningsvakter. Förordnandet bör i så fall i möjlig mån begränsas till att avse ordningshållning inom viss avgränsad del av ett naturvårdsobjekt. Enligt min mening finns det som regel inte heller behov av att förordna ordningsvakter för bevakning av värdetransporter eller anläggningar vars produkter kräver speciella kontrollåtgärder. Normalt måste sådana uppgifter kunna fullgöras av väktare eller annan personal utan särskilda befogenheter.

Beträffande ordningen på flygplatser och inom järnvägsområden finns det i luftfartskungörelsen (1961: 558) och i lagen (1975: 89) om ordning och säkerhet inom järnvägsområde bestämmelser som ger befattningshavarna där särskilda befogenheter vilka innefattar rätt att använda tvång i vissa fall. För dessa personalkategorier torde det med hänsyn härtill inte finnas behov av ordningsvaktsförordnande.

Slutligen har utredningen tagit upp ordningshållning på fartyg och inom sjukvården som exempel på fall där ordningsvaktsförordnande inte behövs.

För fartyg har utredningen hänvisat till att befälhavaren och hans underlydande enligt sjölagen (1891: 35 s. 1) har vissa befogenheter. Enligt utredningen är det med hänsyn härtill onödigt att ge den som svarar för ordning-

en på ett fartyg förordnande som ordningsvakt. Jag har samma principiella uppfattning. Emellertid kan man inte bortse från att ordningsproblemen på vissa trafiklinjer är sådana att de insatser för ordningshållningen som besättningen har möjlighet att svara för åtminstone tidvis måste kompletteras genom särskild personal som har fått en för ordningshållning anpassad utbildning och är utrustad med befogenheter som i vissa fall sträcker sig längre än de som följer av reglerna i sjölagen. Jag anser därför att det inte bör vara uteslutet att förordna en ordningsvakt för tjänstgöring på fartyg. För att en ordningsvakt skall få förordnas på tjänstgöring på ett annat allmänt kommunikationsmedel bör emellertid fordras mycket starka skäl. Ett exempel erbjuder den situation som kan uppstå om värnpliktiga i stort antal skall företa tågresor i anslutning till permission eller uttryckning, en situation då det erfarenhetsmässigt föreligger risk för skadegörelse och oroligheter som kan störa medpassagerarna.

Angående frågan om ordningen vid sjukhusens akutmottagningar är jag visserligen ense med utredningen om att det skulle vara en fördel om man helt kunde avvara ordningsvakter där. Förslaget i denna del har emellertid blivit föremål för skarp kritik från bl. a. polisutredningen samt sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut (Spri). Enligt institutet har entréhallar vid moderna sjukvårdsanläggningar kommit att bli uppehållsplatser för ett klientel som i vissa fall är mycket störande och som ibland tar sig in i själva sjukhuslokalerna med för vården mycket påfrestande följder. Det kan enligt institutet inte anses rimligt att personal med sjukvårdsutbildning måste ta tid och krafter i anspråk för att sköta ordningsuppgifter som den inte har kvalifikationer för.

Jag har för egen del stor förståelse för de synpunkter som institutet har fört fram och anser det inte i nuvarande läge vara realistiskt att helt avstå från ordningsvakter vid sjukhusens akutmottagningar. Därvid har jag även beaktat det starka intresse som finns av att sjukhuspersonalen bereds ett tillfredställande skydd i sitt arbete och att patienter inte oroas av störningar inom sjukhuset. Jag vill emellertid peka på den möjlighet som kan föreligga att anlita väktare utan ordningsvaktsförordnanden eller sjukhusanställd personal för en del av de uppgifter som det här gäller.

En särskild fråga, som inte närmare har berörts av utredningen, gäller förordnande av ordningsvakter för extraordinära situationer, t. ex. i samband med naturkatastrofer eller civilförsvarsoperationer. I sådana sammanhang kan givetvis läget motivera att förordnande ges med sikte på särskilda ordningshållningsuppgifter, såsom t. ex. avspärningar.

Till frågor rörande jakt- och fisketillsyn samt bevakning av skyddsföremål återkommer jag i det följande.

Förslaget om en obligatorisk skyldighet för polisstyrelsen att samråda med rikspolisstyrelsen innan ordningsvakt förordnas för andra uppgifter än som följer av huvudregeln har avstyrkts av flertalet remissinstanser. Jag ansluter mig här till kritiken från remissinstanserna och kan inte tillstyrka

den föreslagna ordningen som förefaller ägnad att leda till en onödig omgång. En annan sak är att det kan vara lämpligt att man från den lokala myndighetens sida samråder med rikspolisstyrelsen när en aktuell fråga bedöms som tveksam.

Flera remissinstanser har ansett att ett beslut om att förordna ordningsvakter enligt undantagsregeln bör fattas av polisstyrelsen i plenum. En sådan ordning skulle dock strida mot de nuvarande principerna för beslutsfattandet inom den lokala polisorganisationen. Dessa innebär att beslut i ett s. k. polismyndighetsärende aldrig får fattas i plenum (jfr 49 och 50 §§ polisinstruktionen). Jag vill emellertid i denna del hänvisa till att polisutredningen i sitt betänkande (SOU 1979: 6) Polisen har föreslagit en utvidgning av förtroendemannastyrelsens kompetens som, om förslaget genomförs, kommer att göra det möjligt för polisstyrelsen i plenum att t. ex. fatta beslut i en principiellt viktig fråga som avser förordnande av ordningsvakt enligt undantagsregeln. En ändring av reglerna i polisinstruktionen om förtroendemannastyrelsens kompetens bör inte övervägas i detta sammanhang utan i samband med att ställning tas till polisutredningens betänkande. Jag vill emellertid framhålla att de nuvarande reglerna inte hindrar att polisledningen informerar de förtroendevalda om nu ifrågavarande ärenden och även inhämtar deras uppfattning i saken. Tvärtom är en sådan ordning önskvärd.

2.2.2 Förordnande, utbildning och utrustning av ordningsvakter.

Enligt de regler som nu gäller meddelas ordningsvaksförordnande av rikspolisstyrelsen när förordnandet berör flera län, av länsstyrelsen när det berör flera polisdistrikt inom ett län samt i övriga fall av polisstyrelsen. Ordningsvaksutredningen föreslår att ordningsvakt i fortsättningen alltid skall förordnas av polisstyrelsen i det polisdistrikt där ordningsvakten har sitt hemvist. Utredningen anser att förordnandet i normalfallet inte bör avse större område än polisdistriktet. Skulle särskilt behov föreligga kan förordnandet dock ges en vidare geografisk giltighet men skall även då utfärdas av polisstyrelsen i hemdistriktet.

Utredningen föreslår vidare att det vid sidan av själva förordnandet för ordningsvakten skall föreligga ett särskilt *beslut om ordningsvaksverksamhet* för att ordningsvakten skall få tjänstgöra. Det föreslagna systemet avses innebära att en ordningsvakt får tjänstgöra endast på plats där det enligt polisstyrelsens beslut finns skäl att medge att ordningsvaksverksamhet bedrivs. Ett beslut om ordningsvaksverksamhet skall emellertid samtidigt innebära en tvingande förpliktelse för den kommun eller den enskilda intressent som svarar för den aktuella platsen att bekosta ordningsvakter till det antal som anges i beslutet. Därigenom skapas enligt utredningens mening bättre överblick över ordningsvaksverksamheten i polisdistriktet. Överträdelse av föreskrift som har meddelats genom beslutet – t. ex. om någon anlitar fler eller färre vakter än som har bestämts – föreslås bli straffbar.

Förslaget att polisstyrelse skall förordna ordningsvakt även när förordnandet har ett giltighetsområde som sträcker sig över ett distrikts gränser har tillstyrkts av rikspolisstyrelsen och polisutredningen. Förslaget har dock avstyrkts av flera remissinstanser, varvid det har påpekats att polisstyrelsens erfarenheter och kunskaper i huvudsak omfattar endast det egna polisdistriktet medan länsstyrelsen har de övergripande erfarenheterna och kunskaperna beträffande länet. Det har vidare framhållits att den nuvarande ordningen fungerar bra och att skäl till ändring saknas.

Endast ett fåtal remissinstanser har närmare behandlat förslaget om att särskilda beslut om ordningsvaktsverksamhet skall meddelas. Av dessa har huvudparten ställt sig avvisande. Det har invänts att frågan om den närmare innebörden av ett beslut om ordningsvaktsverksamhet inte har klarlagts i betänkandet. Man har hävdat att förslaget leder till en byråkratisk ordning. Vidare anses det oklart hur sökanden skall förfara om han exempelvis på grund av ändring av sin verksamhet, förbättrade ordningsförhållanden, bristande tillgång på ordningsvakter eller av annan anledning önskar att ordningshållningen skall skäras ned eller upphöra.

För egen del har jag förståelse för utredningens strävanden att ge polismyndigheten en bättre överblick över ordningsvakternas verksamhet i polisdistriktet. Mot förslaget om att särskilda beslut om ordningsvaktsverksamhet skall meddelas vid sidan av själva förordnandena synes dock som remissinstanserna har påpekat en rad erinringar kunna riktas. Den kanske främsta invändningen är att systemet skulle leda till en förhållandevis komplicerad beslutsomgång som sannolikt skulle bli svår att hantera för polismyndigheter och allmänhet. Man kan vidare inte bortse från att behovet av ordningshållning på viss plats eller i en viss lokal växlar i hög grad beroende på sådana omständigheter som typen av den verksamhet som bedrivs, tillströmning av allmänhet, årstiden, tiden på dygnet, m. m. Det synes knappast möjligt att i praktiken utforma besluten på ett sådant sätt att dessa varierande förhållanden i tillräcklig grad kan beaktas. Till den del förslaget innebär att exempelvis en arrangör skulle dömas till ansvar om han i strävan att förbättra ordningsläget använder fler ordningsvakter än polisstyrelsen har bestämt torde förslaget föra alltför långt.

Även med beaktande av intresset att polismyndigheten får god överblick över ordningsvakternas verksamhet i distriktet anser jag med hänsyn till vad som har anförts nu att det inte finns tillräckliga skäl för att införa det föreslagna nya systemet. Då har jag även tagit hänsyn till att de begränsningar i möjligheterna att anlita ordningsvakter som blir en följd av vad jag tidigare har förordat under alla omständigheter gör det lättare för polisen att på ett tillfredsställande sätt få överblick och kontroll över vakternas verksamhet. I samma riktning verkar det förslag som jag kommer till längre fram om att ett ordningsvaktsförordnande alltid skall tidsbegränsas. Jag vill också hänvisa till att jag i det föregående har förutsatt att förordnanden av ordningsvakt enligt den föreslagna undantagsregeln skall preci-

sera det område för vilket förordnandet skall gälla. Även detta kommer att leda till en bättre överblick över ordningsvakternas verksamhet inom distriktet. Till detta kommer att polisstyrelserna alltid har möjlighet att i form av lokal tjänsteföreskrift ge anvisning om i vad mån ordningsvakterna skall vara skyldiga att göra anmälan till polisen om tid och plats för tjänstgöring av visst slag. Sådana anvisningar kan ofta vara värdefulla, eftersom de underlättar för polisen att utföra sina arbetsledande funktioner.

Utredningens förslag om att ordningsvakter alltid skall förordnas av den lokala polisstyrelsen torde få ses mot bakgrund av det förutsatta systemet med särskilda beslut om ordningsvaktverksamhet. Eftersom ett sådant system enligt vad jag nyss har förordat inte bör införas och då några mera betydande olägenheter inte har varit förenade med den nuvarande ordningen anser jag att de regler som f. n. gäller i fråga om vilken myndighet som skall förordna en ordningsvakt bör bibehållas. När det gäller förordnande enligt undantagsregeln har jag tidigare framhållit att sådant förordnande klart skall ange och avgränsa det område för vilket det gäller. Med hänsyn härtill torde det endast undantagsvis kunna komma i fråga att dessa förordnanden utfärdas av annan myndighet än polisstyrelsen.

När det gäller *personprövningen* av den som skall förordnas till ordningsvakt anser utredningen att det även i fortsättningen bör krävas att den som skall förordnas har gjort sig känd för laglydighet samt i övrigt är lämplig att utöva ordningsvaktverksamhet. Vidare föreslår utredningen att som villkor skall gälla att personen har fyllt 20 år men inte 65 år. Föreskrift om prövning av den medborgerliga pålitligheten anses inte erforderlig med hänsyn till de inskränkningar som föreslås beträffande ordningsvakternas tjänstgöringsuppgifter. Det föreslås vidare att giltighetstiden för förordnandena tidsbegränsas. Som skäl härför anføres vikten av att ordningsvaktens lämplighet regelbundet omprövas och betydelsen av att polismyndigheterna har kontroll över ordningsvakterna. Som lämplig tidsperiod för förordnandena föreslås tre år. Även kortare tid bör dock kunna förekomma.

Utredningen anser det inte vara möjligt att lämna några närmare anvisningar om de omständigheter som kan föranleda att ett ordningsvaktsförordnande skall återkallas. Utredningen påpekar emellertid att ett förordnande bör kunna återkallas om ordningsvakten utan giltig anledning vägrar att åta sig uppdrag.

I likhet med flertalet remissinstanser anser jag förslagen om åldersgräns, personprövningen i övrigt och tidsbegränsning av förordnandena väl motiverade och förordar därför att de genomförs. Att, som ett par remissinstanser har föreslagit, sätta maximialdern till 60 år anser jag alltså inte ändamålsenligt. Förhåller det sig så att tveksamhet föreligger med hänsyn till vederbörandes ålder, bör man kunna begränsa förordnandet till kortare tid än den normala treårsperioden.

I fråga om återkallelse av förordnande bör lämpligen i enlighet med vanliga principer föreskrivas att ett förordnande får återkallas när de villkor som skall vara uppfyllda för att förordnande skall få meddelas inte längre föreligger eller annat särskilt skäl är för handen. Återkallelse uteslutande på den grunden att en ordningsvakt har vägrat att åta sig uppdrag synes förutsätta en noggrann prövning av omständigheterna i det särskilda fallet. Till frågan om återkallelse som föranleds av att ordningsvakten gjort sig skyldig till brott återkommer jag i specialmotiveringen.

Som villkor för förordnande som ordningsvakt föreslår utredningen vidare att den som skall förordnas skall ha genomgått föreskriven *utbildning*. De föreskrifter som nu gäller om utbildningen innebär att den bedrivs dels genom självstudier med hjälp av en handbok för ordningsvakter, dels i samband med kvällssammankomster eller veckoslutskurser under ledning av en utbildad instruktör. Den instruktörsledda utbildningen skall enligt föreskrifter av rikspolisstyrelsen omfatta minst 16 timmar. Den som deltar i utbildningen får själv bekosta resor till utbildningsorten och får inte ersättning för förlorad arbetsförtjänst eller för kost och logi. Däremot är själva undervisningen avgiftsfri.

Utredningen har inte funnit anledning att föreslå några genomgripande förändringar i utbildningen. Enligt förslaget skall dock den obligatoriska delen av den instruktörsledda undervisningen ökas till 25 timmar. I förhållande till nuvarande kursplan innebär förslaget att två nya ämnen införs, nämligen yrkespsykologi och narkotikainformation. Dessutom föreslås en utökning av tiden för ämnena ordningsvaks befogenhet, rätt att bruka våld och självskyddsteknik. Övriga ämnen är polisens verksamhet och samhällseliga funktion samt ordningsvaksbegreppet, ordningsvaks allmänna äligganden, ordningslagstiftningen, vissa brott mot brottsbalken, vägtrafiklagstiftningen och sjukvård. Den nuvarande möjligheten att förordna en person till ordningsvakt trots att han inte har genomgått föreskriven utbildning föreslås bli avskaffad.

Förslaget om utbildningen har fått ett blandat mottagande av remissinstanserna. Bl. a. har flera instanser ansett att den föreslagna utbildningstiden är för kort och åtminstone på sikt måste utökas.

Enligt min mening är det självklart att genomgången utbildning i princip bör vara ett villkor för att en person skall få förordnande som ordningsvakt. I likhet med ett par remissinstanser anser jag dock att det bör kunna göras undantag från denna regel när mycket starka skäl föreligger. Som har påpekats från några håll kan det sålunda vid vissa speciella tillfällen finnas behov av att förordna en person till ordningsvakt även om han saknar föreskriven utbildning. Det kan vara fallet vid t. ex. större motortävlingar och vissa midsommarfestligheter. Om denna möjlighet inte behålls skulle de lokala myndigheterna och arrangörerna i praktiken ställas inför mycket svårlösta situationer och ofta i sista hand allmänheten drabbas. Enligt min mening bör det därför vid mera extraordinära förhållanden vara möjligt att

förordna en person att helt tillfälligt tjänstgöra som ordningsvakt även om han inte har till fullo genomgått föreskriven utbildning, detta givetvis under förutsättning att han uppfyller de övriga krav som gäller för att få förordnande som ordningsvakt. I sådana undantagsfall måste dock tillses att ordningsvakten tilldelas endast begränsade uppgifter och att han erhåller åtminstone en kortare introduktion genom polisstyrelsens försorg liksom att förordnandet får endast kortvarig giltighet. Det bör inte få förekomma att förordna den som inte har genomgått föreskriven utbildning för uppgift som avses med den tidigare behandlade undantagsregeln.

De befogenheter och den speciella ställning i förhållande till allmänheten och till polisen som följer med ett uppdrag som ordningsvakt kan naturligtvis tala för en förhållandevis omfattande utbildning, låt vara att ordningsvaktens allmänna personliga egenskaper kanske i praktiken har allra störst betydelse för hans möjlighet att fullgöra sin tjänst tillfredsställande. När utbildningstidens längd bestäms måste emellertid hänsyn tas till att ordningsvakternas tjänstgöringsuppgifter enligt vad jag har förordat i det föregående begränsas i förhållande till vad som gäller f. n. Av betydelse är också att det här är fråga om utbildning för ett uppdrag som normalt utförs vid sidan av det ordinarie arbetet. En alltför lång utbildningstid skulle därför kunna skapa svårigheter att säkerställa en fortsatt rekrytering av lämpliga personer till ordningsvaktuppdragen. Hänsyn måste slutligen tas till att ansvaret för utbildningen i huvudsak kommer att åvila den lokala polisen, som på många håll har begränsade resurser att genomföra en utbildning av det slag som avses nu.

Av de skäl som har angetts nu anser jag mig kunna godta utredningens uppfattning att någon väsentlig utökning av utbildningstiden åtminstone f. n. inte är påkallad. Det bör ankomma på regeringen eller, efter regeringens bestämmande, rikspolisstyrelsen att meddela närmare föreskrifter om utbildningen. De synpunkter som utredningen med instämmande av remissinstanserna har fört fram synes härvid i allt väsentligt böra tjäna som vägledning.

Ordningsvaksutredningen har ägnat stor uppmärksamhet åt frågan i vad mån väktare skall kunna förordnas till ordningsvakter. Som sin principiella uppfattning har utredningen uttalat att ordningsvakternas och väktarnas uppgifter bör renodlas och skiljas från varandra. Genom en lösning som innebär att en väktare som är anställd i ett auktoriserat bevakningsföretag i princip inte skall kunna få förordnande som ordningsvakt uppnås enligt utredningen en klar skiljelinje mellan de båda kategoriernas funktioner. Enligt utredningen bör sålunda principen vara att ett företag som drivs i vinstsyfte inte skall svara för uppgifter av den karaktär som ordningsvaksverksamheten har. Annat företag än auktoriserat bevakningsföretag bör enligt utredningen över huvud taget inte få driva verksamhet genom anställda ordningsvakter. Utredningen anser dock att det är nödvändigt att under en övergångstid godta att väktare i

auktoriserade bevakningsföretag får förordnande som ordningsvakter, men då endast för sådan ordningshållning som avses med den av utredningen föreslagna undantagsregeln, dvs. då det på grund av ett särskilt behov är oundgängligen påkallat för att upprätthålla ordningen.

Utredningens förslag att väktare endast undantagsvis och under en övergångstid skall kunna förordnas till ordningsvakter har fått ett blandat mottagande av remissinstanserna. En del remissinstanser, bl. a. flera polisstyrelser, har understrukit vikten av att det görs en klar skillnad mellan de uppgifter som tillkommer ordningsvakter å ena sidan och väktare å den andra. De instämmer därför i utredningens uppfattning att bevakningsföretagen enbart bör ägna sig åt sådana bevakningsuppgifter som avses i BevL. Andra remissinstanser, däribland transportarbetareförbundet, vilket organiserar huvuddelen av väktarna, samt Svenska arbetsgivareföreningen, ABAB och Securitas, är kritiska till förslaget och kan inte dela utredningens principiella inställning att bevakningsföretagens väktare inte skall kunna förordnas till ordningsvakter. Dessa remissinstanser framhåller att bevakningsföretagen är underkastade en samhällelig kontroll som gör att de borde vara väl lämpade för att tillhandahålla ordningsvakter samt att deras personal har betydligt mer gedigen utbildning och erfarenhet än vad som gäller för ordningsvakter i allmänhet. Transportarbetareförbundet har t. o. m. ifrågasatt om inte all ordningsvaktsverksamhet borde bedrivas av de auktoriserade bevakningsföretagen.

För egen del vill jag först hänvisa till att den aktuella frågan diskuterades redan i samband med tillkomsten av BevL. Då uttalades att ett förordnande av väktare till ordningsvakt borde komma i fråga bara när det finns ett klart dokumenterat behov av de befogenheter som följer med ett förordnande. Ett huvudskäl till att väktare tillförsäkrades det särskilda skydd som avses i 17 kap. 5 § BrB (7 § BevL) var att behovet av ett sådant skydd inte längre skulle behöva tillgodoses genom ordningsvaktsförordnanden. Genom denna lösning kunde, enligt vad som uttalades i propositionen till BevL, antalet väktare med ordningsvaktsförordnanden förväntas minska (prop. 1974: 39 s. 45–46). En viss effekt av detta slag torde också ha åstadkommit. Fortfarande förekommer det emellertid i inte obetydlig utsträckning att väktare förordnas till ordningsvakter.

Jag kan i allt väsentligt instämma i den uppfattning som förts fram av bl. a. polisutredningen, att det kan skapa en viss oklarhet hos allmänheten och bland väktarna själva, när en väktare förordnas som ordningsvakt. Detta gäller inte minst då en väktare växelvis arbetar med och utan stöd av ordningsvaktsförordnande. Även i fråga om förmanskapet över en väktare med ordningsvaktsförordnande kan i vissa fall komplikationer uppkomma. I och för sig hyser jag därför förståelse för ordningsvaktsutredningens principiella inställning att det är önskvärt att åstadkomma en skiljelinje mellan väktarnas och ordningsvakternas uppgifter.

Att fullt ut genomföra en sådan ordning är emellertid förenat med bety-

dande problem. Även utredningens förslag innebär att väktare åtminstone tills vidare skall kunna få förordnande som ordningsvakter; låt vara bara när det gäller sådan ordningshållning som avses med den av utredningen föreslagna undantagsregeln, dvs. då det är oundgängligen nödvändigt för att upprätthålla ordningen. Förslaget är alltså inte ägnat att åstadkomma någon fullständig renodling av de båda personalkategoriernas uppgifter. Dessutom skulle ett genomförande av förslaget få den som det synes irrationella konsekvensen, att väktare förbjuds att tjänstgöra som ordningsvakter just i de fall då ordningshållningen traditionellt brukar utföras av annan personal än polispersonal. Som länsstyrelsen i Malmöhus län har påpekat bör det från allmän synpunkt vara mindre betänkligt att låta en väktare med ordningsvaktsförordnande tjänstgöra vid t. ex. en offentlig tillställning än i de situationer som avses med undantagsregeln. Vidare finns det, som ett par remissinstanser har framhållit, en risk för att utredningens förslag skulle leda till svårigheter för bl. a. arrangörer av offentliga tillställningar att få sitt behov av lämplig personal för ordningshållning tillgodosett. Det bör här erinras om att väktarna har en väsentligt mera omfattande utbildning än ordningsvakterna.

Som jag tidigare har framhållit torde man under överskådlig tid få se bevakningsföretagens och ordningsvakternas verksamhet som ett nödvändigt komplement till det skydd som samhället tillhandahåller genom polis och andra organ. Enligt min mening är det inte realistiskt att tänka sig en lösning som innebär att väktare aldrig skall kunna förordnas till ordningsvakter eller att de skall förbjudas att tjänstgöra i sådan egenskap i vissa särskilda fall. Däremot är det angeläget att utvecklingen på detta område står under fortlöpande kontroll från det allmännas sida, inte minst med hänsyn till vikten av att motverka att personer med särskilda befogenheter att ingripa mot enskilda koncentreras till vissa företag i en omfattning som inte är acceptabel från allmänna synpunkter. Jag kommer längre fram att ta upp frågan om tillsynen över bevakningsföretagen (avsnitt 2.3.) och kommer då att föreslå regler som avser att skapa underlag för en bättre och effektivare kontroll. Bl. a. tänker jag föreslå att det vid auktorisation av och tillsyn över bevakningsföretag skall kontrolleras att företagens verksamhet utförs i överensstämmelse med god sed inom branschen och inte har en från allmän synpunkt olämplig inriktning. Genom en ordning som innebär att tillsynsmyndigheten kan göra en samlad bedömning av företaget och därvid beakta både dess verksamhetsinriktning och antalet anställda med särskilda befogenheter får samhället ökade möjligheter för den kontroll över utvecklingen som kan behövas för att i tid motverka uppkomsten av något som skulle kunna uppfattas som privata poliskårer.

Särskilt med hänsyn till vad jag nu har sagt om vikten av att samhället har insyn i och kontroll över de företag som har personal med särskilda befogenheter delar jag utredningens uppfattning att ett förbud bör införas för andra företag än auktoriserade bevakningsföretag att tillhandahålla

ordningsvakter. Företag som ägnar sig uteslutande åt ordningsvaktsverksamhet – s. k. ordningsvaktsföretag – bör sålunda tillåtas endast under förutsättning att de uppfyller förutsättningarna för auktorisation. Jag återkommer till denna fråga i avsnitt 2.3.

F. n. finns inte några föreskrifter om enhetlig uniform för ordningsvakter. Utredningen påpekar att detta har medfört att förhållandena är mycket varierande och att det på vissa håll finns en tendens att vid valet av uniform i så stor utsträckning som möjligt efterlikna polisens tjänstedräkt. Det finns, anser utredningen, vissa skäl som talar för att ordningsvakterna bör vara enhetligt uniformerade. Å andra sidan skulle en enhetlig ordningsvaktsuniform kunna medföra en ökad risk för att ordningsvakterna av allmänheten uppfattas som ett slags reservpoliser med andra och mera vidsträckt befogenheter än de har. Utredningen har därför stannat för att föreslå att en ordningsvakt bör vara klädd så att det är uteslutet att han kan förväxlas med en polisman. Utredningen anser att kravet på igenkännlighet bör kunna uppfyllas utan en enhetlig uniform, genom att den civila klädseln kompletteras med ett emblem och med en applikation med texten Ordningsvakt.

Frågan om ordningsvakternas uniform har gett upphov till delade meningar bland remissinstanserna. Bl. a. rikspolisstyrelsen och flera polisstyrelser har ansett att det är angeläget att en ordningsvakt är lätt att känna igen och har med hänvisning härtill betonat vikten av att frågan om en uniform för ordningsvakter får en snar lösning. Denna grupp instanser har förordat en för alla ordningsvakter enhetlig uniform, som inte kan förväxlas med polisuniformen. En motsatt uppfattning har kommit till uttryck i remissyttrandena från bl. a. folketshusföreningarna och Folkparkernas centralorganisation. Dessa remissinstanser har bestämt hävdade att man måste undvika att ge klädsel och utrustning karaktären av uniform. eftersom uniformering kan få en viss provocerande effekt på allmänheten.

För min del anser jag att det av flera skäl inte lämpligen bör komma i fråga att införa bestämmelser om obligatorisk uniformering. Jag kan alltså i huvudsak ansluta mig till utredningsförslaget. Något förbud mot uniform synes emellertid inte heller böra föreskrivas. I de fall då uniform bärs måste tillses att varje risk för förväxling med polisuniformen undanröjs. Det bör även i denna del ankomma på regeringen eller efter regeringens bemyndigande rikspolisstyrelsen att meddela de närmare bestämmelser som behövs.

När det gäller ordningsvakternas utrustning i övrigt delar jag utredningens och remissinstansernas uppfattning att ordningsvakterna även i fortsättningen i vissa fall bör kunna utrustas med batong och handbojor enligt beslut av polisstyrelsen. En ordningsvakt bör emellertid inte i denna egenskap få tillstånd att bära pistol eller tårgaspistol. Sådan utrustning torde däremot i en del fall vara nödvändig vid fullgörande av vissa väktaruppdrag. Jag återkommer till denna fråga (avsnitt 2.3.).

Också när det gäller annan utrustning än uniform bör det ankomma på regeringen eller, enligt regeringens bemyndigande, rikspolisstyrelsen att meddela närmare föreskrifter. Ett utrymme för en lokal bedömning i de frågor det här gäller måste naturligtvis finnas, men det synes önskvärt att man når fram till en enhetlig syn när det gäller mera generella frågor om utrustningens användning och beskaffenhet.

2.2.3 Ordningsvakternas befogenheter

Ett förordnande som ordningsvakt ger, om annat inte framgår av förordnandet, vissa särskilda befogenheter. Här bör särskilt nämnas att en ordningsvakt enligt 10 § LTO har samma befogenhet som en polisman att enligt 3 § LTO omhänderta den som genom sitt uppträdande stör allmän ordning eller utgör en omedelbar fara för denna. Detsamma gäller när omhändertagande erfordras för att avvärja straffbelagd gärning. En ordningsvakt får vidare enligt 10 § LOB verkställa omhändertagande enligt LOB. Enligt 2 § lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. har en ordningsvakt dessutom rätt att vid en offentlig tillställning beslagta rusdrycker som i strid med gällande bestämmelser har medförts vid tillställningen.

En ordningsvakt får också i vissa fall använda våld enligt de regler som finns i 24 kap. 2 § brottsbalken om s. k. laga befogenhet. Enligt första stycket i denna paragraf har en polisman som skall verkställa en tjänsteåtgärd rätt att, om han möts eller angrips med våld eller hot om våld, bruka det våld som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt. Denna regel är enligt förarbetena tillämplig även på en ordningsvakt. Enligt andra stycket i paragrafen gäller vidare att om någon som skall häktas, anhållas eller annars berövas friheten försöker undkomma eller hindra den som äger verkställa åtgärden, det våld får brukas som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt. Av denna bestämmelse följer sålunda att även en ordningsvakt vid omhändertagande enligt 3 § LTO eller enligt LOB får bruka ett visst mått av våld.

En konsekvens av ordningsvaktens befogenhet att verkställa omhändertagande enligt 3 § LTO torde också vara att ordningsvakten, om förutsättningar för omhändertagande föreligger, i stället kan välja den mindre ingripande åtgärden att avlägsna den ordningsstörande från den plats där han uppehåller sig, om en sådan åtgärd skulle vara tillräcklig. Även i sådana fall måste då ett visst våld eller tvång kunna användas.

I 16 § polisinstruktionen finns en regel om användande av våld som är tillämplig också för ordningsvakter. Enligt den bestämmelsen får våld tillgripas endast då det är nödvändigt, dvs. då tjänsteåtgärden inte kan lösas på annat sätt. Vidare innebär bestämmelsen att i förekommande fall lindrigaste möjliga våld alltid skall användas.

Ordningsvaktsutredningen föreslår att en ordningsvakt i fortsättningen inte skall ha befogenhet att göra omhändertagande enligt 3 § LTO. Utred-

ningen anser dock att det är nödvändigt att en ordningsvakt har viss befogenhet att verkställa tillfälligt omhändertagande och föreslår därför att han skall kunna omhänderta den som allvarligt stör ordningen. Ett sådant omhändertagande skall enligt utredningen följas av att ordningsvakten skyndsamt överlämnar den omhändertagne till polisen. Utredningen föreslår vidare att denna befogenhet att göra omhändertagande kompletteras med en befogenhet för ordningsvakten att från sitt verksamhetsområde avvisa eller avlägsna den som stör ordningen eller överträder föreskrift som är meddelad av polisstyrelsen. När det gäller befogenhet att göra omhändertagande enligt LOB föreslår utredningen inte någon ändring i nu gällande regler.

Förslaget att en ordningsvakt inte skall få verkställa omhändertagande enligt 3 § LTO har i princip tillstyrkts bl. a. av rikspolisstyrelsen och polisutredningen. Båda dessa instanser anför dock erinringar mot den av utredningen föreslagna regleringen av ordningsvakternas befogenheter att verkställa omhändertaganden. Bl. a. har rikspolisstyrelsen ifrågasatt om inte en ordningsvakt även i fortsättningen bör kunna göra ett omhändertagande när det är nödvändigt för att förhindra en straffbelagd gärning.

Det helt övervägande antalet instanser som har gått in på frågan har avstyrkt utredningsförslaget och förordat att ordningsvakternas befogenhet att göra omhändertaganden enligt 3 § LTO behålls. Därvid har man bl. a. pekat på att ordningsvakten kommer att ställas inför mycket stora svårigheter om det läggs på honom att avgränsa de fall då en ordningsstörning skall anses vara allvarlig. Vidare har det ansetts ägnat att vålla problem, om olika regler skall gälla för polismän och ordningsvakter i aktuellt hänseende, särskilt som de båda personalkategorierna ibland tjänstgör samtidigt exempelvis på en offentlig tillställning. LTO/LOB-utredningen, som enligt sina direktiv skall pröva vilka kriterier som i allmänhet skall gälla för tillfälligt omhändertagande, har föreslagit att gällande regler om ordningsvaks rätt att göra omhändertagande enligt LTO bibehålls oförändrade i avvaktan på att ställning tas till utredningens kommande förslag.

För egen del ansluter jag mig till den principiella uppfattning som torde ligga till grund för ordningsvaksutredningens ställningstagande, nämligen att ordningsvakternas uppgifter så långt möjligt bör lösas utan att så ingripande åtgärder som ett omhändertagande skall behöva vidtas. Som har påpekats under remissbehandlingen skulle emellertid den reglering som utredningen har föreslagit leda till avsevärda svårigheter vid tillämpningen. Med hänsyn till detta och till LTO/LOB-utredningens pågående översyn av institutet tillfälligt omhändertagande har jag stannat för att det f. n. inte bör ske någon ändring i fråga om ordningsvakternas rätt att göra omhändertagande enligt LTO. När det gäller befogenheten att verkställa omhändertagande enligt LOB föreligger allmän enighet om att den bör bibehållas.

Som jag nyss har påpekat torde befogenheten att ta en person om hand enligt 3 § LTO medföra att ordningsvakten också har rätt att i stället välja att avvisa eller avlägsna den som stör ordningen från den plats där hand uppehåller sig, om detta skulle vara en tillräckligt ingripande åtgärd (jfr SOU 1979: 6 s. 303). Det är därför f. n. inte heller nödvändigt att införa någon uttrycklig bestämmelse om rätt för en ordningsvakt att avvisa eller avlägsna en ordningsstörande person.

Den särskilda frågan om befogenheten för ordningsvakter att i vissa fall använda våld bör enligt min mening behandlas i BrB. Jag återkommer till frågan i specialmotiveringen, där jag också kommer att beröra frågan om befogenhet för en ordningsvakt att företa s. k. provisorisk skyddsvisitation.

2.2.4 Ledningsförhållanden m. m.

När det gäller förmansskapet över en ordningsvakt under dennes tjänsteutövning föreslår utredningen att en ordningsvakt liksom nu skall vara skyldig att följa de anvisningar som lämnas av polisstyrelsen eller en enskild polisman. Vidare föreslår utredningen att även den som exempelvis i egenskap av anordnare av en offentlig tillställning engagerar en ordningsvakt skall ha rätt att lämna ordningsvakten instruktioner för verksamheten så länge de inte strider mot polisens anvisningar. Ordningstvaktens lydnadsplikt gentemot anordnaren föreslås alltså vara sekundär i förhållande till lydnadsplikten gentemot polisen. Utredningen föreslår att en särskild bestämmelse om detta tas in i den nya lagen om ordningsvakter.

Liksom de remissinstanser som har berört frågan finner jag det självklart att en ordningsvakt även i fortsättningen bör vara underställd polisen. Att det dessutom måste finnas ett utrymme för den som anlitar en ordningsvakt att meddela honom anvisningar för tjänstgöringen ligger enligt min mening i sakens natur och synes inte kräva något särskilt författningsstöd. Klart är att lydnadsplikten mot polisen måste vara det primära. I den mån exempelvis en arrangör skulle ge anvisningar som strider mot polisens har de senare alltid företräde.

Ordningstvaksutredningen har särskilt uppmärksammat frågan om ordningstvakternas ställning på arbetsmarknaden. Utredningen påpekar att ordningstvakterna i detta hänseende kan delas in i olika kategorier, nämligen ordningstvakter som är anställda av eller annars fast knutna till anordnare av offentliga tillställningar, ordningstvakter som är anställda i bevakningsföretag eller annan rörelse, ordningstvakter anställda av statlig eller kommunal myndighet samt ordningstvakter utan direkt anknytning till något av de nämnda organen.

Flertalet av de ordningstvakter som hör till den sistnämnda kategorin – s. k. frilansvakter – är medlemmar i någon av de ordningstvaktsföreningar som finns i landet. Föreningarna fungerar bl. a. som förmedlare av ord-

ningsvakter till anordnare av offentliga tillställningar och liknande arrangemang. Utredningen räknar med att de omkring 100 föreningarna år 1974 hade ca 3 600 medlemmar. Antalet ordningsvakter som var anställda av anordnare av offentliga tillställningar eller var funktionärer hos sådana uppgick enligt utredningen till omkring 2 600. Vidare var omkring 3 900 ordningsvakter anställda i auktoriserade bevakningsföretag, ca 1 200 i annan rörelse och likaledes omkring 1 200 hos statlig eller kommunal myndighet. Utredningen har inte kunnat ange någon uppgift om hur många ordningsvakter som var anställda i de s. k. ordningsvaktsföretagen.

Utredningen framhåller att det har rått viss tvekan om huruvida den förmedlingsverksamhet som ordningsvaktsföreningarna utövar är att bedöma som arbetsförmedling i den mening som avses i lagen (1935: 113) med vissa bestämmelser om arbetsförmedling (arbetsförmedlingslagen). Enligt denna lag gäller bl. a. (2 §) att arbetsförmedling – med visst undantag som här inte är aktuellt – inte får bedrivas i förvärvssyfte och att tillstånd från arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) fordras för förmedlingsverksamhet som bedrivs mot ersättning. För den som bedriver arbetsförmedling utan ersättning räcker det med att anmälan om verksamheten görs till AMS (5 §). Förmedling av uppdrag med entreprenadkaraktär faller däremot utanför lagen. Med hänsyn till att en ordningsvakt enligt förslaget skall ha en sekundär lydnadsplikt gentemot den som anlitar honom anser utredningen att det i fortsättningen inte kan råda något tvivel om att en ordningsvakt blir att anse som en arbetstagare och att förmedling av vakter följaktligen omfattas av arbetsförmedlingslagen.

Enligt utredningen fungerar ordningsvaktsföreningarnas förmedlingsverksamhet effektivt. Utredningen anser det därför lämpligt att den får fortsätta under förutsättning att den ställs under kontroll från samhällets sida. Utredningen föreslår att arbetsförmedlingslagen kompletteras med en bestämmelse av innebörd att föreningarna för att få bedriva förmedlingsverksamhet skall ha tillstånd av AMS och att sådant tillstånd skall fordras även om föreningen inte uppbär ersättning för sin förmedling. Kravet på tillstånd också i sistnämnda fall motiveras med vikten av en offentlig insyn i den speciella form av arbetsförmedling som förmedling av personer med särskilda befogenheter utgör.

Utredningens uppfattning att förmedling av ordningsvakter generellt omfattas av arbetsförmedlingslagen har under remissbehandlingen ifrågasatts av bl. a. polisutredningen och AMS. Enligt AMS måste de faktiska förhållandena i det enskilda fallet bli avgörande för bedömningen av frågan om en ordningsvakt skall anses vara arbetstagare eller självständig uppdragstagare. AMS har tillagt att, om föreningarna skulle åläggas skyldighet att söka förmedlingstillstånd, det med hänsyn till de principer som styrelsen tillämpar skulle vara uteslutet att meddela sådana tillstånd till de många och spridda föreningar som det här gäller. Svenska musikerförbundet har i sitt remissyttrande erinrat om att dess olika musikerförmedlingar i

landet, vilka bedrivs med erforderligt tillstånd, med fördel skulle kunna ha hand om förmedlingen av ordningsvakter. Förbundet hänvisar till att musikerförmedlingarna har en god geografisk spridning över landet och att de disponerar personal som är van vid förmedlingsverksamhet. Vidare har arrangörer av offentliga tillställningar redan nu kontakt med förmedlingarna för att erhålla dansorkestrar och musiker och skulle då samtidigt kunna rekvirera ordningsvakter.

Frågan huruvida de ordningsvakter som tillhör en ordningsvaktsförening är att betrakta som arbetstagare i förhållande till anordnaren och huruvida den verksamhet som föreningarna bedriver skall betraktas som arbetsförmedling i arbetsförmedlingslagens mening måste, som AMS har påpekat, bedömas med hänsyn till samtliga föreliggande faktiska omständigheter i det enskilda fallet. Något generellt svar på dessa frågor kan således inte ges. Med hänsyn till de förhållanden under vilka de ifrågavarande ordningsvakterna vanligtvis arbetar torde det dock inte råda någon tvekan om att de många gånger är att anse som arbetstagare i förhållande till anordnaren. Jag vill emellertid peka på att ett annat förhållande av avgörande betydelse för tillämpligheten av arbetsförmedlingslagen är hur förmedlingsverksamheten bedrivs. Enligt arbetsförmedlingslagen är det AMS som svarar för tillsynen av efterlevnaden av lagen. Det är således i första hand AMS som har att bedöma huruvida lagen skall anses tillämplig beträffande viss verksamhet.

Utredningens förslag innebär att en ordningsvaktsförening skulle åläggas skyldighet att söka tillstånd för sin förmedlingsverksamhet även i det fallet att ersättning inte utgår för förmedlingen. Enligt min mening finns det emellertid inte tillräckliga skäl att på förevarande område införa en reglering som saknar motsvarighet för arbetsmarknaden i övrigt. Förhållandena när det gäller ordningsvakter kan nämligen inte anses så särpräglade att en sådan speciell reglering är motiverad. Jag kan således inte tillstyrka utredningens förslag i denna del.

2.2.5 Jakt- och fisketillsyn

Tillsynen över efterlevnaden av olika jakträttsliga bestämmelser utövas f. n. av – förutom polisen – tullverkets kust- och gränsbevakning, av vissa befattningshavare vid domänverket och lantbruksnämnden, av stiftsjägmästare och av jakträttsinnehavare samt av ordningsvakter förordnade för jaktbevakning. I lagen (1938: 274) om rätt till jakt och vapenlagen (1973: 1176) finns särskilda bestämmelser som förutsätter att en person kan förordnas till ordningsvakt för att utöva jaktbevakning. Den som utövar jakttillsyn har vissa befogenheter, bl. a. rätt att ta jaktbyte i beslag samt rätt att kontrollera innehav av jaktkort. Vidare har en del av dem som utövar jakttillsyn, bl. a. ordningsvakter för jaktbevakning, i vissa fall befogenhet att omhänderta vapen och ammunition. En ordningsvakt för jaktbe-

vakning har dessutom de befogenheter i övrigt som allmänt följer av förordnandet.

Fisketillsynen, dvs. övervakningen av efterlevnaden av de fiskerättsliga bestämmelserna, utövas f. n. bl. a. av polisen, av tullverkets kust- och gränsbevakning samt av särskilt förordnade fisketillsynsmän. Fisketillsynsman förordnas enligt 1 § instruktionen (1955: 274) för fisketillsynsmän av en länsstyrelse eller av fiskeristyrelsen. Fisketillsynsman har en del särskilda befogenheter, bl. a. rätt att i vissa fall verkställa beslag. Denna befogenhet tillkommer även befattningshavare hos kustbevakningen samt befälhavare på statligt fartyg som har sänts ut för att övervaka ordningen på fiskeplats.

Någon bestämmelse i fiskelagstiftningen motsvarande den i jaktlagsstiftningen om ordningsvakt för jaktbevakning finns inte. Det förekommer dock att ordningsvakt förordnas för att utöva fiskebevakning. En sådan ordningsvakt har inte i denna egenskap några särskilda befogenheter utöver vad som följer av själva ordningsvaktsförordnandet.

Som jag tidigare har nämnt utgör ordningsvaktsförordnandena för jakt- och fisketillsyn en stor grupp av samtliga förordnanden. Enligt utredningens enkät uppgick de till ca 4 200 av totalt ca 18 000 förordnanden.

Ordningsvaktsutredningen föreslår att ett förordnande som ordningsvakt i fortsättningen inte skall ges för jakt- eller fisketillsyn. Utredningen anser att jakt- och fisketillsynsmän inte har behov av de särskilda befogenheter som följer med ett förordnande som ordningsvakt. Förordnande av personal för sådan tillsyn bör enligt utredningens mening regleras uteslutande i den jakt- och fiskerättsliga lagstiftningen. Utredningen föreslår att det i jaktlagen införs en särskild bestämmelse som ger möjlighet för länsstyrelsen att förordna jakttillsynsman.

Utredningen påpekar att en följd av förslaget i denna del blir att jakt- och fisketillsynsmän i fortsättningen inte kommer att ha befogenhet att verkställa omhändertagande enligt 3 § LTO. Något behov av denna befogenhet föreligger enligt utredningens mening inte. Däremot anser utredningen att jakt- och fisketillsynsmän i vissa fall behöver få använda våld för att kunna lösa sina uppgifter. Enligt förslaget bör de därför ges en uttrycklig befogenhet att bruka våld. En bestämmelse härom föreslås intagen i 24 kap. 2 § BrB. I övrigt föreslås inga ändringar i befogenheterna för jakt- och fisketillsynsmännen.

Ordningsvaktsutredningens förslag att ordningsvaktsförordnanden för jakt- och fisketillsyn i fortsättningen inte skall få förekomma har berörts endast av ett fåtal remissinstanser. Bland dessa har Svenska jägareförbundet, domänverket och fiskeristyrelsen tillstyrkt förslaget. Även rikspolisstyrelsen och länsstyrelsen i Stockholms län har ansett att det saknas behov av ordningsvaktsförordnanden för jakt- och fisketillsyn. I övrigt har de remissinstanser som yttrat sig över förslaget i denna del främst uppehållit sig vid frågan om de befogenheter som bör tillkomma jakt- och fisketill-

synsmännen. Härvid har det från några håll gjorts gällande att de befogenheter som f. n. tillkommer tillsynsmännen inte är tillräckliga.

Som jag tidigare har framhållit bör en allmän princip vara att begreppet ordningsvakt reserveras för den personal som förordnas att medverka vid upprätthållandet av allmän ordning. Redan denna princip talar för att personer som utövar tillsyn över jakt och fiske inte bör förordnas till ordningsvakter. Enligt min mening kan dessa tillsynsmän inte heller anses ha behov av de befogenheter som följer med förordnandet som ordningsvakt. Jag bortser då från befogenheten att i vissa fall bruka våld, vilken emellertid enligt min mening bör regleras på annat sätt (se avsnitt 4.2). Jag ansluter mig därför till ordningsvaktsutredningens uppfattning att förordnande som ordningsvakt i fortsättningen inte bör ges för jakt- och fisketillsyn. De tillsynsmän som behövs för jakt och fiske bör i stället som utredningen föreslagit förordnas enligt särskilda bestämmelser i den jakt- och fiskerättsliga lagstiftningen. Därigenom når man också den fördelen att bestämmelserna om tillsynen blir samlade på ett ställe.

Frågan om fisketillsynens organisation samt spørsmålet om vilka befogenheter som skall tillkomma fisketillsynsmän har varit föremål för behandling i flera olika sammanhang, senast av 1973 års fiskevattenutredning i betänkandet (SOU 1978: 5) Fiska på fritid. Fiskevattenutredningen har uttalat att frågan inte kan lösas utan ett samtidigt ställningstagande till kustbevakningspersonalens befogenheter, en fråga som f. n. utreds av sjöövervakningskommittén (H 1977: 05). Jag kan efter samråd med chefen för jordbruksdepartementet ansluta mig till denna bedömning. Frågan om eventuella ändringar i de regler som gäller om fisketillsynsmän bör sålunda anstå till dess att en samlad bedömning kan ske av alla de frågor som hänger samman med fisketillsynen.

I fråga om jakttillsynen blir däremot författningsändringar nödvändiga med hänsyn till att begreppet ordningsvakt för jaktbevakning i enlighet med vad som har sagts förut bör utmönstras. Jaktlagen bör då i stället kompletteras med regler som ger möjlighet att förordna särskilda jakttillsynsmän. Lämpligen bör därvid i enlighet med utredningens förslag föreskrivas att jakttillsynsmän skall förordnas av länsstyrelse. Dessutom måste begreppet jakttillsynsman införas i de övriga författningar där begreppet ordningsvakt för jaktbevakning nu förekommer. Klart är nämligen att jakttillsynsmannen måste tillförsäkras de befogenheter i fråga om beslag av jaktbyte och omhändertagande av vapen m. m. som f. n. tillkommer ordningsvakter för jaktbevakning. Jag förordar en reglering av angiven innebörd.

I de frågor som har angetts nu har jag samrått med chefen för jordbruksdepartementet.

2.2.6 *Bevakning av skyddsföremål*

Enligt 1 § lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försva-

ret m. m. (skyddslagen) kan regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, militär befälhavare utfärda förbud för obehöriga att beträda anläggning, inrättning, fartyg, luftfartyg eller område som hör till försvarsväsendet eller används av försvarsväsendet eller för dess räkning. Förbud i denna ordning kan också meddelas mot att närvara vid försvarsmaktens företag, övningar eller försök. Dessutom kan i fråga om objekt som har angetts nu förbud meddelas mot att ta fotografier, göra avbildningar eller beskrivningar eller innesätta sprängämnen. När det är fråga om anläggning, inrättning, fartyg, luftfartyg eller område som annars är av betydelse för försvarsväsendet kan enligt 2 § skyddslagen regeringen eller, enligt regeringens bemyndigande, länsstyrelsen meddela motsvarande förbud. Detsamma gäller i fråga om kärnkraftsanläggning eller annan anläggning som avses i 2 § atomenergilagen (1956: 306). Befinner sig landet i krig eller krigsfara eller föreligger annars utomordentliga, av krig föranledda förhållanden, gäller detta även anläggning, inrättning, fartyg eller luftfartyg som är av betydelse för folkförsörjningen.

Ett objekt beträffande vilket ett förbud av slag som har angetts nu har meddelats kallas skyddsföremål. De objekt som omfattas av 1 § benämns militära skyddsföremål och de som avses i 2 § civila skyddsföremål. Genom 1 § bevakningskungörelsen (1940: 383) har regeringen bemyndigat högste militära befälhavaren på platsen att meddela förbud såvitt avser militära skyddsföremål och länsstyrelsen när det gäller civila skyddsföremål.

I 10 § skyddslagen föreskrivs att bevakningspersonal vid skyddsföremål har befogenhet att, enligt närmare bestämmelser av regeringen, företa kroppsvisitation av personer som försöker vinna tillträde till eller uppehåller sig vid skyddsföremålet, att undersöka föremål som de för med sig samt att på platsen eller i dess närhet tillfälligt omhändertaga personer och av dem medförda föremål, allt i den utsträckning som fordras för bevakningsuppgiftens fullgörande.

De befogenheter som har nämnts nu har i bevakningskungörelsen preciserats på följande sätt. Krigsman som bevakar skyddsföremål samt polisman och annan som fullgör sådan bevakningsuppgift och därvid åtnjuter polismans skydd och befogenhet – dvs. ordningsvakt – får avfordra envar som söker vinna tillträde till eller uppehåller sig inom skyddsföremålet uppgift om namn, födelsetid och hemvist (3 § första stycket). Kroppsvisitation och undersökning av medförda föremål får i den utsträckning som krävs för fullgörande av ålagd bevakningsuppgift utföras av sådan bevakningspersonal som nyss har sagts enligt närmare anvisningar av befälhavare eller myndighet som har ansvaret för bevakningsföremålet (3 § andra stycket). Vidare gäller att bevakningspersonalen inom skyddsföremål eller i dess närhet får omhändertaga den som skäligen kan misstänkas för spioneri eller sabotage eller försök eller förberedelse till sådant brott samt ta hand om föremål som innehåller av den misstänkte och som skäligen kan antas äga

betydelse för utredningen i saken. Samma rätt föreligger även gentemot misstänkt person som är på flykt från skyddsföremål (4 § första stycket). Om någon överträder förbud som meddelats enligt bevakningskungörelsen eller vägrar att på anfordran uppge namn, födelsetid eller hemvist eller lämnar uppgift därom som skäligen kan antas vara oriktig eller vägrar att på anfordran underkasta sig kroppsvisitation eller undersökning av medfört föremål, får han omhändertas, om det inte är tillfyllest att avlägsna honom från skyddföremålet (4 § andra stycket).

Den som har omhändertagits enligt första eller andra stycket skall jämte omhändertagna föremål ofördröjligen överlämnas till polismyndigheten i orten (4 § tredje stycket).

Råder civilförsvarsberedskap tillkommer de befogenheter som avses i 3 och 4 §§ bevakningskungörelsen även sådan bevakningspersonal som inte åtnjuter polismans skydd och befogenheter (5 §). Enligt en av riksdagen genom lag antagen ändring år 1979 i kungörelsen (SFS 1979: 1089) tillkommer de aktuella befogenheterna gränsövervakningspersonal även när civilförsvarsberedskap inte har anbefallts.

Vid skyddsföremål – såväl militära som civila – förekommer i viss utsträckning bevakning genom ordningsvakter, vanligen väktare från auktoriserade bevakningsföretag. Detta är förhållandet vid t. ex. en del staber, förvaltningar och förråd men också vid kärnkraftsanläggningar. Ordningstvakterna har i sådana fall de befogenheter att använda tvångsmedel som har angetts nyss. Enligt de riktlinjer som ÖB har angett bör civil bevakningspersonal inte inom försvarsmakten utnyttjas vid objekt där bevakningstjänsten är förenad med försvars-, beredskaps- eller ordningshållningsuppgifter.

Det förtjänar i sammanhanget anmärkas att, enligt förordningen (1975: 874) om anordnande av bevakning, vissa uppräknade myndigheter skall, sedan eventuellt avtal med privat bevakningsföretag har löpt ut, anlita ABAB för bevakning av lokal, förvaringsutrymme eller anläggning som är betydelsefull från totalförsvarssynpunkt och belägen i någon av de kommuner som anges i en bilaga till kungörelsen. Frågan om ABAB:s särställning enligt denna kungörelse är f. n. föremål för översyn inom regeringskansliet (se prop. 1978/79: 134 s. 37).

I praktiken har vissa oklarheter ansetts föreligga i fråga om ordningstvakternas ställning, bl. a. beträffande rätten att meddela ordningstvakterna direktiv för bevakningen och möjligheten att utnyttja dem inom kuppförsvaret. Ordningstvaksutredningen har mot bakgrund härav förordat en nyreglering på det aktuella området.

Utredningens förslag innebär till en början att förordnanden att utföra bevakning i de fall som avses nu inte längre skall meddelas av den lokala polismyndigheten utan av militär myndighet – enligt förslaget militärbefälhavare – såvitt gäller militära skyddsföremål samt av länsstyrelsen i fråga om civila skyddsföremål. Förslaget har tillstyrkts eller läm-

nats utan erinran av samtliga remissinstanser. ÖB och utredningen angående överförande av civilförsvarets ordnings- och bevakningsuppgifter till andra myndigheter har dock påpekat att på den militära sidan förordnande bör meddelas av försvarsområdesbefälhavaren.

I likhet med ordningsvaksutredningen anser jag det naturligt att det ankommer på militär myndighet att meddela förordnande för bevakning av ett militärt skyddsobjekt. En sådan ordning är ägnad att undanröja de oklarheter som f. n. otvivelaktigt kan föreligga i fråga om ledningslinjerna och befogenheten att meddela bevakningspersonalen direktiv för verksamheten. Med hänsyn till de principer som på andra områden gäller vid planeringen av skydds- och säkerhetsverksamheten inom totalförsvaret bör det åtminstone i regel ankomma på försvarsområdesbefälhavaren att meddela förordnande i fråga om bevakning av de militära skyddsföremålen. Jag kan också ansluta mig till utredningens och remissinstansernas ståndpunkt att motsvarande förordnanden beträffande civila skyddsföremål bör meddelas av länsstyrelsen, som har insyn över samtliga civila skyddsföremål inom länet.

Som beteckning på en av militär myndighet eller länsstyrelse förordnad vakt vid skyddsföremål har utredningen föreslagit termen *s k y d d s v a k t*. Förslaget har tillstyrkts av remissinstanserna med undantag av utredningen om civilförsvarets bevakningsuppgifter m. m., som har ifrågasatt om någon särskild beteckning är nödvändig. För egen del anser jag det svårt att undvara en sådan, särskilt med tanke på att det fortfarande torde vara nödvändigt att den aktuella personalen tillerkänns vissa speciella befogenheter vid bevakningen. Att behålla termen ordningsvakt för de ifrågavarande uppgifterna synes mindre lämpligt, bl. a. därför att detta begrepp som nämnts bör begränsas till att avse personal vars uppgifter mera renodlat går ut på att medverka till att upprätthålla allmän ordning. Härtill kommer att i enlighet med vad som nyss har angetts en annan lösning bör väjas när det gäller befogenheten att meddela förordnanden än den som gäller för ordningsvakter i allmänhet.

Mot den av utredningen föreslagna benämningen skyddsvakt skulle möjligen den invändningen kunna riktas att termen sedan lång tid tillbaka används i ett helt annat sammanhang, nämligen som beteckning på en polisman som avdelas för personligt skydd åt exempelvis utländsk regeringsledamot i samband med statsbesök. Det synes emellertid inte föreligga något hinder mot att övergå till att använda annan beteckning, t. ex. säkerhetsvakt, för en sådan polisman, om det bedöms lämpligt för att förebygga risken för förväxlingar. Med beaktande av vad som har anförts nu anser jag mig kunna tillstyrka utredningens förslag såvitt avser beteckningen skyddsvakt för särskilt förordnade vakter vid skyddsföremål. En skyddsvakt bör givetvis ha samma befogenheter under sin tjänstgöring som dem som i dag tillkommer en ordningsvakt vid bevakning av skyddsföremål.

Utredningen har i syfte att söka skapa ökad klarhet beträffande befälsfrågan och frågan om vakternas ställning vid kuppförsvaret förordad att en skyddsvakt, under tjänstgöring vid försvarsmakten skall ha ställningen av krigsman. Förslaget i denna del har avstyrkts av ÖB och militärsvarskommittén men tillstyrkts av utredningen om överförande av civilförsvarets ordnings- och bevakningsuppgifter till andra myndigheter.

För egen del vill jag i denna fråga först framhålla att den bevakning av skyddsföremål som fordras under beredskap och krig enligt gällande planering är avsedd att övertas av krigsorganiserade enheter ur försvarsmakten och civilförsvaret efter hand som mobilisering äger rum. I prop. 1979/80: 100 bil. 7 (s. 290—316) har föreslagits att riksdagen skall godkänna riktlinjer för en ny organisation som bl. a. innebär att de aktuella bevakningsuppgifterna skall ankomma uteslutande på försvarsmakten efter mobilisering. Mot den bakgrund som har angetts nu synes några mera väsentliga fördelar av att en skyddsvakt tilläggs krigsmannaställning under fredstid stå att vinna endast i den mån förutsättningar finns för att han kan krigsplaceras för bevakningsuppgifter inom det förband som bevakar det skydds-föremål där han har sin tjänstgöring i fred. F. n. torde emellertid bevakningspersonalen i allmänhet vara krigsplacerad i andra befattningar inom totalförsvaret, vilket innebär att den vid mobilisering är skyldig att lämna sin civila bevakningstjänst. Som bl. a. ÖB har påpekat är det långt ifrån säkert att alla skyddsvakter har sådan försvarsutbildning att en krigsplacering vid det skydds-föremål där den civila tjänsten fullgörs är möjlig. Med hänsyn till det anförda är jag inte beredd att tillstyrka förslaget om att en skyddsvakt skall tilläggas krigsmans ställning under fredstid. Vad som har sagts nu bör självfallet inte hindra att den möjlighet tas till vara som i vissa särskilda fall kan föreligga att krigsplacera skyddsvakter för bevakning av de objekt som deras civila tjänstgöring avser. ÖB har också förklarat att denna möjlighet kommer att beaktas.

Det förhållandet att en skyddsvakt under tjänstgöring vid försvarsmakten sålunda enligt min uppfattning inte bör ha ställningen av krigsman under fredstid torde inte medföra några svårigheter när det gäller ledningen av bevakningsverksamheten. Enligt vad jag nyss har förordat bör skyddsvakter vid militära skydds-föremål förordnas av militär myndighet. Härigenom torde den tvekan undanröjas som nu kan råda om att vakten under sin tjänstgöring står under militär ledning. Något hinder för militär chef att, i de fall då det bedöms som lämpligt, bestämma att viss militär personal skall vara underställd vakten såvitt gäller bevakningsuppgifterna föreligger inte. Det förhållandet att, som ordningsvaksutredningen har påpekat, straffbestämmelserna om lydnadsbrott m. m. inte utan vidare blir tillämpliga i förekommande fall torde härvidlag sakna betydelse.

När det gäller skyddsvakter vid civila skydds-föremål delar jag utredningens och militärsvarskommitténs uppfattning att vakten under sin tjänstgöring i fredstid bör stå under förmanskap av den som är säkerhets-

ansvarig för skyddsföremålet. Med hänsyn till det ansvar för de aktuella objektens skydd som faller på polisväsendet torde emellertid som utredningen har framhållit vakternas tjänstgöring som regel få ses som en form av begränsad polisbevakning, åtminstone så till vida att polisen vid behov bör kunna överta ledningen över vaktstyrkan och ge denna direktiv. En sådan ordning behöver dock inte göras generellt tillämplig för alla skyddsvakter på den civila sidan. Lämpligen bör en lösning väljas som innebär att vakterna skall kunna underställas polisen i den mån inte länsstyrelsen i samband med förordnandet beslutar annat. Bestämmelser härom kan meddelas i administrativ ordning.

Vad sedan beträffar skyddsvakternas ställning under krig har denna fråga, som ÖB och militäransvarskommittén har påpekat, också en folkrättslig aspekt. Särskilt måste härvid uppmärksammas den situation som kan uppstå vid ett överraskande anfall under den tid som kan förflyta innan försvarsmakten och civilförsvaret har hunnit mobiliseras och överta de bevakningsuppgifter som det är fråga om. Under ett inledningsskede kan läget tänkas vara oklart och tvekan råda, om ett anfall eller ett sabotage mot skyddsföremålet har satts igång av fientliga soldater eller om det utgör exempelvis en terroristhandling. I det senare fallet är givetvis den civila skyddsvaktspersonalen skyldig att inom ramen för sina bevakningsuppgifter medverka vid försvaret av objektet. Om däremot fråga är om angrepp från främmande makt är enligt vedertagna folkrättsliga principer en förutsättning för att personalen skall ha rätt att ingripa att den har ställning som legitima krigsdeltagare. Med hänsyn till att beslut ofta måste fattas mycket snabbt i sådana lägen som har berörts nu synes det angeläget att en lösning väljs som innebär att personalen alltid har möjlighet att medverka vid skyddet av bevakningsobjekten i en extraordinär situation.

I detta hänseende kompliceras bilden av att begreppet krigsman sedan gammalt har använts i dubbla betydelser, nämligen dels som beteckning på en person inom försvarsmakten vilken enligt svensk rätt har ett särskilt straffrättsligt ansvar och är underkastad lydnadsplikt, dels för en person som är berättigad att ingripa mot fientlig militär personal. I sistnämnda fall har inom folkrätten sedan länge använts beteckningen kombattant (jfr prop. 1978/79: 77 s. 14).

Den lösning som i gällande rätt har valts i fråga om ordningsvakternas ställning vid bevakningen av skyddsföremål under krig innebär att vakterna har ställningen av legitima krigsdeltagare. En föreskrift i ämnet har med stöd av 4 § lagen (1943: 881) om polisens ställning under krig tagits in i 11 § kungörelsen (1958: 262) angående tillämpningen av nämnda lag. Enligt denna föreskrift skall personal, som har förordnats att bevaka anläggningar av betydelse för försvaret eller folkförsörjningen, såsom kommunikationsanläggningar, hamnar, kraftverk, industrier och förråd, under krig tillhöra försvarsmakten. I 22 kap. 14 § första stycket BrB föreskrivs att sådan personal skall anses som krigsmän då riket är i krig.

En översyn av det regelsystem som har berörts nu pågår i olika sammanhang. Nyligen har sålunda 1975 års polisutredning avlämnat betänkandet (SOU 1979: 75) Polisen i totalförsvaret, där en nyreglering har föreslagits såvitt gäller polisens ställning i krig. Betänkandet remissbehandlas f. n. Folkkrättskommittén (Fö 1978: 61) arbetar bl. a. med frågan om tillämpningen av folkrättens regler när det gäller att hänföra olika personalgrupper till någon av kategorierna kombattanter resp. civila. Slutligen torde ett genomförande av förslaget att föra över civilförsvarets ordnings- och bevakningsuppgifter till andra myndigheter (prop. 1979/80: 100 bil 7 s. 290–316) föranleda vissa ändringar i bestämmelserna. Innan det samlade resultatet av det uredningsarbete som har nämnts nu kan överblickas synes underlag saknas för att i förevarande sammanhang genomföra någon ändring i fråga om den civila vaktpersonalens ställning. Jag förordar därför en lösning som innebär att en skyddsvakt under krig skall anses som krigsman och tillhöra försvarsmakten.

De lösningar som jag nu har förordat och beträffande vilka jag har samrått med chefen för försvarsdepartementet innebär att vissa lagändringar blir nödvändiga. Bl. a. måste regler meddelas om skyddsvakternas befogenheter. Som jag har angett förut bör denna reglering i sak motsvara vad som i dag gäller för ordningsvakter som bevakar skyddsföremål. De befogenheter som det här gäller – bl. a. att i vissa fall företa kroppsvisitation och göra omhändertagande – måste enligt de principer för normgivningen som gäller enligt regeringsformen regleras genom lag. Lämpligen bör bestämmelser i ämnet tas in i skyddslagen, där det också bör anges att vakterna under krig tillhör försvarsmakten. Vakternas ställning som krigsmän under krig bör regleras i BrB. Bestämmelsen i 4 § lagen om polisens ställning under krig blir med den här förordade lösningen överflödigt och bör upphävas.

Ett par remissinstanser har tagit upp frågan om utbildning och kvalifikationsskrav för skyddsvakter. Enligt ÖB och den förut nämnda utredningen om civilförsvarets bevakningsuppgifter bör i detta hänseende gälla att anställning som väktare i ett auktoriserat bevakningsföretag skall vara ett villkor för skyddsvaktsförordnande. Jag har förståelse för denna synpunkt men anser för egen del att tillräckligt underlag för att införa en tvingande lagbestämmelse härom saknas. För försvarsmaktens del torde frågan vid behov kunna regleras genom föreskrifter eller rekommendationer av ÖB eller försvarsgrenscheferna.

2.3 Bevakningsföretagen

Enligt BevL (2 §) föreligger numera ett obligatoriskt krav på auktorisation för bevakningsföretag. Med bevakningsföretag avses enligt 1 § BevL den som yrkesmässigt åtar sig att för annans räkning utföra vissa bevakningsuppgifter. Undantag görs för de fall där verksamheten bedrivs i statlig eller kommunal myndighets direkta regi.

Auktorisation krävs alltså, med det undantag som har nämnts nyss, för varje fysisk eller juridisk person som yrkesmässigt utför viss bevakningsuppgift åt annan. Förutsättningen att bevakningen skall ske för annans räkning innebär att sådan bevakningsverksamhet som organiserats inom ett företag och endast avser företagets eget skydd inte omfattas av lagen. Kravet på yrkesmässighet medför att auktorisation inte behövs då någon mot ersättning tillfälligt utför bevakning åt annan, t. ex. tillsynsuppdrag som någon fullgör under en fastighetsägares eller rörelseidkares tillfälliga bortvaro. I fall där någon vid sidan av annan verksamhet eller sysselsättning utför bevakningsuppgifter torde kravet på yrkesmässighet anses uppfyllt först när det rör sig om en verksamhet av en omfattning som inte är endast obetydlig.

I 3 § BevL har upptagits vissa allmänna villkor för att auktorisation skall kunna beviljas. Auktorisation får således beviljas endast om företagets verksamhet kan antas bli bedriven på ett sakkunnigt och omdömesgillt sätt. Vid prövningen därav skall särskilt beaktas att företaget har en lämplig organisation och planläggning av sin verksamhet. Vidare krävs för auktorisation att företaget har utsett en föreståndare för verksamheten.

Auktorisationsmyndighet är länsstyrelsen i det län där företagets ledning har sitt säte. Länsstyrelsen är skyldig att inhämta rikspolisstyrelsens yttrande i ett ärende om auktorisation. Har myndigheterna skilda uppfattningar skall frågan underställas regeringen (5 § BevL).

All personal hos ett auktoriserat bevakningsföretag – liksom också föreståndaren för verksamheten och styrelseledamot – skall vara godkänd med avseende på laglydnad, medborgerlig pålitlighet och lämplighet i övrigt. Prövning för sådant godkännande görs beträffande den som har hemvist i något av de tre största polisdistrikten eller Visby polisdistrikt av polisstyrelsen och annars av länsstyrelsen i det län där han har hemvist (4 och 6 §§ BevL).

En för tillämpningen av BevL avgörande fråga som har berörts särskilt av några remissinstanser gäller innebörden av begreppet bevakning. Väktarutbildningsutredningen har definierat begreppet så att därmed i BevL:s mening bör avses en verksamhet som utövas genom personell eller teknisk tillsyn, kontroll eller övervakning av olika objekt och verksamheter i avsikt att skapa ett extra skydd mot skador genom sabotage, intrång, tillgrepp, brand, skadegörelse o. d. Däremot har utredningen inte närmare behandlat frågan i vad mån lagens nuvarande tillämpningsområde kan anses ändamålsenligt avvägt.

För egen del kan jag liksom remissinstanserna ansluta mig till den definition av begreppet bevakning enligt gällande rätt som utredningen har gjort. Med hänsyn till att vissa svårigheter i praktiken har uppkommit när det gällt att dra gränsen för lagens tillämpningsområde finner jag det emellertid påkallat att i det här sammanhanget ta upp ett par frågor rörande vilka verksamhetsformer som bör falla under BevL:s reglering.

En av de frågor som jag nu syftar på gäller huruvida ett s. k. ordnings-

vaktsföretag, dvs. ett företag vars verksamhet endast går ut på att tillhandahålla ordningsvakter för olika former av ordningshållning, skall anses utföra bevakning i BevL:s mening. När denna fråga för första gången i ett särskilt fall underställdes regeringen enligt 5 § BevL ansåg den länsstyrelse hos vilken auktorisation hade sökts att verksamheten föll utanför BevL:s tillämpningsområde. Rikspolisstyrelsen däremot gav i sitt yttrande uttryck för uppfattningen att det från samhällets synpunkt måste anses värdefullt om reglerna om auktorisation är tillämpliga även på ordningsvaktsföretagens verksamhet. Regeringen lämnade i sitt beslut de aktuella företagens ansökan utan åtgärd under åberopande av att BevL inte kunde anses avse sådan verksamhet.

Jag har i det föregående ställt mig avvisande till tanken på ett uttryckligt förbud mot att förordna väktare i auktoriserade bevakningsföretag till ordningsvakter. Därvid underströk jag vikten av att de problem som kan hänga samman med ordningsvaktsförordnanden av personal knuten till företag ägnas en noggran uppmärksamhet. Eftersom endast auktoriserade bevakningsföretag är underkastade tillsyn från samhällets sida föreslog jag ett förbud för annat företag än ett auktoriserat bevakningsföretag att tillhandahålla ordningsvakter. En förutsättning för att de f. n. ganska fåtaliga ordningsvaktsföretagen skall få fortsätta sin verksamhet bör då bli att de uppfyller de allmänna kraven för att erhålla auktorisation som bevakningsföretag. Av vad jag nyss sagt framgår emellertid att ett företag som enbart ägnar sig åt att tillhandahålla ordningsvakter med nuvarande praxis inte anses vara underkastat auktorisationskravet enligt BevL.

Som har påpekats vid remissbehandlingen blir en konsekvens av denna praxis också att i den mån ett auktoriserat bevakningsföretag ägnar sig åt att tillhandahålla ordningsvakter åt andra anses denna del av företagets verksamhet inte vara underkastad de regler som gäller för bevakningsverksamheten i övrigt. Vissa auktoriserade företag har sålunda f. n. anställda som enbart ägnar sig åt ordningshållning. För denna personal har åtminstone på vissa håll inte reglerna om väktares utbildning ansetts tillämpliga.

Om man vill åstadkomma en mera ändamålsenlig avgränsning av BevL:s tillämpningsområde bör man följaktligen utvidga tillämpningsområdet till att gälla även verksamhet som går ut på att tillhandahålla ordningsvakter. En följd av detta blir att även den del av de nuvarande auktoriserade företagens verksamhet som avser tillhandahållande av ordningsvakter underkastas reglerna i BevL. Därigenom skapas förutsättningar för en mera effektiv tillsyn. Polisens tillsyn över ordningsvakterna omfattar nämligen inte företaget som sådant.

Den lösning som jag har förordat nu bör dock gälla endast för fall där ordningsvaktsverksamhet bedrivs i företagsform. Det skulle uppenbarligen föra för långt att låta även en enskild person som på frilans-basis åtar sig uppdrag som ordningsvakt underkastas ett auktorisationskrav. Detsamma är att säga om uppdrag som jakt- eller fisketillsynsman eller skyddsvakt.

Jag förordar alltså en lösning som innebär att all ordningsvaktsverksamhet som bedrivs i företagsform underkastas BevL:s bestämmelser, medan en enskild person som själv fullgör sådan verksamhet liksom nu lämnas utanför denna reglerings tillämpningsområde. Jag återkommer strax till frågan hur en bestämmelse i ämnet lämpligen bör avfattas.

Rikspolisstyrelsen och länsstyrelsen i Malmöhus län har under remissbehandlingen pekat på en annan form av bevakning beträffande vilken det i praktiken har rått tvekan om den kan anses fall under BevL:s reglering, nämligen bevakning med livvakt åt enskild person. Även denna fråga har numera prövats av regeringen, som i ett särskilt fall har funnit att sådan verksamhet inte faller in under BevL:s tillämpningsområde.

Som länsstyrelsen i Malmöhus län har påpekat är det tänkbart att intresset kommer att öka för den nu aktuella verksamheten, som hittills har förekommit endast i obetydlig utsträckning. Enligt min mening finns det emellertid goda skäl för att ställa sig tveksam till uppkomsten av en verksamhetsgren med denna inriktning. Bevakning till skydd för enskilda personers liv och säkerhet är otvivelaktigt till sin natur en uppgift som det i första hand bör ankomma på polisen att fullgöra. Det är uppenbart att verksamheten ställer stora krav på utbildning och gott omdöme.

Regeringens nyssnämnda beslut skall ses mot bakgrund av att det vid tillkomsten av BevL såvitt känt inte förekom enskild livvaksverksamhet. Beslutet har emellertid fått den konsekvensen att sådan verksamhet numera får förekomma utan kontroll av att den är seriöst inriktad och bedrivs på ett omdömesgillt sätt.

För egen del anser jag det ofrånkomligt att denna verksamhet, i den mån den över huvud taget skall få bedrivas, underkastas offentlig tillsyn och kontroll. Jag förordar därför en lagändring som uttryckligen anger att även bevakning till skydd för en enskild person omfattas av BevL.

Med hänsyn till vad jag har föreslagit i det föregående bör definitionen av bevakningsföretag i 1 § BevL lämpligen avfattas på det sättet att med bevakningsföretag avses den som yrkesmässigt åtar sig att för annans räkning bevaka fastighet, anläggning, viss verksamhet offentlig tillställning eller något annat sådant eller också enskild person. Vidare bör från lagens tillämpningsområde undantas inte bara statlig och kommunal myndighet utan också enskild person som endast fullgör ett uppdrag med stöd av ett förordnande som har meddelats honom av en myndighet enligt en bestämmelse i lag.

Den nu förordade utvidgning av auktorisationsstvänet ger mig anledning att komma in på ett annat spörsmål, nämligen om auktorisationsmyndigheten bör ha att pröva huruvida den verksamhet som det ansökande företaget avser att bedriva är lämplig från allmän synpunkt. Som väktarutbildningsutredningen har påpekat gäller inte f. n. någon sådan förutsättning för auktorisation. Jag finner för egen del detta otillfredsstäl-

lande. Jag har nyss pekat på en särskild verksamhetsgren beträffande vilken en prövning av verksamhetens inriktning är angelägen, nämligen livvaktverksamheten. Även andra former av bevakning med ny eller åtminstone delvis förändrad inriktning kan tänkas uppkomma i framtiden, och det är därför av värde om en prövning från allmänna synpunkter av verksamhetens inriktning kan komma till stånd. Jag förordar därför att auktorisation skall få beviljas endast om den tillämnade verksamheten inte kan antas få en från allmän synpunkt olämplig inriktning.

Enligt de regler som f. n. gäller ankommer det på länsstyrelsen i det län där företaget har sitt säte att besluta om auktorisation. Samma myndighet har också ansvaret för den tillsyn som de auktoriserade bevakningsföretagen är underkastade.

Väktarutbildningsutredningen diskuterar utförligt huruvida ansvaret för auktorisation av och tillsyn över bevakningsföretagen bör ligga kvar hos länsstyrelserna eller flyttas till rikspolisstyrelsen. Diskussionen mynnar ut i ett förslag om att nuvarande ordning bör behållas.

Förslaget i denna del tillstyrks uttryckligen eller lämnas utan erinran av det stora flertalet remissinstanser. Även jag kan ansluta mig till utredningens förslag. En överflyttning av dessa uppgifter på rikspolisstyrelsen skulle strida mot principen att den centrala myndigheten inom polisväsendet inte bör avgöra ärenden som angår enskild part utanför polisorganisationen (jfr prop. 1974: 39 s. 38).

I sammanhanget bör påpekas att 1975 års polisutredning i sitt betänkande (SOU 1979: 6) Polisen har föreslagit vissa ändringar i fråga om polisväsendets regionala organisation. Ett genomförande av detta förslag kan komma att beröra organisationen för länsstyrelsens auktorisations- och tillsynsverksamhet på området samt personaltilldelningen för ändamålet.

När det gäller frågan om vem som skall svara för godkännande av företagens personal, föreslår väktarutbildningsutredningen ändring av nu gällande regler. F. n. meddelas som nämnts beslut om godkännande för anställning i auktoriserat företag liksom beslut om återkallelse av sådant godkännande av polisstyrelsen i Stockholms, Göteborgs, Malmö eller Visby polisdistrikt för den som har hemvist inom resp. distrikt och för övriga av länsstyrelsen i det län där vederbörande har sitt hemvist (6 § BevL). Som har framgått förut meddelas däremot beslut om auktorisation av länsstyrelsen i det län där företagets ledning har sitt säte. Väktarutbildningsutredningen påpekar att en följd av att auktorisation och godkännande inte prövas av samma myndighet blir att auktorisationsmyndigheten inte har någon fullständig överblick över vilken godkänd personal resp. företag förfogar över. Detta medför enligt utredningen att länsstyrelsen vid tillsynen av ett företag inte i sitt eget register kan kontrollera att de anställda i ett visst företag är godkända utan nödgas inhämta besked i saken från andra länsstyrelser och från de fyra nyssnämnda polisstyrelserna.

En annan olägenhet med olika auktorisations- och godkännandemyndigheter är enligt utredningen att anmälningar enligt 9 § bevakningsföretagskungörelsen (1974: 462) om att väktare har slutat sin verksamhet eller har bytt företag görs till godkännandemyndigheten och inte till auktorisations- och tillsynsmyndigheten. Även den bestämmelsen medverkar till att den senaste myndigheten inte kan hålla ett aktuellt register över godkända väktare hos de företag som myndigheten har tillsyn över. Därtill kommer, enligt vad utredningen anför, att ett godkännande kan ha återkallats utan att tillsynsmyndigheten får vetskap om det, eftersom ett sådant beslut fattas av godkännandemyndigheten. En ytterligare olägenhet är att tillsynsmyndigheten, om den vid en inspektion finner anledning överväga återkallelse av ett godkännande, själv inte kan besluta i frågan annat än då tillsynsmyndigheten även är godkännandemyndighet. I andra fall måste frågan om återkallelse av godkännandet överlämnas till en annan länsstyrelse eller till polisstyrelsen i något av de fyra ovannämnda polisdistrikten.

Med hänvisning till detta föreslår väktarutbildningsutredningen att personalprovningen alltid bör göras av den länsstyrelse som har tillsyn över det företag där den som avses med provning har eller har utlovats anställning.

I likhet med flertalet remissinstanser anser också jag att övervägande skäl talar för att personalprovning bör ske hos tillsynsmyndigheten. Jag förordar därför att BeVL ändras i enlighet med vad utredningen har föreslagit. Den risk för ökad tidsutdräkt som möjligen kan vara förenad med denna ordning bör kunna undanröjas genom att rutinerna för handläggningen av ärendena om personalprovning ses över.

I detta sammanhang finns det anledning att ta upp en särskild fråga, som berörts av länsstyrelsen i Malmöhus län. Det gäller möjligheten för godkännandemyndigheten att i vissa fall begränsa ett godkännande för anställning i ett auktoriserat bevakningsföretag. Länsstyrelsen påpekar att en återkallelse av ett godkännande i praktiken medför att väktaren inte kan behålla sin anställning i företaget. Enligt länsstyrelsen kan därför ett företag som vill ta ett socialt ansvar för en sedan länge anställd väktare inte göra det. Länsstyrelsen ifrågasätter därför om inte godkännandemyndigheten borde ges möjlighet att i särskilda fall begränsa väktarens arbetsområde till viss verksamhet eller liknande i stället för att helt återkalla hans godkännande. Länsstyrelsen påpekar slutligen att dess förslag inte får uppfattas så att den anser att laglydnadskravet för väktare skall lindras. Avsikten är endast att öppna en möjlighet för ett företag att i vissa undantagsfall låta en väktare vara kvar i företaget trots att han inte helt uppfyller laglydnadskravet.

Den fråga som länsstyrelsen sålunda har tagit upp har under remissbehandlingen berörts även av bevakningsrådet, som är en intresseorganisation för vissa bevakningsföretag. Rådet anser det inte rimligt att den förnyade personalprovning som äger rum i samband med tillsynen sker

efter exakt samma grunder som gällde vid den ursprungliga personalprövningen. Det är enligt rådet önskvärt med en mera nyanserad bedömning.

För egen del vill jag först framhålla vikten av att kravet på en väktare i fråga om laglydnad och allmän skötsamhet sätts högt. Samtidigt måste beaktas de mycket ingripande följder som en återkallelse av ett godkännande kan få för väktarens försörjning. Det kan på goda grunder antas att godkännandemyndigheten i det längsta tvekar om att tillgripa en sådan utväg. Situationer kan emellertid förekomma där en sedan länge anställd väktare har gjort sig skyldig till en mindre allvarlig förseelse som visserligen bör diskvalificera honom från fortsatt verksamhet i fråga om vissa objekt men som inte bör utesluta att han kan användas för helt andra arbetsuppgifter inom bevakningsföretaget. F. n. kan i sådana fall inte ens en omplacering till annan befattning än väktartjänst ske, om godkännande återkallas. Om godkännandemyndigheten gavs möjlighet att i vissa särskilda fall begränsa godkännandet till viss verksamhet i stället för att återkalla det, skulle anställningstryggheten på området ökas samtidigt som det allmänna intresset av att väktaren inte utnyttjas för uppgifter för vilka han inte är lämpad tillgodoses.

Med hänvisning till vad som har anförts nu vill jag förorda att det i BeVL tas in en bestämmelse om att godkännandemyndigheten i stället för att återkalla ett godkännande kan begränsa godkännandet till viss verksamhet eller till visst område, om synnerliga skäl föreligger. En sådan åtgärd förutsätter samråd med bevakningsföretaget. Jag vill understryka att denna möjlighet till att begränsa godkännande måste användas restriktivt.

Väktarutbildningsutredningen påpekar att det f. n. inte finns några närmare regler som anger vad länsstyrelsens tillsyn skall avse. Utredningen har emellertid utförligt behandlat denna fråga. Bl. a. konstaterar utredningen att kontrollen skall avse att företaget alltjämt uppfyller de villkor som gäller för auktorisation, dvs. att verksamheten bedrivs på ett sakkunnigt och omdömesgillt sätt och att företaget har en lämplig planläggning och organisation av sin verksamhet. Kravet på sakkunnighet och omdömesgillhet innebär bl. a. att företaget skall följa de bestämmelser och föreskrifter som gäller i olika hänscenden, t. ex. om att alla anställda skall vara godkända, att de skall ha fått viss utbildning och att de skall ha viss uniformering och utrustning i övrigt. När det gäller att kontrollera att personalen är godkänd anser utredningen det lämpligt att tillsynsmyndigheten med lämpliga tidsintervaller även gör en förnyad prövning av vederbörande person efter samma grunder som gällde vid godkännandet. Utredningen konstaterar vidare att det inte går att ställa upp några generella regler för vad som är en lämplig organisation och planläggning, eftersom den frågan i hög grad är beroende av företagets storlek, typ av verksamhet m. m. Enligt utredningen bör man vid tillsynen sträva efter att bilda sig en uppfattning om hur företaget är organiserat, om bevakning eller annan verksamhet även bedrivs av dotterbolag, om företaget anlitar entreprenö-

rer för viss verksamhet, hur företagets interna säkerhetsskydd är upplagt etc. Utredningen anser dock inte att tillsynsmyndigheten mera i detalj behöver granska företagets organisation och planläggning i de fall där den mera formella granskningen inte har gett anledning till anmärkningar och då det inte heller i övrigt finns anmärkningar mot företaget.

Utredningen påpekar vidare att den omständigheten att tillsynsmyndigheten skall se till att företagen drivs på ett seriöst sätt som regel inte innebär att den närmare skall granska kvaliteten och effektiviteten på den utförda bevakningen eller ställa krav på hur viss typ av bevakning bör utföras. Enligt utredningen bör konkurrensen mellan företagen och avtalsfriheten göra att parterna som regel har rätt att träffa de avtal om bevakningens utförande som de finner lämpliga. Kvaliteten på den avtalade bevakningen liksom frågan om hur företaget fullföljer det ingångna avtalet bör enligt utredningen i första hand vara en fråga mellan företaget och kunden. Detta utesluter självfallet inte att en missnöjd kund kan vända sig till tillsynsmyndigheten med klagomål, vilket i sin tur kan ge myndigheten anledning att vidta en närmare inspektion av företaget.

Det är enligt utredningen mycket viktigt att tillsynen utövas så att myndigheten får ett grepp om arten och omfattningen av företagens olika bevakningsuppdrag. Därigenom kan man från samhällets sida få sådan insyn i verksamheten att det blir möjligt att ingripa och förhindra att företagets verksamhet utvecklas i en icke önskvärd riktning.

Jag kan för min del liksom remissinstanserna ansluta mig till det utredningen har anfört om vad tillsynen skall avse. Vidare ansluter jag mig till utredningens förslag om att företagen enligt en uttrycklig bestämmelse i BevL skall åläggas att årligen ge in en redogörelse för verksamheten under föregående år. Genom en sådan redogörelse blir det lättare för tillsynsmyndigheten att följa företagets utveckling och utvecklingen inom branschen, så att eventuella nya former av bevakning tidigt blir uppmärksammade. Som polisutredningen har framhållit under remissbehandlingen är det viktigt att frågan om gränsdragningen mellan bevakningsföretagens och polisens uppgifter blir föremål för speciellt intresse vid tillsynen. Det är i detta hänseende särskilt angeläget att tillsynsmyndigheten fortlöpande ägnar uppmärksamhet åt den del av företagets verksamhet som bedrivs med ordningsvakter liksom åt andra verksamhetsformer som är av den art att de nära gränsar mot polisens uppgifter.

Väktarutbildningsutredningen har inte föreslagit någon särskild bestämmelse om föremålet för tillsynen. Enligt min mening är emellertid en sådan bestämmelse nödvändig om man vill säkerställa att tillsynen får den inriktning som är önskvärd. Lämpligen bör i BevL tas in en föreskrift av den innebörden att det vid tillsynen särskilt skall kontrolleras att verksamheten bedrivs på ett sakkunnigt och omdömesgillt sätt samt att den i övrigt utförs i överensstämmelse med god sed inom branschen och inte har en från allmän synpunkt olämplig inriktning.

Väktarutbildningsutredningen konstaterar att det f. n. saknas uttryckliga bestämmelser om tillsynsmyndighetens befogenheter. Utredningen anser att länsstyrelsen uppenbarligen har rätt att företa inspektion hos företagen genom besök där och rätt att från företagen fordra in uppgifter i olika hänseenden. Vid tillsynen torde länsstyrelsen också ha rätt att ta del av handlingar som rör företagets bevakningsverksamhet. Utredningen föreslår att det i BevL tas in uttryckliga bestämmelser som slår fast dessa tillsynsmyndighetens befogenheter. För den händelse ett företag vägrar att tillmötesgå tillsynsmyndigheten skall denna enligt utredningen ha rätt att, även vid vite, förelägga företaget att tillhandahålla ifrågavarande handlingar eller uppgifter. Utredningen påpekar att utövan av tillsynen givetvis innebär olägenheter för företagen och att det därför är angeläget att tillsynsmyndigheten utövar tillsynen på sådant sätt att olägenheterna inte blir större än vad som oundgängligen är nödvändigt.

Utredningen har även tagit upp frågan hur tillsynsmyndigheten skall agera för den händelse den vid tillsynen finner att företaget inte längre bedriver verksamheten på det sätt som förutsätts för auktorisation. Utredningen anser att tillsynsmyndigheten innan frågan om återkallelse prövas bör kunna ta upp överläggningar med företaget och att myndigheten skall ha rätt att förelägga företaget, om nödvändigt vid vite, att fullgöra sina skyldigheter. Först om inte heller detta ger åsyftat resultat bör återkallelse av auktorisation ske.

Jag anser liksom flertalet remissinstanser att tillsynsmyndigheten bör ha de befogenheter som utredningen har föreslagit. Enligt min mening är det av värde både för företagen och tillsynsmyndigheten att regler införs i ämnet. Därigenom får tillsynen en mera enhetlig utformning över hela landet.

Givetvis bör återkallelse inte tillgripas annat än vid mer väsentliga försummelser och först sedan andra möjligheter att åstadkomma rättelse har prövats utan resultat. Det är därför av värde att bestämmelser införs om möjligheter för tillsynsmyndigheten att åstadkomma rättelse på annat sätt än genom återkallelse. Jag förordar således att BevL kompletteras med regler om tillsynsmyndighetens befogenheter i enlighet med vad väktarutbildningsutredningen har föreslagit.

Vad jag nu har anfört om tillsynsmyndigheternas mera formella befogenheter får emellertid inte undanskymma det förhållandet att det ofta kan framstå som naturligt för tillsynsmyndigheterna att tillgripa andra utvägar än t. ex. vitesföreläggande för att i tid motverka en utveckling som inte bedöms som önskvärd. Av värde är sålunda ofta om återkommande överläggningar vid behov kan äga rum mellan företrädare för tillsynsmyndigheten och bevakningsföretagets ledning, varvid bl. a. frågan om verksamhetens inriktning förtjänar att uppmärksammas särskilt. Om denna tenderar att utvecklas på ett sätt som med fog kan bedömas som ogynnsamt från allmänna synpunkter – t. ex. genom att ordningsvaktsverksamheten koncentreras till ett enskilt bevakningsföretag i en utsträckning som framstår

som omotiverad med hänsyn till förhållandena på den aktuella orten och olämplig med hänsyn till företagets struktur – finns det anledning för tillsynsmyndigheten att på ett tidigt stadium påpeka förhållandet för företagets ledning. I ett sådant fall kan det också finnas skäl för länsstyrelsen att i sin egenskap av högsta polismyndighet i länet fästa de underställda polismyndigheternas uppmärksamhet på att försiktighet bör iakttas när det gäller förordnande av väktare från det aktuella företaget till ordningsvakter för uppgifter som avses med den förut berörda undantagsregeln i lagen om ordningsvakter.

I fråga om väktares utrustning vill jag här beröra endast frågan om beväpningen. Jag är ense med utredningen och remissinstanserna om att föreskrifterna om väktares beväpning bör ses över. Om riksdagen godkänner föreliggande förslag avser jag därför att i samband med att frågan om verkställighetsföreskrifter tas upp föranstalta om en sådan översyn. Jag är också ense med utredningen om att man därvid så långt det är möjligt bör sträva efter att väktarkåren inte skall utrustas med skjutvapen. Detta gäller självfallet inte väktare som tjänstgör som skyddsvakter.

I fråga om utbildningen av väktare innebär utredningens förslag att denna, som f. n. bedrivs av bevakningsföretagen själva i enlighet med föreskrifter av rikspolisstyrelsen, skall övertas av samhället, i första hand genom att en specialkurs anordnas inom gymnasieskolan. Som särskilda behörighetsvillkor föreslås gälla att eleven skall ha fyllt 18 år och blivit godkänd vid prövning med avseende på laglydnad och medborgerlig pålitlighet.

Åtskilliga remissinstanser, däribland parterna på arbetsmarknaden, har ställt sig tveksamma eller direkt avvisande till den föreslagna lösningen. Sedan en uppvaktning beträffande väktarutbildningen gjorts hos justitiedepartementet av bl. a. företrädare för arbetsmarknadsparterna, har parterna beretts tillfälle att redovisa ett alternativt förslag till bedrivande, organisation, administration och finansiering av väktarutbildningen.

Sedan överläggningar mellan parterna i enlighet härmed ägt rum, har till justitiedepartementet i december 1979 överlämnats ett förslag till riktlinjer för det fortsatta arbetet på utbildningsfrågan. Bakom förslaget står Svenska arbetsgivareföreningen (allmänna gruppen), statsföretagens förhandlingsorganisation (branschkommittén Bevakning och alarmering), Svenska transportarbetareförbundet och handelstjänstemannaförbundet, i vilket flertalet av ABAB:s väktare är organiserade. De riktlinjer som föreslås går ut på att ett uppdrag att organisera och administrera den aktuella utbildningen skall lämnas åt Transportfackens yrkes- och arbetsmiljönämnd (TYA), som är ett samarbetsorgan för vissa huvudarbetsgivare inom transportområdet och transportarbetareförbundet. Förslaget remissbehandlas f. n. Det är min avsikt att närmare gå in på utbildningsfrågan i samband med att jag efter lagrådets yttrande anmäler frågan om proposition till riksdagen.

Enligt 12 § BevL gäller som jag redan har berört att det ankommer på rikspolisstyrelsen att meddela närmare föreskrifter om bl. a. utbildningen av väktare. I parternas förslag har förutsatts att utbildningens omfattning och innehåll skall fastställas av skolöverstyrelsen i samråd med rikspolisstyrelsen. Även utredningens förslag kan leda till en sådan lösning. Trots att ställning ännu inte har tagits i utbildningsfrågan föreslår jag redan nu att det berörda lagrummet ändras på det sättet att föreskrifterna skall fastställas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer samt att lagrådets yttrande inhämtas över detta förslag. Den nu föreslagna lydelsen av paragrafen överensstämmer med vanliga principer för bemyndiganden av förevarande slag och ger regeringen möjlighet att inför en eventuell övergång till ett nytt system för utbildningen meddela de ändringar som kan behövas. Det aktuella bemyndigandet kan meddelas med stöd av 8 kap. 7 § första stycket punkt 3 regeringsformen till den del punkten avser näringsverksamhet.

3 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om ordningsvakter,
 2. lag om ändring i brottsbalken,
 3. lag om ändring i lagen (1973: 558) om tillfälligt omhändertagande,
 4. lag om ändring i lagen (1976: 511) om omhändertagande av berusade personer m. m.,
 5. lag om ändring i lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.,
 6. lag om ändring i lagen (1938: 274) om rätt till jakt,
 7. lag om ändring i vapenlagen (1973: 1176),
 8. lag om ändring i lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.,
 9. lag om ändring i bevakningskungörelsen (1940: 383),
 10. lag om ändring i lagen (1943: 881) om polisens ställning under krig,
 11. lag om ändring i lagen (1974: 191) om bevakningsföretag.
- Förslagen bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga 4*.

4 Specialmotivering

4.1 Förslaget till lag om ordningsvakter

Lagförslaget bygger i stora delar på ordningsvaktsutredningens förslag till lag om ordningsvakter. Flera av bestämmelserna i utredningens förslag saknar dock motsvarighet i departementsförslaget. I det remitterade för-

slaget har sålunda inte upptagits några bestämmelser om ordningsvakternas befogenheter. Som har framhållits i den allmänna motiveringen avses ordningsvakterna få behålla de befogenheter som de har f. n., i vart fall till dess att den pågående översynen av LTO och LOB slutförts. Vidare bör särskilt nämnas att det i det remitterade förslaget inte har tagits in någon motsvarighet till en av utredningen föreslagen straffbestämmelse för fall då någon obehörigen bedriver ordningsvaktsverksamhet. Ett förfarande av sådant slag kan bestraffas enligt 17 kap. 15 § brottsbalken, där det föreskrivs att den som obehörigen ger sig ut att utöva myndighet kan dömas för föregivande av allmän ställning till böter eller fängelse i högst sex månader.

Avsikten är att lagen skall kompletteras med verkställighetsföreskrifter utfärdade av regeringen och, efter regeringens bemyndigande, rikspolisstyrelsen. I samband härmed avses också bestämmelser bli meddelade om bl. a. utrustning för ordningsvakter. Bestämmelser i detta ämne behöver enligt 8 kap. 13 § första stycket regeringsformen inte ha lags valör. Avsikten är vidare att även länsstyrelserna och polisstyrelserna skall bemyndigas att meddela de närmare verkställighetsföreskrifter som kan behövas med hänsyn till regionala och lokala förhållanden.

1 §

I denna paragraf har ordningsvaktens uppgift beskrivits så att han skall medverka till att allmän ordning upprätthålls. Detta uttryckssätt skiljer sig från det som f. n. används i 90 § polisinstruktionen (PI), där det anges att en ordningsvakt utför polisbevakning. Avsikten är att markera att ordningsvakterna skall ses som ett komplement till och aldrig som en ersättning för polisen, som har ansvaret för den allmänna ordningens upprätthållande.

En annan skillnad i förhållande till nuvarande terminologi är att begreppet ordningsvakt reserveras för personer som förordnas för att medverka vid ordningshållning. Detta innebär att personer som av myndighet får till uppdrag att t. ex. ombesörja jakt- eller fisketillsyn, bevakning av skydds-föremål eller arrestant- och förpassningstjänst i fortsättningen inte skall utses till ordningsvakter utan förordnas för resp. uppgift enligt bestämmelser i särskilda författningar.

Av paragrafens avfattning framgår att den som är anställd som polisman inte kan förordnas till ordningsvakt. Att en polisman, låt vara under fritid, arbetar som ordningsvakt får nämligen anses vara oförenligt med polistjänsten. Däremot blir det i och för sig möjligt för annan inom polisväsendet anställd än polisman att få förordnande som ordningsvakt. Vidare bör anmärkas att paragrafen inte avses hindra att ett förordnande som ordningsvakt meddelas en militärpolisman.

2 §

I paragrafen anges i fyra punkter de tjänstgöringsuppgifter för vilka

ordningsvakter mera regelmässigt skall kunna förordnas. Som har framhållits i den allmänna motiveringen är det här fråga om uppgifter för vilka särskilt förordnade personer utanför polisväsendet av tradition har brukat anlitas. Förordnanden för annan uppgift än som anges i förevarande paragraf skall kunna förekomma endast under de mera begränsade förutsättningar som anges i 3 §.

De i punkterna 1–3 använda begreppen offentlig tillställning, allmän sammankomst, badplats, lägerområde samt lokal eller plats för sport, spel eller annan sådan verksamhet synes inte kräva närmare kommentarer. När någon förordnas att som ordningsvakt medverka till att upprätthålla ordning i anslutning till verksamhet eller plats som avses nu bör förordnandet självfallet anses omfatta även t. ex. ingångar till lokalerna, infarter till områdena samt särskilt upplåtna parkeringsplatser.

Enligt punkt 4 kan ordningsvakt förordnas att tjänstgöra även vid lokal eller utrymme där alkoholholdrycker serveras till allmänheten med tillstånd enligt 37 § lagen om handel med drycker. Med stöd av sistnämnda lagrum kan tillstånd ges till servering av alkoholholdrycker även i slutna sällskap. Som jag har framhållit i den allmänna motiveringen kan det någon gång vara påkallat att förordna ordningsvakt för privata tillställningar. Ett sådant förordnande kan emellertid inte grundas på 2 § utan får ges bara om förutsättningar därför föreligger enligt 3 §.

Något uttryckligt hinder finns i och för sig inte mot att låta ett med stöd av förevarande paragraf utfärdat förordnande täcka samtliga de tjänstgöringsuppgifter som anges i punkterna 1–4. Önskvärt är emellertid att förordnandena begränsas till att avse tjänstgöringsuppgifter som man vid tidpunkten för förordnandet kan förutse att ordningsvakten kommer att tilldelas.

När det gäller ordningshållningen vid offentliga tillställningar och vid vissa allmänna sammankomster bör, som ordningsvaktsutredningen har framhållit, de möjligheter som kan finnas att bemästra ordningsproblemen med organisatoriska och förebyggande åtgärder tas till vara. Sådana åtgärder torde i en del fall kunna leda till att ordningsvakter inte behövs för tillställningen eller sammankomsten.

Efter 1979 års ändringar i allmänna ordningsstadgan och lagen om allmänna sammankomster finns möjlighet för polisstyrelsen att låta en föreskrift om ordningshållning vid en offentlig tillställning eller vid en konsert innefatta skyldighet att anlita inte bara ordningsvakter utan även annan personal. I fråga om andra allmänna sammankomster än konserter kan föreskrivas skyldighet att anlita annan personal än ordningsvakter. Med annan personal avses, enligt uttalanden i förarbetena (prop. 1979/80: 17 s. 26), bl. a. säkerhetsfunktionärer vid tävlingar, väktare och vaktmästare. Om denna möjlighet begagnas bör det kunna leda till att antalet ordningsvakter ytterligare begränsas.

Även om man således alltid bör undersöka om ordningen kan upprätthåll-

las på annat sätt än genom att ordningsvakter förordnas, bör självfallet inte intresset av att begränsa antalet ordningsvakter leda till att det blir onödigt svårt att hålla exempelvis offentliga tillställningar. Anses ordning och säkerhet vid tillställningen kunna upprätthållas genom ordningsvakter skall sålunda i princip tillstånd ges med de föreskrifter angående ordningsvakter som är påkallade. Till skillnad från ordningsvaktsutredningen anser jag sålunda inte att polisen i detta fall skall ingå i prövning av frågan om hur angeläget det är att den aktuella tillställningen kan äga rum. Att en sådan prövning inte får göras när det gäller en konsert eller annan allmän sammankomst framgår av föreskriften i 3 § lagen om allmänna sammankomster att tillstånd att hålla en allmän sammankomst på en allmän plats får vägras bara om det är nödvändigt med hänsyn till trafik eller allmän ordning. Jag vill vidare erinra om att det i 16 § allmänna ordningsstadgan och 7 § lagen om allmänna sammankomster anges att polisens föreskrifter för en tillställning eller sammankomst inte får medföra att möjligheter att hålla tillställningen eller sammankomsten onödigtvis försvåras.

3 §

Enligt denna bestämmelse, som utförligt har kommenterats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.1), kan ordningsvakter förordnas även för annan tjänstgöring än som avses i 2 §, om det finns ett särskilt behov och det är motiverat från allmän synpunkt. Som närmare har utvecklats i den allmänna motiveringen är avsikten att vid prövningen en sammanvägning skall ske dels av styrkan hos de särskilda intressen som påkallar bevakning av speciellt slag, dels av vikten av att direkta polisuppgifter förbehålls polisutbildad personal och dels slutligen av de möjligheter som i praktiken föreligger att avdela polismän för den bevakningsuppgift som är aktuell.

För att ett särskilt behov skall anses föreligga måste givetvis behovet avvika från vad som får anses vara normalt. I allmänhet torde de omständigheter som ligger till grund för ett sådant behov kunna förutsättas vara av övergående natur, men undantagsvis kan fråga vara om ett objekt vars speciella beskaffenhet gör en mera permanent förstärkning av skyddet nödvändig. Vid prövningen av om det är motiverat från allmän synpunkt bör som har framhållits i den allmänna motiveringen beaktas såväl de berättigade krav som allmänheten, kommuner och enskilda har på att allmän ordning upprätthålls som vikten av att polisens generella ansvar för ordningens upprätthållande inte skall kunna sättas i fråga. De exempel som jag i den allmänna motiveringen har lämnat på uppgifter för vilka ordningsvakter bör kunna förordnas med stöd av den nu aktuella bestämmelsen bör inte uppfattas vare sig på det sättet att förordnanden utan vidare skall få förekomma i de angivna fallen eller så att exemplen skulle vara uttömmande.

Som har framhållits i den allmänna motiveringen får förordnanden utfärdade med stöd av 3 § inte ges en generell form. I 5 § andra stycket har

tagits upp en bestämmelse därom. För att en tillfredsställande kontroll av vakternas verksamhet skall kunna upprätthållas är det nämligen av stor betydelse att den plats för vilken förordnandet skall gälla blir preciserad och avgränsad. Särskild restriktivitet bör iaktas när fråga är om att ge förordnanden som avser medverkan vid ordningshållningen inom ett område som fortlöpande frekventeras av allmänheten. Detta gäller vare sig området är en allmän plats eller inte.

Det kan inte sällan vara av värde om en diskussion i fråga om principerna för förordnanden enligt den nu aktuella bestämmelsen tas upp i polisstyrelsen i plenum. Detta gäller särskilt med hänsyn till att de lokala förhållandena kan variera påtagligt.

4 §

Första meningen anger de krav som ställs på den som skall förordnas till ordningsvakt. En prövning har förutsatts med avseende på både laglydnad och allmän lämplighet. Det bör i dessa hänseenden ställas relativt höga krav med hänsyn till ordningsvaktsuppdragets karaktär. Det bör anmärkas att något krav på särskild prövning av den medborgerliga pålitligheten inte har ställts upp.

Den övre åldersgränsen på 65 år bör beaktas när det bestäms för hur lång tid ett förordnande skall gälla. Ett förordnande bör inte meddelas att gälla för så lång tid att ordningsvakten under giltighetstiden fyller 65 år.

I enlighet med vad som f. n. gäller föreslås inte något formellt hinder föreliggande att som ordningsvakt förordna utländsk medborgare. Däremot är det naturligtvis nödvändigt att i sådant fall vid lämplighetsprövningen kontrollera vederbörandes kunskaper i svenska språket.

Utöver de kvalifikationskrav som har angetts nyss har förutsatts att ordningsvakten regelmässigt skall ha genomgått föreskriven utbildning. Jag vill i denna del hänvisa till vad jag har anfört i avsnitt 2.2.2. Genom *andra meningen* bemyndigas regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om utbildning av ordningsvakter.

Vid tillämpningen av hittills gällande regler har ibland tvekan yppats i frågan huruvida antalet redan givna förordnanden i ett distrikt i vissa fall skall anses utgöra hinder mot nya förordnanden. Enligt min mening bör förordnande endast undantagsvis kunna vägras av sådant skäl när ansökan avser en person som skall tjänstgöra endast vid exempelvis offentliga tillställningar i viss bestämd lokal eller hos viss bestämd arrangör. I andra fall bör emellertid polismyndigheten vara oförhindrad att beakta antalet redan givna förordnanden och att avslå en ansökan om det bedöms att tillräckligt många ordningsvakter redan verkar i polisdistriktet. Under alla omständigheter bör polisstyrelsen, för den händelse antalet förordnanden i ett distrikt tenderar att bli för stort, undersöka om de redan förordnade ordningsvakterna utnyttjar sina förordnanden eller om de kan återkallas.

Från olika håll har framhållits att praxis varierar när det gäller det antal

ordningsvakter som anses nödvändiga vid till synes likartade tillställningar. Med hänsyn härtill föreslog ordningsvaktsutredningen att samråd skulle ske mellan anordnaren av en offentlig tillställning och polismyndigheten innan beslut om antal ordningsvakter meddelas. Förslaget har beaktats vid 1979 års ändringar i allmänna ordningsstadgan och lagen om allmänna sammankomster (se prop. 1979/80: 17 s. 140 och 152). Någon bestämmelse om samråd i lagen om ordningsvakter har därför inte ansetts behövlig.

För att man skall uppnå önskvärd kontinuitet och effektivitet vid ordningshållningen är det ofta en fördel om ordningsvakten har en mera fast anknytning till viss arrangör eller till lokal eller område där det regelbundet anordnas offentliga tillställningar. Något krav i detta hänseende har emellertid inte ansetts böra ställas upp i den nya lagen. Hinder finns således inte mot att förordna s. k. frilansare till ordningsvakt.

5 §

Första stycket första meningen anger vem som kan förordna ordningsvakter. Bestämmelsen motsvarar i sak vad som nu gäller enligt 90 § PI. Att nuvarande regler har bibehållits i huvudsak oförändrade har närmare motiverats i avsnitt 2.2.2.

Trots att bestämmelsen således medger att ett förordnande ges för län eller t. o. m. för hela landet bör strävan vara att så långt det är praktiskt möjligt begränsa förordnandet till ett polisdistrikt. Polisdistriktet bör vara ordningsvaktens normala tjänstgöringsområde i de fall han har förordnats med stöd av 2 §. Det är naturligtvis ingenting som hindrar att förordnandet begränsas till viss plats inom ett polisdistrikt.

I andra meningen av första stycket har angetts att alla ordningsvaktsförordnanden skall meddelas för viss tid, högst 3 år. I fortsättningen kan alltså en ordningsvakt inte få ett förordnande som gäller tills vidare. Genom att ett förordnande alltid skall avse viss tid kommer efter hand en omprövning att ske av alla förordnanden. Förordnanden på mycket kort tid kan komma i fråga i vissa speciella fall såsom när lämplighetsprövningen gett anledning till att vederbörande först bör få tjänstgöra kort tid på försök eller det är fråga om förordnande som avser en särskild offentlig tillställning, t. ex. i samband med midsommarfestligheter.

Bestämmelsen i *andra stycket första meningen* om att det i förordnandet skall anges för vilken verksamhet och inom vilket område det gäller har i sak motsvarighet i 90 § andra stycket PI. Som har framhållits nyss bör tjänstgöringsområdet så långt möjligt begränsas till ett polisdistrikt. I förordnandet kan t. ex. anges att "NN förordnas att medverka till att upprätthålla allmän ordning vid offentliga tillställningar inom X polisdistrikt".

För förordnanden utfärdade med stöd av 3 § gäller en särskild bestämmelse som tagits upp i andra stycket *andra meningen*. Enligt den skall sådana förordnanden innehålla uppgift om det eller de tjänstgöringsställen som de gäller för. Detta innebär att förordnanden med stöd av 3 § inte kan

avse att t. ex. "medverka vid upprätthållandet av allmän ordning vid allmänna platser enligt BrB inom X polisdistrikt". Med tjänstgöringsställe i paragrafens mening avses i princip ett begränsat område. I förordnande enligt 3 § skall direkt anges den eller de platser, t. ex. en viss park eller vissa fastigheter, där ordningsvakten skall tjänstgöra.

6 §

Enligt denna paragraf lyder en ordningsvakt under polisstyrelsen i det distrikt där han tjänstgör. Vidare har angetts att ordningsvakten är skyldig att lyda en order som en polisman meddelar i tjänsten, om det inte är antingen uppenbart att ordern inte angår tjänstgöringen som ordningsvakt eller också uppenbart att den strider mot en lag eller en annan författning. Att ordningsvakten även är skyldig att följa uppdragsgivarens anvisningar när dessa inte strider mot polisens ligger som har framhållits i avsnitt 2.2.4 i sakens natur.

Paragrafen reglerar ordningsvaktens skyldighet att ställa sig till efterrättelse de direktiv som polisstyrelsen eller polisman meddelar för särskilda fall och inte polisstyrelsens befogenhet att meddela generella normer som avser ordningsvakternas tjänstgöringsförhållanden. Som jag anført i inledningen till specialmotiveringen är emellertid avsikten att länsstyrelserna och polisstyrelserna skall bemyndigas att meddela de verkställighetsföreskrifter till lagen som utöver dem som meddelas centralt av regeringen och rikspolisstyrelsen kan behövas med hänsyn till regionala och lokala förhållanden. Med stöd av ett sådant bemyndigande får polisstyrelsen möjlighet att exempelvis i lokala tjänsteföreskrifter ge bestämmelser om i vilka fall och hur en ordningsvakt vid påbörjandet av sin tjänstgöring skall göra anmälan till polisstyrelsen.

7 §

I paragrafen har tagits upp en bestämmelse om ordningsvaktens rapporteringsskyldighet. Skyldigheten att rapportera är begränsad till sådant som ordningsvakten erfarit under sin tjänst som ordningsvakt och som är av den arten att polisen bör få vetskap om förhållandena. Det kan t. ex. gälla bristande säkerhets- eller ordningsföreskrifter på en festplats eller behov av förstärkningar för ordningens upprätthållande.

Eftersom ordningsvaktens uppdragsgivare, t. ex. en arrangör av en offentlig tillställning, har ett ansvar för att god ordning råder vid tillställningen ligger det i sakens natur att ordningsvakten även skall hålla uppdragsgivaren underrättad om verksamhetens bedrivande. En uttrycklig bestämmelse därom har inte ansetts nödvändig.

En särskild fråga är skyldigheten för en ordningsvakt att till polisen rapportera brott som hör under allmänt åtal. Denna skyldighet åvilar f. n. ordningsvakten enligt 12 § första stycket Pl. Däremot gäller bestämmelsen om rapporttefergift i andra stycket av samma paragraf inte för ordnings-

vakter. Inte heller i fortsättningen bör en ordningsvakt få rätt att ge rapporttefergift. För tydlighetens skull bör en uttrycklig föreskrift om skyldighet för en ordningsvakt att rapportera brott till polisen meddelas som verkställighetsföreskrift.

8 §

Enligt *första stycket*, som motsvarar 16 § första stycket PI, skall ordningsvakten vid ett ingripande inte använda strängare medel än förhållandena kräver. Han skall vidare försöka nå åsyftat resultat genom upplysningar och uppmaningar. Principen skall alltså vara att försöka lösa uppgiften med användande av lindrigaste möjliga medel och alltid se till att det föreligger en rimlig proportion mellan mål och medel.

Ordningsvaktens rätt att i vissa fall bruka våld är reglerad i förslaget till ändring i 24 kap. 2 § brottsbalken.

I *andra stycket* ges en allmän regel för ordningsvaktens uppträdande vid olika ingripanden, alltså inte bara vid omhändertaganden. Vid ett ingripande skall ordningsvakten tillse att det sker på sådant sätt att det inte väcker onödig uppmärksamhet eller orsakar större olägenhet än som är oundvikligt. Här ligger att ordningsvaktens uppträdande skall präglas av hövlighet och hänsyn samt inge förtroende.

9 §

I *första stycket* ges regler om återkallelse av förordnande som ordningsvakt. Återkallelse kan ske om ordningsvakten inte längre uppfyller laglydnads- eller lämplighetskravet enligt 4 §. Vidare kan återkallelse ske när annat särskilt skäl föreligger. Ett sådant skäl kan i speciella fall vara att ordningsvakten utan giltig orsak vägrar att åta sig uppdrag. Beslut om återkallelse skall meddelas av den myndighet som har meddelat förordnandet.

Som tidigare har framhållits måste kravet på laglydnad sättas högt när det gäller ordningsvakter. Brott i tjänsten bör därför alltid leda till att återkallelse av förordnandet aktualiseras, och prövningen bör, om brottet inte är bagatellartat, som regel medföra att förordnandet återkallas. Undantag kan naturligtvis förekomma i särskilda fall. I sakens natur ligger att vissa brott i tjänsten är mer diskvalificerande än andra brott. Särskilt allvarligt är det när ordningsvakten använt våld på ett oförsvarligt sätt eller när han har utnyttjat sin ställning i brottsligt syfte. I dessa fall bör förordnandet alltid återkallas.

Vad som har sagts nu om ordningsvaktens brott i tjänsten torde i allt väsentligt gälla också för brott utom tjänsten, även om utrymmet för att underlåta återkallelse därvid får anses något större.

Någon bestämmelse om vilken tid som bör förflyta innan ordningsvakten efter en återkallelse kan få ett nytt förordnande har inte tagits upp i förslaget. Frågan måste bli beroende av en prövning från fall till fall, där

brottets svårhetsgrad och karaktär samt vederbörandes förhållanden i övrigt får bli föremål för en samlad bedömning.

Även annat än brott kan alltså föranleda att förordnandet återkallas. Så kan bli fallet om ordningsvakten varit berusad i tjänsten eller eljest vid återkommande tillfällen uppträtt på ett sådant sätt att han inte längre uppfyller det allmänna lämplighetskravet.

F. n. har den myndighet som skall besluta om återkallelse inte någon möjlighet att, i avvaktan på att en anmälan utreds eller en dom vinner laga kraft, fatta ett interimistiskt beslut om återkallelse. Otvivelaktigt föreligger det ett behov av att kunna vägra ordningsvakten att tjänstgöra i avvaktan på att frågan om återkallelse slutligt prövas. I *andra stycket* av paragrafen har därför stadgats att, om fråga uppkommer om att återkalla ett förordnande, den myndighet som skall besluta därom får avstänga ordningsvakten från tjänstgöring när det kan antas att förordnandet kommer att återkallas. Avstängningen skall i sådant fall gälla till dess att frågan om återkallelse har prövats slutligt. Beslut om avstängning för ett bestämt tjänstgöringstillfälle bör härutöver kunna meddelas när ordningsvakten, utan att fråga är om fall där återkallelse kan bli följden, har åsidosatt vad som åligger honom i hans verksamhet. Det kan t. ex. vara fråga om ett fall där ordningsvakten uppträtt på sådant sätt att han inte lämpligen bör tjänstgöra mer vid det tillfället men det ändå inte föreligger tillräckliga skäl för att anta att hans uppträdande kan leda till att förordnandet återkallas. En föreskrift i nu angivet hänseende har tagits upp i andra meningen av stycket.

Enligt *tredje stycket* i paragrafen kan beslut om avstängning meddelas av polisman i de fall där myndighetens beslut inte kan avvaktas. Det kan t. ex. vara fråga om att omedelbart skilja en berusad ordningsvakt från tjänsten. Polismannen skall skyndsamt anmäla sådant beslut till den myndighet som har förordnat ordningsvakten. Om polismannens beslut inte bara gällde avstängning från tjänstgöring vid visst tillfälle skall myndigheten omedelbart pröva om avstängningen skall bestå. I förekommande fall skall myndigheten sedan ta upp frågan om återkallelse av förordnandet.

För att förebygga risken att en ordningsvakt fortsätter att tjänstgöra efter ett beslut om återkallelse eller avstängning bör en skyldighet finnas för honom att för sådana fall lämna ifrån sig förordnandet till den myndighet som har förordnat honom. En föreskrift härom kan meddelas som verkställighetsföreskrift.

10 §

Paragrafen innehåller besvärshörsbestämmelser som överensstämmer med ... som gäller f. n.

11 §

I denna paragraf finns en bestämmelse om tystnadsplikt för ordnings-

vakt. F. n. har ordningsvakt tystnadsplikt enligt 13 § P1. Den allmänna sekretesslagen för offentliga funktionärer som har föreslagits i prop. 1979/80: 2 blir tillämplig på ordningsvakter endast i den mån dessa kan anses vara knutna till en myndighet på det sätt som anges i 1 kap 6 § förslaget till sekretesslag, dvs om de betraktas som offentliga funktionärer (jfr prop. 1979/80: 2, särskilt s. 124–129). Med hänsyn härtill och då en bestämmelse i ämnet enligt regeringsformen måste meddelas genom lag har i *första stycket* föreskrivits att ordningsvakt inte obehörigen får röja eller utnyttja vad han på grund av uppdraget som ordningsvakt har erfarit om enskilda personliga förhållanden eller förhållanden av betydelse för rikets säkerhet eller för beivrandet av brott. För ordningsvakter som utför uppdrag direkt för det allmännas räkning bör bestämmelserna i sekretesslagen gälla. En föreskrift härom har tagits in i paragrafens *andra stycke*. Den konstruktion som har angetts nu överensstämmer med den som generellt avses bli tillämpad vid följdagstiftningen till den föreslagna sekretesslagen.

Övergångsbestämmelser

Den nya lagen om ordningsvakter bör träda i kraft den 1 januari 1981.

Förordnanden som ordningsvakt som har utfärdats med stöd av äldre bestämmelser bör upphöra så snart det är praktiskt möjligt med hänsyn till den tid som erfordras för att utfärda dels ordningsvaktsförordnanden med stöd av den nya lagen, dels förordnanden med stöd av andra författningar. Det har därvid ansetts nödvändigt att låta äldre förordnanden gälla t. o. m. 1982. Sådana förordnanden skall efter ikraftträdandet gälla som förordnanden enligt den nya lagen. Förordnanden som utfärdats på viss tid skall självfallet inte till följd av övergångsbestämmelsen gälla för längre tid än som anges i förordnandet.

I konsekvens med det anförda avser jag att i förekommande fall vid övriga här upprättade lagförslag föreslå övergångsbestämmelser som innebär att ordningsvaktsförordnanden som har meddelats före ikraftträdandet skall kunna behålla sin giltighet och sitt tillämpningsområde intill utgången av år 1982.

4.2 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

22 kap. 14 §

Den grundläggande bestämmelsen om vad som i BrB avses med krigsman finns i 21 kap. 20 §. Under beredskapstillstånd och då riket är i krig har det emellertid ansetts ofrånkomligt med ett vidare tillämpningsområde för de militära straffbestämmelserna än under vanliga fredsförhållanden. Den erforderliga kompletteringen av det lagrum som har nämnts nyss har skett genom de bestämmelser som har tagits upp i förevarande paragraf.

Enligt första stycket gäller bl. a. att vad som sägs om krigsman skall äga motsvarande tillämpning på vissa polismän, viss civil bevakningspersonal

samt den som tillhör viss tjänstegren inom civilförsvaret, om riket är i krig. I fråga om bevakningspersonal omfattar bestämmelsen endast den som har att fullgöra för bevakning av viss egendom erforderlig polisverksamhet och därvid enligt regeringens förordnande hör till försvarsmakten. Sistnämnda föreskrift skall ses mot bakgrund av regleringen i 1943 års lag om polisens ställning under krig samt 1958 års tillämpningskungörelse till denna lag. Enligt 4 § 1943 års lag gäller sålunda att den som "enligt 18 § lagen om polisväsendet i riket" har förordnats att utföra för bevakning av viss egendom erforderlig polisverksamhet skall, i den mån regeringen förordnar det, tillhöra försvarsmakten. Med stöd av detta lagrum har i 11 § 1958 års tillämpningskungörelse föreskrivits att personal, som enligt 18 § lagen om polisväsendet i riket har förordnats att bevaka anläggningar av betydelse för försvaret eller folkförsörjningen, såsom kommunikationsanläggningar, hamnar, kraftverk, industrier och förråd, under krig skall tillhöra försvarsmakten.

Den i 1943 års lag och 1958 års tillämpningskungörelse återopade 18 § i den numera upphävda lagen (1925:170) om polisväsendet i riket innebar att polislagens bestämmelser inte utgjorde hinder mot att polisbevakning på statens bekostnad ombesörjdes i annan ordning än som föreskrevs i lagen och inte heller mot att sådan bevakning anordnades på enskilds bekostnad vid visst företag, vid viss tillställning eller annars i särskilt fall. Någon ändring av 1943 års lag eller 1958 års tillämpningskungörelse har inte skett med anledning av att 1925 års polislagstiftning har upphävts i samband med polisväsendets förstatligande år 1965. Hänvisningen till 18 § i 1925 års lag torde numera få anses ta sikte på bevakningspersonal som med stöd av ordningsvaktförordnande enligt 90 § polisinstruktionen bevakar skydds-föremål.

I den allmänna motiveringen har föreslagits att civil vaktpersonal, som enligt särskilt förordnande bevakar skydds-föremål, i fortsättningen skall betecknas skyddsvakter. Vidare har förordats att skyddsvakter under krig skall anses som krigsmän och tillhöra försvarsmakten. En grundläggande föreskrift om skyddsvakter avses bli intagen i 10 § skyddslagen. I konsekvens härmed föreslås den nuvarande föreskriften i första stycket andra meningen av förevarande paragraf om ställningen för viss bevakningspersonal bli ersatt av en bestämmelse om att skyddsvakt under krig skall anses som krigsman.

Den nya bestämmelsen tar sikte enbart på skyddsvakter som har förordnats enligt skyddslagen för bevakning av skydds-föremål. Som har påpekats i den allmänna motiveringen har skyddsvakt hittills använts även som beteckning för en polisman som har avdelats för skydd av en viss persons säkerhet. Förevarande paragraf omfattar inte sådana skyddsvakter. I den allmänna motiveringen har pekats på möjligheten av att övergå till en annan beteckning, exempelvis säkerhetsvakt, för den som anförtros bevakningsuppdrag av det slag som har nämnts sist.

Ändringar i den nu aktuella paragrafen har nyligen föreslagits dels i utredningsbetänkandet (Ds Fö 1978: 9) Överföring av civilförsvarets ordnings- och bevakningsuppgifter till andra myndigheter, dels av 1975 års polisutredning i betänkandet (SOU 1979: 75) Polisen i totalförsvaret. Ställning till dessa förslag, som båda f. n. övervägs inom regeringskansliet, har inte kunnat tas i förevarande lagstiftningsärende.

24 kap. 2 §

Förevarande paragrafs *första stycke*, som inte föreslås ändrat, innefattar det allmänna lagstödet för polisens befogenhet att i vissa fall bruka våld. Med polisman i paragrafens mening förstås enligt vedertagen tolkning, som har stöd i förarbetena (se bl. a. SOU 1953: 14 s. 403), den som enligt lag eller annan författning har förordnats att fullgöra polisverksamhet. Till polisman i den mening som här avses räknas sålunda otvivelaktigt t. ex. tullpersonal som omfattas av kungörelsen (1964: 834) om förordnanden för tullpersonal att ombesörja viss polisbevakning. Med hänsyn till att ordningsvakt enligt 90 § polisinstruktionen i nuvarande lydelse förordnas att utföra polisbevakning torde även en ordningsvakt få anses vara polisman i den mening som avses i 24 kap. 2 § första stycket BrB. Detta har också uttryckligen förutsatts i förarbetena till den aktuella bestämmelsen.

Som framgår av 1 § förslaget till lag om ordningsvakter är det min uppfattning att ett uppdrag som ordningsvakt inte fortsättningsvis bör rubriceras som ett förordnande att utföra polisbevakning. Enligt förslaget skall i stället med ordningsvakt avses den som utan att vara anställd som polisman har förordnats att medverka till att upprätthålla allmän ordning. Första stycket kan därmed inte längre anses tillämpligt på ordningsvakter. Med denna utgångspunkt aktualiseras frågan om förevarande paragraf bör kompletteras med en särskild regel om befogenheter för ordningsvakt att i vissa fall använda våld.

I denna del bör först framhållas att vissa befogenheter i angivet hänseende följer redan av *andra stycket* i dess nuvarande lydelse. Enligt stycket gäller bl. a. att om någon som skall häktas, anhållas eller annars berövas friheten, söker undkomma eller hindra den som äger verkställa åtgärden, det våld får brukas som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt.

I enlighet med vad jag har anfört i den allmänna motiveringen avses ordningsvakterna ha kvar sina nuvarande befogenheter att verkställa omhändertagande enligt 3 § LTO och LOB. Vid sådana frihetsberövanden får ordningsvakter sålunda i den mån det är nödvändigt bruka det våld som med hänsyn till omständigheterna är försvarligt.

Det är emellertid uppenbart att en ordningsvakt även i en del andra situationer måste kunna bruka visst våld i sin verksamhet, låt vara att användande av våld givetvis alltid så långt det är möjligt bör undvikas. Ordningsvaktsutredningen har föreslagit en allmän regel om att bl. a. ord-

ningsvakt om det är nödvändigt får bruka det våld som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt. Som har påpekats, av en del remissinstanser synes emellertid detta föra alltför långt. För egen del anser jag att den befogenhet som det här gäller lämpligen bör begränsas till att gälla med avseende på vissa bestämda åtgärder som faller på ordningsvakterna i deras verksamhet.

Ett visst mått av våld måste uppenbarligen kunna brukas av en ordningsvakt när denne har att *avvisa* eller *avlägsna* någon från det område där han uppehåller sig. I detta hänseende gäller bl. a. enligt 16 § allmänna ordningsstadgan (1956: 617) att den som åsidosätter föreskrift av polismyndighet får avvisas från offentlig tillställning, en uppgift som i praktiken till övervägande del faller på ordningsvakterna. En motsvarande bestämmelse finns i 7 § lagen (1956: 618) om allmänna sammankomster. Enligt 3 § LTO skall bl. a. den som genom sitt uppträdande stör allmän ordning eller utgör omedelbar fara för denna omhändertras. Av allmänna principer torde emellertid följa att vederbörande polisman eller ordningsvakt i stället kan välja att avlägsna den ordningsstörande från den plats där han uppehåller sig, om detta i det särskilda fallet skulle vara en tillräckligt ingripande åtgärd för att förekomma fortsatt ordningsstörning. Att våld i vissa fall måste kunna brukas i samband med åtgärder som avses nu torde ligga i sakens natur.

I fråga om *beslag* gäller enligt 2 § 5 lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker att ordningsvakt har samma rätt att beslagta spritdrycker, vin eller starköl som enligt rättegångsbalken tillkommer polisman. Även i sådant sammanhang kan befogenheten att använda våld aktualiseras. Detsamma gäller när en ordningsvakt utför s. k. *provisorisk skyddsvisitation* på en omhändertagen person, dvs. en sådan ytlig visitation som bedöms nödvändig av säkerhetsskäl och endast avser eftersökande av vapen eller annat farligt föremål. Befogenheten för en ordningsvakt att utföra en sådan visitation grundas på 2 § lagen (1976: 371) om behandlingen av häktade och anhållna m. fl. I detta lagrum föreskrivs bl. a. att den som är häktad skall, om det inte är uppenbart obehövligt, kroppsvisiteras "senast vid ankomsten till förvaringslokalen". Bestämmelsen har enligt lagens 18 § motsvarande tillämpning på den som tas i förvar i polisarrest.

Utredningen har föreslagit att befogenheten att använda våld i detta sammanhang skall regleras även för en del andra personalkategorier än ordningsvakter, bl. a. bevakningspersonal som avses i lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. (skyddslagen), jakt- och fisketillsynsmän, befattningshavare vid domänverket, vid tullverkets kust- eller gränsbevakning och lantbruksnämnds rennäringsavdelning samt stiftsjägmästare och dennes biträden liksom befattningshavare vid allmän flygplats och godkänd enskild flygplats, allt i den mån det behövs för särskilt angivna åtgärder som personalen äger vidta enligt olika författ-

ningsrum. Förslaget skall ses mot bakgrund av att den personal som det här gäller inte sällan i praktiken förordnas som ordningsvakter just för att det skall finnas stöd för den befogenhet att använda våld som för vissa fall bedöms som nödvändig. De åtgärder som här kan komma i fråga är avvisande (jfr t. ex. 63 § luftfartskungörelsen), kroppsvisitation (jfr 10 § skyddslagen) samt beslag (jfr t. ex. 31 § lagen om rätt till jakt, 31 § andra och tredje styckena jaktstadgan, 37 § lagen om rätt till fiske, 34 § fiskeristadgan och 41 § vapenlagen) liksom annat omhändertagande av egendom (jfr t. ex. 31 § första stycket lagen om rätt till jakt och 32 § vapenlagen).

Vid remissbehandlingen har några egentliga invändningar i sak inte riktats mot utredningens förslag. Däremot har från några håll påpekats att förslagets uppräknig av olika personalkategorier inte är fullständig. Vidare har ett par instanser ansett det onödigt att tynga BrB med en uppräknig av de olika rätt disparata personalkategorier som det här gäller och i stället förordat en allmän regel. Jag kan ansluta mig till sistnämnda uppfattning. Genom en sådan regel synes lämpligen en befogenhet att under vissa förutsättningar bruka våld till en början bära tillerkännas den som med laga rätt skall avvisa eller avlägsna någon från visst område eller verkställa kroppsvisitation eller beslag eller annat omhändertagande av egendom. Detta bör gälla vare sig det som vanligen är fallet är fråga om en offentlig funktionär eller rätten till exempelvis beslag tillkommer annan person, såsom t. ex. en jakträttsinnehavare. Det bör erinras att för den som handlar i nödvärn en befogenhet att använda våld som går längre än den här föreslagna gäller enligt 24 kap. 1 §.

Som förutsättning för att våld skall få brukas av en polisman enligt första stycket gäller att denne möts eller angrips av våld eller hot om våld, medan enligt andra stycket det våld som kan anses försvarligt får användas även för att betvinga s. k. passivt motstånd. Som har framhållits av utredningen och remissinstanserna synes det ofrånkomligt att våld vid de åtgärder som nu är aktuella i vissa fall skall kunna användas även för att bryta passivt motstånd. Som förutsättning bör därför anges att tjänstemannen när åtgärden skall genomföras möts av motstånd. Härigenom nås överensstämelse med vad som enligt 54 § konkurslagen (1921:225) numera gäller i fråga om kronofogdemyndighets befogenhet att bruka våld vid handräckning i samband med konkurs liksom med vad som enligt 2 kap. 17 § tredje stycket i det till lagrådet remitterade förslaget till utsökningsbalk föreslås gälla i aktuellt hänseende beträffande förrättningsman vid förrättning i allmänhet enligt balken. På sätt som har skett i första och andra styckena av 24 kap. 2 § BrB bör anges att endast det våld får brukas som med hänsyn till omständigheterna framstår som försvarligt.

En föreskrift av den innebörd som jag har förordat nu bör i princip gälla också för polismän. Med hänsyn härtill bör lämpligen även husrannsakan och kroppsbesiktning nämnas bland de åtgärder för vars genomförande ett visst mått av våld skall kunna användas.

Mot bakgrund av vad som sålunda har anförts förordar jag att i 24 kap. 2 § BrB tas in ett nytt *tredje stycke* av innehåll att den som med laga rätt skall avvisa eller avlägsna någon från visst område eller verkställa kroppsvisitation, husrannsakan eller beslag eller annat omhändertagande av egendom får bruka det våld som med hänsyn till omständigheterna framstår som försvarligt för åtgärdens genomförande, om han möts av motstånd.

Med uttrycket "laga rätt" – som förekommer även i exempelvis 27 kap. 4 § rättegångsbalken – har avsetts att ange att den befogenhet att verkställa tvångsåtgärd som är aktuell skall kunna stödjas på en i vederbörlig ordning meddelad bestämmelse. I vissa fall kan detta förutsätta en tolkning av lag, såsom när det gäller den befogenhet som enligt vad förut konstaterats får anses föreligga för den som äger rätt att verkställa omhändertagande enligt 3 § LTO att även tillgripa den mindre ingripande åtgärden avlägsnande. Vissa av bestämmelserna om de befogenheter som det här är fråga om finns som förut har framgått meddelade i författningar som före ikraftträdandet av regeringsformen (RF) har tillkommit genom beslut av Kungl. Maj:t ensam. Uttrycket "laga rätt" bör anses omfatta även sådana bestämmelser, vilka numera skall meddelas genom lag men enligt RF:s övergångsbestämmelser har kvar sin giltighet.

Jag vill framhålla att den nu förordade föreskriften givetvis inte löser alla problem som är förknippade med frågan i vad mån offentliga tjänstemän under tjänsteutövningen skall anses befogade att använda ett visst mått av våld, en fråga som spänner över ett stort och vidlyftigt rättsområde (jfr prop. 1962: 10 del B s. 331). Inte ens för polisens del torde frågan bli fullt uttömmande reglerad. Enligt 2 kap. 6 § RF gäller numera att varje medborgare är gentemot det allmänna skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp. Detta skydd får visserligen begränsas under de förutsättningar som i allmänhet gäller för inskränkningar i en grundlagsskyddad rättighet. En sådan begränsning måste meddelas genom lag, låt vara att annan reglering kan ha giltighet tills vidare med stöd av regeringsformens övergångsbestämmelser. Hithörande frågor torde komma att aktualiseras vid de överväganden som blir nödvändiga när frågan tas upp om utformningen av en ny polislag på grundval av 1975 års polisutrednings principbetänkande (SOU 1979: 6) Polisen.

Jag är slutligen angelägen om att understryka att jag helt ansluter mig till vad bl. a. polisutredningen har anført under remissbehandlingen om att en ordningsvakt oftast bör kunna fullgöra sitt uppdrag på ett sådant sätt att befogenheten att i vissa fall använda våld inte behöver utnyttjas. Denna befogenhet skall alltid ses som en sistahandsutväg, som får tillgripas först när andra möjligheter måste anses stängda. Klart är också att ordningsvakter liksom de andra personalkategorier som den nu föreslagna bestämmelsen tar sikte på bör i den mån det är möjligt begära biträde av polisen så snart fråga uppkommer om att använda starkare våld än som kan anses normalt vid utövandet av den verksamhet som är aktuell.

Övergångsbestämmelsen

Jag får i denna del hänvisa till vad jag har anfört vid övergångsbestämmelserna till lagen om ordningsvakter.

4.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1973: 558) om tillfälligt omhändertagande

10 §

Som har framgått av den allmänna motiveringen föreslås ordningsvakt även i fortsättningen få befogenhet att göra omhändertagande enligt 3 § LTO om inte annat anges i förordnandet. Då en ordningsvakt inte längre skall förordnas att utföra polisbevakning har i paragrafen uttryckligen angetts att bestämmelserna i 3 och 4 §§ samt 5 § första stycket gäller för en ordningsvakt. F. n. anses paragrafen grunda en befogenhet även för annan utanför polisväsendet som har förordnats att utföra polisbevakning. Den personalkategori som här i praktiken är aktuell är tjänstemän vid tullverkets kustbevakning som omfattas av kungörelsen (1964: 834) om förordnande för tullpersonal att ombesörja viss polisbevakning. I samband med att ställning tas till sjöövervakningskommitténs betänkande som inom kort väntas föreligga torde aktualiseras frågan om hur befogenheterna för kustbevakningspersonalen bör regleras i fortsättningen.

4.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1976: 511) om omhändertagande av berusade personer m. m.

10 §

Beträffande den ändring som har föreslagits i denna paragraf hänvisas till vad som har anförts under 4.3.

4.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.

2 §

Ändringen i femte punkten har föranletts av att ordningsvakt inte längre skall förordnas att utöva polisverksamhet.

4.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1938: 274) om rätt till jakt

26 och 31 §§

Som har angetts i den allmänna motiveringen (se avsnitt 2.2.5) innebär förslaget att den som får till uppdrag att utöva jakttillsyn inte längre skall förordnas till "ordningsvakt för jaktbevakning" utan ges ett direkt förordnande för den aktuella uppgiften. Med hänsyn härtill har i 26 och 31 §§

uttrycket "med polismans befogenhet utrustad ordningsvakt" utbytt mot "av länsstyrelsen förordnad jakttillsynsman".

39 §

Paragrafen, som är ny, upptar bestämmelser om förordnande av jakttillsynsman. Närmare föreskrifter kan vid behov meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer med stöd av 8 kap. 13 § regeringsformen.

Övergångsbestämmelsen

Jag får i denna del hänvisa till vad jag har anfört vid övergångsbestämmelserna till lagen om ordningsvakter.

4.7 Förslaget till lag om ändring i vapenlagen (1973: 1176)

32 och 41 §§

Beträffande dessa ändringar hänvisas till ändringarna i 26 och 31 §§ jaktlagen. Beträffande övergångsbestämmelsen hänvisas till vad som har anförts till övergångsbestämmelserna till lagen om ordningsvakter.

4.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

10 §

Enligt den föreslagna lydelsen av första meningen skall det ankomma på militär befälhavare resp. länsstyrelse att förordna skyddsvakt för bevakning av anläggning, inrättning, fartyg eller område som skyddas enligt 1–3 §§ (skyddsföremål). Avsikten är att närmare bestämmelser om bl. a. befogenhetsfördelningen mellan den militära befälhavaren och länsstyrelsen skall tas in i bevakningskungörelsen med stöd av 8 kap. 13 § regeringsformen. Det har förutsatts att på den militära sidan förordnande regelmässigt skall meddelas av befälhavare för försvarsområde.

I andra meningen har tagits in en regel om att skyddsvakt under krig hör till försvarsmakten. Angående motiveringen härtill hänvisas till vad som har anförts vid 22 kap. 14 § BrB. Föreskriften motsvarar i sak vad som f. n. gäller enligt 11 § i 1958 års kungörelse angående tillämpning av lagen den 17 december 1943 (nr 881) om polisens ställning under krig.

Bestämmelsen i andra meningen är inte avsedd att ge underlag för någon ändring i nuvarande planering i vad denna innebär att bevakningen av skyddsföremålen efter mobilisering skall tas över av krigsorganiserade enheter. Bestämmelsen har betydelse främst för situationer som kan uppstå i händelse av överraskande anfall innan mobilisering har genomförts. En skyddsvakt som i ett sådant läge alltjämt upprätthåller bevakningen

kommer att höra till försvarsmakten. Han avses i enlighet härmed ha ställningen som kombattant och sålunda befogenhet att ingripa även mot fientliga soldater i den mån det skulle behövas för bevakningsuppgiftens fullgörande.

Några bestämmelser i lag om utbildning och kvalifikationskrav för skyddsvakter eller om dessas uniformering har inte ansetts behövliga. Det kan förutses att det som regel blir väktare i auktoriserade bevakningsföretag som erhåller sådana förordnanden. Någon särskild uniform synes i så fall inte behövas, utan väktaruniformen torde kunna användas även vid de bevakningsuppdrag som det här gäller. Normalt synes det inte erforderligt att förordnande meddelas även för utryckningsstyrka. Denna fråga torde emellertid få avgöras med beaktande av de omständigheter som betingar bevakningen.

De bestämmelser om bevakningspersonalens befogenheter som finns i 10 § i dess nuvarande lydelse har flyttats till 11 §.

11 §

Den nuvarande regleringen av befogenheterna för bevakningspersonal vid skyddsföremål innebär att allmänna bestämmelser i ämnet har tagits in i 10 § skyddslagen, medan befogenheternas närmare innehåll har precisrats i 3–5 §§ bevakningskungörelsen. Eftersom de befogenheter som det här gäller leder till begränsningar i de grundläggande fri- och rättigheter som tillkommer medborgarna enligt RF eller annars medför ingrepp i enskildas förhållanden skall enligt de principer för normgivning som har slagits fast i RF regleringen i dess helhet ha formen av lag.

I samband med att andra ändringar görs i skyddslagen bör en omDispositionering av innehållet i de båda författningarna ske på så sätt att de befogenheter för bevakningspersonalen som grundlagsenligt skall ha lags valör förs till nämnda författning.

Förevarande paragraf har enligt förslaget byggts upp med dessa utgångspunkter. *Första stycket* behandlar de befogenheter som f. n. enligt 3 § och 4 § andra stycket bevakningskungörelsen tillkommer krigsman, polisman och ordningsvakt som bevakar skyddsföremål. Med hänsyn till vad som enligt rättegångsbalken (27 kap. 12 § och 28 kap. 8 §) gäller i fråga om öppnande och undersökning av brev m. m. har dock med avvikelse från nuvarande reglering särskilt angetts att bevakningspersonalen inte har någon på skyddslagen grundad befogenhet att öppna eller undersöka brev eller annan enskild handling. *Andra stycket* motsvarar 4 § första stycket bevakningskungörelsen med de terminologiska ändringar som föranleds av rättegångsbalken (RB). Sålunda anges i stycket att krigsman och skyddsvakt som bevakar skyddsföremål under vissa förutsättningar har samma befogenhet som polisman att gripa den som det finns skäl att anhålla för spioneri, sabotage eller föreberedelse till sådant brott samt att lägga beslag på föremål som därvid påträffas. För polisman följer de angivna befogenheterna av 24 kap. 7 § och 27 kap. 4 § RB.

Till *tredje stycket* har förts den befogenhet för gränsövervakningspersonal som har tagits in i 3 § bevakningskungörelsen vid 1979 års ändring i denna (SFS 1979: 1089). Beträffande styckets innehåll i övrigt hänvisas till 5 § bevakningskungörelsen. Första och andra meningarna i *fjärde stycket* motsvarar 4 § tredje stycket samma kungörelse. Det har vidare ansetts ofrånkomligt att i lagen ange en tid under vilken ett omhändertagande av en person vid ett skyddsföremål längst skall få bestå i fall då denna inte är misstänkt för något brott. En föreskrift härom har tagits in i fjärde styckets tredje mening enligt förslaget. I analogi med 23 kap. 9 § första meningen rättegångsbalken och 8 § LTO har tidsgränsen satts till sex timmar. Den omhändertagne kan givetvis kvarhållas om annan grund för frihetsberövande föreligger vid sextimmarsfristens utgång.

12 §

Paragrafen motsvarar 3 § andra stycket andra meningen och tredje stycket bevakningskungörelsen. Språkliga ändringar har dock vidtagits (jfr JuU 1979/80: 4 s. 6).

13 §

I *första stycket* har tagits in en bestämmelse om tystnadsplikt för skyddsvakter i fråga om enskilda personliga förhållanden och förhållanden av betydelse för totalförsvaret eller annars för rikets säkerhet. I överensstämmelse med vad som har anförts vid 11 § förslaget till lag om ordningsvakter bör uttryckligen anges att i det allmännas verksamhet i stället sekretesslagen skall tillämpas. En föreskrift härom har tagits in i *andra stycket*.

Övergångsbestämmelserna

Jag får i denna del hänvisa till vad jag har anført vid övergångsbestämmelserna till lagen om ordningsvakter.

4.9. Förslaget till lag om ändring i bevakningskungörelsen (1940: 358)

De i avsnitt 4.8 föreslagna ändringarna i skyddslagen förutsätter följdändringar i bevakningskungörelsen. Nämnda kungörelses 3–5 §§ rör som förut har framgått till en del ämnen beträffande vilka normgivningen enligt RF skall ske genom lag. De bör därför upphävas i detta sammanhang. I den mån paragrafernas nuvarande innehåll behöver ha lags valör, har det förts över till 11 och 12 §§ skyddslagen.

4.10 Förslaget till ändring i lagen (1943: 881) om polisens ställning i krig

4 §

Denna paragraf blir överflödigt med hänsyn till den föreslagna bestämmelsen i 10 § andra meningen skyddslagen. Paragrafen föreslås därför upphävd. Det förordnande som har meddelats i 11 § tillämpningskungörelsen till lagen bör dock gälla intill utgången av år 1982, om inte regeringen bestämmer annat.

4.11 Förslaget till lag om ändring i lagen (1974: 191) om bevakningsföretag

1 §

I paragrafen har definitionen av begreppet bevakningsföretag ändrats. Skälen härför har redovisats i avsnitt 2.3. Den tidigare definitionen, som innebar att med bevakningsföretag avsågs den som yrkesmässigt för annans räkning åtog sig att utföra viss bevakningsuppgift, har ändrats så att uttrycket "utföra viss bevakningsuppgift" har utbytt mot "bevaka fastighet, anläggning, viss verksamhet, offentlig tillställning eller något annat sådant eller också bevaka enskild person". Detta innebär att det i fortsättningen inte kommer att råda någon tvekan om att även företag som ägnar sig åt bevakning av enskilda personer (s. k. livvaks- eller "bodyguard"-verksamhet) är underkastade krav på auktorisation. Detsamma gäller för företag som bedriver verksamhet enbart med förordnade ordningsvakter, de s. k. ordningsvaktsföretagen. Det kommer också att stå klart att även den del av ett bevakningsföretags verksamhet som avser uppdrag med förordnade ordningsvakter är underkastad tillsyn enligt BevL liksom att ordningsvakterna i sådana fall skall vara godkända enligt BevL.

Lagen gäller f. n. även för enskild person som yrkesmässigt åtar sig bevakningsuppgift för annan. Som har framhållits i den allmänna motiveringen skall endast ordningsvaktsverksamhet som bedrivs i företagsform underkastas BevL. Den som på frilans-basis åtar sig uppdrag som förordnad ordningsvakt behöver alltså inte auktorisation. Inte heller skall auktorisation krävas för enskild person som enligt förordnande av myndighet åtar sig uppdrag som skyddsvakt, jakt- eller fisketillsyn eller annat liknande uppdrag. En bestämmelse därom har upptagits i sista meningen av paragrafen.

3 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om förutsättningarna för auktorisation. F. n. gäller att för auktorisation krävs att det kan antas att verksamheten blir bedriven på ett sakkunnigt och omdömesgillt sätt. Vid prövningen skall särskilt beaktas att företaget har en lämplig organisation och planläggning av sin verksamhet.

Bl. a. med hänsyn till den under 1 § berörda utvidgningen av lagens

tillämpningsområde har i 3 § (*punkt 1*) tillagts att för auktorisation krävs inte bara att verksamheten kan antas bli bedriven på ett sakkunnigt och omdömesgillt sätt utan också att den i övrigt kan antas komma att bedrivas i överensstämmelse med god sed inom branschen. Vidare har som en särskild förutsättning för auktorisation angetts att verksamheten inte kan antas komma att få en från allmän synpunkt olämplig inriktning (*punkt 2*).

Kravet att verksamheten skall bedrivas i överensstämmelse med god sed inom branschen kan ses om en vidareutveckling av det redan f. n. gällande kravet på att den skall bedrivas på ett sakkunnigt och omdömesgillt sätt. I den allmänna motiveringen har framhållits att kvaliteten på den avtalade bevakningen liksom frågan om hur företaget fullgör avtalet i första hand är en fråga mellan företaget och kunden. I kravet på att god sed skall iaktas ligger dock att en viss minimistandard måste upprätthållas. Men det berörda kravet tar också sikte på förhållandet till allmänheten och syftar i denna del till att motverka att sådana rutiner kommer till användning i bevakningsverksamheten som av den enskilde med fog kan uppfattas som felaktiga eller annars olämpliga. Klart är vidare att principen om god sed innebär att företaget inte får bedriva sin verksamhet så att den inkräktar på det område där det av sakliga och principiella skäl bör ankomma på polisen att svara för ordning och säkerhet. Inte heller kan det anses stå i överensstämmelse med god sed inom branschen att låta den praktiska verksamheten eller reklamen ta sig sådana uttryck att allmänheten bibringas uppfattningen att företaget har en funktion i samhället som har ersatt eller är jämställd med polisens. Det torde i detta liksom i andra sådana sammanhang inom näringslivet då ett krav ställs på att en verksamhet bedrivs i överensstämmelse med god sed i viss utsträckning få överlämnas åt rättstillämpningen att ge det närmare innehållet åt det aktuella begreppet.

Med den i punkt 2 intagna föreskriften om att företaget inte får ha en från allmän synpunkt olämplig inriktning har som angetts i den allmänna motiveringen främst avsetts att ge auktorisationsmyndigheterna möjligheter att motverka sådana yttringar av bevakningsverksamheten som framstår som olämpliga inte med hänsyn till kvaliteten på verksamheten utan med tanke på dennas art. Det är sålunda uppenbart att livvaktverksamhet bör få bedrivas endast under förutsättning att starka skäl kan åberopas. Bestämmelsen bör också kunna användas för att motverka exempelvis en alltför stark koncentration av ordningsvakter till ett och samma företag. I sistnämnda fall torde ofta hänsyn få tas till de lokala förhållanden som är aktuella.

6 §

I paragrafens *första stycke* återfinns bestämmelser om vem som skall utföra den i 4 § angivna personalprövningen. Av de skäl som har angetts i avsnitt 2.3 i den allmänna motiveringen har paragrafens första stycke ändrats så att den myndighet som har tillsyn över det berörda företaget i

fortsättningen även skall pröva dess personal. Godkännandeprovningen skall alltså göras av den länsstyrelse som har beviljat auktorisation för det företag i vilket den som avses med provningen har eller har utlovats anställning eller i vars styrelse han är eller avses bli ledamot. I överensstämmelse med fast praxis avses anställning eller löfte om anställning i ett auktoriserat bevakningsföretag vara en förutsättning för att en ansökan om godkännande skall få tas upp till provning.

Det får förutsättas att den praktiska handläggningen av ärendena om godkännande av personal kan utformas på ett sådant sätt att den nya regeln om godkännandemyndighet inte leder till någon tidsutdräkt samt att man även i fortsättningen kan tillvarata den lokala kännedom som kan finnas i polisdistrikten om sökandena.

I *andra stycket* har gjorts endast en redaktionell ändring.

8 §

I *första stycket* har en smärre justering gjorts i syfte att undanröja den oklarhet som nu kan råda om vilken länsstyrelse som utövar tillsyn över ett bevakningsföretag vars ledning flyttar sitt säte utanför det län där auktorisationen beviljades.

I ett nytt *andra stycke* har uttryckligen angetts att länsstyrelsen vid tillsynen särskilt skall kontrollera att de villkor för auktorisation som har angetts i 3 § alltjämt är uppfyllda. Vid tillsynen skall alltså kontrolleras att företaget bedriver sin verksamhet på ett sakkunnigt och omdömesgillt sätt samt i överensstämmelse med god sed inom branschen och att den inte har en från allmän synpunkt olämplig inriktning. Rörande dessa frågor hänvisas till den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3) och till vad som anförts under 3 §.

Klart är att tillsynen över bevakningsföretagen – särskilt i den utvidgade form som här förordas – innebär vissa olägenheter för de berörda företagen. Det är självfallet angeläget att tillsynen utövas på ett sådant sätt att olägenheterna inte blir större än nödvändigt. Någon uttrycklig bestämmelse härom har inte ansetts behövlig.

9 §

F. n. finns i BevL inte några närmare regler om hur tillsynen skall utövas, vilka befogenheter länsstyrelsen därvid har eller vad som åligger företagen i samband med tillsynen. I denna och de tre följande paragraferna har tagits upp bestämmelser rörande dessa frågor.

I *första stycket* av paragrafen har tagits in en allmän bestämmelse om att auktoriserat bevakningsföretag skall lämna länsstyrelsen de upplysningar om verksamheten som länsstyrelsen begär för sin tillsyn.

Som tidigare har framhållits är det en viktig uppgift för tillsynsmyndigheten att skaffa sig en uppfattning om arten och omfattningen av företagens

olika bevakningsuppdrag så att det från samhällets sida blir möjligt att ingripa för den händelse företagen utvecklas i en inte önskvärd riktning.

För att underlätta för tillsynsmyndigheten att fortlöpande fullgöra denna uppgift har bevakningsföretagen i förevarande paragrafs *andra stycke* ålagts att årligen före mars månads utgång till länsstyrelsen sända in en redogörelse för verksamheten under föregående år.

F. n. gäller att handlingar i tillsynsärenden enligt BevL är underkastade sekretess enligt 2 § 76. kungörelsen (1939: 7) med förordnanden på civilförvaltningens område jämlikt lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar. Enligt den nya sekretesslag som föreslås i prop. 1979/80: 2 kan en motsvarande bestämmelse utfärdas med stöd av 8 kap. 6 § sekretesslagen.

10 §

I paragrafen har tagits in en uttrycklig bestämmelse om att länsstyrelsen har rätt att företa inspektion hos ett bevakningsföretag samt att där ta del av handlingar som rör företagets bevakningsverksamhet. Inspektion skall företas så snart anledning föreligger, dock minst en gång vartannat år.

Inspektion enligt denna paragraf är alltså den del av länsstyrelsens tillsynsverksamhet som utförs genom besök på platsen hos företaget. Inspektion i annat fall än vid de regelbundet återkommande tillfällena kan motiveras t. ex. av en utebliven redogörelse enligt 9 § eller klagomål från allmänheten.

11 §

I paragrafen ges länsstyrelsen rätt att vid vite förelägga ett företag att uppfylla sina skyldigheter enligt 9 § och att lämna tillgång till handlingar enligt 10 §. Innan ett föreläggande vid vite används bör försök ha gjorts att på andra sätt få företaget att fullgöra sina skyldigheter.

Vite bör kunna föreläggas såväl fysisk som juridisk person. Höga vitesbelopp kan naturligtvis vara erforderliga i fall då ekonomiska intressen kan antas ligga bakom en vägran att fullgöra en skyldighet enligt lagen.

Ett vitesföreläggande kan enligt den allmänna besvärshandläggningen i 15 § överklagas hos regeringen. Utdömmande av förelagt vite ankommer enligt 18 § lagen (1946: 804) om införande av nya rättegångsbalken på allmän domstol.

12 §

I paragrafen ges länsstyrelsen rätt att förelägga ett företag att vidta rättelser eller andra åtgärder som föranleds av tillsynen. Föreläggandet får förenas med vite. Syftet med denna bestämmelse är att göra det möjligt för länsstyrelsen att – innan en så ingripande åtgärd som återkallelse vidtas – åstadkomma rättelse på annat sätt. Vad som har anförts vid 11 § gäller också i fråga om vitesföreläggande som avses nu.

13 §

Paragrafen reglerar frågan om återkallelse av auktorisation och godkännande. Den nuvarande lydelsen av 9 § har bibehållits som första stycke i paragrafen.

I ett nytt andra stycke har tagits upp en bestämmelse enligt vilken länsstyrelsen i stället för att återkalla ett godkännande får – om synnerliga skäl föreligger – begränsa godkännandet till viss verksamhet eller visst område. Beträffande skälen till denna bestämmelse hänvisas till avsnitt 2.3. Det bör understrykas att bestämmelsen måste användas med stor försiktighet och som regel endast efter samråd med det berörda bevakningsföretaget.

14 §

Paragrafen, som f. n. innehåller en straffbestämmelse för fall där någon driver bevakningsverksamhet utan auktorisation, har kompletterats med en straffbestämmelse även för de fall att någon lämnar osann uppgift i upplysningar eller i redogörelse enligt 9 §. Det ligger i sakens natur att den osanna uppgiften skall röra företagets bevakningsverksamhet eller ha ett sådant samband därmed att uppgiften är av betydelse vid den bedömning av företagets verksamhet som utgör en del av tillsynen.

15 §

Paragrafen har justerats med hänsyn till att besvär över beslut av polismyndighet enligt lagen inte längre kan förekomma.

16 §

Det bemyndigande som enligt 12 § i dess hittillsvarande lydelse lämnas rikspolisstyrelsen ersätts enligt förslaget av ett bemyndigande för regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer. Detta stämmer överens med den ordning för bemyndiganden av förevarande slag som har förutsetts i regeringsformen. Som har angetts i den allmänna motiveringen är det tänkbart att uppgiften att meddela föreskrifter i fråga om utbildningen bör anförtros åt skolöverstyrelsen sedan en ny utbildningsorganisation har genomförts (se avsnitt 2.3).

Övergångsbestämmelserna

Ändringarna i lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 1981. Beträffande godkännandeprovning som har anhängiggjorts före ikraftträdandet skall dock enligt punkt 1 äldre bestämmelser tillämpas.

Genom ändringen i 1 § utvidgas auktorisationstvånget. Företag som inte tidigare har behövt auktorisation men som avser att söka auktorisation bör beredas möjlighet att fortsätta sin verksamhet till dess att ansökan om auktorisation har prövats slutligt under förutsättning att ansökan görs inom tre månader från lagens ikraftträdande. Med tanke särskilt på personalen i

de företagen bör möjlighet vidare ges att i fall då ansökan avslås kunna ge företaget skäligt rådrum för en slutlig avveckling av rörelsen. Föreskrifter av denna innebörd har tagits in i punkt 2.

Ansökan om auktorisation som är anhängig vid ikraftträdandet bör prövas enligt de nya reglerna. Någon uttrycklig bestämmelse därom har inte ansetts nödvändig.

5 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslagen till

1. lag om ordningsvakter,
2. lag om ändring i brottsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1973: 558) om tillfälligt omhändertagande,
4. lag om ändring i lagen (1976: 511) om omhändertagande av berusade personer m. m.,
5. lag om ändring i lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.,
6. lag om ändring i lagen (1938: 274) om rätt till jakt,
7. lag om ändring i vapenlagen (1973: 1176),
8. lag om ändring i lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.,
9. lag om ändring i bevakningskungörelsen (1940: 383),
10. lag om ändring i lagen (1943: 881) om polisens ställning under krig,
11. lag om ändring i lagen (1974: 191) om bevakningsföretag.

6 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

Sammanfattning av betänkandet (SOU 1978: 33) Ordningsvakter

Ordningsvakt förordnas för närvarande enligt 90 § polisinstruktionen (1972: 511) att utföra polisbevakning. Vad som skall avses med polisbevakning är oklart. På grund härav har ordningsvakter kommit att förordnas för en mängd skiftande ändamål. Det kan beträffande många av de skilda verksamheter vartill ordningsvakter förordnats ifrågasättas om de är av sådan art att de bör utövas av ordningsvakter.

En av våra huvuduppgifter har därför varit att närmare precisera de fall där ordningsvakter skall få anlitas. Vidare anser vi att huvudarbetsuppgiften för ordningsvakter skall vara ordningshållning. Sådan ordningshållning betecknar vi som ordningsvaktsverksamhet och föreslår att denna verksamhet regleras i en särskild lag om ordningsvakter, som ersätter nuvarande bestämmelser om ordningsvakter i polisinstruktionen.

I förslaget till lag om ordningsvakter föreskrivs att ordningsvaktsverksamhet får bedrivas

1. vid offentlig tillställning
2. vid badplats eller lägerområde och i lokal eller plats för sport, spel eller liknande, vartill allmänheten äger tillträde
3. vid konsert
4. vid servering till allmänheten av alkoholhaltiga drycker.

I förslaget föreskrivs vidare att ordningsvaktsverksamhet skall få bedrivas även i andra fall än de nyss angivna, då det på grund av särskilt behov är oundgängligen nödvändigt för att upprätthålla ordningen.

I lagförslaget bemyndigas rikspolisstyrelsen att meddela föreskrifter om tillämpningen av lagen. Vi utgår från att en väsentlig del av dessa skall avse frågan när sådant särskilt behov kan anses föreligga. Vid avgörande av denna fråga bör främst beaktas om den aktuella verksamheten kan anses analog med de fall som angivits under punkt 1–4.

Vårt förslag innebär vidare att polisstyrelsen i de under p. 1–4 angivna fallen äger rätt att utan ansökan uppta fråga om ordningsvaktsverksamhet skall anordnas medan den, då det gäller de ej specificerade fallen (3 §), får uppta sådan fråga endast efter ansökan. I samtliga fall blir emellertid polisstyrelsens beslut om ordningsvaktsverksamhet tvingande och får således karaktären av ett åläggande även då det meddelas i anledning av en ansökan. Reglerna om åläggande att bekosta ordningsvakt föreslås överförda från allmänna ordningsstadgan och lagen om handel med drycker till den av oss föreslagna lagen om ordningsvakter.

Enligt vårt förslag avses med ordningsvakt den som utan att vara anställd vid polisväsendet förordnats att upprätthålla ordningen. Personer med speciella tillsyns- eller bevakningsuppgifter skall därför i fortsättningen inte förordnas som ordningsvakter utan förordnas att utföra den speciella uppgiften, exempelvis jakttillsyn (jakttillsynsmän), bevakning av skyddsföremål (skyddsvakt), kommunal trafikövervakning (trafikvakt) samt arrestant- och förpassningsbevakning (arrestant- och förpassningsvakt).

Som framgått har vi inte funnit det möjligt att uttömmande ange de fall där ordningsvaktsverksamhet skall få bedrivas. Som exempel på platser där sådan i princip inte bör få förekomma kan nämnas sådana platser som

enligt 1 § första stycket allmänna ordningsstadgan (1956: 617) är allmänna platser – gator, torg, parker och liknande platser. Endast i undantagsfall och efter särskild prövning bör ordningsvaktsverksamhet få äga rum på sådana platser. Ordningsvaktsverksamhet bör i princip inte heller få bedrivas på s. k. kvasiällmänna platser varmed närmast avses innerorg och centrumanläggningar. Inom bostadsområden bör ordningsvaktsverksamhet inte få förekomma.

Beslut om ordningsvaktsverksamhet liksom förordnande av ordningsvakt meddelas av polisstyrelsen och skall noga ange den plats där ordningsvakt får verka och skall föregås av samråd mellan polisstyrelsen och den som vill bedriva sådan verksamhet, om denne begär det. Ordningsvakt skall innan han börjar tjänstgöra på viss plats förvissa sig om att beslut finns att ordningsvaktsverksamhet skall bedrivas på platsen.

Ordningsvaktsverksamhet skall bekostas av den som bedriver sådan.

Ordningsvaktsförordnande innebär behörighet att utöva ordningsvaktsverksamhet där sådan får bedrivas. Behörigheten kan avse hela polisdistriktet men även viss bestämd plats eller lokal. Polisstyrelsen får även meddela förordnande som medför behörighet för ordningsvakten att verka inom flera polisdistrikt, ett eller flera län eller hela riket, om viss ordningsvakt av särskilda skäl kan anses ha behov av en sådan vidsträcktare behörighet.

Vi har den principiella uppfattningen att ordningsvakter inte skall kunna tillhandahållas av bevakningsföretag. De arbetsuppgifter som gäller för bevakningsföretagen och deras anställda regleras inom ramen för den lagstiftning som gäller för dessa företag. Upprätthållande av allmän ordning och säkerhet ankommer på polisen. Ordningsvakter fullgör arbetsuppgifter som faller inom detta område. Med hänsyn till bristen på poliser måste under lång tid finnas ett system med ordningsvakter med begränsade ordningshållningsuppgifter vid främst offentlig tillställningar. Att låta bevakningsföretag bedriva ordningsvaktsverksamhet skulle lätt kunna leda fram till uppkomsten av en reservpoliskår. En sådan utveckling kan inte acceptera varför vi funnit det nödvändigt att kraftigare markera en gräns mellan väktare och ordningsvakter.

Vi har därför övervägt förbud för bevakningsföretag att överhuvud tillhandahålla ordningsvakter men har funnit det inte vara möjligt att för närvarande införa ett sådant förbud. Bevakningsföretag kan därför fortfarande få bedriva ordningsvaktsverksamhet, då det på grund av särskilt behov är oundgängligen nödvändigt för att upprätthålla ordningen. Polisstyrelserna skall meddela beslut om ordningsvaktsverksamhet även i dessa fall. Rikspolisstyrelsen skall utfärda riktlinjer för prövningen av dessa. Vi utgår från att genom en stark restriktivitet i denna prövning sådan verksamhet kommer att bli av ringa omfattning och avse alldeles speciella situationer.

Vi har funnit att sådana företag som uteslutande tillhandahåller ordningsvakter och som därför inte kan få auktorisationen enligt lagen (1974: 191) om bevakningsföretag inte bör få fortsätta med denna verksamhet. I vårt förslag finns därför ett förbud för andra företag än bevakningsföretag att utföra ordningsvaktsverksamhet.

På den som skall förordnas som ordningsvakt uppställs krav att han med avseende på laglydnad och övriga omständigheter skall vara lämplig att utöva ordningsvaktsverksamhet samt att han genomgått föreskriven utbildning. Vi föreslår att ordningsvaktsverksamhet får utövas endast av den som fyllt 20 men inte 65 år.

Förordnande skall kunna återkallas för bl. a. den ordningsvakt som utan giltig anledning vägrar att tjänstgöra.

Vad gäller utbildningen föreslås att denna utökas till att omfatta ca 25 timmar mot nuvarande 16 timmar samt att polisen även fortsättningsvis skall vara huvudman för utbildningen. Denna lärarhandledda grundutbildning skall kompletteras med självstudier och erforderliga fortbildningskurser. Deltagare i utbildning skall enligt förslaget under kurstiden erhålla resekostnadsersättning och traktamente i enlighet med reglerna i allmänna resereglementet (1952: 735).

Beträffande ordningsvaks utrustning föreslås för inomhusbruk civil klädsel med igenkänningstecken och för utomhusbruk lämplig klädsel med igenkänningstecken jämte båtmössa eller skärmössa. I förordnande får föreskrivas rätt för ordningsvakt att som särskild utrustning bära batong och handbojor. Rikspolisstyrelsen föreslås utfärda föreskrifter för utrustningen. Därvid bör bl. a. övervägas frågan om rätt för ordningsvakter att bära enhetlig klädsel. Enligt vår uppfattning får ordningsvaks klädsel inte vara sådan att den kan förväxlas med vare sig polis- eller väktaruniform.

Det är klart olämpligt att ordningsvakt utrustas med skjutvapen. Vi föreslår därför sådan ändring i skjutkungörelsen (1969: 84) att bl. a. väktare, som fullgör t. ex. ambassadbekvakning, blir underkastade vissa regler i kungörelsen.

Enligt vår mening bör anordnarens ansvar för ordningen vid offentliga tillställningar kvarstå och avse även andra tillfällen då ordningsvakt anlitas. Som tidigare skall ordningsvakt ha en primär lydnadsplikt gentemot polisman. Dessutom föreslås att anordnare sekundärt får meddela ordningsvakt anvisningar.

Vidare föreslås att polisman tillfälligt får skilja ordningsvakt från verksamheten om det är nödvändigt. Om sådan åtgärd skall polismannen omedelbart underrätta polisstyrelsen.

Ordningsvakt skall hålla polisstyrelsen underrättad om förhållanden som är av sådan vikt att de bör komma till dennas kännedom. Innebörden härav är bl. a. att ordningsvakt inte behöver rapportera förseelser såsom förgelseväckande beteende av enkel beskaffenhet och lindrigare former av ofredande. Ordningsvaks underrättelseskyldighet gentemot polisstyrelsen avser inte endast brott utan alla förhållanden av betydelse i ordningshänseende. Förutom skyldighet att informera polisstyrelsen föreslås en liknande skyldighet att hålla den som anlitar ordningsvakter underrättad om förhållanden av vikt rörande ordningen inom versamhetsområdet. Förslaget innehåller vidare föreskrift om tystnadsplikt för ordningsvakt.

Ordningsvaks möjlighet att ingripa enligt 3 § lagen (1973: 558) om tillfälligt omhändertagande upphör. I stället införs i lagen om ordningsvakter möjlighet för ordningsvakt att, om det är nödvändigt, avvisa eller avlägsna personer som uppträder ordningsstörande eller överträder föreskrift eller förbud, som gäller på den plats där ordningsvakt är verksam. Vidare får han rätt att omhänderta den som allvarligt stör ordningen. Ordningsvakt får vidare befogenhet att vid frihetsberövande företa s. k. skyddsvisitation. Befogenheten gäller förutom vid sådant omhändertagande som nyss nämnts även då ordningsvakt omhändertar någon med stöd av lagen (1976: 511) om omhändertagande av berusade personer m. m. eller på bar gärning eller flyende fot griper den som begått brott varå fängelse kan följa. Vi föreslår vidare en bestämmelse om rätt för ordningsvakt att använda våld för genomförande av åtgärd. Våld får dock användas endast då behov därav föreligger och strängare våld än som betingas av åtgärdens vikt får inte tillgripas.

I landet finns ett stort antal ordningsvaktsföreningar. Förutom att tillvarata medlemmarnas intressen i skilda hänseenden förmedlar dessa föreningar i omfattande utsträckning ordningsvakter till främst anordnare av offentliga tillställningar. Enligt arbetsmarknadsstyrelsens nuvarande bedömning är denna förmedling inte arbetsförmedling i den mening detta begrepp har i lagen (1953: 113) med vissa bestämmelser om arbetsförmedling.

För förmedlingen krävs för närvarande således varken tillstånd av eller anmälan till arbetsmarknadsstyrelsen och den står följaktligen inte under offentlig kontroll. Föreningarnas förmedlande verksamhet är enligt vad vår undersökning visar i stort sett till gagn för dem som har behov av ordningsvakter. Vissa nackdelar kan emellertid vara förknippade med förmedlingsverksamheten. Främst bör kanske nämnas att ordningsvaktsuppdragen ofta fördelas enligt turordning. Detta motverkar det enligt vår uppfattning önskvärda sambandet mellan ordningsvakter och anordnare. Med hänsyn till anordnarens ansvar för ordningens upprätthållande bör detta komma till uttryck i ett sedvanligt arbetsgivare- arbetstagarförhållande. Tendensen att fristående ordningsvaktsföreningar med någon form av ansvar för ordningshållning växer fram mellan eller vid sidan av polis och anordnare bör motverkas.

Ordningsvaktsföreningarnas förmedling innebär dessutom ofta att den som önskar anlita ordningsvakt helt saknar inflytande på valet av sådan. Detta kan, särskilt när det gäller anordnare av offentliga tillsättningar, inte anses vara ett riktigt förhållande med hänsyn till anordnarens skyldighet att tillse att god ordning råder vid tillställningen. För att komma till rätta med bl. a. de nackdelar som angivits föreslås att ordningsvaktsförening skall få förmedla ordningsvaktsuppdrag endast om arbetsmarknadsstyrelsen givit tillstånd därtill och det vare sig ersättning uppbärs för förmedlingsverksamheten eller ej. I sådant tillstånd kan ges föreskrifter att förmedlingen skall ske på sådant sätt att angivna nackdelar inte uppstår.

Tjänstgör ordningsvakt på viss plats utan att ha förvärvat sig om att beslut finns om att ordningsvaktsverksamhet skall bedrivas där och visar det sig att sådant beslut ej fanns kan han dömas till böter. Till samma straff kan den dömas som utövar ordningsvaktsverksamhet utan att ha giltigt förordnande, såvida gärningen inte utgör brott mot 17 kap. 5 § brottsbalken. Även bedrivande av ordningsvaktsverksamhet utan att beslut meddelats därom medför böter. Brott mot föreskrift i beslut om ordningsvaktsverksamhet kan följas av böter, högst 500 kr. Anordnare åläggs vidare skyldighet att hålla beslut om ordningsvaktsverksamhet tillgänglig på platsen för verksamhetens bedrivande.

Rätten att använda våld för jakt- och fisketillsynsmän och andra befattningshavare som har att utöva jakt- och/eller fisketillsyn lagfästs genom vårt förslag.

Personer med uppgift att bevaka militära skyddsföremål föreslås få ställning av krigsmän.

Förslagen föreslås träda i kraft den 1 januari 1979.

Sammanfattning av betänkandet (Ds Ju 1978: 4) bevakningspersonal

Bevakningsbranschen regleras genom lagen (1974: 19) om bevakningsföretag. Genom nämnda lag har auktorisationstvång införts för alla som yrkesmässigt åtar sig att för andras räkning utföra bevakningsuppgifter. All personal anställd i auktoriserat bevakningsföretag skall prövas och godkännas vad gäller vederbörandes laglydnad, medborgerliga pålitlighet och allmänna lämplighet i övrigt för anställning i sådant företag. Företagen står under tillsyn av länsstyrelse.

I den allmänna debatten har bevakningsföretagen och deras anställda varit utsatta för ibland mycket hård kritik. Kritiken har i första hand varit riktad mot bevakningsföretagens ordningsvaksverksamhet dvs. de polisiära uppgifter som polisen förordnat vissa i bevakningsföretag anställda personer att sköta.

Utredningen anser det olyckligt att det skett en sammanblandning av väktares och ordningsvaktens arbetsuppgifter och att bevakningsföretagen på så sätt kommit att ägna sig åt verksamhet som bör ankomma på polisen. För att inte bevakningsföretagen skall komma att uppfattas som privat "hjälpkår" åt polisen är det angeläget att bryta nämnda utveckling. Detta bör ske genom att bevakningsföretagens ordningshållning med ordningsvakter så långt möjligt begränsas. Förslag till särskild lagstiftning om ordningsvakter har nyligen lagts fram av ordningsvaksutredningen (SOU 1978: 33). I betänkandet föreslås att ordningsvakter endast undantagsvis skall kunna tillhandahållas av bevakningsföretag samt att ordningshållning med ordningsvakter i princip inte skall få äga rum på allmänna och "kvasi-allmänna" platser eller i bostadsområden. Ordningshållningen på dessa platser bör enligt förslaget ankomma på polisen. Deras förslag – som utredningen delar – kommer att verka för den önskvärda klarheten i gränserna mellan polisens, ordningsvaktarnas och väktarnas funktioner och uppgifter.

Den bevakningsverksamhet som avses i lagen om bevakningsföretag och som utredningen behandlar har definierats som

en verksamhet som utövas genom personell eller teknisk tillsyn, kontroll eller övervakning av olika objekt och verksamheter i avsikt att skapa ett extra skydd mot skador genom sabotage, intrång, tillgrepp, brand, skadegörelse o. d.

Med denna definition av bevakning är väktare en person som är anställd i auktoriserat bevakningsföretag med uppgift att genom tillsyn, kontroll eller övervakning skydda objekt och verksamheter mot olika former av skador.

Utredningens huvuduppgift har varit att lägga fram förslag till en utformning av utbildningen som är ägnad att göra bevakningspersonalen väl skickad att utföra uppdrag av sådant slag som normalt brukar anförtros bevakningsföretag.

Utredningens analys av företagens uppgifter och kontakter med representanter för anställda och kunder har inte föranlett förslag om några genomgripande förändringar av gällande föreskrifter. Innehåll och kunskapsmål enligt nu gällande av rikspolisstyrelsen utfärdade föreskrifter svarar väl mot de grundläggande fackkunskaper väktaren anses behöva.

Omarbetning av föreskrifterna föreslås emellertid. Därvid bör rikspolisstyrelsen samråda med arbetsmarknadens parter och skolöverstyrelsen.

Utredningen föreslår att i de nya föreskrifterna utbildningskravet skall vara lika omfattande för all bevakningspersonal oberoende av anställningsform och anställningstid. Utbildningen skall vara fullgjord innan väktaren anlitas för självständiga bevakningsuppgifter.

Utbildning av bevakningspersonal har hittills måst anordnas helt genom arbetsgivarens försorg utan något stöd från samhällets sida. Detta har självfallet inneburit att utbildningen varierat såväl till omfattning som kvalitet mellan olika företag. Tillsynsmyndigheten har också haft uppenbara svårigheter att ordna en tillfredsställande insyn i och kontroll över utbildningen, särskilt dess kvalitet.

Utredningen föreslår att samhället tar ansvar för grundutbildning av bevakningspersonal. Det måste anses ligga i samhällets intresse att grundläggande yrkesutbildning även för anställningar i bevakningsbranschen kan erbjudas i första hand genom den kommunala gymnasieskolan.

Bevakningsföretagen är ibland starkt specialinriktade på vissa typer av bevakningsuppdrag. Som exempel kan nämnas butikskontroll. Den grundläggande utbildningen skall därför ha sådan bredd att väktaren utan ny grundutbildning kan byta arbetsgivare och inriktning. Givetvis måste grundutbildningen även för bevakningspersonal genom arbetsgivarens försorg kompletteras med företagsanpassad introduktion och inskolning i de olika arbetsuppgifterna.

Utredningen föreslår att skolöverstyrelsen bemyndigas att efter samråd med arbetsmarknadens parter och rikspolisstyrelsen fastställa läroplan för utbildning av bevakningspersonal. Som grund för läroplansarbetet bör ligga utredningens förslag till tim- och kursplan för specialkurs i gymnasieskolan omfattande en termin. Kursplanen omfattar dels fackteori och arbetsteknik innehållsmässigt motsvarande förslaget till föreskrift om utbildning för bevakningspersonal, dels allmänna ämnen som stöd för väktarens personliga och yrkesmässiga utveckling.

Som särskilda behörighetsvillkor vid intagning till utbildningen skall gälla 18 års ålder samt godkännande vid provning med avseende på laglydnad och medborgerlig pålitlighet. Kravet på godkännande är motiverat av att undervisningen i arbetsteknik avses ske som inbyggd utbildning. Om eleven ej fått godkännande kan detta förhindra praktik i realistiska arbetsituationer.

Bland dem som söker sig till väktaryrket finns erfarenhetsmässigt många personer med ganska omfattande erfarenhet från arbetslivet bakom sig. Utredningen har av den anledningen även skisserat tim- och kursplan för kurs i kommunal vuxenutbildning. Genom den kommunala vuxenutbildningen bör även anordnas vidareutbildning för bevakningspersonal t. ex. kurs i radiokommunikation, instruktörs- och arbetsledarkurser. Ansvaret för att tillfredsställa personalens behov av kontinuerlig fortbildning skall dock liksom i andra branscher vila på arbetsgivaren.

Bevakningsbranschen besväras f. n. av stor brist på utbildad arbetskraft, särskilt i storstadsområdena. Utredningen föreslår att utbildning för bevakningspersonal tas in bland de bristyrkesutbildningar vilka kan erbjudas som arbetsmarknadsutbildning.

Efter särskild provning vid gymnasieskola eller kommunal vuxenutbildning skall elev kunna få bevis om godkänd grundutbildning som inhämtats på annat sätt än genom det allmänna skolväsendet. Provningsen skall endast avse den del av utbildningen som omfattas av utbildningsföreskrif-

terna. Härigenom kan bl. a. företagen efter överenskommelse mellan de avtalsslutande parterna på arbetsmarknaden vid behov utnyttja egna utbildningsresurser. Sådan utbildning sker dock utan statsstöd. Genom att den som genomgått sådan utbildning skall godkännas vid särskild prövning inom allmänna skolväsendet skapas garantier för att även de som utbildats av företagen inhämtat erforderliga kunskaper.

Tillsynsmyndigheten skall även i fortsättningen kunna bevilja dispens från föreskriven utbildning. Praxis för dispenser skall utformas i samråd med arbetsmarknadens parter och rikspolisstyrelsen. Behov av tidsbegränsade dispenser knutna till visst objekt eller viss verksamhet kan förekomma främst i samband med semesterperioder. Sådan dispensgivning bör enligt utredningen ske restriktivt.

Utredningen föreslår att länsstyrelserna även i fortsättningen skall vara auktorisations- och tillsynsmyndighet. Lagstiftningen kompletteras med uttryckliga bestämmelser om länsstyrelsens befogenheter och företagens skyldigheter i samband med tillsynen.

Beslut om godkännande av personal för anställning i auktoriserat bevakningsföretag skall enligt utredningens förslag utfärdas av den länsstyrelse som har tillsyn över det företag där den som avses med personalprövningen har eller har utlovats anställning. Godkännandeprovning för utbildning görs efter ansökan från skolmyndigheten av länsstyrelsen i det län där utbildningen är förlagd.

Utredningen föreslår att rikspolisstyrelsen får i uppdrag att se över vilka särskilda föreskrifter som erfordras för väktares beväpning. Syftet med översynen bör vara att så långt möjligt avvärja bevakningspersonalen. Vidare bör rikspolisstyrelsen överväga en reglering av bevakningen med hund och då främst behovet av att utfärda bestämmelser om för vilket eller vilka ändamål hund får användas i bevakningsverksamhet.

Sammanställning av remissyttrandena över betänkandena (SOU 1978: 33) Ordningsvakter och (Ds Ju 1978: 4) Bevakningspersonal

Remissinstanser

Efter remiss har yttranden över båda betänkandena avgetts av justitiekanslern (JK), rikspolisstyrelsen, överbefälhavaren (ÖB), civilförsvarsstyrelsen, luftfartsverket, arbetsmarknadsstyrelsen, länsstyrelserna i Kopparbergs, Malmöhus, Norrbottens, Värmlands och Stockholms län, polisstyrelserna i Göteborgs, Karlskoga, Mora, Motala och Stockholms polisdistrikt, 1975 års polisutredning (Ju 1975: 08), monopolutredningen (B 1977: 08), utredningen (Fö 1977: 04) om överföring av civilförsvarets ordnings- och bevakningsuppgifter till andra myndigheter (UbevÖ), Stockholms handelskammare, sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut (Spri), landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, tjänstemännens centralorganisation (TCO), handelstjänstemannaförbundet, landsorganisationen i Sverige (LO), Svenska musikerförbundet, Svenska transportarbetareförbundet, Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), handelsnäringsorganisationen, Svenska polisförbundet, Föreningen Sveriges länspolischefer, Föreningen Sveriges polischefer, Folkparkernas centralorganisation, Kooperativa förbundet, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges Industriförbund, Sveriges Riksidrottsförbund, Sveriges fastighetsägareförbund, Hyresgästernas riksförbund, Sveriges fiskevattenägarförbund, Allmänna Bevakningsaktiebolaget (ABAB), Bevaknings Aktiebolaget Securitas (Securitas), bevakningsrådet samt Svenska vaktbolags förbund.

Dessutom har yttranden över enbart betänkandet Ordningsvakter avgetts av fiskeristyrelsen, statens naturvårdsverk, domänverket, militärsvarskommittén (Ju 1977: 09), LTO/LOB-utredningen (Ju 1978: 03), Folkets Husföreningarnas riksorganisation och Svenska jägareförbundet.

Yttranden över enbart betänkandet Bevakningspersonal har avgetts av skolöverstyrelsen (SÖ), Svenska brandförsvarsföreningens bevakningstekniska nämnd och Försäkringsbranschens Serviceaktiebolag (FSAB).

Remissinstanserna har överlämnat yttranden, fiskeristyrelsen från fiskenämnderna i Stockholms, Jönköpings, Kalmar, Göteborgs och Bohus, Västernorrlands, Jämtlands och Norrbottens län, länsstyrelsen i Värmlands län från polisstyrelserna i Arvika, Karlstads och Kristinehamns polisdistrikt, länsstyrelsen i Malmöhus län från dels polisstyrelserna i Helsingborgs, Malmö och Ystads polisdistrikt, dels Skandinaviska Vakt-Service Aktiebolag, Aktiebolaget Skånevakt och Skånsk Bevakningstjänst Aktiebolag samt länsstyrelsen i Stockholms län från polisstyrelserna i samtliga polisdistrikt inom länet utom Stockholms polisdistrikt. Folkets Husföreningarnas riksorganisation har i sitt yttrande redogjort för yttranden som till organisationen har avgetts från folketshusdistrikt och lokala folketshusföreningar.

Remissyttrandena

1 Allmänna synpunkter

Vid remissbehandlingen understryks allmänt att den genomlysning som ordningsvakternas och bevakningsföretagens verksamhet har fått i de båda aktuella betänkandena är av stort värde. Ett stort antal remissinstanser uttalar sin anslutning till principerna bakom de förslag som har lagts fram och anser att dessa i betydande delar är ägnade att utgöra underlag för statsmakternas ställningstaganden till de frågor beträffande ordningsvakter och väktare som på senare tid har fått aktualitet bl. a. i den allmänna debatten. Till de instanser som helt tillstyrker de båda utredningsförslagen hör *LO* och *landstingsförbundet*.

Rikspolisstyrelsen framhåller att den allmänna debatten främst har gällt frågan om det starkt ökade behovet av bevakningsverksamhet under de senaste åren. Ordningsvakts- och väktarverksamheten har utvidgats att avse nya uppgifter av typ butiksbekvakning, park- och områdesbekvakning, bevakning åt kommunikationsföretag, bevakning av värdetransporter m. m. Det är enligt rikspolisstyrelsen helt naturligt att allmänheten ifrågasätter denna utveckling, främst från rättssäkerhetssynpunkt, när privata företag alltmer övertar en verksamhet, som polisen traditionellt bör svara för men där de polisiära resurserna inte förstår. Rikspolisstyrelsen hälsar därför med tillfredsställelse de försök som har gjorts att reglera gränsdragningen mellan den verksamhet som polisen bör svara för och den verksamhet som kan överlåtas åt ordningsvakter och väktare.

Liknande synpunkter förs fram bl. a. av *länsstyrelsen i Värmlands län*, som understryker att det framförallt på ordningsvaktsområdet finns ett starkt uttalat behov av enhetliga bestämmelser. De hittillsvarande reglerna synes ha tillämpats på olika sätt på skilda håll i landet. Orsaken till att ordningsvaktsförordnanden har fått en vidsträckt omfattning kan vara, förutom avsaknaden av en tillräckligt klarläggande rättslig reglering på förevarande område, den rådande allvarliga bristen på poliser och ett därav följande tryck från bl. a. allmänheten, företag och även kommunala organ att försöka förbättra ett allt sämre ordningsläge med ordningsvakter.

1975 års polisutredning framhåller att utvecklingen har medfört ett växande behov av att på skilda platser och i olika sammanhang komplettera det allmänna skydd som samhället håller tillhanda genom bl. a. polis- och brandmyndigheternas verksamhet. Ordningsvakter och väktare är sålunda ett vanligare inslag i samhällsbilden nu än vad fallet var för några år sedan. Till stor del får enligt utredningen denna utveckling även ses mot bakgrund av strukturomvandlingen inom området liksom strävandena att frigöra den polisutbildade personalen från uppgifter som anses kunna utföras av personal med mindre kvalificerad utbildning. Hos allmänheten torde utvecklingen inte sällan ha lett till en osäkerhet om olika uniformerade kårers ställning och funktion i samhället. Det har satts i fråga om anställningskontrollen och utbildningen av ordningsvakts- och bevakningspersonalen är tillfredsställande och om den fortlöpande tillsynen av personalens arbete är tillfyllest. Ibland har gjorts gällande att den verksamhet som utövas av denna personal leder till rättssäkerhetsproblem så till vida som ekonomiskt starkare grupper får möjlighet att skaffa sig ett bättre skydd än de som har mindre ekonomiska resurser. Polisutredningen påpekar emellertid att det från andra håll har uttryckts missnöje över de begränsningar som f. n. gäller i fråga om personalens användning.

Enligt *länsstyrelsen i Malmöhus län* har ordningsvakterna kommit att spela en betydande roll i samhället. Som hjälp åt polisen vid offentliga tillställningar m. m. har de gjort en samhällsnyttig insats som polisen med sina knappa resurser f. n. inte kan vara utan. En reglering av ordningsvaktinstituten är emellertid både nödvändig och önskvärd. Samma uppfattning har *Svenska polisförbundet*, som med tillfredsställelse hälsar att ett rättsområde som hittills har varit oregerat nu har analyserats och utvärderats och kan komma att bli föremål för lagstiftning. Enligt *länsstyrelsen i Norrbottens län* har ordningsvaktverksamheten allt sedan år 1965 då polisväsendet förstatligades utvecklats i en sådan riktning, att samhället mer eller mindre har förlorat kontrollen över den. Länsstyrelsen understryker behovet av att all sådan polisbevakning som för närvarande sker i form av ordningsvaktverksamhet snarast regleras i allmän lag och inte som nu är fallet enbart med stöd av 90 § polisinstruktionen. *Länsstyrelsen i Stockholms län* framhåller däremot att starka skäl föreligger för att ordningsvaksfrågorna både organisatoriskt och i lagstiftningshänseende prövas i ett större sammanhang, lämpligen i samband med den reform angående polisens organisation som kan bli ett resultat av 1975 års polisutredning. Den grundliga genomgång av problemen som gjorts av ordningsvaksutredningen och de framlagda förslagen bör emellertid kunna tjäna som ett värdefullt underlag för den fortsatta prövningen.

I flera yttranden diskuteras det allmänna behovet av samt de principiella och praktiska aspekterna på att personer som inte är polismän åläggas att utföra vissa övervaknings- och bevakningsuppgifter.

LO framhåller vikten av att det är polisen som svarar för ordningens upprätthållande i landet. *LO* delar utredningarnas grundsyn att bevakningsföretagen enbart skall arbeta med bevakningsuppgifter och att ordningsvaktarnas polisiära uppgifter skall begränsas starkt. Samma principiella uppfattning redovisas av bl. a. *TCO*, *handeltjänstemannaförbundet* och *Folkparkernas centralorganisation*. Även *Svenska kommunförbundet* betonar det önskvärda i att det skapas en klar skillnad mellan polisens, ordningsvaktarnas och väktarnas funktioner. *SAF* och *Sveriges Industrieförbund* framhåller att bristen på polispersonal, den stigande brottsligheten samt behovet av ökad övervakning på bl. a. allmänna platser har medfört en både nödvändig och önskvärd förstärkning av ordningshållning och bevakning genom ordningsvakter och väktare. Emellertid finns det ett behov av en klarare belysning av ordningsvaktarnas rättsliga status, såväl i fråga om verksamhetsområde som befogenheter. Förslaget att skillnaden mellan ordningshållning och renodlad polisverksamhet skall markeras klarare är därför välmotiverat.

Stockholms handelskammare och *KF* ser mycket allvarligt på utvecklingen när det gäller den ökade nedbusningen och brottsligheten mot detaljhandeln. *KF* konstaterar att polisens resurser inte räcker till vare sig i storstadsregioner eller på övriga orter för att kunna upprätthålla ordningen eller medverka i detaljhandelns skyddsverksamhet. F. n. anlitar *KF* väktare som skydd för kunder och anställda. *KF* ser det som mycket angeläget att samhället inte begränsar förutsättningarna för detaljhandeln att upprätthålla ordningen eller att skydda sig mot den ökade brottsligheten. Med denna utgångspunkt föreslår *KF* i första hand att bevakningsverksamheten övertas av polisen, där en speciell funktion då måste inrättas för väktare. Därigenom skulle polisen få bättre möjlighet att pröva lämpligheten av dem som anställdes som väktare. Dessutom skulle det vara en god rekryteringskälla inom polisen. Om det inte finns förutsättningar för ett genomförande

av detta förslag bör enligt KF bevakningsföretagens anställda få bedriva ordningsvaktsverksamhet.

Tanken att i någon form inordna den aktuella bevakningsverksamheten i polisväsendet återspeglas också i JK:s yttrande. JK ansluter sig till utredningarnas grunduppfattning att allmän ordning och säkerhet skall upprätthållas med för ändamålet utbildad polispersonal men betonar att polispersonalen i så fall inte nödvändigtvis behöver ha en fullständig polisiär utbildning av samma gedigna slag som f. n. krävs. Det måste undersökas om inte en viss specialisering inom polisväsendet är möjlig. Endast under förutsättning att denna väg beträds blir det enligt JK ekonomiskt möjligt att i full utsträckning driva uppfattningen att upprätthållande av allmän ordning och säkerhet uteslutande är en polisiär uppgift. Att det – utan efterstående av väsentliga intressen – är möjligt att gå denna väg belyses enligt JK av det rådande arrangemanget med ordningsvakter för tunnelbanebevakning m. m.

Enligt länsstyrelsen i Norrbottens län finns det ett behov av att någon form av huvudmannaskap införs beträffande ordningsvaktsverksamheten. Ordningsvakterna saknar f. n. fast organisatorisk förankring bortsett från de fall då de har medlemskap i s. k. ordningsvaktsföreningar. Det finns inte något organ som samordnar verksamheten t. ex. i fråga om rekryteringen av personal, administration samt förmedling av ordningsvaktsuppdrag. I den samordnande verksamheten skulle även kunna ingå fortbildnings- och repetitionskurser, särskilt i fråga om ordningsvakts befogenheter och rätt att bruka våld. En sådan samordning kan visserligen lätt uppfattas som ett tillskapande av en reservpoliskår som mer eller mindre är undandragen samhällets kontroll. Emellertid synes man kunna erhålla garantier mot en sådan utveckling om den samordnande verksamheten anförtros de offentliga arbetsförmedlingsorganen, vilka redan i nuläget torde ha tillräckliga resurser för att lösa en sådan uppgift. Sannolikt kommer denna lösning att föra med sig vissa ekonomiska förpliktelser för det allmänna. Som kompensation härför skulle man kunna avgiftsbelägga den förmedlingsverksamhet som samordningsorganet i så fall blir ålagt att fullgöra gentemot beställare av polisbevakning med ordningsvakt.

Enligt 1975 års *polisutredning* torde full enighet råda om den grundläggande principen att det bör ankomma på polisen att upprätthålla allmän ordning och säkerhet. Det måste emellertid, framhåller utredningen, beaktas att principen inte alltid utan vidare ger det underlag som behövs för det praktiska handlandet. Bokstavligt uppfattad skulle principen föra mycket långt och leda till att även de mest typiska uppgifterna för bevakningsföretag och ordningsvakter skulle överföras till polisen. Huvuddelen av bevakningsföretagens verksamhet är f. n. inriktad på personell och teknisk bevakning av olika objekt, t. ex. industrianläggningar, affärer och kontor. Ett av skälen till sådan särskild bevakning är önskemålet att undvika att de aktuella objekten blir utsatta för inbrott eller skadegörelse. Eftersom sådana handlingar innebär ett angrepp på den allmänna ordningen och säkerheten, torde även bevakningsföretagens verksamhet på området till en del få ses som ett led i upprätthållandet av allmän ordning och säkerhet. Motsvarande gäller i fråga om den mest typiska uppgiften för ordningsvakterna, dvs. att närvara vid vissa offentliga tillställningar. Att det här rör sig om uppgifter vilka inte i och för sig kräver polisutbildning är emellertid uppenbart. Medger man sålunda att det finns en del bevakningsuppgifter som har betydelse för eller anknytning till den allmänna ordningen och säkerheten men som inte kräver polisutbildning, kan enligt utredningen

olika alternativ tänkas för hur uppgifterna skall utföras. En lösning är att de av principiella skäl ändå anförtros åt polisutbildad personal inom polisen. En annan är att polisen svarar för uppgifterna genom att anlita antingen personal som är anställd inom polisväsendet men som inte har polisutbildning eller också särskilt förordnad personal utanför polisväsendet. Ytterligare en utväg är att den som har det primära intresset av bevakningen själv anlitat personal som härleder sina befogenheter från polisen eller som tillhör ett företag som har auktoriserats av det allmänna.

Polisutredningen framhåller att alla dessa lösningar f. n. i större eller mindre utsträckning förekommer i praktiken. Det är enligt utredningens åsikt inte möjligt att utan vidare avvisa något av alternativen generellt eller att ställa upp en allmän regel som klart anger när den ena eller den andra lösningen skall tillgripas. Det är mest ändamålsenligt att frågan bedöms för varje art av bevakningsuppgifter för sig. Härvid får särskild hänsyn tas till den utbildning som beskaffenheten på uppgiften kräver och ytterst till allmänhetens anspråk på rättssäkerhet och rättsskydd. En utgångspunkt måste dock alltid vara att polisens generella ansvar för allmän ordning och säkerhet inte får äventyras eller ens sättas i fråga. För framtiden bör inriktningen vara att man anförtrotts åt polisen sådana bevakningsuppgifter som av sakliga eller principiella skäl bör förbehållas denna. De bevakningsuppgifter som nu faller på ordningsvaks- och bevakningspersonalen torde emellertid enligt utredningen inte kunna mera allmänt föras över till polisen. Antalet poliser skulle då behöva ökas i en omfattning som inte framstår som realistisk ens på sikt.

Liknande synpunkter förs fram av flera andra remissinstanser, bl. a. *länsstyrelsen i Värmlands län* som anser det uppenbart att det av såväl personella som ekonomiska skäl inte är möjligt att f. n. – och sannolikt inte heller inom en överskådlig framtid – låta polismän överta alla uppgifter som nu utförs av exempelvis ordningsvakter. Huvudregeln måste emellertid vara att det är polisen som har ansvaret för att allmän ordning och säkerhet upprätthålls i samhället. Enligt *polisstyrelsen i Helsingborgs distrikt* måste det bedömas som orealistiskt att polispersonal skulle överta bevakningen på alla de områden som ordningsvaksutredningen föreslår. Det kan diskuteras var gränsen går mellan, å ena sidan, allmänhetens intresse av att ingripande på allmän plats endast får företas av välutbildad polispersonal och, å andra sidan, samhällets lika berättigade intresse av att misshushållning ej sker med tillgängliga polisresurser. En polisman får idag genomgå en dyrbar, nära treårig utbildning. Som grund för antagning gäller i princip gymnasiekompetens och polis-skolan kan inom kort förväntas få formen av polishögskola. Polisstyrelsen pekar på att det alltsedan polisväsendets förstatligande från statsmakternas sida varit en medveten strävan att avlasta polisen sådana uppgifter som med fördel kan handläggas av icke polisutbildade befattningshavare.

2 Betänkandet (SOU 1978: 33) Ordningsvakter

2.1 Speciella överväganden om ordningsvaktsförordnande för viss personal som anlitas av polisväsendet

Flertalet remissinstanser lämnar utan erinran eller instämmer uttryckligen i utredningens uppfattning att ordningsvaktsförordnande inte behövs för pass- och flygplatskontrollanter, delgivningsmän, vaktkonstaplar samt

arrestant- eller förpassningsvakter. *Rikspolisstyrelsen* tillstyrker förslaget i denna del. *Polisutredningen*, som också tillstyrker förslaget, framhåller att, i den mån den aktuella personalen är sysselsatt med myndighetsutövning, de allmänna reglerna om skydd för sådan verksamhet liksom reglerna om ansvar och skadestånd för myndighetsmissbruk blir tillämpliga vare sig personalen har ordningsvaktsförordnande eller inte. De generella bestämmelserna i 24 kap. brottsbalken (BrB) om nödvärn, laga befogenhet m. m. och i 24 kap. 7 § andra stycket rättegångsbalken (RB) om gripande ger också enligt utredningen normalt en tillfredsställande reglering av personalens befogenheter. Samma uppfattning har *Svenska polisförbundet* och *länsstyrelsen i Värmlands län*. Länsstyrelsen vänder sig dock mot utredningens uttalande att arrestantbevakning och förpassningsresor utgör arbetsuppgifter som bäst tillgodoses med anlitande av polispersonal. Länsstyrelsen framhåller att den långa utbildning som ges våra blivande polismän inte är speciellt inriktad på sådana arbetsuppgifter. Det har enligt länsstyrelsen visat sig att de arrestantvakter som varit anställda hos vissa polisstyrelser skött sina åligganden på ett fullt tillfredsställande sätt. Det bör också observeras att arrestantvakt som regel har möjlighet att rådfråga exempelvis vakthavande befäl när något problem uppstår.

Länsstyrelsen i Värmlands län anger vidare att den inte har någon erinran mot förslaget att man undersöker möjligheterna att låta kriminalvårdsstyrelsen överta huvudmannaskapet för personer förvarade i polisarrest. Samma uppfattning har *polisstyrelsen i Helsingborgs distrikt*. *Polisutredningen* påpekar i denna del att kriminalvården redan nu har ansvaret för s. k. samordnade häkten och arrester. Denna ordning synes fungera tillfredsställande. Det är enligt utredningen möjligt att den skulle kunna få ökad omfattning i framtiden. Polisutredningen har emellertid för sin del svårt att se fördelarna med en ordning enligt vilken kriminalvården skulle få ett generellt huvudmannaskap för polisarresterna.

2.2 Ordningsvakternas verksamhetsområden

Förslaget om en huvudregel av innebörd att ordningsvakter skall få användas vid offentlig tillställning, badplats för allmänheten, lägerområde, samt lokal för sport, spel eller liknande, servering av alkoholdrycker till allmänheten och konsert tillstyrks uttryckligen bl. a. *rikspolisstyrelsen*, *polisutredningen*, *länsstyrelserna i Kopparbergs, Stockholms och Värmlands län* samt *polisstyrelserna i Karlstads, Göteborgs, Kristinehamns, Malmö och Sollentuna polisdistrikt*. Länsstyrelsen i Kopparbergs län understrekar att det finns ett klart behov av ordningsvakter för sådana uppgifter.

Samma uppfattning har *polisstyrelsen i Göteborgs distrikt* och *polischefsföreningen*, vilka anser att man bör uppmuntra användningen av ordningsvakter i de nu avsedda fallen. Enligt polisstyrelsen och föreningen bör den traditionella ordningsvaktsverksamhet som det här gäller sålunda inte omgärdas med restriktioner i den omfattning som föreslås i betänkanudet. Det kan med fog hävdas, att arrangörers och restauranginnehavares primära ansvar för ordningshållningen bäst tillgodoses genom anlitande av ordningsvakter. Enligt remissinstansernas uppfattning har många gånger olägenheter yppats genom opsykologiskt uppträdande av personal som ej har ordningsvaktsförordnande (s. k. "gorillor").

Förslaget tillstyrks i huvudsak även av *länsstyrelsen i Malmöhus län*, som dock framhåller att behovet av att kunna förordna om ordningsvakts-

verksamhet vid badplatser inte har gjort sig gällande i Malmöhus län. Länsstyrelsen ifrågasätter därför om inte detta område bör kunna utgå från uppräknigen. Förslaget i denna del tillstyrks emellertid uttryckligen av *naturvårdsverket*.

Svenska kommunförbundet påpekar i denna del att badplats, lägerområde, samt plats för sport, spel eller liknande, dit allmänheten äger tillträde, i de lokala ordningsstadgorna brukar jämföras med allmän plats. Eftersom ordningshållningen vid badplatser o. l. enligt det framlagda förslaget i princip skall ombesörjas av ordningsvakter framstår gränsdragningen i förhållande till polisens ordningshållning på allmän plats enligt allmänna ordningsstadgan såsom något oklar och bör därför göras till föremål för ytterligare överväganden. Även om viss restriktivitet kan förutsättas komma att iakttagas vid meddelande av beslut om ordningsvaktsverksamhet vid dessa platser kan följden av den gjorda gränsdragningen bli att kommunen såsom anordnare av verksamhet på sådan plats belastas med omfattande kostnader för ordningshållningen. Enligt styrelsens mening bör därför frågan om ordningsvakternas verksamhetsområde lösas på sådant sätt att ordningsvakter inte får användas för allmänna ordningshållningsuppgifter – förutom på allmän plats enligt 1 § första stycket allmänna ordningsstadgan – på sådant till allmänt begagnande upplåtet område som i lokal ordningsstadga med stöd av 1 § andra stycket allmänna ordningsstadgan likställts med allmän plats.

Utredningens förslag att ordningsvakter skall få användas i andra fall än som följer av huvudregeln endast om det på grund av särskilt behov är oundgängligen nödvändigt för upprätthållande av ordningen har föranlett delade meningar bland remissinstanserna.

Såvitt gäller allmänna platser bör enligt *rikspolisstyrelsen* som regel gälla att allmän ordning och säkerhet skall upprätthållas av polispersonal. Styrelsen är emellertid väl medveten om att polisens resurser inte är tillräckliga för att ersätta ordningsvakter i alla de situationer där det skulle vara nödvändigt. Det föreligger en fara att undantagsregeln kan komma att bli huvudregel. Rikspolisstyrelsen ifrågasätter därför om inte lagförslagets uppräknig av lokaler och platser där ordningsvakt får tas i anspråk bör kompletteras, antingen i lagtexten eller i motiven. Uppräknigen bör även innefatta exempelvis innerorg, försäkringskassor, socialbyråer, myndighetslokaler etc. Samma uppfattning redovisas av *länsstyrelsen i Värmlands län*.

Svenska polisförbundet anser sig kunna acceptera utredningens förslag i denna del som praktiskt nödvändigt, detta under förutsättning att den föreslagna bestämmelsen tar sikte på ett ytterlighetsläge då praktiskt taget alla andra hänsyn får vika. Eftersom emellertid lagtexten i detta avseende brister i klarhet och förarbetena ej ger någon ledning bör det ankomma på det kommande beredningsarbetet att klargöra lagstiftningens innebörd.

Länsstyrelsen i Stockholms län framhåller att, i de fall länsstyrelsen själv har medverkat till ordningsvaktsverksamhet t. ex. på ett innerorg eller en akutmottagning, det avgörande har varit att polisen har saknat resurser för att klara ordningshållningen. Det principiella synsättet har fått vika för de praktiska realiteterna. Detta torde även med en restriktiv inställning bli helt ofrånkomligt i vissa fall även framdeles. Länsstyrelsen har emellertid intet att erinra mot en bestämmelse varigenom restriktiviteten markeras. En liknande uppfattning redovisas av *polisutredningen* och *polisstyrelserna i Sollentuna och Solna distrikt*. Enligt *polisstyrelsen i Göteborgs distrikt* och *polischefsforeningen* måste en generös tillämpning

av den aktuella bestämmelsen bli nödvändig under en övergångstid. *Polisstyrelsen i Danderyds distrikt* ifrågasätter däremot om personalläget inom polisen någonsin blir sådant att ordningsvakter kan undvaras på de platser som här avses. *JK* berör i sammanhanget särskilt nuvarande ordning för bevakning av tunnelbanestationer i Stockholmsområdet och anser det otillfredsställande att beteckna denna som enbart ett övergångsproblem. *JK* tror att det ärorealiskt att tänka sig en snar förändring av den innebörden att utbildade polismän kan överta ordningshållningen.

Enligt *bevakningsrådet* innebär den av utredningen föreslagna ordningen, med ett principiellt förbud mot ordningsvakter vid övervakning av allmänna och s. k. kvasiallmänna platser, bostadsområden, nationalparker och naturreservat, värdetransporter, flygplatser, sjukhus och övriga anläggningar med speciella övervakningsbehov, en misshushållning med tillgängliga resurser. Polisliätt sett är dessa övervakningsuppgifter av mycket enkel och rutinbetonad beskaffenhet. Mot bakgrund av hittillsvarande erfarenheter kan dessa uppgifter – i och för sig grannlaga – väl utföras av personer utan polisutbildning. Detta får dock inte innebära att polisen av t. ex. bekvämlighets- eller arbetskaraktärsskäl delegerar ytterligare uppgifter till ordningsvakter. Tillämpningsområdet för en ny lag bör därför preciseras så långt möjligt med tyngdpunkten lagd på behovsprövning av ordningsvaktsverksamhet i det enskilda fallet och arten av de ordningshållande uppgifterna. Den lagstiftningsteknik som utredningen föreslår med uppräkninav av olika verksamheter eller förhållanden där ordningsvaktsverksamhet får bedrivas torde kraftigt inskränka möjligheterna att anpassa lagens tillämpning till skiftande samhällsförhållanden och förutsättningar.

Utredningsförslaget i denna del kritiserar också av *polisstyrelsen i Helsingborgs distrikt*, som framhåller att upprätthållandet av ordning på exempelvis en järnvägs- eller färjestation, där erfarenhetsmässigt personer med alkoholproblem samlas, kan vara en sådan uppgift av begränsad natur, där ordningsvaktspersonal på samma sätt som nu sker med positivt resultat bör få användas. Frågan huruvida polispersonal kan avdelas för att tjänstgöra på en sådan plats eller om ordningsvakter behöver anlitas är i sista hand en prioriteringsfråga, avhängig av personaltillgången. Som beakt växlar personalläget dag från dag och det torde därför många gånger vara svårt att ta ställning till om ett kontinuerligt behov av ordningsvakter på en viss plats är "oundgängligen nödvändigt".

Enligt *polisstyrelsen i Täby distrikt* måste frågan om ordningsvakter skall få anlitas vid s. k. kvasiallmänna platser ytterst vara avhängig av på vilken ambitionsnivå övervakningsverksamheten i övrigt rimligen kan hållas. Med hänsyn till den närhet i förhållande till resp. polisstationer i Täby och Åkersberga de s. k. innerorten på dessa orter är belägna, har polisstyrelsen bedömt att ifrågavarande verksamhet väl kan utföras genom försorg av ordningsvaktsföretag, vilka står under kontinuerlig tillsyn och kontroll av polisstyrelsen. Skälen härtill är bl. a. att polisstyrelsen med tillgängliga resurser strävar efter att hålla en ambitionsnivå som åtminstone i möjligaste mån svarar mot de enligt polisstyrelsens bedömning än mer berättigade krav allmänheten har att ställa på t. ex. trafikövervakningen samt på att utryckningsverksamheten fungerar tillfredsställande vad gäller allvarligare incidenter. Skall dessa ambitioner kunna förverkligas i allmänhetens intresse måste övervakningen av innerorten genom polispersonal eftersättas. Följden av en total eller mer än sporadisk utevaro av övervakning i innerorten, torde emellertid omgående mötas av en stark reaktion från allmänhetens sida. Polisstyrelsen anser sig ha lyckats undvika en sådan

reaktion genom att överlåta denna punktbevakning åt ordningsvaktsföretag, som för det mesta – bl. a. till följd av nyssnämnda tillsyn och kontroll av polisstyrelsen – utfört sina åligganden utan anmärkningar. De erfarenheter som polisstyrelsen under årens lopp har förskaffat sig ifråga om de problem som inetorgens tillkomst har medfört leder till slutsatsen att det på sådana platser är oundgängligen nödvändigt att ordningsvaktsverksamhet får bedrivas för att ordningen skall kunna upprätthållas. Liknande synpunkter har *polisstyrelsen i Sollentuna distrikt*.

En motsatt uppfattning förs fram av *polisstyrelserna i Huddinge, Lidingö, Nacka, Södertälje och Ystads distrikt* vilka ifrågasätter om en undantagsbestämmelse av aktuellt slag över huvud taget bör finnas annat än möjligen övergångsvis. Har ordningsproblemen på en plats blivit stora är det enligt polisstyrelsernas uppfattning samhällets skyldighet att ställa polisiära resurser till förfogande så att ordningen kan upprätthållas. Samhället skall i ett sådant läge inte behöva anlita ordningsvakter för att komma tillrätta med problemen.

Stockholms handelskammare framhåller att det minskade antalet poliser kombinerat med ökat våld och ökad brottslighet gör att behovet av ordningsvaktsverksamhet under en lång tid framöver kommer att öka och inte minska i Stockholmsregionen. Handelskammaren anser att ett utökat antal ordningsvakter är ett bättre alternativ än militärpolis, inte minst med hänsyn till att en ordningsvakt är underställd polisen. Detta förutsätter dock att ordningsvakter kan tillhandahållas i önskad utsträckning. Mot denna bakgrund anser handelskammaren att det bör uttryckligen anges att gator, torg och kvasiallmänna platser är exempel på platser där ordningsvaktsverksamhet bör kunna tillåtas. Något "oundgängligt" behov bör inte förutsättas.

Ett liknande förslag framställs av *Sveriges köpmannaförbund* som också pekar på angelägenheten av att ordningsvakter kan användas för den form av bevakningsuppgifter som förekommer i varuhus. Förbundet ser det som mycket angeläget att samhället inte begränsar förutsättningarna för detaljhandeln att upprätthålla ordningen eller att skydda sig mot den ökade brottsligheten. Resultatet skulle i annat fall bli minskat kundunderlag, minskad försäljning, personalinskränkningar och försämrad kundservice. Förbundet påpekar också att det från detaljhandelspersonalens sida är det ett klart uttalat fackligt krav att ordningen efter våra butiksstråk upprätthålls. Motsvarande synpunkter förs fram av *Sveriges fastighetsägareförbund*.

Förslaget kritiserar skarpt även av *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund*. Organisationerna kan inte biträda den väsentliga inskränkning av ordningsvakternas verksamhetsområde som utredningens förslag innebär. När det gäller anordnande av ordningsvaktsverksamhet på exempelvis allmänna och kvasiallmänna platser synes kravet om att det på grund av särskilt behov skall vara oundgängligen nödvändigt för att upprätthålla ordningen oralistiskt med tanke på den rådande polisbristen, som kommer att bli bestående för väsentlig tid framöver, och på de synnerligen svårbemästrade ordningsproblem som förekommer framför allt i storstadsområdena. Att som utredningen hävdar ordningsproblemen ofta har sin grund i alkoholmissbruk och andra sociala störningar, vilka måste få sin lösning med andra medel än ökade ordningsinsatser, minskar självfallet inte de berättigade krav allmänheten har rätt att ställa på ordningens upprätthållande genom samhällets försorg.

I huvudsak samma synpunkter förs fram av *handels arbetsgivareorga-*

nisation och *Securitas*. *Securitas* pekar på att ett genomförande av förslaget måste innebära att flera platser som i dag är föremål för ordningshållning med ordningsvakter i fortsättningen blir utan sådana. Enligt företagets uppfattning innebär detta i sin tur antingen att ordningsvakterna ersättes med polis eller att personal med ordningshållande befogenheter helt avlägsnas från dessa platser. Eftersom utredningen inte har framhållit behovet av ett kraftigt polistillskott förefaller den, utan att närmare ha utrett frågan, utgå ifrån att ordningsproblemen försvinner så snart ordningsvakterna tagits bort. Att så inte blir fallet synes företaget uppenbart.

De särskilda exempel som utredningen i övrigt ger på platser och situationer där ordningsvakter inte bör få anlitas kommenteras av flera remissinstanser.

Vad gäller anlitan av ordningsvakter i bostadsområden framhåller *Hyresgästernas riksförbund* att akuta behov av särskilda insatser för upprätthållande av ordningen inom bostadsområden måste ses som symptom på bakomliggande problem av mycket större omfattning. Dessa problem handlar om hur vi vill att den sociala miljön i boendet skall fungera och hur vi skall möta den tilltagande segregationen i samhället. Gemenskapen och det gemensamma ansvarstagandet för boendemiljön måste utvecklas. De ekonomiska krafter som driver på segregeringen måste brytas. Förbundet menar således att ordningsvakter i bostadsområden inte ger några lösningar på de egentliga problemen. Förbundet delar ordningsvaktsutredningens uppfattning att det måste ske en begränsning i användningen av ordningsvakter. Uppgiften att upprätthålla allmän ordning och säkerhet inom bostadsområden bör, som utredningen har uttalat, åvila polisen. De erfarenheter förbundet har visar att systemet med s. k. kvarterspoliser oftast uppfattats positivt av de boende. *Sveriges fastighetsägareförbund* pekar däremot på att polisen på grund av underbemanning inte har möjlighet att lösa de aktuella ordningsproblemen, som enligt förbundet också har tendens att öka. Det synes angeläget att det under det fortsatta lagstiftningsarbetet understryks att den restriktivitet som utredningen förordar i fråga om ordningsvaktsverksamhet på platser av detta slag inte får drivas så långt att ordning och säkerhet äventyras. I avvaktan på att polisen får de personella resurser, som är nödvändiga, torde det vara ett allmänt intresse att den ordningsvaktsverksamhet, som omständigheterna framtingat, får fortgå.

Beträffande tillsynen av *nationalparker*, *naturreservat*, *områden avsatta till skydd för djurlivet* och andra *naturvårdsobjekt* avstyrker *naturvårdsverket* förslaget att ordningsvaktsverksamhet inte skall förekomma. *Naturvårdsverket* pekar på att det den 1 juli 1979 fanns över 1,4 milj. hektar mark avsatt för naturvårdsändamål. Karaktären på de avsatta objekten är mycket varierande och inte sällan varierar karaktären betydligt även inom de olika objekten, som kan vara mycket stora. Behovet av ordningshållning inom vissa objekt och vissa delar av objekt är enligt verket ofta betydande. Särskilt gäller detta fjäll-, kust- och skärgårdsområden där trycket under de mest besöksfrekventa perioderna kan vara särskilt stort. Mest koncentrerat är det till rast- och övernattningsstugor, lägerplatser, hamnlägen, badplatser och liknande besökscentra. Belägenheten av de mest utnyttjade områdena inom naturvårdsobjekten varierar ofta med säsong och väderlek. Såväl statens naturvårdsverk som länsstyrelser och naturvårdsförvaltare har personal anställd för att bevaka ordningen i och i anslutning till olika naturvårdsobjekt och för att vara naturvårdsmyndigheternas kontakt med allmänheten. I flera fall har denna personal erhållit

förordnande som ordningsvakt. Naturvårdsverket anser att möjligheten för personalen att förordnas som ordningsvakt bör finnas även i fortsättningen. Polisens resurser räcker inte till för att träda in och ersätta ordningsvakter i alla de situationer där detta skulle vara nödvändigt inom naturvårdsobjekten.

Vad gäller ordningshållningen på fartyg, har *polisstyrelsen i Helsingborgs distrikt* svårt att instämma i utredningens resonemang. Även om fartygsbefälhavaren och hans underlydande har de formella befogenheterna att upprätthålla ordning och tillgripa tvångsmedel, kan det enligt polisstyrelsen ifrågasättas dels om ett rederi skall behöva öka personalstyrkan för att överta sådana begränsade uppgifter som idag fullgöres av ordningsvakter ombord, dels huruvida båtpersonalen fått en utbildning som gör den mera lämpad än ordningsvakter att omhänderta t. ex. alkohol- eller narkotikapåverkade passagerare.

Frågan om ordningsvakter bör få användas vid sjukhusens akutmottagningar diskuteras bl. a. av *polisutredningen*, som är ense med ordningsvaktsutredningen om att det skulle vara en fördel om man kunde avvara ordningsvakter i sammanhanget. Detta torde dock f. n. inte vara möjligt på alla håll i landet. Ordningsvaktsutredningens ståndpunkt till förordnanden inte skulle få meddelas för bevakning av aktuellt slag synes bygga på antagandet att det inslag av hot och våld från berusade som förekommer vid en del akutmottagningar till större delen härrör från personer som har överlämnats med stöd av lagen (1976: 511) om omhändertagande av berusade personer m. m. Polisutredningen påpekar emellertid att de undersökningar på området som har redovisats av socialstyrelsen ger vid handen att problemen till allt övervägande del har andra orsaker. Hårtill kommer att det torde ta avsevärd tid innan en organisation med särskilda medicinska kliniker för omhändertagande av akut berusade har byggts upp i hela landet. Mot denna bakgrund torde det i nuvarande läge inte vara realistiskt att helt avstå från ordningsvakter vid sjukhusens akutmottagningar. Härvid beaktar polisutredningen bl. a. det starka intresse som finns av att sjukhuspersonalen bereds ett tillfredsställande skydd i sitt arbete och att patienter inte oroas av störningar inom sjukhuset. Samma uppfattning har *polisstyrelsen i Helsingborgs distrikt*. Förslaget att väktare utan ordningsvaktsförordnande skall användas för den aktuella ordningshållningen avstyrks av *polisstyrelserna i Ystads och Göteborgs polisdistrikt* med hänvisning till att väktare inte bör få användas för renodlade ordningshållningsuppgifter. Samma uppfattning har *polischefsforeningen*. Sistnämnda båda remissinstanser anser att man för ändamålet bör kunna anlita särskilda vaktmästare med sjukvårdsutbildning och den utbildning i övrigt som uppgiften kräver.

Spri framhåller i denna del att entréhallarna i moderna sjukvårdsanläggningar ofta är utrustade med butiker, cafeterior, banker osv., avsedda att betjäna såväl patienter och personal som allmänhet. Entréhallarna har kommit att bli uppehållsplatser för ett klientel som i vissa fall är mycket störande och som ibland fortsätter in i sjukhuset med för vården mycket påfrestande följder. I betänkandet har störningar på sjukvårdsanläggningar hänförs enbart till akutmottagningarna och till störande patienter, något som ger en felaktig uppfattning om dagens situation. Det kan inte anses rimligt att personal med sjukvårdsutbildning måste ta tid och krafter i anspråk för att sköta ordningsuppgifter, som de inte har kvalifikationer att utföra. Enligt Spris mening är det oundgängligen nödvändigt att för ordningens upprätthållande inom sjukvårdsinrättningar få möjlighet att anlita

eller anställa ordningsvakter med de befogenheter som ordningsvaktutredningen har föreslagit.

Förslaget om en obligatorisk skyldighet för polisstyrelse att samråda med rikspolisstyrelsen innan ordningsvaktsverksamhet anordnas i andra sammanhang än som följer av huvudregeln avstyrks av *polisutredningen*, som anser att en sådan ordning synes ägnad att leda till en onödig byråkratisk omgång. En annan sak är enligt utredningen att det kan vara lämpligt att man från den lokala myndighetens sida samråder med rikspolisstyrelsen när en aktuell fråga bedöms som tveksam. Förslaget avstyrks även av *rikspolisstyrelsen*, som finner det tillräckligt att styrelsen beaktar frågan om enhetlig lagtillämpning och eventuella tolkningsproblem vid utfärdandet av verkställighetsföreskrifter. *Polisstyrelsen i Danderyds distrikt* anser att samråd i det enskilda fallet skulle innebära ett ingrepp i den operativa ledningen. Förslaget avstyrks också av *länsstyrelsen i Värmlands län* samt *polisstyrelserna i Göteborgs, Nacka, Lidingö, Sollentuna och Ystads distrikt*. Sistnämnda tre remissinstanser anser emellertid liksom *polisstyrelserna i Huddinge, Jakobsbergs, Märsta och Täby distrikt* att beslut av aktuellt slag bör fattas eller åtminstone godkännas av polisstyrelsen i plenum.

2.3 Omhändertaganden genom ordningsvakt och transporter av omhändertagna m. m.

Förslaget att ordningsvakt skall ha befogenhet att avvisa eller avlägsna personer i vissa fall lämnas utan erinran av *länspolischefsföreningen*, *monopolutredningen* och *LTO/LOB-utredningen*. Sistnämnda utredning pekar dock på att frågan om rätt för ordningsvakt att avvisa eller avlägsna den som, utan att direkt störa allmän ordning, ändå genom sitt uppträdande utgör omedelbar fara för ordningen inte har behandlats i betänkandet. Särskilt vid avvisande, då vederbörande ofta knappast torde ha hunnit störa någon ordning ännu, kunde en sådan rätt måhända vara motiverad. Och rent allmänt skulle med en sådan rätt annars uppkommande ordningsstörningar kunna förhindras. Härtill kommer att en samordning med omhändertagandekriterierna enligt 3 § LTO är önskvärd. Utredningen påpekar också att befogenheten att avvisa eller avlägsna har blivit väl snäv därigenom att förslaget till lagtext endast nämner överträdelse av föreskrifter som meddelats polisstyrelse medan andra föreskrifter, exempelvis brandskyddsföreskrifter, inte omnämns. Åtminstone i motiven kunde vidare nämnas att rätten att ingripa skall härledas ur händelser som omedelbart föregår åtgärden och att ett ingripande sålunda inte får ske på grund av gamla förmyndelser.

Polisstyrelsen i Karlskoga distrikt pekar på vikten av att de nya instituten avvisande och avlägsnande hanteras med varsamhet just därför att de är nya. Polisstyrelsen ifrågasätter också om en åtgärd av aktuellt slag kan anses innefatta ett frihetsberövande och om skyddsvisitation får utföras.

Förslaget att ordningsvakt inte skall få verkställa omhändertaganden enligt 3 § lagen (1973:558) av tillfälligt omhändertagande (LTO) tillstyrks av *polisutredningen*. Utredningen ansluter sig också till tanken på en reglering enligt vilken en ordningsvakt, när det är nödvändigt, likväl skall kunna ta hand om den som allvarligt stör ordningen, liksom att avvisa eller avlägsna den som stör ordningen, eller som överträder föreskrift eller förbud. Samma uppfattning har *rikspolisstyrelsen* som finner det tillfredsställande att ordningsvakts befogenhet att verkställa omhän-

dertagande jämlikt 3 § LTO avskaffas. Styrelsen ifrågasätter dock om ordningsvakt inte bör tilläggas befogenhet att ingripa – förutom i de fall som föreslås – även när det gäller att förhindra straffbelagd gärning. Som exempel nämns att rattonykterhetsbrott är frekventa i samband med vissa former av offentliga nöjeställningar. Det synes inte helt tillfredsställande att ordningsvakt inte skulle kunna omhänderta bilnycklarna för den som är på väg att i berusat tillstånd starta en bil för att köra från platsen.

Förslaget att ordningsvakt inte skall få göra omhändertagande enligt 3 § LTO tillstyrks även av *folketshusföreningarna*, *Folkparkernas centralorganisation*, *transportarbetareförbundet* och *monopolutredningen*. Sistnämnda remissinstans motsätter sig tanken att ordningsvakt likväl skall få viss befogenhet att verkställa omhändertaganden på grund av ordningsstörning. Utredningen menar att gränsdragningen gentemot rent polisiär verksamhet enligt 3 § LTO blir alltför oklar om ordningsvakter får behålla befogenheten att göra sådana frihetsberövanden. Så allvarliga ingrepp mot den enskilde bör enligt utredningen endast kunna företas av polisen.

Flertalet av de remissinstanser som går in på frågan kritiserar eller avstyrker uttryckligen ordningsvaktsutredningens förslag i denna del och hävdar att ordningsvakt även i fortsättningen bör ha befogenhet att göra omhändertaganden enligt 3 § LTO.

Länsstyrelsen i Värmlands län finner utredningens konstruktion vällovlig men mycket tveksam. Enligt förslaget får ordningsvakt avvisa eller avlägsna den som stör ordningen medan han enligt en annan bestämmelse avses få omhänderta den som allvarligt stör ordningen. Enligt länsstyrelsens uppfattning finns det risk för att många ordningsvakter kommer att ställas inför mycket stora avvägningsproblem när det gäller distinktionen stör – allvarligt stör ordningen. Fråga är t. o. m. om inte ordningsvakt här kan ställas inför större problem än när det gäller att tillämpa 3 § LTO. Mot den bakgrunden ifrågasätter länsstyrelsen om inte den nuvarande regleringen av detta problemkomplex är att föredra. Länsstyrelsen kan dock tänka sig att utredningens förslag blir föremål för nya överväganden i avsikt att nå en enklare och mer praktisk lösning av denna betydelsefulla fråga. Enligt länsstyrelsen är det otillfredsställande att ordningsvakt inte anses böra tilläggas befogenhet att ingripa för att avvärja straffbelagd gärning, exempelvis rattonykterhetsbrott. I ett sådant fall anser länsstyrelsen att ordningsvakt liksom nu bör ha möjlighet att omhänderta bilnycklarna för den som är på väg att i berusat tillstånd starta sin bil för att köra från platsen.

Länsstyrelsen i Stockholms län framhåller att förslaget skulle leda till egendomliga och för allmänheten säkerligen svårförståeliga konsekvenser. När både polismän och ordningsvakter tjänstgör på t. ex. en festplats skulle lika fall av ordningsstörning kunna behandlas olika beroende på om en polisman eller en ordningsvakt tar sig an saken. En ordningsvakt som enligt gällande föreskrift överlämnar en omhändertagen till polisman för prövning av omhändertagandet skulle kunna få sin åtgärd underkänd av denne, ehuru polismannen låter omhändertagandet bestå. I sakfrågan kan också hävdas att det är till fördel om ordningsstörande situationer kan avvecklas snabbt genom omhändertaganden av ordningsvakt, så att inte läget förvärras och kanske kräver en kraftig polisinsats. Rättssäkerhetskravet synes vara tillfredsställande beaktat genom skyldigheten för ordningsvakt att skyndsamt överlämna omhändertagen till polisman som skall pröva om åtgärden skall bestå. Länsstyrelsen anser därför att det inte finns tillräckliga skäl att begränsa ordningsvakternas omhändertagerätt på

angivet sätt. Samma uppfattning har *polisstyrelserna i Sollentuna, Stockholms, Göteborgs, Huddinge, Jakobsbergs och Lidingö polisdistrikt* samt *Svenska polisförbundet*. Även *polischefsföreningen, polisstyrelserna i Arvika, Helsingborgs, Karlstads, Kristinehamns, Nora, Nacka, Norrtälje, Täby och Ystads polisdistrikt* samt *länspolischefsföreningen och bevakningsrådet*, föreslår att nuvarande ordning behålls. *LTO/LOB-utredningen* anser att någon ändring inte bör ske innan utredningen har slutfört sitt arbete.

Förslaget att ordningsvakt skall få verkställa omhändertagande enligt lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m. m. (LOB) tillstyrks eller lämnas utan erinran av samtliga remissinstanser.

Vad gäller transport av omhändertagna tillstyrks utredningsförslaget av *Folkparkernas centralorganisation*. Även *länsstyrelsen i Stockholms län* delar uppfattningen att det i och för sig skulle vara önskvärt att eftersträva en sådan planering av polispersonalens tjänstgöring inom varje polisdistrikt att i möjligaste mån polispersonal kan ombesörja transporter av personer som omhändertagits av ordningsvakter. Enligt länsstyrelsen måste dock en sådan planering ha lägre prioritet än flera andra viktigare faktorer som har betydelse för hur polispersonalens tjänstgöring bör förläggas. Som exempel på sådana faktorer kan nämnas behovet av snabba utryckningar, behovet av övervakning för att förhindra och uppdaga brott etc. Detta innebär i praktiken att det i de allra flesta fall är omöjligt att planera polispersonalens tjänstgöring med hänsyn till transportbehovet av personer som omhändertagits av ordningsvakter. Det är därför nödvändigt att ordningsvakter även i fortsättningen biträder polisen med transporter av personer som de omhändertagit. Länsstyrelsen framhåller att den eventuella svårigheten i bedömningen för ordningsvakten ligger i själva omhändertagandet, knappast i transporten till polisen. Att hålla kvar en omhändertagen person vid exempelvis en offentlig tillställning i väntan på polis kan enligt länsstyrelsen innebära vissa risker för fritagningsförsök o. d. Även *polisstyrelsen i Helsingborgs distrikt* ifrågasätter om det kan anses realistiskt och rimligt att planera verksamheten så att polispersonal – i stället för ordningsvakter – alltid så långt möjligt skall ombesörja transporter av personer som omhändertagits av ordningsvakter.

Även *bevakningsrådet* samt *polisstyrelserna i Huddinge och Mora distrikt* är tveksamma till förslaget. Sistnämnda polisstyrelse framhåller i sammanhanget att på vissa orter där ordningsvaktsverksamhet kommer att bedrivas, avståndet till närmaste polisman kan vara så stort att tillgången på lämpligt transportmedel blir direkt avgörande för om ett omhändertagande överhuvud taget kan ske. Tillgång till taxibil, med vilken transporten kan genomföras, är på sådana platser av förklarliga skäl mycket begränsad. Såvida det inte kan anses ligga i sakens natur att anordnaren är skyldig att tillhandahålla lämpligt fordon, bör en uttrycklig bestämmelse härom meddelas. Också behovet av lämplig lokal, i vilken ordningsvakt och omhändertagen person kan uppehålla sig i avvaktan på t. ex. transportfrågas lösande eller i väntan på tillkallad polisanskomst, bör i sådant fall göras till föremål för en uttrycklig författningsbestämmelse. Tillgången på telefon, för att vid behov kunna tillkalla polisiär förstärkning, ambulans, brandkår etc. torde allmänt uppfattas som en från arbetarskyddssynpunkt oeftergivlig kommunikationsmöjlighet. Även föreskrift om skyldighet att tillhandahålla telefon bör således regleras.

2.4 Rätt att använda våld

Utredningens förslag lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* framhåller att befogenheten för en ordningsvakt att använda våld, så som den är reglerad, är ofrånkomlig inte minst mot bakgrund av de begränsningar som föreslås när det gäller ordningsvakternas verksamhetsområden.

Förslaget i denna del behandlas utförligt av *polisutredningen* som framhåller att en ordningsvakt normalt bör kunna fullgöra sitt uppdrag utan att använda våld i egentlig mening. I vissa situationer torde det emellertid vara ofrånkomligt att även en ordningsvakt har befogenhet att använda fysiskt tvång mot personer för att genomföra en åtgärd som faller inom ramen för hans uppdrag. Denna befogenhet är i dag inte uttryckligen lagfäst. Samma förhållande råder i fråga om en del andra personalkategorier. Enligt ordningsvaktsutredningens förslag skall ordningsvakter uttryckligen tilläggas befogenhet att använda det våld som med hänsyn till omständigheterna är försvarligt, när det är nödvändigt för att verkställa en tjänsteåtgärd. Med denna lösning har ordningsvaktsutredningen funnit det ofrånkomligt att också reglera den befogenhet att använda våld som bör tillkomma polismän och ytterligare ett antal personalkategorier. Den uppräkningslista i aktuellt hänseende som har gjorts i förslaget är emellertid inte fullständig. Polisutredningen påpekar att ordningsvaktsutredningens förslag sträcker sig längre än vad som direkt följer av önskemålet att lagfästa de befogenheter som tillkommer ordningsvakt. Mot bakgrund främst av att regeringsformen uppställer ett krav på uttryckligt lagstöd för varje påtvingat kroppsligt ingrepp, får det anses mycket angeläget att befogenheten för tjänstemän och uppdragstagare att i vissa fall använda våld får en fastare reglering än den nuvarande. Polisutredningen vill därför inte avstyra ordningsvaktsutredningens förslag. Eftersom förslaget inte synes helt genomarbetat och dessutom är förhållandevis knapphändigt motiverat, måste det emellertid enligt polisutredningens mening bli föremål för närmare bearbetning innan det kan läggas till grund för några lagändringar. Därvid bör bl. a. undersökas i vad mån det är möjligt att ersätta uppräkningslistan av olika personalkategorier med en allmän regel om befogenhet att använda fysiskt tvång i vissa fall.

I huvudsak samma synpunkter som polisutredningens förs fram av *Svenska polisförbundet*.

Enligt *monopolutredningen* bör befogenheten att bruka våld i nu aktuella fall begränsas till situationer då polismannen möts av våld eller passivt motstånd.

Förslaget kommenteras också av *länsstyrelsen i Stockholms län*. Länsstyrelsen ställer sig tveksam till om det är lämpligt att i BrB:s nödvärnskapitel ta in en positiv befogenhetsbestämmelse med en omfattande – och kanske ändå inte fullständig – uppräkningslista av olika befattningshavare med offentligtgrättsliga våldsbefogenheter. Även *polisstyrelsen i Solna distrikt* och *musikerförbundet* är mycket tveksamma till förslaget.

Såvitt gäller befogenhet för jakttillsynsman att använda våld tillstyrks förslaget av *Svenska jägareförbundet*. Förslaget att fisketillsynsman skall tilläggas uttrycklig befogenhet att i vissa fall använda våld för att verkställa en tjänsteåtgärd tillstyrks av *fiskeristyrelsen* som emellertid framhåller att en sådan befogenhet för med sig ett absolut krav på att fisketillsynsman inte förordnas utan att ha genomgått en av rikspolisstyrelsen godkänd utbildning i fråga om våldsbefogenheten.

2.5 Ordningshållning vid offentliga tillställningar och vissa allmänna sammankomster.

Polisutredningen understryker att polisens primära ansvar för allmän ordning och säkerhet vid offentliga tillställningar eller allmänna sammankomster inte bortfaller genom att de omedelbara bevakningsuppgifterna delegeras till ordningsvakter i den mån de inte behöver utföras av polisutbildad personal. Enligt polisutredningen bör det i större utsträckning än hittills vara möjligt att avstå från att belasta polispersonalen med de bevakningsuppgifter som det här gäller. Polisutredningen vänder sig mot ett uttalande av ordningsvaksutredningen av innebörd att ordningsvakter bör anlitas först när andra åtgärder visar sig otillräckliga och det ändå finns ett allmänt intresse av att t. ex. tillställningen kommer till stånd. Därmed synes avses att polisen bör förbjuda tillställningen eller sammankomsten, om ordningen inte anses kunna upprätthållas utan ordningsvakter och något allmänt intresse av att tillställningen eller sammankomsten kommer till stånd inte bedöms föreligga. Polisutredningen avstyrker förslaget att polisen skall göra en prövning av detta slag. En sådan ordning skulle nämligen innebära ett ingrepp i mötesfriheten. Det är i fråga om allmänna sammankomster – som är grundlagsskyddade – principiellt sett en främmande tanke, att polisen vid sin prövning skulle ta ställning till om den aktuella sammankomsten är av allmänt intresse. Beträffande offentliga tillställningar kan det visserligen i en del fall finnas skäl att väga in en sådan aspekt i prövningen. Bedöms det innebära tillräcklig garanti för ordningen och säkerheten vid tillställningen att ordningsvakter svarar för bevakningen, måste dock polisen liksom nu kunna tillåta tillställningen på det villkor som har sagts nu oberoende av om polisen anser, att det är av allmänt intresse att tillställningen kommer till stånd eller inte. Även *polisstyrelsen i Helsingborgs distrikt* ifrågasätter om en så svår och grannliga prövning som om en tillställning är av allmänt intresse eller inte bör föregå ett beslut om anlitan av ordningsvakter.

Förslaget att polismyndighet på anordnarens begäran skall samråda med denne lämnas utan erinran av *polisutredningen*. Utredningen anser dock att det kan diskuteras om samrådet alltid, som det förutsätts i betänkandet, behöver vara muntligt eller om det inte i en del fall lika gärna kan vara skriftligt. Förslaget om samrådsförfarande tillstyrks även av *Handelns arbetsgivarorganisation, folketshusföreningarna* och *Folkparkernas centralorganisation*.

2.6 Förordnande av ordningsvakter m. m.

Förslaget att *polisstyrelse* skall förordna ordningsvakt även när förordnandet har ett giltighetsområde som sträcker sig över distriktets gränser tillstyrks av *rikspolisstyrelsen* och *polisutredningen*, som framhåller att förslaget innebär en rationalisering av handlägningsrutinerna.

Förslaget i denna del avstyrks av *länsstyrelsen i Värmlands län* som anser att nuvarande ordning fungerar bra. Länsstyrelsen föreslår därför att denna behålls så till vida att polisstyrelsen förordnar ordningsvakt när tillämpningsområdet omfattar ett polisdistrikt medan länsstyrelsen förordnar när området omfattar mer än ett polisdistrikt i länet. Eftersom förordnanden som omfattar områden som sträcker sig över mer än ett län torde bli relativt fåtaliga med hänsyn till utredningens intentioner att begränsa

ordningsvaktsförordnande till att omfatta ett polisdistrikt, bör sådant förordnande utfärdas av länsstyrelsen i det län där vederbörande är bosatt. Som grund för detta ställningstagande åberopar länsstyrelsen att polisstyrelsens erfarenhet och kunskaper i huvudsak omfattar det egna polisdistriktet medan länsstyrelsen har och skall ha de övergripande erfarenheterna och kunskaperna beträffande länet. På liknande skäl avstyrks förslaget även av *bevakningsrådet, länsstyrelsen i Norrbottens län samt polisstyrelserna i Arvika, Jakobsbergs, Sollentuna och Täby distrikt*. Dessa remissinstanser anser att nuvarande ordning bör behållas.

Förslaget att det, för att ordningsvakt skall få användas, vid sidan av själva förordnandet skall föreligga ett särskilt beslut om ordningsvaktsverksamhet lämnas utan erinran av *länsstyrelsen i Stockholms län*. Enligt länsstyrelsen torde den föreslagna ordningen skapa förbättrad översikt och kontroll.

Förslaget i denna del avstyrks av *länsstyrelsen i Värmlands län* som framhåller att ett genomförande av den föreslagna regleringen skulle medföra stora svårigheter. I exempelvis många folkparker drivs numera dans-tillställningar för olika åldersgrupper, från 15–17 år över "mogen ungdom" till pensionärer. Vissa av dessa tillställningar pågår på ungefär samma tider men i olika lokaler i anläggningen, och lokalerna kan i vissa fall växla under tillståndstiden beroende på publiktillströmningen. Härtill kommer att publiktillströmningen kan växla från gång till gång beroende exempelvis på anlitad orkester. Nya former av tillställningar kommer också till, och olika tillställningar medför olika grader av ordningsproblem. Alla dessa omständigheter påverkar bedömningen av det behov av ordningsvakter som är erforderligt för tillställningen. Det är helt klart att detta behov kan växla betydligt under den period som ett tillstånd till ordningsvaktsverksamhet kan omfatta. På motsvarande sätt kan t. ex. en serveringsrörelse i ett varuhus ha behov av ordningsvaktsverksamhet vissa dagar eller vissa tider av dygnet. Dessa tider kan variera, varför företaget självt vill bestämma när vakterna skall anlitas. Vad som har sagts nu medför att ett beslut om ordningsvaktsverksamhet kan behöva ändras många gånger under en sådan period, om det ens är möjligt att i utgångsläget ange det antal ordningsvakter som bedöms nödvändiga för en viss lokal. Bl. a. nämnda förhållanden kommer enligt länsstyrelsen att medföra stora problem eftersom beslut om ordningsvaktsverksamhet enligt förslaget skall hållas tillgänglig på platsen för verksamhetens bedrivande. Varje beslut om ändring av antalet ordningsvakter måste därför leda till en ändring av beslutet om ordningsvaktsverksamhet.

Länsstyrelsen framhåller sammanfattningsvis att två möjligheter synes föreligga. Det ena är att man slopar institutets beslut om ordningsvaktsverksamhet och låter hittillsvarande regler gälla. Dessa synes dessutom i huvudsak ha fungerat tillfredsställande. Den andra skulle vara att institutet införs men att beslutet om ordningsvaktsverksamhet inte behöver omfatta antalet ordningsvakter. I detta hänseende kan hänvisning då göras till annat beslut exempelvis polisstyrelsens medgivande till hållande av offentlig tillställning. Länsstyrelsen pekar i sammanhanget på att underlåtenhet att anlita ordningsvakt i föreskriven omfattning inte föreslås bli straffsanktionerad.

På liknande skäl kritiserar förslaget även av *polisutredningen*, som framhåller att frågan om den närmare innebörden av ett beslut om ordningsvaktsverksamhet inte har klarlagts i betänkandet. Det synes inte framgå om beslut kan meddelas att gälla tills vidare eller om det måste avse

ett bestämt fall. I specialmotiveringen anges att ett beslut om ordningsvaktsverksamhet skall vara tvingande. Detta gäller inte bara på det sättet att beslutet utgör en förutsättning för att ordningsvakt över huvud taget skall få användas, utan det avses också innebära en skyldighet för sökanden att anlita ordningsvakter i den omfattning som föreskrivs i beslutet även i andra fall än när fråga är om offentlig tillställning. Någon påföljd för en sökande som underlåter att använda ordningsvakter i föreskriven omfattning har dock inte föreslagits. Det framgår inte heller hur sökanden skall förfara, om han på grund av ändring av sin verksamhet, förbättrade ordningsförhållanden, bristande tillgång på ordningsvakter eller av annan orsak önskar att bevakningen – som ju anordnas på hans bekostnad – skall skäras ned eller upphöra. Polisutredningen har förstående för de bevekelsegrunder som ligger bakom förslaget i denna del men vill likväl sätta i fråga om systemet är nödvändigt. Det leder till en komplicerad och byråkratisk ordning. Det kommer säkert också att bli svårt att få olika intressenter, inte minst ordningsvakterna själva, att förstå innebörden i – och motivet för – systemet. Med de begränsningar i möjligheten att anlita ordningsvakter som i övrigt förordas i betänkandet och som polisutredningen i allt väsentligt har ställt sig bakom kommer polisens möjligheter att utöva en tillfredsställande kontroll över ordningsvakternas verksamhet under alla förhållanden att förbättras.

Frågan om särskilt beslut om ordningsvaktsverksamhet skall behöva meddelas tas upp även av *polisstyrelsen i Göteborgs distrikt*, och *polischefsföreningen*, vilka anser att konstruktionen inte behövs när det gäller sådan ordningsvaktsverksamhet av traditionell typ som skall få förekomma enligt huvudregeln i utredningens lagförslag.

En annan lösning föreslås av *länsstyrelsen i Malmöhus län* som framhåller att ett förenklat förfarande borde ha övervägts. Länsstyrelsen ifrågasätter om inte det särskilda beslutet om ordningsvaktsförordnande kan utgå och föreslår att ett system som skulle innebära att ordningsvakten, sedan han prövats lämplig med avseende på laglydnad samt övriga omständigheter och genomgått föreskriven utbildning, erhåller ett bevis därom. Eftersom utbildningen och lämplighetsprövningen är densamma i samtliga polisdistrikt finns det inte någon anledning att dessutom förordna ordningsvakten för varje särskilt polisdistrikt. På samma sätt som ett körkort ger föraren rätt att färdas i hela landet bör detta bevis kunna ge ordningsvakten behörighet att utöva ordningsvaktsverksamhet i hela landet. Från kontrollsynpunkt måste ordningsvakten emellertid i så fall åläggas dels att i enlighet med utredningsförslaget själv kontrollera att polisstyrelsen har beslutat att ordningsvaktsverksamhet skall bedrivas på den aktuella platsen och dels före och efter det att tjänstgöringen påbörjats resp. avslutats anmäla till polisen att han tjänstgör på den aktuella platsen. Därmed skulle också den fördelen vinnas att polisen fick en mycket bättre kontroll över ordningsvakterna och möjlighet att före varje arbetspass ge särskilda instruktioner.

I huvudsak samma synpunkter förs fram av *länspolischefsföreningen*.

Förslaget att minimiåldern för att få förordnas som ordningsvakt skall vara 20 år tillstyrks av *länsstyrelsen i Kopparbergs län*, som pekar på att en polisman under anställningsåret skall ha fyllt lägst 19 år. Med hänsyn till den jämförelsevis omfattande grundutbildning som en polisman får och i betraktande av de svåra situationer även en ordningsvakt kan ställas inför bör den senare kompensera sin svagare utbildning med högre levnadsålder. Den nedre gränsen för ordningsvakt bör alltså inte sättas lägre än

utredningen har föreslagit. Beträffande maximialdern ifrågasätter *polisstyrelsen i Göteborgs distrikt* om denna bör sättas så högt som 65 år. *Polisstyrelsen* framhåller att det allmänna klimatet i samhället har hårdnat under senare tid. Samma uppfattning har *polisstyrelsen i Stockholms distrikt* och *polischefsforeningen*, vilka föreslår en maximialder om 60 år.

Förslaget att ordningsvaktsförordnande skall få meddelas endast för en tre års period anser *rikspolisstyrelsen* vara väl motiverat. Samma uppfattning har *polisutredningen*. Till de skäl som i betänkandet har anförts för en sådan lösning kan enligt *polisutredningen* läggas önskemålet att få en överblick över hur många ordningsvakter som sammanlagt är verksamma i landet. Utredningen framhåller att detta inte är möjligt f. n. Även *länsstyrelsen i Stockholms län*, *polisstyrelsen i Täby distrikt* och *bevakningsrådet* tillstyrker uttryckligen förslaget.

Förslaget att förordnande för ordningsvakt skall kunna återkallas bl. a. om vakten utan giltig anledning vägrar att åta sig ordningsvaktsuppdrag hälsas med tillfredsställelse av *handels arbetsgivarorganisation*, *Södra Norrlands folketshusdistrikt*, *Föreningen Folkets hus i Örnsköldsvik* och *Folkparkernas centralorganisation*. *Svenska musikerförbundet* framhåller att lokal facklig avdelning av förbundet bör beredas tillfälle att yttra sig i sådant ärende.

Polisstyrelsen i Göteborg påpekar i denna del att enligt nuvarande praxis innebär att förordnande i huvudsak meddelas med angivande av arbetsgivare och omfattar av denne lämnade uppdrag. Detta har visat sig ändamålsenligt särskilt när det gäller vad som kan betecknas som traditionell ordningsvaktsverksamhet. Möjlighet bör ges att i dessa fall bibehålla en sådan ordning. Frågan om sanktion för vägran att fullgöra verksamheten skulle därvid lösa sig av sig själv. Samma uppfattning har *polischefsforeningen*.

Polisstyrelsen i Göteborgs distrikt och *polischefsforeningen* diskuterar också utredningens uttalande om att ordningsvakt, som gjort sig skyldig till brott mot person eller till förmögenhetsbrott eller mot vilken förekommit anmärkningar i nykterhetshänseende, endast i undantag bör få behålla sitt förordnande. Detta uttalande betraktas som alltför skarpt och står enligt remissinstanserna inte i överensstämmelse med nu gällande rättspraxis. Föreningen påpekar dessutom att det skulle vara av värde med regler eller anvisningar för de fall där ordningsvakt har anmälts för händelse som har inträffat under tjänsteutövning, exempelvis misshandel. Vid sådan anmälan ställs *polisstyrelserna* icke så sällan inför svåra bedömningar i frågan om åklagares eller domstols slutliga beslut skall avvaktas eller om omedelbar åtgärd beträffande förordnandet skall företas.

2.6 Utbildningen av ordningsvakter

Utredningens förslag i denna del tillstyrks uttryckligen bl. a. av *polisutredningen* och *Svenska musikerförbundet*. *Polisstyrelsen i Solna distrikt* framhåller att utvidgningen ligger inom ramen för vad *polisstyrelsen* har möjlighet att organisera. Även *Folkparkernas centralorganisation* anser förslaget rimligt.

Enligt *rikspolisstyrelsen* måste utbildningstiden i varje fall på sikt ytterligare utökas. Främst gäller detta utbildningsavsnitten om ordningsvakts allmänna åligganden och befogenheter samt om ordningsvakts rätt att bruka våld. Samma uppfattning har *länsstyrelsen i Malmöhus län* och *länspolischefsforeningen*. Även *länsstyrelsen i Stockholms län*, *polissty-*

relserna i Motala och Ystads distrikt, Stockholms handelskammare samt ABAB, Securitas, polisförbundet och transportarbetareförbundet anser att den föreslagna utbildningstiden framstår som alltför kort. Samma uppfattning har monopolutredningen vad gäller de mera krävande ordningsvaktsuppdragen. Behovet av fortbildning framhålls av länsstyrelsen i Värmlands län och polisstyrelsen i Mora distrikt. TCO pekar på möjligheten att utnyttja studieleddighetslagstiftningen.

Förslaget att ordningsvakt under utbildningstiden skall erhållas re-seersättning och traktamente tillstyrks av länsstyrelsen i Värmlands län, som dock påpekar att utredningen inte har övervägt frågan om utbetalning av ersättning bör förbindas med något krav på att vederbörande kursdeltagare åtar sig ordningsvaktsuppdrag efter avslutad och godkänd kurs. Polisstyrelsen i Ystads distrikt erinrar om att utredningen inte har behandlat frågan om vem som skall stå för kostnaderna. Om det utbildande polisdistriktets resurser avses bli ianspråktagna, förutsätter polisstyrelsen att medel ställs till dess förfogande för ändamålet. I annat fall är risken uppenbar att ekonomiska skäl lägger hinder i vägen för att utbildning över huvud taget anordnas. Alternativt bör den regionala polismyndigheten tilldelas medel för ifrågasvarande ändamål. I huvudsak samma påpekande görs av polisstyrelsen i Täby distrikt.

Förslaget att slopa nuvarande möjlighet för tillfällig tjänstgöring av ordningsvakt som inte har föreskriven utbildning avstyrks av polisstyrelsen i Karlskoga distrikt. Polisstyrelsen framhåller att det vid midsommarfestligheter, motortävlingar m. fl. offentliga tillställningar utomhus föreligger stora svårigheter att få tag i tillräckligt antal utbildade ordningsvakter. Publiken är vidare ofta utspridd över mycket stora ytor. Behovet av ren ordningshållning är vid sådana tillfällen erfarenhetsmässigt mycket stort. För att bl. a. minska statsmakternas kostnader för stora poliskommanderingar vid sådana tillfällen har under senare år en nedskärning av polisinsatsen eftersträvats. Denna strävan har såvitt är känt för polisstyrelsen understötts både från rikspolisstyrelsen och från fackligt håll. Utredningens tanke att det vid sådana tillfällen skulle räcka med att anlita civilpersoner utan ordningsvaktsförordnande karaktäriseras av polisstyrelsen som blåögt. I praktiken skulle utredningens förslag innebära att polisinsatserna vid nämnda tillställningar måste ökas avsevärt.

Liknande synpunkter förs fram även av polisstyrelsen i Helsingborgs distrikt. Polisstyrelsen instämmer visserligen i princip i uppfattningen att ordningsvakt skall ha genomgått föreskriven utbildning men framhåller samtidigt att det i princip visserligen kan finnas behov av att vid vissa speciella tillfällen få förordna ordningsvakter även om utbildning saknas. Så kan vara fallet vid större festligheter som under kanske några dagar kräver ett förhållandevis stort antal ordningsvakter. I ett sådant sammanhang bör det finnas möjlighet att utfärda ordningsvaktsförordnande för några i och för sig lämpliga personer, trots att de saknar föreskriven utbildning. Dessa bör då inte få tjänstgöra ensamma utan alltid tillsammans med en utbildad ordningsvakt.

2.7 Ordningsvakts utrustning

Från flera håll berörs frågan om ordningsvakt bör åläggas att bära uniform.

Rikspolisstyrelsen uttalar i denna del att styrelsen instämmer i utred-

ningens synpunkt att ordningsvakt bör vara lätt att känna igen, så att allmänheten kan påkalla hjälp av honom. Det framstår därför enligt styrelsen som angeläget att frågan om uniform för ordningsvakter får en snar lösning. Utredningens farhågor att en enhetlig ordningsvaksuniform av allmänheten skulle uppfattas som ett uttryck för ett slags reservpoliskår anser styrelsen vara överdrivna. Det är i stället f. n. så att ordningsvakter i allt större utsträckning själva anskaffar uniform som i såväl färg som utseende i övrigt påminner om polisuniformen. Härigenom kan inte önskvärda förväxlingar uppstå. Från dessa utgångspunkter är det angeläget att en bestämmelse införs om en enhetlig uniform, som inte kan förväxlas med polisuniformen. Rikspolisstyrelsen påpekar att detta redan nu gäller för väktare. Samma synpunkter på uniformsfrågan som rikspolisstyrelsens förs fram av *länsstyrelsen i Värmlands län* samt *polisstyrelserna i Helsingborgs, Malmö, Mora, Märsta och Täby distrikt*. Även *länsstyrelsen i Malmöhus län* anser att det i mycket mindre utsträckning än som möjliggörs i förslaget bör lämnas öppet att komponera "fantasikostymer". Enhetlighet bör eftersträvas. Detta bör komma till uttryck i de föreskrifter som rikspolisstyrelsen skall utfärda. *Polisstyrelsen i Ystads distrikt* tillstyrker utredningens förslag till kännetecken och anser det inte nödvändigt att ett uniformkrav införs.

ABAB anser av rent principiella skäl att ordningsvakt liksom väktare skall vara iklädd uniform oavsett om ordningsvakten tjänstgör inomhus eller utomhus. ABAB föreslår vidare att – även om ordningsvaks klädsel i princip inte skall kunna förväxlas med polis- eller väktaruniform – så bör väktare, som tillika är ordningsvakt, kunna få bära väktaruniform. Igenkänningstecknen för ordningsvakt bör dock göras mer pregnanta än f. n.

En motsatt uppfattning i uniformsfrågan förs fram av *Umeå Folkets Hus*, *Bastuträsk Folkets Hus*, *Uppsvenska folketshusdistriktet* och *Södra Norrlands folketshusdistrikt*, vilka understryker att klädseln vid innetjänstgöring måste vara civil. Man måste undvika att ge klädsel och utrustning karaktären av uniform, vilket kan verka provocerande. Från *Södra Norrlands folketshusdistrikt* och *Föreningen Folkets Hus i Örnsköldsvik* framhålls att en arrangör av offentliga tillställningar, vars övriga personal har enhetlig klädsel, också skall kunna fordra att ordningsvakten bär sådan klädsel i förening med det särskilda igenkänningstecken, som ordningsvaksförordnandet möjliggör och berättigar till. Att en sådan klädsel bör bekostas av arrangören är givet. Enligt *Folkparkernas centralorganisation* bör klädseln bestå av kavaj och byxor eller kavajkostym, kompletterad med ärmblem. Skäl att föreskriva obligatorisk huvudbonad utomhus saknas enligt organisationens mening. *Bevakningsrådet* delar uppfattningen att klädseln bör vara civil med hänsyn till angelägenheten av att vakterna inte uppfattas som något slags reservpoliser. Ärmblem eller annan applikation bör utvisa inom vilken ordningsvaksförening ordningsvakten är verksam. Nuvarande – av allmänheten välkända – legitimationsmärke (ordningsvaksbricka) bör enligt rådet bibehållas.

Flertalet remissinstanser instämmer i eller lämnar utan erinran förslaget att ordningsvakt även fortsättningsvis skall kunna utrustas med batong och handbojor. *Polisstyrelsen i Ystads distrikt* påpekar dock att polischefen när som helst bör ha rätt att föreskriva annat, eftersom den operativa ledningen av all polisverksamhet åvilar denne. *Flera folketshusdistrikt* understryker att batong och handbojor måste bäras dolda. Enligt *Folkparkernas centralorganisation* bör den aktuella utrustningen komma i fråga endast undantagsvis.

Förslaget att ordningsvakt inte i denna egenskap skall få utrustas med pistol eller tårgaspistol tillstyrks av *polisutredningen*. Utredningen påpekar att praktiskt taget alla ordningsvakter som f.n. har tillstånd att bära vapen torde vara antingen arbetstagare hos innehavaren av det aktuella skyddsobjektet eller också väktare. Förslaget är därför enligt utredningen sannolikt inte ägnat att leda till någon mera påtaglig minskning av den beväpning som nu förekommer. Utredningen påpekar emellertid att förslaget medför den fördelen att väktare inte som nu behöver förordnas till ordningsvakt enbart för att han vid vissa bevakningsuppdrag måste bära pistol. Av i huvudsak samma skäl tillstyrker även *rikspolisstyrelsen*, *länsstyrelserna i Kopparbergs och Värmlands län* samt *åtskilliga polisstyrelser* förslaget.

Förslaget om att ordningsvakt inte skall få bära skjutvapen lämnas utan erinran även av *länsstyrelsen i Malmöhus län* och *länspolischefsföreningen*, vilka dock vänder sig mot tanken att åstadkomma en ändrad ordning genom att den s. k. skjutkungörelsen (1969: 84) görs tillämplig på väktare. Enligt länsstyrelsens och föreningens uppfattning bör väktare i princip inte medges rätt att bära kulvapen. Om – för särskilda fall – så ändå anses böra ske finns det ingen anledning att låta väktaren använda sitt vapen i andra fall än i nödvärn. Rätten att använda skjutvapen för att gripa någon bör förbehållas polisen. Länsstyrelsen och föreningen avstyrker därför förslaget i denna del samt föreslår att frågan om väktare och vapen utreds särskilt.

Svenska arbetsgivareföreningen och *Sveriges industriförbund* framhåller att det, även med de begränsningar i ordningsvaktsbegreppet som föreslås, kan uppstå lägen då skjutvapen kan behöva utnyttjas av ordningsvakt, t. ex. för självförsvar. Det bör därför inte vara förbjudet i lag, utan av denna bör framgå att polisstyrelse kan ge tillstånd att bära och utnyttja vapen för viss bestämd verksamhet.

2.8 Förmanskap och kontroll i fråga om ordningsvakter m. m.

Förslaget att ordningsvakt skall ha lydning mot polisen och, i andra hand, anordnaren kommenteras av flera remissinstanser. Bl. a. *Folkparkernas centralorganisation* ansluter sig till utredningens förslag.

Polisutredningen anser det vara klart att ordningsvakterna även i framtiden under sin tjänstgöring bör vara underställda polisen och skyldiga att följa de anvisningar som polismyndighet eller polisman meddelar. Polisutredningen kan emellertid godta att en ordningsvakt även skall vara skyldig att följa de anvisningar som anordnaren meddelar, om dessa inte strider mot polisens anvisningar eller mot lag eller annan författning. Utredningen framhåller emellertid att det inte får bli så att anordnarens anvisningar inkräktar på ordningsvaktens huvuduppgift. Samma uppfattning har *länsstyrelsen i Malmöhus län*. Enligt *polisstyrelsen i Göteborgs distrikt* bör man tydligare än som har skett i betänkandet stryka under att lydningsskyldigheten i förhållande till polisman är den primära. *Polisstyrelsen i Helsingborgs distrikt* framhåller att en ordningsvakt som uppmärksammar att en arrangör inte följer givna lagar eller föreskrifter bör ha skyldighet att rapportera detta till sin förman. Enligt *polisstyrelsen i Mora distrikt* har anordnaren ofta ingen större insikt i vaktens uppgifter och utbildning. Anordnaren vill ofta att vakterna skall vara honom behjälplig med olika tjänster. Detta kan innebära svårigheter för ordningsvakten och skapar ett beroendeförhållande.

lande. Anordnaren bör därför enligt polisstyrelsen inte ha någon rätt att meddela anvisningar för ordningsvakterna.

Såvitt gäller ordningsvakts lydnadsplikt gentemot polismän erinrar länsstyrelsen i *Kopparbergs län* att begreppet polisman innefattar även alternerande extra polismän under utbildning och utan självständig funktion. Länsstyrelsen finner det tveksamt om ordningsvakt gentemot sådan extra polisman skall ha lydnadsplikt. Vad gäller polismannen är det inte ens klart om hans utbildningsperiod ger positivt utslag för fortsatt anställning. Ordningsevaktens lydnadsplikt bör enligt länsstyrelsen därför begränsas till ordinarie och extra ordinarie polisman samt extra polisman med fullgjord alterneringstjänstgöring.

Förslaget att ordningsvaktsförordnande endast undantagsvis skall få meddelas väktare – nämligen när ordningsvaktsverksamheten på grund av särskilt behov är oundgängligen nödvändig för att upprätthålla ordningen – behandlas utförligt av *polisutredningen*, som framhåller att förslaget i och för sig kan förefalla överraskande. Utredningen påpekar att den obligatoriska utbildningen för ordningsvakter är mycket begränsad och kommer att bli det även om ordningsvaktsutredningens förslag genomförs. Väktare måste däremot gå igenom en förhållandevis grundlig utbildning. En väktare har också normalt större erfarenhet av praktisk tjänstgöring än ordningsvakter i allmänhet.

Det finns emellertid enligt polisutredningen starka skäl som talar emot att väktare förordnas till ordningsvakt. Utredningen erinrar i detta hänseende särskilt om den komplicerade situation som uppstår med avseende på förmansskapet över personalen. I och med att personalen tillerkänns ordningsvaktsbefogenheter kommer den att stå under polisens befäl. Samtidigt behåller bevakningsföretaget sitt förmansskap i egenskap av arbetsgivare. Personalen är dessutom skyldig att i större eller mindre utsträckning följa de anvisningar, som meddelas av den intressent som bekostar bevakningen. Till detta kommer att personalen enligt nuvarande ordning ofta arbetar växelvis med och utan ordningsvaktsförordnande. Polisutredningen framhåller att de förhållanden som har angetts nu är ägnade att skapa en osäkerhet både hos allmänheten och bland väktarna själva om vilka befogenheter som följer med olika bevakningsuppdrag och vilka regler som i övrigt gäller för tjänstgöringen. Av dessa skäl är polisutredningen böjd för att ansluta sig till uppfattningen att man bör sträva efter att renodla ordningsvakternas resp. väktarnas uppgifter i huvudsaklig överensstämmelse med vad som har förordats i betänkandet. Mot förslaget talar på andra sidan bl. a. det förhållandet att det inte minst för anordnare av offentliga tillställningar skulle bli svårt att i fortsättningen få kvalificerad personal för att fullgöra den bevakning som polisen har föreskrivit. Polismyndigheten har nämligen nu inte någon möjlighet att ålägga anordnare att ombesörja bevakningen på annat sätt än genom ordningsvakter. Det synes därför under alla förhållanden värt att överväga, om inte det förordade systemet bör kombineras med ändringar i allmänna ordningsstadgan. I detta hänseende skulle enligt utredningen kunna föreskrivas att, när anordnare av offentlig tillställning åläggs att svara för bevakning, denna även kan ske genom väktare utan ordningsvaktsförordnande.

Även länsstyrelsen i *Stockholms län* hyser förståelse för de skäl som föranlett ordningsvaktsutredningen att förorda en klar skiljelinje mellan väktare och ordningsvakter. De undantag från principen som utredningen föreslår innebär dock enligt länsstyrelsen att ett ganska stort antal ord-

ningsvakter alltjämt kommer att t. v. vara knutna till bevakningsföretag. Hinder för anställning i bevakningsföretag – eller annat företag – skulle främst komma att gälla ordningsvakter för de traditionella uppgifterna, som exempelvis vakter vid festplatser och restauranger. Dessa skulle därmed få arbeta mer eller mindre på frilansbasis. Med hänsyn till önskemålet att begränsa tillväxten av antalet ordningsvakter vid bevakningsföretag vill länsstyrelsen inte motsätta sig förslaget i denna del, fastän det går emot den praxis som på senare år har tillämpats i Stockholms län. Länsstyrelsen framhåller dock att det kan visa sig bli svårt att administrativt hantera ett stort antal ansökningar om ordningsvaktsförordnanden utan det stöd som föreligger i ett rekryterande företags bedömningar i fråga om behov och lämplighet.

Polisstyrelsen i Ystads distrikt är inte främmande för tanken att införa ett totalt förbud för väktare att vara ordningsvakt och kan inte finna något egentligt praktiskt hinder mot en sådan lösning. Eventuellt kan man övergångsvis, om man på grund av ekonomiska skäl måste acceptera att bevakningsföretag utför ordningsverksamhet, under t. ex. två år från lagens ikraftträdande ge tidsbegränsade dispenser så att företagen får möjlighet att avveckla denna del av verksamheten. Samma uppfattning har *polisstyrelsen i Jakobsbergs distrikt*. Även *Svenska musikerförbundet* och *Folkparkernas centralorganisation* redovisar en liknande uppfattning.

Flera remissinstanser ställer sig tveksamma eller kritiska till förslaget i denna del.

Enligt *länsstyrelsen i Värmlands län* kan det principiella förbudet för bevakningsföretag att utföra ordningsvaktsverksamhet medföra svårigheter för nu existerande företag och deras anställda. Med hänsyn härtill borde det övervägas att låta nu pågående verksamhet få fortsätta under en övergångstid. Länsstyrelsen framhåller också vikten av att en ny reglering inte hindrar att en väktare också skaffar sig ordningsvaktsförordnande och att han endast i egenskap av ordningsvakt tjänstgör vid exempelvis offentliga tillställningar.

Polisstyrelsen i Handens distrikt hyser betänkligheter mot den föreslagna lösningen. Den kan enligt polisstyrelsen medföra att tillgången på ordningsvakter inte alltid kan tillgodoses. Förutsättningarna för att denna tillgång skall vara säkrad blir större, om bevakningsföretagen medges att få tillhandahålla ordningsvakter. Polisstyrelsen utgår från att avsikten inte är att arrangören av exempelvis en offentlig tillställning, där ordningsvaktsverksamhet har bedömts erforderlig, skulle få finna sig i att tillställningen inställes av brist på ordningsvakter. Den praktiska följden blir förmodligen i sådana fall att polispersonal måste avdelas för ordningshållningen.

Enligt *länsstyrelsen i Malmöhus län* – som delar uppfattningen att ordningsvakter i princip inte skall förmedlas via bevakningsföretag – är den av utredningen föreslagna regleringen inte logiskt uppbyggd. Ett bevakningsföretag bör aldrig få ta över ansvaret för sådan ordningshållning som tillkommer det allmänna. Däremot bör de hos det auktoriserade bevakningsföretaget anställda väktarna i undantagsfall få tas i anspråk för sådan verksamhet, om de är ordningsvakter. Men detta bör då ske under polisens ledning. Så t. ex. bör polisen inte kunna över sitt ansvar för att upprätthålla ordningen i Stockholms tunnelbanor till ABAB utan endast – fortfarande under polisens ledning – utnyttja personal från ABAB för denna verksamhet. Något bärande skäl har emellertid inte angetts till varför de auktoriserade bevakningsföretagens del av ordningsvaktsverksamheten i framtiden skall begränsas just till de fall då ordnings-

vaktsverksamheten på grund av särskilt behov är oundgängligen nödvändig för att ordningen skall kunna upprätthållas. Det torde allmänt sett vara mindre betänkligt att en väktare är ordningsvakt vid traditionell ordningsvaktsverksamhet än i sådana fall.

Förslaget i den nu aktuella delen avstyrks av ABAB, som inte kan dela utredningens principiella inställning att bevakningsföretag inte skulle få tillhandahålla ordningsvaktstjänster. Enligt ABAB:s uppfattning borde bevakningsföretagen på grund av den ingående samhällliga kontroll, som dessa företag med stöd av lagen om bevakningsföretag är föremål för, vara väl lämpade för här avsett slag av tjänster. Samma uppfattning har *Securitas* och *transportarbetareförbundet*. Förbundet ifrågasätter t. o. m. om inte all ordningsvaktsverksamhet bör bedrivas av bevakningsföretagen.

En liknande uppfattning förs fram av *Sveriges köpmannaförbund*, som menar att det bör ligga i samhällets intresse att en fullgod utbildning sker av väktarpersonal och att ordningsvaktsförordnande när det gäller allmänna platser som torg och liknande samt för de s. k. kvasiallmänna platserna sker av väktare inom de auktoriserade bevakningsföretagen. Ordningstvakter för dansbanor, sportanläggningar etc. kan lämpligen rekryteras på annat sätt och med annorlunda och kortare utbildning som grund. Det bör också ligga i samhällets intresse att uppgifterna som ordningstvakter i högre grad kanaliseras genom de auktoriserade bevakningsföretagen där samhället genom länsstyrelserna har full insyn. Skulle så inte ske, befärar förbundet att utvecklingen kan bli den oönskade att intresset av skydd från företagens sida kanaliseras till andra grupperingar i samhället med tendenser till mer militanta inslag som enligt förbundets uppfattning inte skall få förekomma i vår demokrati.

Förslaget avstyrks även av *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund*. Enligt organisationerna har inte utredningen förmått redovisa någon bärande kritik mot ordningstvaktföretagens verksamhet. Utredningens uppfattning att de i dessa företag verksamma ordningstvakterna skall vara direkt anställda av uppdragsgivarna står i dålig överensstämmelse med anställningsskyddslagens begränsade möjlighet till visstidsanställning. Förbudet mot ordningstvaktföretag i förening med den föreslagna begränsningen av bevakningsföretagens möjligheter att bedriva ordningstvaktverksamhet kan också leda till en icke önskvärd utökning av antalet frilanceordningstvakter. Organisationerna förordar i stället att samhället tillförsäkras erforderliga kontrollmöjligheter av ordningstvaktföretagens verksamhet.

På i huvudsak samma skäl avstyrks förslaget även av *handels arbetsgivareorganisation* och *bevakningsrådet*.

Utredningens ståndpunkt att förhållandet mellan anordnare och ordningstvakt är att betrakta som ett anställningsavtal samt att den förmedlande verksamheten därför bör ankomma antingen på arbetsförmedlingen eller också på ordningstvaktsföreningarna efter tillstånd av AMS hälsas med tillfredsställelse av *handels arbetsgivareorganisation* och *Folkparkernas centralorganisation*.

Polisutredningen ifrågasätter om den föreslagna nyregleringen utan vidare medför att rättsförhållandet mellan anordnaren och ordningstvaken blir att betrakta som anställning i den mening som avses i lagen (1935: 113) med vissa bestämmelser om arbetsförmedling. Enligt utredningen bör denna fråga bedömas av arbetsmarknadsmyndigheterna. Detsamma bör gälla frågan om de ordningstvaktsföreningar som är verksamma på sina håll bör vara underkastade tillståndstvång för att få förmedla de uppdrag som det

här gäller. *Rikspolisstyrelsen* erinrar om att man i den skadeståndsrättsliga doktrinen ansett staten (genom rikspolisstyrelsen) vara ansvarig för skador som uppstår vid myndighetsutövning av ordningsvakt. Om utredningen avsett att anordnare bör få principalansvaret vad gäller skadeståndskrav till följd av ordningsvaktens verksamhet bör detta enligt styrelsen utsägas klart.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län anser det angeläget att ordningsvaktsföreningarna liksom frilansande ordningsvakter får fortsätta sin verksamhet, så att förmedlingsverksamheten inte onödigtvis byråkratiseras. Länsstyrelsen anser emellertid i enlighet med förslaget att företag inte bör tillåtas att handha ordningshållning, en uppfattning som delas av *polisstyrelserna i Nacka och Ystads distrikt*.

Beträffande ordningsvaktsföreningarna redovisas från *åtskilliga folketshusföreningar* positiva erfarenheter av nuvarande ordning medan ett lika stort antal anmäler att hittillsvarande förmedling fungerar illa. Allmänt understryker man vikten av att arrangören får slutligt avgörande om vem som skall tjänstgöra, dvs. att man får möjlighet att på platsen för nöjeställningen (arbetsplatsen) bygga upp ett arbetslag, där ordningsvakten ingår i ett med övrig personal gemensamt kollektiv. Bl. a. *Södra Norrlands folketshusdistrikt* anser att varje förmedling utanför den offentliga arbetsförmedlingen bör förbjudas.

Länsstyrelsen i Mahmöhus län utgår från att arbetsmarknadsverket kommer att utöva en aktiv kontroll över ordningsvaktsföreningarnas förmedlingsverksamhet och att kraven för att få sådant tillstånd sätts högt. Beslut i dessa frågor bör i så stor utsträckning som möjligt delegeras från arbetsmarknadsstyrelsen till länsarbetsnämnden. *Polisstyrelsen i Nacka distrikt* påpekar att det bör finnas någon form av sammanslutning för ordningsvakter. Ordningsvaktsföreningarna bör därför finnas kvar, och av de kommande föreskrifterna bör framgå att de lokala polisstyrelserna bör verka för att sådana föreningar bildas. Genom att ordningsvakterna organiserar sig underlättas på många sätt kontakterna mellan polisdistriktet och ordningsvakterna och inte minst underlättar det för de anordnare som skall anlita ordningsvakter. Liknande synpunkter förs fram av *åtskilliga polisstyrelser* samt av *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund*.

Motsatt uppfattning har *polisstyrelsen i Ystads distrikt* som inte anser att föreningarnas förmedlingsverksamhet bör få fortsätta. Det skulle vara bättre om de lokala arbetsförmedlingarna kunde handha denna verksamhet. Ordningsvaktsföreningen skulle därmed bli en ren intresseförening för ordningsvakterna.

AMS ställer sig tveksam till tanken att den nya regleringen skulle medföra att ett uppdrag som ordningsvakt alltid skall anses som arbetsanställning i arbetsförmedlingslagens mening. Den omständigheten att en ordningsvakt är skyldig följa polismans instruktioner utesluter inte att även en ordningsvakt kan inta en självständig ställning. Visserligen kan det förhållandet att en ordningsvakt enligt utredningens förslag skall iakttas av anordnaren meddelade anvisningar tyda på att ett anställningsförhållande skulle föreligga, men så behöver inte vara fallet. AMS påpekar att en ordningsvakt kan handla efter anvisningar från anordnaren men ändå anses inta en självständig ställning i förhållande till denne. Det avgörande måste vara de faktiska förhållandena i det enskilda fallet. Skulle i enlighet med utredningens ståndpunkt ett anställningsförhållande föreligga, medför det att ordningsvaktsföreningarna måste ha tillstånd för att syssla med sin förmed-

lande verksamhet. F. n. finns ett 100-tal ordningsvaktsföreningar. Med hänsyn till de många och spridda föreningarna och de principer som styrelsen följer vid bedömning av ansökan om tillstånd att förmedla torde det vara uteslutet att bevilja dessa föreningar förmedlingstillstånd. I så fall återstår endast att de offentliga arbetsförmedlingarna åtar sig att förmedla de uppdrag för ordningsvakter som blir lediga, något som kräver särskilda överläggningar.

Svenska musikerförbundet föreslår att man undersöker möjligheten att via förbundets musikerförmedlingar i landet, vilka bedrivs med tillstånd från AMS, förmedla även ordningsvakter. Förbundet anser att stora fördelar finns och kan uppnås genom utnyttjandet av dessa förmedlingar. Där finns bemanning under kontorstid och kunnig förmedlingspersonal. Arrangörerna har lätt att komma i kontakt med förmedlingarna, vilka har god geografisk spridning. De flesta arrangörer har också kontakt med musikerförmedlingen för att erhålla dansorkestrar eller musiker och kan då samtidigt rekvirera ordningsvakter. Enligt förbundet bör fristående ordningsvaktföreningar motverkas, eftersom de skapar splittring och oro på ordningsvaktsmarknaden. Det bör övervägas förbud för dessa att förmedla ordningsvakter.

En liknande uppfattning redovisas av *handelns arbetsgivareorganisation*, som påtalar det enligt organisationens mening otillfredsställande förhållande som f. n. råder med ett stort antal icke fackligt anslutna ordningsvakter, som genom föreningarna framställer ultimativa lönekrav utan iakttagande av sedvanliga förhandlingsregler.

Utredningens ståndpunkt att det f. n. inte finns skäl att från samhällets sida fastställa en taxa för ersättning åt ordningsvakter tillstyrks uttryckligen av *LO* och *TCO*.

Frågan kommenteras också av *polisstyrelsen i Motala distrikt* som påpekar att problem angående den ekonomiska ersättningen till ordningsvakter inte har varit ovanliga. Eftersom man inte kan ålägga en ordningsvakt att organisera sig fackligt anser polisstyrelsen att man borde ålägga honom att tjänstgöra mot viss av myndighet bestämd taxa. Detta förfarande är inte ovanligt i arbetslivet i övrigt. Polisstyrelsen hänvisar till vad som gäller i fråga om tolkar, advokater både i vissa tvistemål och som offentliga försvarare, taxichaufförer, läkare och tandläkare. Enligt förslaget skall ett förordnande kunna återkallas för den ordningsvakt som utan giltig anledning vägrar att utföra ordningsvaktsverksamhet. En sådan anledning kan t. ex. vara att parterna inte kommer överens ekonomiskt såvida inte ordningsvaktens vägran utgör tillåten facklig stridsåtgärd. Polisstyrelsen ifrågasätter om man inte genom att fastställa en taxa kan förhindra att sådana tvister uppstår samt att relationen mellan en anordnare och en ordningsvakt störs av oenighet mellan parterna i ekonomiska frågor.

2.9 Jakt- och fisketillsyn

Förslagen i dessa delar lämnas utan erinran av *länsstyrelsen i Stockholms län*, som upplyser att den sedan några år tillbaka har frångått tidigare praxis att ge fisketillsynsmän ordningsvaktsförordnande. Även *rikspolisstyrelsen* anser att ordningsvaktsförordnande för jakt- och fisketillsyn inte behövs.

I fråga om jakttillsynen kommenteras förslaget utförligt av *Svenska jägareförbundet*. Jägareförbundet anser det angeläget att jakttillsynsman har det skydd som följer av 17 kap. 1 § BrB. Mot förslaget att jakttillsyns-

man i sin tjänstgöring tilläggs den rätt att bruka våld som tillkommer polisman har jägareförbundet ingen erinran. Om en tillfredsställande utbildning kan anordnas, finner jägareförbundet det önskvärt att 24 och 28 kap. rättegångsbalken ändras på så sätt, att den rätt till gripande, husrannsakan och kroppsvisitation som under vissa förhållanden tillkommer polisman också skall avse jakttillsynsman. Det är nämligen enligt förbundet ytterst angeläget att full klarhet skapas om vilka tvångsåtgärder en jakttillsynsman kan vidta. Utan möjlighet till vissa sådana åtgärder blir tillsynsverksamheten inte så effektiv som från jaktvårdssynpunkt är önskvärt. Förbundet ger slutligen uttryck för uppfattningen att det med utredningens förslag blir nödvändigt att noggranna anvisningar utarbetas av rikspolisstyrelsen i samråd med förbundet för bestämmelserna om jakttillsynsmän och för tillämpningen av dessa bestämmelser.

Även *domänverket* anser att jakttillsynsman bör ha vissa befogenheter utöver dem som utredningen har föreslagit. Som exempel nämns generell rätt att företa husrannsakan, kroppsvisitation, visitation av bagageutrymme i bil, båt, skoter och ryggsäck. Om sådana befogenheter inte anses kunna gälla generellt, bör åtminstone länsstyrelse ha rätt att i särskilda fall eller för vissa tjänstemän förordna härom. Verket påpekar att dessa utökade befogenheter ställer krav på förstärkt utbildning av personalen. Slutligen framhåller verket att en jakttillsynsman måste ha möjlighet att stänga av en mindre tillfällig bemannad vägspärr, även om vägen är allmän.

Såvitt gäller *fisketillsynen* tillstyrks utredningsförslaget av *Sveriges fiskevattensägareförbund* samt i allt väsentligt av *fiskeristyrelsen*. Styrelsen anser dock att det inte föreligger något behov av att fisketillsynsman erhåller förordnande med riksgiltighet. Styrelsen bör dock ha möjlighet att meddela interregionala förordnanden t. ex. för de stora sjöarna. Styrelsen bör därvid samråda med vederbörande länsstyrelser.

Enligt *fiskenämnden i Jönköpings län* bör fisketillsynsman – till skillnad från vad utredningen föreslår – tilläggas befogenhet att företa viss husrannsakan, t. ex. i båt eller bil. Samma uppfattning har *fiskenämnderna i Kalmar, Göteborgs och Bohus, Jämtlands och Norrbottens län* samt *domänverket*. Flera av dessa remissinstanser hänvisar till de förslag som i detta hänseende har lagts fram i fiskeriadministrativa utredningens betänkande (DsJu 1975: 7) Ny organisation av fisketillsynen.

2.10 Bevakningen av skyddsföremål

Utredningens förslag tillstyrks utan närmare kommentarer av *civilförsvarsstyrelsen* och *ABAB*. Förslaget tillstyrks även i huvudsak av *monopolutredningen*, som dock anser att en mera ingående diskussion om utbildningsbehoven på det aktuella området hade varit önskvärd.

Såvitt gäller frågan om förordnande av skyddsvakt tillstyrks förslaget i huvudsak också av *ÖB*, som dock framhåller att skyddsvakt inte bör förordnas inom militärområde av militärbefälhavare utan inom försvarsområde av försvarsområdesbefälhavare så att kongruens råder med de bestämmelser som gäller för försvarsmakten.

ÖB påpekar vidare att det möjligen kan uppstå svårigheter för ett bevakningsföretag att lösa problemet med avbytare för skyddsvakt vid semester, sjukdom o. d. Vaktare som tillhör utryckningsstyrka som skall kunna ingripa vid skyddsfall synes sålunda inte kunna vara skyddsvakt. ÖB anser att det inte bör komma ifråga att till skyddsvakt förordna annan än vaktare som är anställd i auktoriserat bevakningsföretag. Detta bör enligt

ÖB uttryckligen anges i lagtexten. I denna del har *bevakningsrådet* samma uppfattning.

Militäransvarskommittén finner benämningen skyddsvakt lämplig. Kommittén påpekar att det inte bör finnas någon principiell skiljelinje mellan civila och militära skyddsföremål. Vissa civila skyddsföremål torde vara av betydligt större vikt för totalförsvaret än många militära. Det finns därför enligt kommittén inte någon anledning att göra skillnad i bevakningspersonalens skydd eller befogenheter beträffande dessa båda kategorier av skyddsföremål. Att däremot vissa skillnader bör finnas på grund av objektens olika funktion och skyddsvärde torde ligga i öppen dag. Kommittén pekar också på det otillfredsställande i att en civil skyddsvakt kan komma i konfliktsituationer när det gäller vem som har rätt att ge honom direktiv för verksamheten. För undanröjande av risken att sådana konflikt-situationer uppstår bör frågan om förmanskapet bli föremål för en särskild reglering. En utgångspunkt bör därvid enligt kommitténs mening vara att militära och civila skyddsvakter i så stor utsträckning som möjligt skall lyda under likartade bestämmelser samt att endast vederbörande säkerhetsansvarig vid skyddsobjektet skall ha rätt att ge direktiv för skyddsvaktens verksamhet. Den säkerhetsansvarige bör däremot, i mån av behov vid särskilda tillfällen, kunna beordra vakten att följa polispersonals direktiv.

UBevÖ behandlar i sitt yttrande särskilt frågor av betydelse för en snabb och säker övergång från freds- till beredskaps- eller krigstillstånd och andra förberedelser för verksamheten under sådana tillstånd. F. n. gäller som allmän grundläggande princip för skyddsföremålsbevakning och ledning av denna i krig, att uppgifterna utförs av krigsorganiserade enheter ur försvarsmakten och civilförsvaret. Efter genomförande av *UBevÖ:s* förslag (*DsFö* 1978: 9) kommer de under beredskapstillstånd och krig att genomföras av krigsorganiserade enheter ur enbart försvarsmakten. En övergång från freds- till krigsorganisation av skyddsföremålsbevakningen underlättas väsentligt om den i fred erforderliga bevakningen av militära skyddsföremål kan ske med militära resurser. Bevakningsföretag eller väktare bör därvid i ölighet med ÖB:s anvisningar inte utnyttjas vid objekt där bevakningsuppgifter är förenad med försvars-, beredskaps- eller ordningshållningsuppgifter. Personalen måste ha väktarutbildning. Anknytningen till ett auktoriserat bevakningsföretag torde även vara till fördel vid personurvalet och för den nödvändiga beväpningen samt underlätta övergången från freds- till krigstida bevakning. I likhet med ÖB och bevakningsrådet anser *UBevÖ* därför att annan personal än väktare, anställda vid auktoriserat bevakningsföretag inte bör komma i fråga. Förordnanderätten bör tillkomma försvarsområdesbefälhavaren. Genomförs *UBevÖ:s* förslag bör detta gälla även civila skyddsföremål. I annat fall bör länsstyrelsens förordnanderätt begränsas till fredsförhållanden. Begreppet skyddsvakt synes inte erforderligt mot bakgrund av att ett krav på väktar-kapacitet under alla förhållanden måste föreligga. Mot bakgrund av begreppsfloras rikedom inom förevarande områden bör begreppet då inte införas.

Frågan om den som bevakar skyddsföremål bör ha ställning som k r i g s m a n och tas i anspråk inom k u p p f ö r s v a r e t diskuteras utförligt av ÖB, militäransvarskommittén och *UBevÖ*.

ÖB framhåller inledningsvis att utnyttjandet av bevakningsföretag för bevakning av skyddsföremål är på avskrivning inom marinen. Även vid flygvapnet planerar man att gradvis minska utnyttjandet av bevakningsföretag. Vad som om några år kommer att återstå av militära skyddsföremål

bevakade av bevakningsföretag är huvudsakligen centrala staber och förvaltningar.

ÖB skulle möjligen kunna biträda att skyddsvakt blir krigsman om följande förutsättningar finns: a) att han är i värnpliktsåldern, b) att han har sådan militär utbildning att han kan krigsplaceras i bevakningsbefattning i det krigsförband som bevakar det skyddsföremål där han tjänstgör i fred, samt c) att han är utbildad på och kan utföra utbildning med de vapen, som är avsedda för skyddsföremålets försvar. Det torde emellertid vara sällsynt att en väktare kan uppfylla dessa förutsättningar. Mot skyddsvakter som krigsmän talar ytterligare dels avbytersystemet med andra skyddsvakter, som tjänstgör vid sjukdom, semester eller annan vakansorsak, dels systemet med väktare i utryckningsstyrka från bevakningsföretaget som inte kan vara krigsmän och föra befäl över eller underställas militär personal på platsen. Civila väktare bör över huvud taget inte utnyttjas vid objekt där bevakningsuppgiften är förenad med försvars-, beredskaps- eller ordningshållningsuppgifter. Mot den angivna bakgrunden kan ÖB inte biträda uppfattningen att skyddsvakter skall vara krigsmän. ÖB kommer dock att beakta möjligheten att låta skyddsvakter, som inte är krigsplacerade, ingå i resp. myndighets driftvärn/företagshemvärn.

Till samma slutsats vad avser krigsmannabegreppet kommer *militäransvarskommittén*, som också anser att en utvidgning av den civila vaktpersonalens uppgifter vid kuppanfall är onödig och olämplig. Den bevakning av skyddsföremål som erfordras under beredskap och krig är planlagd att utföras av krigsorganiserade enheter ur försvarsmakten och polis- eller civilförsvarsenheter. I fred tjänstgörande bevakningspersonal bör därför kunna direkt överföras till dessa krigsorganiserade enheter då beredskap eller krig inträffar. Ett överförande av personal förutsätter emellertid att den i fred tjänstgörande bevakningspersonalen är så utbildad att den kan krigsplaceras och fullgöra krigstjänst. F. n. synes det inte finnas några garantier för att den civila bevakningspersonalen vid t. ex. militära förband har den utbildning och den kunskap som är erforderlig för deltagande i kuppförsvaret. Man torde också böra räkna med att denna personal är krigsplacerad i andra befattningar i krigsorganisationen, vilket medför att de vid mobilisering är skyldiga att lämna sin civila bevakningstjänst. För det fall att den civila bevakningspersonalen är militärt utbildad för just bevakningstjänst och för deltagande i kuppförsvaret samt krigsplacerad vid bevakningsobjektet, synes de aktuella skyddsvakterna böra vara placerade vid försvarsmakten i militär befattning. Vad slutligen gäller det inledande skedet vid ett kuppanfall, innan det reguljära kuppförsvaret har hunnit träda i funktion, torde det kunna ifrågasättas om en förändring av den civila bevakningspersonalens ställning är av så avgörande betydelse för motståndet i detta inledningsskede att det från effektivitetssynpunkt är värt att göra den föreslagna förändringen. Situationen torde snarare avgöras på grund av personalens initiativförmåga och kunskap än av dess formella status inom försvarsmakten. Även de folkrättsliga aspekterna måste dock beaktas.

Motsatt uppfattning i denna fråga har *UBevÖ*, som tillstyrker förslaget att vakterna vid skyddsföremål skall ha ställning av krigsman. Ett genomförande av detta förslag skulle enligt *UBevÖ*:s mening väsentligt bidra till klarare ansvars- och samverkansförhållanden. Det bör även underlätta övergången från freds- till krigsorganisation för bevakningen samt dennas funktion under sådana svårförutsebara och oklara mellanlägen, som enligt vad erfarenheten visar relativt ofta uppkommer i kupp-situationer eller

annars i gränzonerna mellan fred, beredskapstillstånd och krig. Enligt UBevÖ kan man utgå från att de väktare som fortsättningsvis tas i anspråk som regel är i värnpliktsåldern eller i den ålder då civilförsvarspunkt föreligger att de har allmänmilitär utbildning (AMU) och så dan vapenutbildning att de kan använda eget vapen för skyddsföremålets försvar. Väktare i framtida utryckningsstyrka bör dock enligt UBevÖ inte omfattas av krigsmannabegreppet.

Kommitténs förslag till straffbestämmelser kritiserar av *militärsvarskommittén*. Det framstår enligt kommittén som besynnerligt att en skyddsvakt skall vara straffrättsligt ansvarig för allehanda försummelser endast när han faktiskt är i tjänst, såsom t. ex. övergivande av post, onykterhet i tjänsten eller tjänstefel. En skyddsvakt skulle således kunna straffas om han obehörigen lämnar sin post men inte om han underlåter att bege sig dit. Han skulle gå fri om han uppsåtligen underlåter att infinna sig på tjänstestället men skulle kunna dömas för tjänstefel om han uteblir endast av oaktsamhet. Förslaget kan därför inte godtas i denna del. Kommittén är emellertid inte främmande för att skyddsvakter med hänsyn till uppgifternas art underkastas ett straffansvar just för uteblivande eller avvikande från tjänstestället. En sådan straffbestämmelse, som skulle komplettera stadgandena i 20 kap. BrB om oriktig myndighetsutövning m. m., skulle dock naturligen ha sin plats i skyddslagen och omfatta alla skyddsvakter, oavsett arten av skyddsobjekt och skyddsvaktens status.

3 Betänkandet (DsJu 1978: 4) Bevakningspersonal

3.1 Avgränsning av bevakningsföretagens verksamhet mot polisväsendet

Utöver de allmänna synpunkter som har redovisats under 1 tar ett par remissinstanser fram vissa särskilda frågor.

Polisutredningen påpekar att det f. n. i viss utsträckning förekommer att väktare med ordningsvaktsförordnande anlitas för bevakning vid eller i anslutning till allmänna platser liksom s. k. kvasiiallmänna platser såsom exempelvis innetorg och centrumanläggningar. Detta är inte en önskvärd ordning, eftersom sådana bevakningsuppgifter i princip bör vara förbehållna polisen. Utvecklingen förklaras emellertid av att ordningsläget periodvis särskilt försämrats i anslutning till sådana platser och att polisen inte alltid har de resurser som behövs för att upprätthålla en bevakning som ligger på den nivå som berörda kommuner eller rörelseidkare finner befogad. *Polisutredningen* påpekar att ett genomförande av ordningsvaktsutredningens förslag inte i och för sig medför någon begränsning av möjligheten att anlita väktare utan ordningsförordnande för sådana uppgifter. Det är emellertid enligt utredningen angeläget att samhället har kontroll över all bevakning som sker vid allmänna platser. Det är därför av vikt att gränsdragningen mellan polisens och bevakningsföretagens uppgifter ägnas fortlöpande uppmärksamhet vid den tillsyn som skall ske över bevakningsföretagens verksamhet. Tillsynsmyndigheten bör härvid ingripa, om ett företag skulle göra intrång på det område som bör vara förbehållet polisen. Detta är en grannlaga uppgift som ofta torde förutsätta att en sammanvägning sker mellan de synpunkter som anförs av polisen, kommunen samt enskilda rörelseidkare och deras personal.

Samma fråga berörs även av *länsstyrelsen i Malmöhus län*, som konstaterar att ett genomförande av ordningsvaktsutredningens förslag inte mins-

kar det totala behovet av ordningshållande verksamhet i vid bemärkelse. Eftersom polisen inte i nämnvärd omfattning kan öka sin ordningshållande verksamhet finns det därför anledning att anta att det tomrum som uppstår kommer, åtminstone i viss mån, att fyllas av väktarföretagen som, inom ramen för sin verksamhet och lagens bestämmelser, ersätter ordningsvakterna med väktare. Någon möjlighet att lagstifta bort väktarnas möjligheter att utöva sådan ordningshållande verksamhet som avses, dvs. i dess vida bemärkelse, torde inte finnas. Det torde också ligga inom ramen för väktarnas uppgifter att i samband med gängse bevakningstjänst också ingripa mot ordningsstörande verksamhet (med stöd av en vars rätt enligt rättegångsbalken och nödvärnsrätten enligt BrB).

3.2 Utbildningen av bevakningspersonal

Flera remissinstanser uttalar sin anslutning till tanken att samhället bör svara för väktarnas utbildning. Utredningens förslag tillstyrks utan närmare kommentarer av bl. a. *länsstyrelsen i Norrbottens län, polisstyrelsen i Stockholms distrikt samt landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, Svenska polisförbundet och LO.*

Till de instanser som tillstyrker förslaget hör också *länsstyrelsen i Kopparbergs län*. Länsstyrelsen ifrågasätter dock om den åldersgräns som har föreslagits för behörighet till tillträde till utbildningen är rätt avvägd. För antagande som extra polisman krävs f. n. — påpekar länsstyrelsen — att vederbörande under antagningsåret fyller 19 år och fullgjort värnplikts-tjänstgöring. Detta innebär att polismannen efter fullgjord grundutbildning passerat 19-årsgränsen. Beträffande ordningsvakt föreslår ordningsvaks-utredningen att lägsta åldersgräns skall vara 20 år. Mot denna bakgrund och eftersom även en väktares uppgifter kan vara av grannliga art bör förslaget om lägsta ålder justeras uppåt. Länsstyrelsen anser att gränsen bör vara densamma som den för ordningsvakt, dvs. 20 år. Samma uppfattning har *TCO* och *handelstjänstemannaförbundet*, som anser att all väktarutbildning bör bedrivas som vuxenutbildning och alltså inte inom ungdomsgymnasiet.

Även *SÖ* hänvisar i sitt yttrande till att förslaget innebär att endast den är behörig till utbildning som uppnår 18 års ålder senast det kalenderår då kursen börjar. Eleven måste vidare ha godkänts vid prövning med avseende på laglydnad och medborgerlig pålitlighet. *SÖ* framhåller att med dessa utgångspunkter utbildningen synes kunna anordnas i första hand inom den kommunala vuxenutbildningen. *SÖ* påpekar att även undervisning vid statens skolor för vuxna bör kunna komma i fråga. Detta gäller då i första hand beträffande självstudier. *SÖ* är beredd att i vederbörlig ordning och i samråd med berörda parter utfärda erforderliga tim- och kursplaner i enlighet med de anvisningar som kan komma att meddelas. Beträffande lärarutbildningen som berörs i betänkandet utgår *SÖ* från att universitets- och högskoleämbetet svarar för denna på samma sätt som för annan motsvarande utbildning.

AMS har i princip ingenting att erinra mot utredningsförslaget. Vad gäller den särskilda frågan om väktarutbildning kan ske som bristyrkesutbildning avser *AMS* att pröva denna fråga.

Enligt *länsstyrelsen i Stockholms län* är utredningsförslaget ägnat att säkerställa en likformig och tillräcklig utbildning. Mot förslaget kan dock enligt länsstyrelsen anföras att de största företagen, som representerar det helt övervägande antalet väktare, synes bedriva en i stort sett tillfredsstäl-

lande utbildning. En viss tvekan kan också hysas inför den – av utredningen accepterade – konsekvens som föranleds av det för väktaranställning gällande kravet på laglydnad och medborgerlig pålitlighet. För att utbildningen skall kunna medge åsyftat yrkesval blir det nämligen nödvändigt att uppställa samma krav för tillträde till utbildningen, en för det allmänna skolväsendet främmande anordning. Länsstyrelsen anser emellertid att förslaget fördelar överväger och anser sig därför kunna tillstyrka detta.

Även *polisutredningen* framhåller att en ordning enligt vilken samhället tar på sig ett omedelbart ansvar för genomförande och finansiering av utbildningen är motiverad framför allt av det allmänna intresset att bevakningspersonalen får en utbildning som är enhetlig och lämpligt avpassad för uppgiften. Den föreslagna ordningen är också enligt utredningen ägnad att leda till lättnader för de små och medelstora bevakningsföretagen, som redan i dag har uppenbara svårigheter när det gäller att genomföra den utbildning som föreskrivs enligt nuvarande bestämmelser. Läget är emellertid enligt vad utredningen påpekar ett annat för de större bevakningsföretagen, särskilt de båda dominerande företagen Securitas med dotterföretag och ABAB. Båda företagsgrupperna har betydande resurser när det gäller att utbilda sin personal. Det är inte uteslutet att de bl. a. av konkurrensskäl kan finna det förenligt med sina intressen att anordna utbildning i egen regi även i fortsättningen. Här för talar också det förhållandet att det sannolikt tar tid innan samhället har byggt ut tillräcklig utbildningskapacitet. Polisutredningen anser att företagsintern utbildning skall, åtminstone övergångsvis, kunna ordnas även i fortsättningen på bekostnad av det enskilda företaget. Frågan om personalorganisationernas medverkan vid beslut om sådan utbildning måste lösas i enlighet med lagen (1976: 580) om medbestämmande i arbetslivet och de medbestämmandeavtal som träffas med stöd av lagen. Någon lösning, som skulle bryta avtalsfriheten på detta område, synes inte lämpligen böra tillgripas. Med hänsyn till den personalomsättning som råder i branschen, skulle det krävas stora resurser att realisera förslaget om att den som har genomgått företagsintern utbildning skall genomgå särskild prövning vid gymnasieskola eller kommunal vuxenutbildning innan han får tilldelas självständiga bevakningsuppgifter. Svårigheter torde också åtminstone under ett övergångsskede ge sig till känna när det gäller att finna lämpliga examinatorer. I fråga om personal från företag med välskött utbildning och stor utbildningskapacitet kommer prövningen knappast heller att fylla någon egentlig funktion. Polisutredningen förordar därför att den föreslagna ordningen förenas med en möjlighet till dispens från kravet på särskild prövning. Kontroll av att bevakningsföretagets utbildning uppfyller de krav som samhället ställer kan ske inom ramen för tillsynen över företaget, när sådan dispens meddelas.

Liknande synpunkter förs fram av flera andra instanser, som anser att förslaget bör modifieras väsentligt. *Rikspolisstyrelsen* och *länsstyrelsen i Värmlands län* framhåller att såväl Securitas som ABAB har väl utvecklade utbildningsavdelningar med inarbetade rutiner. Enligt remissinstanserna synes även den framtida grundutbildningen kunna bedrivas vid de båda concernernas skolor. Dessa bör då även kunna anlitas av andra bolag.

Samma uppfattning har *länsstyrelsen i Malmöhus län*, som ifrågasätter om inte inbyggd gymnasieutbildning som den huvudsakliga utbildningsvägen blir alltför omständlig. Vidare ifrågasätts om förslaget fyller bevakningsföretagets krav på att få personalen utbildad inom en rimlig tidsperi-

od. Länsstyrelsen påpekar att 82% av samtliga anställda väktare inom bevakningsföretagen i Sverige den 1 januari 1978 var anställda hos bevakningsföretag som tillhör ABAB- eller Securitasgruppen.

För dessa väktare är det väl sörjt med utbildningen. Utbildningsfrågan för övriga väktare, ca 18% av väktarkåren, är emellertid till största delen inte löst. Företagen är i vissa fall så små att de inte har möjlighet att lösa dessa frågor internt. Mot denna bakgrund borde man enligt länsstyrelsen pröva antingen att låta samhället få inflytande över ABAB- eller Securitas-skolan eller också att med dessa som förebild inrätta en ny skola som skulle kunna öppnas för *alla* bevakningsföretag med lika rätt till utbildning. En sådan väktarskola kunde med fördel ombesörja all teoretisk grundutbildning och frivillig vidareutbildning. Även den praktiska yrkesträningen kunde ske under väktarskolans överinseende men i det egna företaget.

På i huvudsak samma skäl som har anförts av länsstyrelsen i Malmöhus län ställer sig även *länspolischefsföreningen* och *polisstyrelsen i Motala distrikt* tveksamma till förslaget. Också *Svenska brandförsvärsföreningen* anser förslaget diskutabelt och framhåller att utbildningen vid ett genomförande av förslaget måste kompletteras av företagets internutbildning.

Ett par av de mindre och medelstora bevakningsföretag som har yttrat sig – *Skandinaviska Vakt-Service AB* och *AB Skånevakt* – är positivt inställda till tanken att samhället bör överta ansvaret för utbildningen men anser det tveksamt om den föreslagna organisationen för utbildningen har förutsättningar för att fungera. Bl. a. pekar företagen på att förslaget är ägnat att leda till rekryteringssvårigheter, eftersom det förutsätter ett studieuppehåll efter grundskoleutbildningen. *Svenska Vaktbolags förbund* anser det inte troligt att förslaget kan genomföras och förordar för sin del ett system med en korrespondenskurs samt varvad utbildning och praktik. Även *Skånsk Bevakningstjänst AB* har den uppfattningen att varvad utbildning skulle vara att föredra. Sistnämnda remissinstans har dock i så fall ingen erinran mot att grundutbildning och påbyggnadskurser förläggs till gymnasieskolan.

Utredningens förslag avstyrks av *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund*. Organisationerna påpekar i sitt gemensamma remissyttrande att utredningens förslag om enterminskurs i gymnasieskolan vilar på den förutsättningen att väktare, efter avslutad utbildning, söker anställning vid ett bevakningsföretag. Många av de ungdomar som rekryteras till bevakningsföretagen har emellertid lämnat grundskolan vid ca 16 års ålder. För behörighet att påbörja väktarutbildning på egen bekostnad i gymnasieskolan skall de ha fyllt 18 år. Utredningens förslag synes innebära att dessa ungdomar är beredda att "vänta" i två års tid eller att avbryta tidigare yrkesverksamhet för att påbörja väktarutbildning. Organisationerna ställer sig tveksamma till attraktionskraften i den föreslagna gymnasieutbildningen, eftersom man starkt kan ifrågasätta benägenheten att genomgå en väsentligt utökad väktarutbildning utan att vara garanterad en anställning i ett bevakningsföretag. Vad gäller såväl den kommunala vuxenutbildningen som bristyrkesutbildningen inom AMU påpekar organisationerna att dessa utbildningsvägar kommer att vara tillgängliga endast på ett fåtal orter i landet. Med hänsyn till det anförda ifrågasätter organisationerna om den föreslagna samhällsordnade utbildningen förmår att garantera bevakningsföretagen tillgång på utbildad arbetskraft. Organisationerna menar i stället att den företagsinterna utbildningen även i fortsättningen kommer att vara av väsentlig betydelse för väktarutbildningen. Det är därför svårt att instämma i utredningens uppfattning att denna utbildnings-

väg skall få tillgripas endast under ett övergångsskede och således utgöra ett undantag till den av samhället bedrivna utbildningen. Organisationerna kan inte heller finna några bärande motiv till att den företagsinterna utbildningen, såsom den har utformats i utredningens förslag, skall få anordnas endast efter överenskommelse mellan de avtalslutande parterna. Lika litet har utredningen redovisat några skäl till att denna utbildning helt skall bekostas av det enskilda företaget. Med den föreslagna utökningen av utbildningstiden kommer en självfinansierad företagsintern utbildning att bli dyr för bevakningsföretagen och därigenom för kunderna. Detta kan innebära att fler företag övergår till "egen bevakning", varvid kvaliteten torde bli sämre till nackdel för såväl bevakningsföretag, kunder som för samhället. Om bevakningsföretagen skall bekosta utbildningen bör den enligt organisationerna inte ha större omfattning än för närvarande.

På i huvudsak samma skäl avstyrks förslaget även av *bevakningsrådet*, *Stockholms handelskammare* samt *ABAB* och *Securitas*. De båda senare företagen utvecklar ytterligare sina synpunkter.

ABAB framhåller i detta hänseende bl. a. att utredningen inte har tagit hänsyn till den faktiska situation, som råder inom bevakningsbranschen, främst personalrörligheten. Personalomsättningen inom bevakningsbranschen är större än inom många andra branscher. Orsakerna härtill är sannolikt flera, men de tyngst vägande torde vara det stora inslaget av natt- och skiftarbete (sön- och helgdagsarbete). Till bevakningsbranschens speciella problem hör vidare enligt *ABAB* att produktionsvolymen i stort sett måste bibehållas dag för dag, månad för månad året runt. Detta ställer krav på ett kontinuerligt tillflöde av utbildad personal för att ersätta dem som av olika skäl övergår till annan verksamhet.

Enligt *Securitas* är de tre utbildningsvägar som utredningen föreslår totalt orealistiska. Utbildning i gymnasieskolan är den allra minst tillämpbara. Utbildning inom ramen för *Komvux* och *AMU* skulle i praktiken bara kunna ges på ett fåtal orter i landet. En sådan ordning skulle dessutom förutsätta bl. a. att bevakningsföretagen samordnar rekrytering och anställning av personal liksom att de rekryterar personal för kommande, ännu ej kända vakanser. Så många besvärande omständigheter är enligt *Securitas* förknippade med de tre angivna utbildningsvägarna att det står helt klart att företagets rekryterings- och utbildningsproblem bäst löses genom alternativet företagsintern utbildning.

Inte heller *Svenska transportarbetareförbundet* anser att det av utredningen framlagda utbildningsförslaget kan läggas till grund för väktarutbildningen. Förbundet tror inte på de föreslagna utbildningsvägarna. Dessa kan inte på ett tillfredsställande sätt tillgodose bevakningsföretagens personalbehov.

Flera av de instanser som i enlighet med vad som nyss har redovisats avstyrker utredningsförslaget lägger fram ett alternativt förslag till lösning av utbildningsfrågan. Bakom detta förslag står sig *Svenska arbetsgivareföreningen*, *Sveriges industriförbund*, *Svenska transportarbetareförbundet*, *Stockholms handelskammare*, *bevakningsrådet*, *ABAB* och *Securitas*. Förslaget som har presenterats i huvudsak på samma sätt av de nämnda remissinstanserna går ut på att det skall anförtros åt arbetsmarknadens parter att anordna grundutbildningen för väktare genom det för parterna gemensamma organet *Transportfackens yrkes- och arbetsmiljönämnd (TYA)*. *TYA* skulle därvid svara för kontrollen av utbildningens innehåll och genomförande, medan kontrollen av att bevakningspersonalen genomgått föreskriven utbildning liksom f. n. bör åvila tillsyns-

myndigheten. Målsättningen skall i princip vara att tillgodose hela bevakningsbranschens behov, men det har förutsatts att företagsintern utbildning under TYA:s kontroll även i fortsättningen skall kunna anordnas. Under utbildningstiden skall väktaren vara anställd i bevakningsföretaget. Något hinder föreligger inte mot att yrkesutbildning i gymnasieskolan, KOMVUX eller AMS införs som ett komplement till den utbildning som skall bedrivas genom TYA:s försorg.

Frågan om utbildningens innehåll berörs endast av ett fåtal remissinstanser. Enligt ABAB ter sig den av utredningen föreslagna faktiska utökningen av den obligatoriska utbildningen omotiverad, särskilt vid jämförelse med ordningsvaksutredningens förslag till obligatorisk grundutbildning för ordningsvakter, omfattande 25 timmar mot nuvarande 16 timmar. Man kan enligt ABAB heller inte bortse från det faktum att för den inte oansenliga del av bevakningsverksamheten, som man brukar kalla bevakning i egen regi, finns inga krav på utbildning. Utbildningen i dessa fall, då företag eller myndigheter väljer att lösa bevakningsuppgiften med egen personal blir således helt en fråga mellan parterna.

Samma uppfattning har *Securitas*, som pekar på att om en allt större andel av bevakningsverksamheten till följd av nya prishöjande regleringar måste utföras av kunderna själva, så kommer samhället att förlora såväl kontroll som insyn i stora delar av verksamheten. Mot denna bakgrund och med hänsyn till att kritiken mot bevakningsföretagen primärt avsett deras ordningshållande verksamhet förefaller en utökning av väkterutbildningens omfattning med ca 50 timmar märklig.

Även *Svenska brandförsvarsföreningen* framhåller att det vid en alltför hög ambitionsnivå på utbildningen finns risk för att det redan nu höga priset för bevakningstjänsterna ökar. Därigenom riskerar man enligt föreningen att intresset från kundernas sida svalnar. En följd härav är att man får sämre bevakning eller ingen bevakning alls. En slutsats måste bli att arbetsuppgifterna bör differentieras, så att personal med kortare utbildning placeras på enklare arbetsuppgifter än personal med lång utbildning.

Förslaget att i princip även korttidsanställd personal skall ha genomgått grundutbildning lämnas utan erinran av *Länsstyrelsen i Stockholms län*. Länsstyrelsen påpekar dock att det är ofrånkomligt att skapa en dispensmöjlighet, något som utredningen också har avsett. *AB Skånevakt* och *Folkparkernas centralorganisation* anser det nödvändigt att all personal får samma utbildning. Enligt *handeltjänstemannaförbundet* kan behovet av kvalificerad bevakningspersonal måhända vara större under semestertid än under andra tider.

Flertalet av de remissinstanser som har gått in på denna fråga avstyrker utredningsförslaget. Enligt *rikspolisstyrelsen* skulle följden i praktiken bli att bevakningsföretagen skulle ställas inför oöverstigliga rekryteringsvägrigheter, framför allt under semestertid. Bestämmelserna bör enligt styrelsen i stället utformas så att det inte blir möjligt för bevakningsföretagen att regelbundet ta korttidsanställd personal i anspråk och att vikarier endast får användas för begränsade göromål. Samma uppfattning har *polisutredningen*, *Svenska brandförsvarsföreningen* samt *länsstyrelserna i Malmöhus och Värmlands län*. *Sveriges arbetsgivareförening* och *Sveriges Industriförbund*, vilka också avstyrker förslaget, påpekar att ett genomförande av detta skulle försvåra företagens oundgängliga behov av korttidsanställd personal under sommartid. Organisationerna fäster uppmärksamheten på att bevakningsföretagen kan åsamkas kostnader som inte står i rimlig proportion till möjligheterna att utnyttja de korttidsanställda, något som

kan få till följd att kundföretagen under semesterperioderna kommer att stå utan tillfredsställande bevakning. Av en beräknad anställningstid på tre månader åtgår nära hälften för utbildning. Det måste också vara ett samhällligt intresse att en tillfredsställande bevakning kan anordnas under sommartid. Svårigheterna att rekrytera sommarvikarier kan leda till att bevakningsföretagen inte kan tillfredsställa de fackliga organisationernas önskemål om semesterns förläggning för den ordinarie bevakningspersonalen. Den ökade frekvensen av korttidsfrånvaro, ledighet för tillsyn av barn, studieledighet m. m. måste också beaktas. Organisationerna finner det därför nödvändigt att korttidanställd personal ges möjlighet till objektpassad, kortare utbildning.

På i huvudsak samma skäl avstyrks förslaget även av *ABAB* och *Securitas*. Securitas pekar ytterligare på att företagen som semestervikarier till mycket stor del rekryterar studerande ungdom. Denna är vanligtvis inte tillgänglig för utbildning före avsedd tjänstgöring under så lång tid som den fullständiga utbildningen omfattar. Ett genomförande av förslaget kan enligt Securitas medföra att bevakningsverksamheten helt lamslås under semesterperioderna.

3.3 Auktorisation, tillsyn och godkännande

Förslaget till länsstyrelserna fortfarande skall ha ansvaret för auktorisation och tillsyn av bevakningsföretagen tillstyrks uttryckligen eller lämnas utan erinran av det stora flertalet remissinstanser.

I fråga om tillsynen avstyrks förslaget av *polisstyrelsen i Göteborgs distrikt*. Polisstyrelsen påpekar att tillsynen, om den skall vara effektiv, förutsätter en fortlöpande kontroll under ett organiserat samarbete med bevakningsföretagen. Länsstyrelsen torde inte f. n. ha ej heller inom överskådlig tid erhålla resurser att anordna en sådan kontroll. Tillsynen bör därför handhas av polisstyrelserna. Den bör därvid ske under medverkan av bl. a. den övervakningspersonal som dagligdags har kontakt med företagen och deras anställda. Samma uppfattning redovisar *polischefsöreningen*.

Polisutredningen lämnar förslaget i denna del utan erinran men påpekar att den i sitt kommande principbetänkande (se numera SOU 1979: 6) föreslår vissa ändringar i fråga om den regionala polisorganisationen. Förslaget innebär att länspolischefens expedition, som nu inom länsstyrelsen handlägger frågor om auktorisation och tillsyn, avvecklas. Länspolischefen blir inte längre tjänsteman i länsstyrelsen utan förenar i stället sin befattning med chefskapet för ett stort polisdistrikt inom länet, i allmänhet residensortens. Länspolischefen avses ha föredragningskyldighet i länsstyrelsen och även i övrigt vara underställd denna. De ärenden som nu handläggs på länspolischefens expedition fördelas mellan på ena sidan länsstyrelsens enheter och på den andra länspolischefen. Utgångspunkten är härvid att länspolischefen på länsstyrelsens vägnar skall ha ansvaret för sådana ärenden som har naturligt samband med hans funktion som chef för den egentliga polisverksamheten på regional nivå. Om polisutredningens förslag genomförs, bör de nu aktuella ärendena antingen handläggas av länspolischefen, som då förutsätts ha föredragningskyldighet inför länsstyrelsens förtroendemannastyrelse i principiella frågor, eller också falla på en enhet inom länsstyrelsen. I det senare fallet får förutsättas att enheten vid behov biträds av polis- eller polischefsutbildad personal från länspolischefens distrikt. Frågan bör studeras närmare vid den särskilda organisations-

undersökning som behövs för att polisutredningens förslag skall kunna genomföras.

Vad som föreslås i betänkandet angående tillsynens omfattning och utövning tillstyrks av *länspolischefsföreningen*. Begreppet inspektion bör dock enligt föreningen förklaras tydligare än som skett. Enligt föreningens uppfattning är inspektionsverksamheten endast en del av tillsynsverksamheten som bör bestå av flera olika kontrollåtgärder, exempelvis förnyad laglydnadskontroll. Begreppet inspektion har för tillsynsmyndigheten närmast kommit att omfatta den del av tillsynen som utförs genom ett besök på platsen hos företaget och dess olika enheter där bevakningstjänsten utförs med kontroll på fältnivå. Främst av det skälet att tillsynen skall bedrivas likformigt och med samma intensitet gentemot alla bevakningsföretag tillstyrker föreningen att rikspolisstyrelsen får till uppgift att utfärda anvisningar för tillsynen m. m. Föreningen utgår därvid ifrån att rikspolisstyrelsen kommer att ha erforderligt samråd med tillsynsmyndigheterna innan anvisningarna utfärdas. Föreningen hälsar med tillfredsställelse utredningens förslag om att länsstyrelserna tillförs särskild personal för tillsynsarbetet. Föreningen utgår från att frågan om antalet tjänster och deras placering blir föremål för närmare överväganden i samråd med berörda länsstyrelser.

I huvudsak samma synpunkter förs fram av *länsstyrelsen i Malmöhus län*. Utredningens diskuterande partier har enligt länsstyrelsen ett särskilt värde då däri ges en utmärkt bild av hur tillsynen bör bedrivas.

Enligt *polisutredningens* mening är det angeläget att tillsynen intensifieras. En huvudfråga vid tillsynen bör enligt utredningen vara gränsdragningen mellan bevakningsföretagens och polisens uppgifter.

Förslaget att den länsstyrelse som har tillsyn över ett bevakningsföretag även skall svara för godkännande av företagets personal tillstyrks av bl. a. *polisutredningen*, *länsstyrelsen i Malmöhus län*, *ABAB*, *AB Skånevakt* och *Skånsk Bevakningstjänst AB*, samt *transportarbetareförbundet*. Även *länsstyrelsen i Stockholms län* tillstyrker förslaget, dock under påpekande att det i varje fall för länsstyrelsens egen del i så fall behövs personalförstärkning för att de nya uppgifterna skall kunna fullgöras.

Förslaget avstyrks av *länsstyrelsen i Värmlands län*, som inte anser att nuvarande ordning är förenad med några olägenheter. Enligt länsstyrelsen kommer ett genomförande av förslaget att medföra att handläggningen av dessa ärenden blir dels långsammare och dels mer personalkrävande utan att påvisbara fördelar erhålls i annat avseende. Härtill kommer att de värdefulla underhandskontakter, som godkännandemyndigheten får med vaktholagens avdelningar i länen vid handläggningen av dessa ärenden kommer att försvinna. Dessa underhandskontakter är värdefulla även när det gäller den här ovan nämnda tillsynen som länsstyrelsen biträder auktorisationsmyndigheten med.

På liknande skäl ifrågasätter även *polisstyrelsen i Motala distrikt* fördelarna med förslaget. Enligt polisstyrelsen kommer den föreslagna ordningen att medföra en mycket stor arbetsbelastning med därav föranledda kostnader för auktorisationsmyndigheterna. De länsstyrelser och polisstyrelser som f. n. är godkännandemyndigheter skulle knappast dra någon nytta av den erfarenhet de har på detta område. De skulle troligen vid biträde med tillsynen inte få samma möjligheter som nu att utföra denna effektivt. Problem torde även uppkomma om ett bevakningsföretag flyttar sitt säte till ett annat län. För att komma till rätta med vissa olägenheter i det nuvarande systemet bör i stället den lösningen väljas att godkännande-

myndigheten underrättar auktorisationsmyndigheten om beslut om godkännande för anställning i bevakningsföretag liksom beslut om återkallelse av sådant godkännande. Auktorisationsmyndigheten får då en fullständig förteckning över resp. företags personal så att denna myndighet vid tillsynen över företagen kan kontrollera att de anställda i företaget har förskrivit godkännande.

Förslaget avstyrks även av *länspolischefsföreningen*. Förslaget skulle enligt föreningen medföra att resp. länsstyrelses kontakter med och intresse för bevakningsföretag som har auktoriserats av annan länsstyrelse minskade. Den länsstyrelse som på begäran av annan länsstyrelse skall lämna biträde vid tillsynen kommer sannolikt inte att engagera sig lika mycket som tidigare och kanske också så småningom brista i erfarenhet. Frågan om ett centralt register över väktarna från kontrollsynpunkt bör därför i stället tas upp på nytt.

I konsekvens med sitt tidigare nämnda förslag om att lägga tillsynen på polisstyrelserna vill *polisstyrelsen i Göteborgs distrikt* och *polischefsföreningen* lägga även godkännandeförfarandet på polisstyrelserna. Det av utredningen föreslagna förfarandet förefaller tungrott. Det medger inte effektiv kontroll och torde medföra längre handläggningstider. Länsstyrelserna torde inte heller ha samma behov av en överblick över de anställda inom bevakningsföretagen om tillsynen, som föreslås av polisstyrelsen, anförtros polismyndigheterna. Skulle ändå behov föreligga för auktorisationsmyndigheterna att föra aktuella förteckningar över företagens personal, kan enligt polisstyrelsen och föreningen detta utan svårighet ordnas genom att förefintliga blankettset utökas med en kopia avsedd för denna myndighet.

En särskild fråga som berörs av *länsstyrelsen i Malmöhus län* gäller möjligheten att begränsa godkännande i vissa fall. Länsstyrelsen framhåller att kravet på en väktare i fråga om laglydnad måste sättas högt. Det skulle förmodligen anses stötande om en butikskontrollant som tillgripit varor under sin tjänst fick vara kvar i sin funktion. Möjligheten att omplacera väktaren till annan tjänstgöring är emellertid beroende av om väktarens godkännande återkallas eller ej. Återkallas godkännandet tas därmed väktarens möjlighet att vara anställd i företaget bort. Ett företag som vill ta ett socialt ansvar för en sedan länge anställd väktare kan inte göra det. Gällande lagstiftning synes här stå mot tanken bakom lagen om anställningsskydd. Väktarna har därmed kommit i en utsatt situation. Medan man inom statsförvaltningen, också inom polisväsendet, vid samma brottslighet försöker hjälpa den enskilde på olika sätt med omplacering eller att ge honom andra arbetsuppgifter så kan motsvarande inte ske inom ett bevakningsföretag. Det anförda får inte uppfattas så att länsstyrelsen föreslår att laglydnadskravet för väktarna skall minskas. Det kan dock ifrågasättas om inte godkännandemyndigheten borde ges möjlighet att i särskilda fall begränsa väktarens arbetsområde till viss verksamhet eller liknande. Syftet därmed skulle endast vara att göra det möjligt för bevakningsföretagen att – efter godkännandemyndighetens prövning och i samråd med denna – kunna ta sitt sociala ansvar.

Frågan berörs även av *bevakningsrådet*, som framhåller att det inte är rimligt att den förnyade personalprövning som företas i samband med tillsynen av företagen skall äga rum efter samma grunder som gäller vid det ursprungliga godkännandet är inte rimligt. En mer nyanserad bedömning är önskvärd där brottets art eller annan anledning för ifrågasatt återkallelse vägs mot anställningstid, arbetsuppgifter, sociala skäl och andra liknande omständigheter i det enskilda fallet.

3.4 Väktares utrustning

Praktiskt taget alla remissinstanser som berör frågan tillstyrker förslaget att föreskrifterna om väktares beväpning och om deras användande av hund ses över. Förslaget tillstyrks även av *transportarbetareförbundet*, som ansluter sig till utredningens principiella uppfattning att väktare ej utrustas med pistol eller annat kulvapen. Förbundet delar däremot inte den tveksamhet utredningen uttalar vad gäller generellt medgivande om beväpning med pistol vid vissa totalförsvarsobjekt och vid bevakning av ambassader o. d. eller beväpning vid värdetransporter. Den trygghetskänsla och det skydd som beväpning med pistol ger väktaren vid nämnda uppgifters fullgörande torde helt motivera beväpningen. Därtill kommer den avskräckande effekt av brottsförebyggande natur, som beväpningen i hög grad medför. Väktare, som utrustas med vapen, skall ha erhållit utbildning i vapnets handhavande och skötsel och om förutsättningarna för rätten att bruka vapnet samt väl känna till bestämmelserna härför. Företaget skall också vara ansvarigt för att den som tilldelas vapen erhåller kontinuerlig skjututbildning och fortlöpande utbildning om bestämmelserna för vapnets användning.

3.5 Avgränsning av begreppet bevakning

En verksamhet som enligt *rikspolisstyrelsen* har uppmärksamats på senare tid är **b e v a k n i n g m e d l i v v a k t** av enskild person. I detta sammanhang uppstår frågan huruvida bevakningen är av den art att sådan bevakningsuppgift varom talas i lagstiftningen om bevakningsföretag föreligger. Vid lagstiftningens tillkomst fanns inte sådan bevakningsverksamhet, med undantag för de livvaktsuppdrag åt bl. a. främmande länders ambassadörer som åvilar polisen. Lagstiftaren torde inte heller ha haft anledning att förutsätta verksamheten. Rikspolisstyrelsen har för sin del hävdad att innebörden av övervakning eller bevakning av olika objekt bör inskränkas till att avse endast "döda" ting, som t. ex. fastigheter, byggnadsplatser, anläggningar. Enligt vad styrelsen har erfarit är förteel-sen vanligt förekommande i åtskilliga länder. Bevakningsuppdragen avser i huvudsak skydd för bl. a. politiker och ledare för större industriföretag. En sådan verksamhet, som styrelsen anser vara polisiär och som det i första hand bör ankomma på polisen att fullgöra, ställer stora krav på utbildning och gott omdöme hos den som har att utöva den. Styrelsen finner det därför angeläget att frågan snarast blir föremål för klarläggande.

Frågan om livvaktverksamhet berörs även av *länsstyrelsen i Malmöhus län*. Det finns enligt länsstyrelsen tecken som tyder på att behovet av sådant skydd ökar också i Sverige. Det är för länsstyrelsen känt att vissa företag sysslar med verksamhet som syftar till att skydda enskilda personers liv och säkerhet, även om detta inte kan betecknas som renodlad s. k. body-guardverksamhet. Enligt länsstyrelsens uppfattning skulle det vara av värde om begreppet bevakning och dess avgränsning närmare diskuterades i den proposition till lagändring som betänkandet kan föranleda.

Förslag till

Lag om ordningsvakter

Härigenom föreskrivs följande.

Allmänna bestämmelser

1 § I enlighet med vad som föreskrivs i denna lag får den som inte är anställd som polisman förordnas att som ordningsvakt medverka till att upprätthålla allmän ordning.

2 § Ordningsvakter får förordnas att tjänstgöra vid

1. offentliga tillställningar som avses i 9 § allmänna ordningsstadgan (1956: 617),
2. allmänna sammankomster som avses i 1 § lagen (1956: 618) om allmänna sammankomster,
3. badplatser, lägerområden samt lokaler eller platser för sport, spel eller annan sådan verksamhet, allt under förutsättning att allmänheten har tillträde dit,
4. lokaler eller utrymmen där alkoholdrycker serveras till allmänheten med tillstånd enligt 37 § lagen (1977: 293) om handel med drycker.

3 § Om det finns ett särskilt behov och det är motiverat från allmän synpunkt, får ordningsvakter förordnas även för annan uppgift än som avses i 2 §.

Kvalifikationskrav

4 § Endast den får förordnas till ordningsvakt som med hänsyn till laglydnad och övriga omständigheter är lämplig för uppdraget och har fyllt 20 men inte 65 år. Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer meddelar föreskrifter om ordningsvakternas utbildning.

Förordnande

5 § En ordningsvakt förordnas av rikspolisstyrelsen om tjänstgöringsområdet berör flera län, av länsstyrelsen om det berör flera polisdistrikt inom länet och i övriga fall av polisstyrelsen. Förordnandet meddelas för viss tid, högst tre år.

I förordnandet skall anges för vilken verksamhet och inom vilket område det gäller. Meddelas förordnandet med stöd av 3 §, skall det också innehålla uppgift om tjänstgöringsställe.

Allmänna åligganden

6 § En ordningsvakt lyder under polisstyrelsen i det distrikt där han tjänstgör. Han är skyldig att lyda en order som en polisman meddelar i tjänsten, om det inte är uppenbart att den inte angår tjänstgöringen som ordningsvakt eller att den strider mot en lag eller en annan författning.

7 § En ordningsvakt skall hålla polisstyrelsen underrättad om förhållanden som rör hans verksamhet och är av sådan art att de bör komma till styrelsens kännedom.

8 § För att verkställa en åtgärd får en ordningsvakt inte använda strängare medel än förhållandena kräver. Han bör i första hand söka vinna rättelse genom upplysningar och uppmaningar.

När en ordningsvakt ingriper skall han se till att åtgärden inte väcker onödig uppmärksamhet eller orsakar större olägenhet än som är oundviklig med hänsyn till dess syfte.

Återkallelse av förordnande

9 § Uppfyller en ordningsvakt inte längre de villkor som anges i 4 §, får förordnandet återkallas. Detsamma gäller när det finns något annat särskilt skäl för återkallelse. Beslut om återkallelse meddelas av den myndighet som har meddelat förordnandet.

Uppkommer fråga om att återkalla ett förordnande och kan det antas att förordnandet kommer att återkallas, får myndigheten besluta att avstänga ordningsvakten från tjänstgöring för tiden till dess frågan om återkallelse har prövats slutligt. Även i annat fall får beslut om avstängning för visst tjänstgöringstillfälle meddelas, om ordningsvakten åsidosätter vad som åligger honom i hans verksamhet.

Är det fara i dröjsmål får beslut om avstängning meddelas av en polisman. Ett sådant beslut skall skyndsamt anmälas till den myndighet som har förordnat ordningsvakten. Har avstängningen ej redan upphört, skall myndigheten omedelbart pröva om den skall bestå.

Besvär

10 § Beslut som en polisstyrelse har meddelat enligt denna lag överklagas hos länsstyrelsen genom besvär.

Beslut som en länsstyrelse eller rikspolisstyrelsen har meddelat enligt denna lag överklagas hos regeringen genom besvär.

Tystnadsplikt

11 § En ordningsvakt får inte obehörigen röja eller utnyttja vad han på grund av uppdrag enligt denna lag har fått veta om enskilds personliga förhållanden eller förhållanden av betydelse för rikets säkerhet eller för beivrandet av brott.

I det allmännas verksamhet tillämpas i stället bestämmelserna i sekretesslagen (1980: 000).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1981. Ett förordnande att vara ordningsvakt som har meddelats före ikraftträdandet skall därefter gälla som förordnande för ordningsvakt enligt denna lag. Förordnandet upphör dock att gälla vid utgången av år 1982, såvida det inte dessförinnan har återkallats eller annars upphört att gälla.

Förslag till

Lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 22 kap. 14 § och 24 kap. 2 § brottsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

22 kap.

14 §¹

Under beredskapstillstånd och då riket är i krig skall såsom krigsman anses, förutom den som på grund av 21 kap. 20 § eller med stöd därav givna bestämmelser är krigsman, jämväl envar annan som är tjänstgöringsskyldig vid *krigsmakten*, i den mån ej regeringen annorlunda förordnar. Vad som sägs om krigsman skall, då riket är i krig, äga motsvarande tillämpning å polisman vilken, utan att vara tjänstgöringsskyldig vid *krigsmakten*, är skyldig att deltaga i rikets försvar, å *den som har att fullgöra för bevakning av viss egendom erforderlig polisverksamhet och därvid enligt regeringens förordnande tillhör krigsmakten* ävensom å den som tillhör sådan tjänstegren inom civilförsvaret, vars personal jämlikt regeringens förordnande är skyldig att utöva verksamhet som åvilar *krigsmakten*.

Den som eljest under beredskapstillstånd eller då riket är i krig vistas vid avdelning av *krigsmakten*, som är i fält eller tjänstgör under liknande förhållanden, skall ock anses såsom krigsman.

Beträffande krigsfånge, krigsdeltagare som internerats vid krig under vilket riket är neutralt och utländsk man som vistas bland krigsfångar eller internerade krigsdeltagare för att utöva sjukvård eller andlig vård skall i tillämpliga delar gälla vad för krigsman är stadgat.

24 kap.

2 §

Under beredskapstillstånd och då riket är i krig skall såsom krigsman anses, förutom den som på grund av 21 kap. 20 § eller med stöd därav givna bestämmelser är krigsman, jämväl envar annan som är tjänstgöringsskyldig vid *försvarmakten*, i den mån ej regeringen annorlunda förordnar. Vad som sägs om krigsman skall, då riket är i krig, äga motsvarande tillämpning å polisman vilken, utan att vara tjänstgöringsskyldig vid *försvarmakten*, är skyldig att deltaga i rikets försvar, å *skyddsvakt som har förordnats med stöd av 10 § lagen (1940:358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. samt å den som tillhör sådan tjänstegren inom civilförsvaret, vars personal jämlikt regeringens förordnande är skyldig att utöva verksamhet som åvilar försvarmakten*.

Den som eljest under beredskapstillstånd eller då riket är i krig vistas vid avdelning av *försvarmakten*, som är i fält eller tjänstgör under liknande förhållanden, skall ock anses såsom krigsman.

Om polisman, som skall verstita tjänsteåtgärd, mötes eller angripes med våld eller hot om våld, må han för åtgärdens genomförande bruka det

¹ Senaste lydelse 1974: 565.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

våld som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt. Detsamma gäller sådan vaktpost eller annan krigsman eller civilförsvarspersonal under civilförsvärsberedskap, som fullgör polisuppgift eller tjänstgör för bevakning eller för att upprätthålla ordning.

Rymmer fånge eller den som är häktad, anhållen eller eljest berövad friheten eller sätter han sig med våld eller hot om våld till motvärn eller gör han på annat sätt motstånd mot någon under vars uppsikt han står, då denne skall hålla honom till ordningen, må ock till rymningens hindrande eller ordningens upprätthållande brukas det våld som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt. Om någon som skall häktas, anhållas eller eljest berövas friheten söker undkomma eller hindra den som äger verkställa åtgärden, må jämväl brukas våld enligt vad nu är sagt. Detsamma skall gälla därest, i fall som avses i detta stycke, motstånd övas av annan än förut nämnts.

Den som med laga rätt skall avvisa eller avlägsna någon från ett visst område eller utrymme eller verkställa kroppsvisitation, kroppsbesiktning, husrannsakan eller beslag eller annat omhändertagande av egendom, får likaså, om han möts av motstånd, för att genomföra åtgärden bruka det våld som med hänsyn till omständigheterna är försvarligt.

Har någon enligt denna paragraf rätt att bruka våld, äger envar som kommer honom till hjälp samma rätt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1981. Vad som i 22 kap. 14 § första stycket i dess äldre lydelse har föreskrivits om den som har att fullgöra för bevakning av viss egendom erforderlig polisverksamhet och därvid enligt regeringens förordnande tillhör krigsmakten skall dock gälla intill utgången av år 1982.

Förslag till**Lag om ändring i lagen (1973: 558) om tillfälligt omhändertagande**

Häri genom föreskrivs att 10 § lagen (1973: 558) om tillfälligt omhändertagande skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

10 §

Bestämmelserna i 3 och 4 §§ samt 5 § första stycket gäller i tillämpliga delar även den som utan att vara polisman förordnats att fullgöra polisverksamhet, om ej annat framgår av förordnandet.

Bestämmelserna i 3 och 4 §§ samt 5 § första stycket gäller i tillämpliga delar även *ordningsvakt och* den som utan att vara polisman förordnats att fullgöra polisverksamhet, om ej annat framgår av förordnandet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1981.

4 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1976: 511) om omhändertagande av berusade personer m. m.

Härigenom föreskrivs att 10 § lagen (1976: 511) om omhändertagande av berusade personer m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Vad som sägs i denna lag om polisman gäller även den som utan att vara polisman förordnats att fullgöra polisverksamhet, om ej annat framgår av förordnandet.

Föreslagen lydelse

10 §

Vad som sägs i denna lag om polisman gäller även *ordningsvakt och* den som utan att vara polisman förordnats att fullgöra polisverksamhet, om ej annat framgår av förordnandet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1981.

5 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.

Härigenom föreskrivs, att 2 § lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Angående beslag av egendom som avses i 1 § skall vad i allmänhet är stadgat om beslag i brottmål äga motsvarande tillämpning med följande avvikelser:

1. Beslagtagna egendom må bevisligen förstöras om dess värde är ringa eller egendomens förstörande eljest måste anses försvarligt. I annat fall må egendomen försäljas, spritdrycker, vin eller starköl till det i lagen (1977: 293) om handel med drycker omnämnda partihandelsbolaget, öl till tillverkare av sådan vara och annan egendom på sätt som med hänsyn till egendomens beskaffenhet finnes lämpligt. Belopp, som erhållits vid försäljning av beslagtagna egendom, tillfaller kronan.

Beslut om förstörande eller försäljning meddelas av undersökningsledaren eller åklagaren. I fall som avses i 23 kap. 22 § första stycket första punkten rättegångsbalken får sådant beslut meddelas även av polismyndigheten.

Går beslag åter och är egendomen jämlikt denna paragraf förstörd eller såld, skall ersättning av allmänna medel utgå med belopp, som motsvarar egendomens pris vid försäljning till allmänheten eller eljest finnes skäligt. Beslut om ersättning meddelas av åklagaren. Är den som drabbats av

Föreslagen lydelse

2 §¹

¹ Senaste lydelse 1977: 297.

*Nuvarande lydelse**Förslagen lydelse*

beslaget missnöjd med beslut om ersättning, äge han inom en månad från det han erhöll del av beslutet påkalla rättens prövning därav. Ansökan härom göres vid den domstol, som ägt upptaga fråga om beslagets bestånd. Ersättning utbetalas av länsstyrelsen efter framställning av åklagaren.

2. Vad i 27 kap. 7 § rättegångsbalken är stadgat om att åtal skall väckas inom viss tid skall ej gälla i annat fall än då rätten utsatt sådan tid.

3. Har förverkande av beslagtagna egendom ej förelagts och godkänts i samband med strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot och väckes ej åtal, prövar åklagaren, huruvida egendomen skall vara förverkad enligt 1 §. Förordnande därom meddelas skriftligen. Den, från vilken beslaget skett, äger hos åklagaren anmäla missnöje med förordnandet inom en månad från det han erhöll del därav. Anmäles missnöje, har åklagaren att, om ej beslaget finnes böra hävas, väcka talan om egendomens förverkande. Sker det ej inom en månad från det anmälan gjorts, skall beslaget gå åter.

4. Om polisman verkställer beslag och förelägger förverkande av den beslagtagna egendomen i föreläggande av ordningsbot, skall anmälan om beslaget göras hos polismyndigheten.

5. I fråga om spritdrycker, vin eller starköl, som i strid mot gällande bestämmelser medföres vid offentlig tillställning, äger ordningsvakt som med stöd av myndighets förordnande utövar polisverksamhet vid tillställningen samma rätt att taga egendomen i beslag som enligt rättegångsbalken tillkommer polisman.

5. I fråga om spritdrycker, vin eller starköl, som i strid mot gällande bestämmelser medföres vid offentlig tillställning, har den som tjänstgör som ordningsvakt vid tillställningen samma rätt att taga egendomen i beslag som enligt rättegångsbalken tillkommer polisman.

Ordningsvakt som verkställt beslag skall skyndsamt till polismyndigheten göra anmälan härom och överlämna den beslagtagna egendomen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1981.

6 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1938: 274) om rätt till jakt

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1938: 274) om rätt till jakt dels att 26 § 1 mom. och 31 § skall ha nedan angivna lydelse, dels att nuvarande 39 § skall betecknas 40 §, dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 39 §, av nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*26 §¹

1 mom. Den som vill utöva jakt vare pliktig erlagga jaktvårdsavgift.

Till bevis om att den jagande fullgjort vad honom enligt första

Till bevis om att den jagande fullgjort vad honom enligt första

¹ Senaste lydelse 1975: 175.

stycket åligger skall han vid jakten medföra ett för honom gällande jaktkort; och vare han pliktig att vid anfordran uppvisa kortet för polisman eller med *polismans befogenhet utrustad ordningsvakt för jaktbevakning*, befattningshavare vid domänverket, vid tullverkets kust- eller gränsbevakning eller vid lantbruksnämnds rennäringsavdelning, stiftsjägmästare eller dennes biträden ävensom för den som äger, innehar eller vårdar marken eller den eljest där äger jakträtt; skolande den befattningshavare vid domänverket, lantbruksnämnds rennäringsavdelning och stiftsnämnd sålunda tillkommande befogenheten att påfordra uppvisande av jaktkort hava avseende allenast på mark som står under hans förvaltning eller uppsikt.

stycket åligger skall han vid jakten medföra ett för honom gällande jaktkort; och vare han pliktig att vid anfordran uppvisa kortet för polisman, av *länsstyrelsen förordnad jakttillsynsman*, befattningshavare vid domänverket, vid tullverkets kust- eller gränsbevakning eller vid lantbruksnämnds rennäringsavdelning, stiftsjägmästare eller dennes biträden ävensom för den som äger, innehar eller vårdar marken eller den eljest där äger jakträtt; skolande den befattningshavare vid domänverket, lantbruksnämnds rennäringsavdelning och stiftsnämnd sålunda tillkommande befogenheten att påfordra uppvisande av jaktkort hava avseende allenast på mark som står under hans förvaltning eller uppsikt.

31 §²

Anträffas å bar gärning någon som olovligt jagar å annans jaktområde, må jakträttsinnehavaren eller den som äger, innehar eller vårdar marken så ock deras folk i fall som avses i 30 § tredje stycket främtaga den jagande jaktbytet och eljest taga detta i beslag ävensom beslagtaga vapen, ammunition, annat jaktredskap, hund, motorfordon, annat motordrivet forskaffningsmedel och släpfordon.

Å område där jakträtt tillkommer kronan liksom å sådan kronomark ovanför odlingsgränsen som står under statens omedelbara disposition och å renbetesfjällen tillkommer rätt att taga jaktbyte och annan i första stycket avsedd egendom i beslag polisman och *med polismans befogenhet utrustad ordningsvakt för jaktbevakning* ävensom personal vid domänverket, vid tullverkets kust- eller gränsbevakning samt vid lantbruksnämnds rennäringsavdelning.

Å område där jakträtt tillkommer kronan liksom å sådan kronomark ovanför odlingsgränsen som står under statens omedelbara disposition och å renbetesfjällen tillkommer rätt att taga jaktbyte och annan i första stycket avsedd egendom i beslag polisman och *av länsstyrelsen förordnad jakttillsynsman* ävensom personal vid domänverket, vid tullverkets kust- eller gränsbevakning samt vid lantbruksnämnds rennäringsavdelning.

Vad i första och andra styckena är stadgat om den som olovligt jagar å annans jaktområde gäller ock i fråga om den som å bar gärning beträdes med jakt, som enligt 29 § 1 mom. första stycket är att anse såsom olovlig, eller med sådant tillvaratagande eller tillägnande, för vilket han enligt 29 § 1 mom. andra stycket skall straffas såsom för olovlig jakt; och skola, där

² Senaste lydelse 1973: 299.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

fråga är om djur som jämlikt bestämmelserna i 18 § tillkommer kronan, de i andra stycket här ovan omförmälda personerna äga att utöva där avsedd rätt jämväl å område, där jakträtten tillkommer annan än kronan.

Har egendom tagits i beslag, skall anmälan därom göras till vederbörande polis- eller åklagarmyndighet. Den som erhållit sådan anmälan har att förfara som om han själv gjort beslaget.

39 §

Den som kan anses lämplig att utöva jakttillsyn får förordnas till jakttillsynsman.

En jakttillsynsman förordnas av länsstyrelsen i det län där han har sitt hemvist.

Förordnandet får omfatta ett eller flera län och får återkallas när det finns skäl för det.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1981. Vad som enligt 26 § 1 mom. och 31 § i deras nya lydelse förskrivs om jakttillsynsman skall intill utgången av år 1982 tillämpas även i fråga om den som före ikraftträdandet har förordnats att vara ordningsvakt för jaktbevakning så länge förordnandet gäller.

7 Förslag till**Lag om ändring i vapenlagen (1973: 1176)**

Härigenom föreskrivs att 32 och 41 §§ vapenlagen (1973: 1176) skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

32 §

Föreligger risk för missbruk av skjutvapen, kan polismyndighet besluta att vapnet och därtill hörande ammunition skall omhändertagas. Är faran för missbruk överhängande, får polisman även utan sådant beslut omhändertaga vapnet och ammunitionen. I sådant fall skall polismannen skyndsamt anmäla åtgärden hos polismyndigheten, som omedelbart skall pröva om omhändertagandet skall bestå.

Vad som i första stycket sägs om polisman gäller även ordningsvakt som med stöd av myndighets förordnande utövar jaktbevakning samt personal vid domänverket, tullverket eller rennäringsavdelning vid lantbruksnämnd.

Vad som i första stycket sägs om polisman gäller även av länsstyrelsen förordnad jakttillsynsman samt personal vid domänverket, tullverket eller rennäringsavdelning vid lantbruksnämnd.

Finns någon som har tillstånd att inneha den omhändertagna egendomen och återkallas ej tillståndet, skall egendomen återlämnas till innehavaren så snart det skäligen kan antagas att det ej längre föreligger någon risk för missbruk.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

41 §

Angående beslag av egendom, som kan antagas vara förverkad enligt 40 §, gäller bestämmelserna om beslag i rättegångsbalken med följande avvikelser.

1. *Ordningstvakt, som med stöd av myndighets förordnande utövar jaktbevakning* samt personal vid domänverket, tullverket eller rennäringsavdelning vid lantbruksnämnd äger samma rätt att taga egendom i beslag som tillkommer polisman.

2. Bestämmelsen att åtal skall väckas inom viss tid gäller ej i annat fall än då rätten utsatt sådan tid.

Angående beslag av egendom, som kan antagas vara förverkad enligt 40 §, gäller bestämmelserna om beslag i rättegångsbalken med följande avvikelser.

1. *Av länsstyrelsen förordnad jakttillsynsman* samt personal vid domänverket, tullverket eller rennäringsavdelning vid lantbruksnämnd äger samma rätt att taga egendom i beslag som tillkommer polisman.

2. Bestämmelsen att åtal skall väckas inom viss tid gäller ej i annat fall än då rätten utsatt sådan tid.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1981. Vad som enligt 32 och 41 §§ i deras nya lydelse föreskrivs om jakttillsynsman skall intill utgången av år 1982 tillämpas även i fråga om den som före ikraftträdandet har förordnats att vara ordningstvakt för jaktbevakning så länge förordnandet gäller.

8 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.¹,

dels att nuvarande 10 a § skall betecknas 14 §,

dels att 10 § skall ha nedan angivna lydelse.

dels att i lagen skall införas tre nya paragrafer, 11–13 §§, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §²

Enligt de närmare bestämmelser regeringen utfärdar äger bevakningspersonal vid anläggning, inrättning, fartyg, luftfartyg eller område som skyddas enligt 1–3 §§ befogenhet att i den omfattning som kräves för fullgörande av bevakningsuppgiften företaga kroppsvsitation å personer, som där söka

Enligt de närmare föreskrifter som meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer får en militär befälhavare och en länsstyrelse förordna därtill lämplig person att som skyddsvakt bevaka anläggning, inrättning, fartyg eller område som skyddas enligt 1–3 §§ (skyddsföremål).

¹ Lagen omtryckt 1960: 75. Senaste lydelse av 10 a § 1978: 264.

² Senaste lydelse 1978: 264.

Nuvarande lydelse

vinna tillträde eller uppehålla sig, samt undersöka föremål som de medföra, så ock på platsen eller i dess närhet tillfälligt omhändertaga personer och av dem medförda föremål.

Föreslagen lydelse

Skyddsvakt tillhör försvarsmakten, om riket är i krig.

11 §³

Krigsmän och polismän som bevakar skyddsföremål samt skyddsvakter får, i den utsträckning som krävs för att bevakningsuppgiften skall kunna fullgöras.

1. begära att var och en som försöker få tillträde till eller uppehåller sig vid skyddsföremålet skall lämna uppgift om namn, födelsetid och hemvist samt kroppsvisitera denne och undersöka egendom som han för med sig och som inte utgör brev eller annan enskild handling,

2. avvisa eller avlägsna eller, om en sådan åtgärd ej är tillräcklig, tillfälligt omhändertaga en person vid skyddsföremålet eller egendom som denne medför, om han

a. överträder något förbud som har meddelats med stöd av denna lag,

b. vägrar att på begäran lämna uppgift om namn, födelsetid eller hemvist eller lämnar uppgift därom som skäligen kan antas vara oriktig.

c. vägrar att underkasta sig kroppsvisitation eller undersökning av medförd egendom.

Krigsmän som avses i första stycket och skyddsvakter har dessutom inom skyddsföremålet eller i dess närhet samma befogenhet som polismän att gripa den som det finns skäl att anhölla för spioneri, sabotage eller förberedelse till sådant brott samt att lägga beslag på föremål som han för med sig. Vad som har sagts nu gäller också om den misstänkte är på flykt från skyddsföremålet.

³ Förutvarande 11 § upphävd genom 1978: 264.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

De befogenheter som anges i första och andra styckena tillkommer även gränsövervakningsmän som avses i lagen (1979:1088) om gränsövervakningen i krig m. m. Råder civilförsvarsberedskap, tillkommer befogenheterna all civil bevakningspersonal vid skyddsföremålet.

Har någon annan än en polisman verkställt omhändertagande enligt första stycket 2 eller gripande eller beslag enligt andra stycket, skall anmälan omedelbart göras till en polisman. Denne skall omedelbart pröva om åtgärden skall bestå. Den som har omhändertagits enligt första stycket 2 skall friges senast sex timmar efter omhändertagandet.

12 §

Kroppsvsitation av mera väsentlig omfattning skall såvitt möjligt ske inomhus i avskilt rum och i vittnes närvaro. Kroppsvsitation av kvinna får inte utan att synnerliga skäl föreligger verkställas eller bevittnas av annan än kvinna, läkare eller legitimerad sjuksköterska. Vad som har sagts nu utgör dock inte hinder mot att det i annan ordning företas sådan ytlig kroppsvsitation som bedöms nödvändig av säkerhetsskäl och som avser endast eftersökande av vapen eller annat farligt föremål.

13 §

En skyddsvakt får inte obehörigen röja eller utnyttja vad han på grund av uppdrag enligt denna lag har fått veta om enskilds personliga förhållanden eller förhållanden av betydelse för totalförsvaret eller annars för rikets säkerhet.

I det allmännas verksamhet tillämpas i stället bestämmelserna i sekretesslagen (1980:00).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1981. Vad som i 10 § i dess nya lydelse samt i 11 och 13 §§ föreskrivs om skyddsvakt skall intill utgången av år 1982 tillämpas även i fråga om den som före ikraftträdandet har förordnats att vara ordningsvakt för bevakning av skyddsföremål så länge förordnandet gäller.

9 Förslag till**Lag om ändring i bevakningskungörelsen (1940: 383)**

Härigenom föreskrivs att 3–5 §§ bevakningskungörelsen (1940: 383)¹ skall upphöra att gälla vid utgången av år 1980.

10 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1943: 881) om polisens ställning under krig**

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (1943: 881) om polisens ställning under krig skall upphöra att gälla vid utgången av år 1980. Förordnande som har meddelats med stöd av 4 § skall dock gälla intill utgången av år 1982, om ej regeringen bestämmer annat.

11 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1974: 191) om bevakningsföretag**

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1974: 191) om bevakningsföretag dels att i 5 § orden "Kungl. Maj:t" skall utbytas mot "regeringen", dels att nuvarande 9–12 §§ skall betecknas 13–16 §§, dels att 1, 3, 6 och 8 samt nya 13–16 §§ skall ha nedan angivna lydelse, dels att i lagen skall införas fyra nya paragrafer, 9–12 §§, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Med bevakningsföretag avses i denna lag den som yrkesmässigt åtager sig att för annans räkning utföra viss bevakningsuppgift. Lagen gäller dock ej statlig eller kommunal myndighet.

Föreslagen lydelse

1 §

Med bevakningsföretag avses i denna lag den som yrkesmässigt åtar sig att för annans räkning bevaka fastighet, anläggning, viss verksamhet, offentlig tillställning eller något annat sådant eller också att bevaka enskild person. Lagen gäller dock ej bevakning som utförs av statlig eller kommunal myndighet. Den gäller ej heller bevakning som utförs av enskild person, om denne endast fullgör uppdrag med stöd av ett förordnande som har meddelats honom av en myndighet enligt en bestämmelse i lag.

¹ Senaste lydelse av

3 § 1979: 1089

4 § 1951: 514

5 § 1951: 514

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

3 §

Auktorisation får beviljas endast om *verksamheten kan antagas bli* bedriven på ett sakkunnigt och omdömesgillt sätt.

Auktorisation får beviljas endast om *det kan antas att verksamheten*

1. *blir* bedriven på ett sakkunnigt och omdömesgillt sätt *och i övrigt i överensstämmelse med god sed inom branschen,*

2. *inte kommer att få en från allmän synpunkt olämplig inriktning.*

Vid prövning enligt första stycket skall särskilt beaktas att företaget har en lämplig organisation och planläggning av sin verksamhet.

För auktorisation kräves också att företaget har utsett en person som föreståndare för verksamheten.

6 §

Prövning som avses i 4 § göres *beträffande den som har hemvist inom Stockholms, Göteborgs, Malmö eller Visby polisdistrikt av polisstyrelsen och i övriga fall av länsstyrelsen i det län där han har hemvist.*

Prövning som avses i 4 § görs av *den länsstyrelse som enligt 8 § utövar tillsyn över det berörda företaget.*

Sedan ansökan om prövning gjorts får auktoriserat bevakningsföretag i avbidan på beslut eller besked i ärendet anlita den som ansökningen avser *endast* för verksamhet i vilken han ej får befattning med något förhållande som har betydelse för rikets säkerhet.

Sedan ansökan om prövning gjorts får auktoriserat bevakningsföretag i avbidan på beslut eller besked i ärendet anlita den som ansökningen avser för verksamhet i vilken han ej får befattning med något förhållande som har betydelse för rikets säkerhet.

Godkännande enligt 4 § får begränsas till viss tid, när särskilda skäl föreligger.

8 §

Länsstyrelsen utövar tillsyn över auktoriserat bevakningsföretag. Andra myndigheter skall på begäran lämna länsstyrelsen det biträde som behövs för tillsynen.

Tillsyn över *ett* auktoriserat bevakningsföretag *utövas av länsstyrelsen i det län där företagets ledning har sitt säte.* Andra myndigheter skall på begäran lämna länsstyrelsen det biträde som behövs för tillsynen.

Vid tillsynen skall länsstyrelsen särskilt kontrollera att de villkor för auktorisation som anges i 3 § alltjämt är uppfyllda.

9 §

Ett auktoriserat bevakningsföretag skall lämna länsstyrelsen de upplysningar om verksamheten som den begär för sin tillsyn.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Företaget skall årligen före mars månads utgång till länsstyrelsen sända in en redogörelse för verksamheten under föregående år.

10 §

Länsstyrelsen har rätt att inspektera ett auktoriserat bevakningsföretag och att ta del av samliga handlingar som rör företagets bevakningsverksamhet. Inspektion skall göras så snart det finns anledning till det, dock minst en gång vartannat år.

11 §

Underlåter ett auktoriserat bevakningsföretag att lämna upplysningar enligt 9 § första stycket, att sända in redogörelse enligt 9 § andra stycket eller att lämna tillgång till handlingar enligt 10 §, får länsstyrelsen förelägga vite.

12 §

Länsstyrelsen får förelägga ett auktoriserat bevakningsföretag att vidta de rättelser och andra åtgärder som föranleds av tillsynen. Föreläggandet får förenas med vite.

9 §

Auktorisation eller godkännande enligt 4 § kan återkallas, när i denna lag angiven förutsättning för sådant beslut ej längre föreligger eller det i övrigt finns särskild anledning därtill. Därvid äger 5 § och 6 § första stycket motsvarande tillämpning.

13 §

Om det finns synnerliga skäl, får länsstyrelsen i stället för att återkalla ett godkännande begränsa det till en viss verksamhet eller ett visst område.

10 §

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot 2 § döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

14 §

Till böter eller fängelse i högst sex månader döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot 2 § eller lämnar osann uppgift i fall som avses i 9 §.

11 §

Talan mot polisstyrelsens beslut enligt denna lag föres hos länsstyrelsen genom besvär.

15 §

Länsstyrelsens beslut enligt denna lag överklagas hos regeringen genom besvär.

Nuvarande lydelse

Talan mot länsstyrelses beslut enligt denna lag föres hos Kungl. Maj:t genom besvär.

12 §

Rikspolisstyrelsen meddelar efter samråd med berörda arbetsmarknadsorganisationer och branschorganisationer närmare föreskrifter om utbildningen av väktare samt om väktares uniform och utrustning i övrigt.

Föreslagen lydelse

16 §

Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer meddelar närmare föreskrifter om utbildningen av väktare samt om väktares uniform och utrustning i övrigt.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1981. Beträffande ärende om prövning enligt 4 § som har anhängiggjorts men inte slutligen avgjorts före ikraftträdandet skall dock äldre bestämmelser tillämpas.

2. Har ett företag före ikraftträdandet börjat bedriva verksamhet som då ej fordrade auktorisation men för vilken sådan behövs enligt denna lag, får företaget, under förutsättning att ansökan om auktorisation görs före den 1 april 1981, fortsätta verksamheten utan auktorisation till dess ansökningen slutligt har prövats. Avslås ansökningen, får auktorisationsmyndigheten, när särskilda skäl föreligger, medge att verksamheten ändå får fortsätta en viss övergångstid.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1980-03-04

Närvarande: f. d. justitierådet Petrén, regeringsrådet Hilding, justitierådet Vängby.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 24 januari 1980 har regeringen på hemställan av statsrådet och chefen för justitiedepartementet Winberg beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ordningsvakter,
 2. lag om ändring i brottsbalken,
 3. lag om ändring i lagen (1973: 558) om tillfälligt omhändertagande.
 4. lag om ändring i lagen (1976: 511) om omhändertagande av berusade personer m. m.,
 5. lag om ändring i lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.,
 6. lag om ändring i lagen (1938: 274) om rätt till jakt,
 7. lag om ändring i vapenlagen (1973: 1176),
 8. lag om ändring i lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.,
 9. lag om ändring i bevakningskungörelsen (1940: 383),
 10. lag om ändring i lagen (1943: 881) om polisens ställning under krig,
 11. lag om ändring i lagen (1974: 191) om bevakningsföretag.
- Förslagen har föredragits inför lagrådet av rådmannen Dan Ogvall.
Förslagen föranleder följande yttranden.

Förslaget till lag om ordningsvakter

Lagrådet:

Genom den föreslagna lagen ersätts de kortfattade bestämmelserna om ordningsvakter i polisinstruktionen. Detta måste hälsas med tillfredsställelse. Lagen innehåller emellertid inte några bestämmelser om ordningsvaktens befogenheter. Sådana får sökas på andra håll och regleringen är ganska svåröverskådlig. Det framstår som önskvärt att, i samband med att förslag till en polislag – som förutsätts i betänkande av 1975 års polisutredning (SOU 1979: 6) – utarbetas och polisens befogenheter därmed får ett mer fullständigt lagstöd, en översyn görs även av ordningsvakternas befogenheter i syfte att få en mer systematisk reglering till stånd.

3 §

Den med paragrafen åsyftade utvidgningen av området för förordnande av ordningsvakt har angivits genom att förordnande får ske även för annan uppgift än som avses i 2 §. Den grundläggande bestämmelsen om ordningsvaks uppgift – nämligen att medverka till att upprätthålla allmän ordning – återfinns i 1 §. I 2 § anges de situationer för vilka förordnande ordinärt skall kunna meddelas. Syftet med förevarande bestämmelse är att för undantagsfall vidga kretsen av dessa situationer, men uppgiften skall även i de nu åsyftade situationerna vara medverkan till allmän ordnings upprätthållande. Uttrycket "för annan uppgift än" kan måhända leda till missuppfattningen att förordnande enligt bestämmelsen skall kunna meddelas även för annat ändamål än medverkan till upprätthållande av allmän ordning. Lagrådet förordar därför, till undvikande av sådant missförstånd, att uttrycket ersätts med "i annat fall än".

Av vad som anförs i remissen framgår att paragrafen är avsedd att tillämpas restriktivt. Detta kommer enligt lagrådets mening till klarare uttryck i lagtexten, om orden "är motiverat" utbyts mot "är av väsentlig betydelse".

I anslutning till förevarande paragraf vill lagrådet ytterligare anföra följande.

Departementschefen biträder i den allmänna motiveringen ett uttalande av ordningsvaksutredningen, vari som exempel på fall när ordningsvakter bör kunna förekomma enligt undantagsbestämmelsen i 3 § nämns en del speciella privata tillställningar. Att döma av utredningens redogörelse för nuvarande praxis (betänkandet s. 89) avses härmed främst skoldanser.

Som framgår av vad lagrådet nyss anfört skall förordnande enligt 3 § inte kunna meddelas för annat ändamål än medverkan till upprätthållande av allmän ordning. Hit kan inte hänföras ordningen vid privata tillställningar. Väl kan det tänkas att en privat tillställning stör allmän ordning, t. ex. genom oljud som tränger ut till angränsande allmän plats eller genom att människor som inte får komma in ställer till oordning utanför. Följden härav kan bli att polisen får ingripa. Detsamma gäller en ordningsvakt som med stöd av undantagsbestämmelsen förordnats att upprätthålla ordningen på angränsande allmänna platser. Något utrymme för att förordna en ordningsvakt att upprätthålla ordningen på själva den privata tillställningen föreligger inte. Detta gäller skoldanser lika väl som andra privata tillställningar. I den mån allmänheten inte äger tillträde till en tillställning, kan personer som icke är önskvärda vägras att komma in. Om arrangörerna inte anser sig kunna klara detta på egen hand, finns möjlighet att för ändamålet anlita väktare.

Förslaget till lag om ändring i brottsbalken*Lagrådet:*

24 kap. 2 §

Under förarbetena till brottsbalken undersökte straffrättskommittén möjligheterna att genomföra en allmän reglering av frågan om myndigheters användande av våld för att genomföra tjänsteåtgärder. Lagstiftarna nödgades emellertid avstå härifrån. Inte ens i fråga om polisans användande av våld eller tvång var det möjligt att ge uttömmande bestämmelser i brottsbalken. En sådan lagstiftning ansågs av straffrättskommittén kräva en omfattande utredning inom områden som låg utanför kommitténs uppdrag. Resultatet av övervägandena blev i stället de begränsade regler om s. k. laga befogenhet som upptas i 24 kap. 2 § brottsbalken och som i huvudsak bygger på äldre bestämmelser i strafflagen.

Det remitterade förslaget synes vara avsett att utgöra en fullständig reglering av frågan om våldsanvändning vid vissa specifika åtgärder under förutsättning att de genomförs med laga rätt, nämligen dels avvisande eller avlägsnande av någon från visst område eller utrymme, dels kroppsvisitation, kroppsbesiktning, husrannsakan eller beslag eller annat omhändertagande av egendom. Rätten att genomföra tvångsåtgärder av typen kroppsvisitation etc. torde i och för sig vara så fullständigt och restriktivt reglerad i lag, att man inte behöver tveka att nu lagstifta om användande av våld vid sådana åtgärder på den grunden att lagstiftningens tillämpningsområde skulle vara oklart. Däremot måste erinras om att beslag och omhändertagande av egendom i vissa fall får verkställas också av enskilda personer, t. ex. enskild jakträtts- eller fiskerättsinnehavare, när han påträffar någon som jagar resp. fiskar olovligen (31 § lagen 1938: 274 om rätt till jakt och 37 § lagen 1950: 596 om rätt till fiske). I vilka fall en rätt föreligger att avvisa eller avlägsna någon från visst område eller utrymme torde inte låta sig fullständigt bedömas utan en väsentligt mer omfattande utredning än som gjorts i förevarande lagstiftningsärende. En befogenhet att avvisa eller avlägsna någon torde i åtskilliga situationer tillkomma även enskilda personer och ovisst är hur långt den i så fall sträcker sig. Inte heller när det gäller allmän verksamhet är det möjligt att utan ingående undersökningar bilda sig en fullständig uppfattning om under vilka förutsättningar rätt att avvisa eller avlägsna någon kan föreligga och vilka personer som äger vidta sådana åtgärder.

Man måste vara försiktig att – utöver den ram som nödvärnsrätten ger – legitimera användning av våld av andra kategorier än dem som är speciellt utbildade för att ingripa i ömtåliga situationer. I tveksamma fall bör det få ankomma på polisen att vidtaga de tvångsåtgärder som kan vara nödvändiga. Frågan om användande av våld för genomförande av tjänsteåtgärder synes böra bli föremål för mera ingående överväganden i samband med att en ny polislag utarbetas. I avvaktan därpå synes man nu

böra nöja sig med att genomföra den lagstiftning som kan anses nödvändig med hänsyn till att tidigare författningsstöd för ordningsvaktens och likställdas våldsanvändning inte längre kan åberopas efter tillkomsten av en ny lag om ordningsvakter med det innehåll som föreslås i remissen. I övrigt bör rättsläget få förbli oförändrat, vilket i vissa fall kan tänkas innebära att en rätt att använda våld får intolkas i den rätt till viss tvångsåtgärd som följer av lag eller annan författning.

Enligt lagrådets mening bör därför en reglering av frågan om rätten att använda våld för de åtgärder som avses i det remitterade förslaget nu begränsas till i huvudsak de grupper av befattningshavare, ordningsvakter och likställda, som omfattas av ordningsvaksutredningens förslag till ändring av 24 kap. 2 § brottsbalken. Bestämmelserna synes emellertid böra i överensstämmelse med det remitterade förslaget ges en mer generell utformning än vad utredningen föreslagit, även om därmed någon enstaka grupp skulle komma att falla utanför regleringen. Det nya tredje stycket i paragrafen synes därvid förslagsvis kunna få följande lydelse: "Om polisman eller annan som avses i första stycket eller den, som med stöd av lag eller annan författning förordnats av myndighet att medverka till att upprätthålla allmän ordning eller säkerhet eller att utföra bevakning eller annan tillsyn, skall med laga rätt avvisa eller avlägsna någon från ett visst område eller utrymme, får han, om han möts av motstånd, även i andra fall än som sägs i första och andra styckena för att genomföra åtgärden bruka det våld som med hänsyn till omständigheterna är försvarligt. Detsamma gäller när någon som nu nämnts eller annan i myndighetsutövning med laga rätt skall verkställa kroppsvisitation, kroppsbesiktning, husrannsakan eller beslag eller annat omhändertagande av egendom".

Förslaget till lag om ändring i lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

Lagrådet:

11 §

I sista stycket av 11 § torde efter visst mönster av 8 § LTO böra införas en föreskrift av innebörd, att omhändertagande enligt första stycket 2 inte får bestå längre än som är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med åtgärden, dock – som anges i förslaget – inte längre än sex timmar. Sista stycket sista meningen kan därför förslagsvis få följande lydelse: "Den som har omhändertagits enligt första stycket 2 skall frigges så snart ändamålet med omhändertagandet har förfallit, dock senast inom sex timmar efter omhändertagandet."

Förslaget till lag om ändring i lagen (1974:191) om bevakningsföretag

1 §

Lagrådet:

I sista meningen av förevarande paragraf stadgas undantag från lagens tillämpningsområde för bevakning som utförs av enskild person, om denne endast fullgör uppdrag med stöd av ett förordnande som har meddelats honom av en myndighet enligt en bestämmelse i lag. Innebörden av denna undantagsregel måste anses oklar. Eftersom paragrafens första mening uppställer krav på yrkesmässighet för att lagen över huvud taget skall bli tillämplig, kan den ej avse den som endast rent tillfälligt åtager sig att utföra bevakningsuppdrag inom ramen för myndighetförordnandet. Undantaget gäller alltså yrkesmässigt bedriven bevakning utförd av enskild person. Någon entydig förklaring av vad som avses med enskild person lämnas ej i remissen. Enligt vanligt språkbruk torde därmed avses fysiska personer utan någon begränsning (jfr 1 § bokföringslagen 1976:125 och 1 § jordbruksbokföringslagen 1979:141) och innebörden i regeln skulle alltså vara att uppdrag från bevakningsföremålets företrädare till en ordningsvakt utan undantag faller utanför lagens tillämpningsområde. Härpå tyder också departementschefens uttalande att han förordar en lösning som innebär att all ordningsvaktsverksamhet som bedrivs i företagsform underkastas BeVL:s bestämmelser, medan en enskild person som själv fullgör sådan verksamhet liksom nu lämnas utanför denna reglerings tillämpningsområde. Å andra sidan förekommer i remissen uttalanden som tyder på att undantaget skulle inskränkas till bevakning som enskild person på frilansbasis åtager sig. Under lagen skulle då falla bevakning som enskild person bedriver i företagsmässiga former även om han är ensam i företaget och alltså utan anställda. Avses undantagsregeln ha denna innebörd, kan den ej anses framgå av den remitterade lagtexten, eftersom uttrycket "enskild person" inte utan vidare kan sättas som motsats till företagare. Den sist angivna innebörden framgår tydligt, om undantagsregeln erhåller följande lydelse: "Den gäller ej heller bevakning som någon med stöd av ett honom meddelat förordnande av en myndighet enligt en bestämmelse i lag utför på direkt uppdrag av bevakningsföremålets företrädare, såvida inte bevakningsverksamheten innebär idkande av rörelse." Anmärkas må att en regel med lydelse enligt det remitterade förslaget och med den innebörd som den enligt vad förut sagts måste anses ha är mera lätt att tillämpa än en regel med formulering som sist angivits. Det torde nämligen alltid möta vansklighet att avgöra om en av en enskild person yrkesmässigt idkad bevakningsverksamhet bedrivs i företagsmässig form eller ej.

Hilding är av skiljaktig mening och anför:

Enligt förslaget skall lagen om bevakningsföretag utvidgas till att avse även ordningsvaktsverksamhet. Därmed utsuddas den hittills i princip iakttagna skiljelinjen mellan de uppgifter för upprätthållande av ordning

och säkerhet, som åvilar det allmänna, och de bevakningsuppgifter som utförs av privata företag. Detta står enligt min mening inte i överensstämmelse med rättssäkerhetens krav och jag avstyrker därför den föreslagna utvidgningen.

Om förslaget ändå genomföres, uppstår frågan om utformningen av undantagsbestämmelsen i sista meningen. F. n. gäller enligt lagen om bevakningsföretag att auktorisationstvång föreligger för varje fysisk och juridisk person, som yrkesmässigt åtar sig bevakningsuppdrag för annan. Detta innebär (prop. 1974: 39 sid. 36) att även s. k. enmansföretag måste söka auktorisation. Jag delar majoritetens uppfattning, att motivuttalandena till det föreslagna undantaget för ordningsvakter kan ge upphov till vissa tolkningssvårigheter. Enligt min mening bör dock den rimliga tolkningen – vilken också synes bäst överensstämma med den föreslagna lagtexten – vara att en enskild ordningsvakt, som under eljest angivna förutsättningar inte skall behöva söka auktorisation, inte heller skall behöva göra detta, om han bedriver sin ordningshållning i företagsform. Hans lämplighet som ordningsvakt är redan prövad i samband med förordnandet (som också kan betraktas som en form av "auktorisering"). Jag förordar därför att undantagsbestämmelsen får den lydelse som föreslagits i remissen.

I remissen föreslås vidare att lagen om bevakningsföretag utvidgas till att avse även s. k. livvaktsskydd. En av polisens främsta uppgifter är att skydda människor till liv och hälsa och det är enligt min mening inte förenligt med vår rättsordning att denna primära polisuppgift skall kunna genom samhällslig auktorisation överlämnas till privata rättssubjekt. Jag avstyrker därför förslaget även i denna del.

Vad gäller den lagtekniska utformningen av förslaget om livvaktsskydd vill jag påpeka att uttrycket "bevakning av enskild person" ger utrymme för en betydligt vidare tolkning än som avses i remissen. Det bör därför i vart fall förtydligas, exempelvis genom tillägget "till skydd för hans liv och hälsa".

13 §

Lagrådet:

I 5 § anges att fråga om auktorisation prövas av länsstyrelsen i det län där företagets ledning har sitt säte. I det remitterade förslaget har i förtydligande syfte – när det gäller företag i vilket ledningens säte flyttats från ett län till ett annat – upptagits en särskild regel i 8 § första stycket, att tillsynen utövas av länsstyrelsen i det län där företagets ledning har sitt säte. Avsikten torde vara att fråga om återkallelse av auktorisation skall prövas av den länsstyrelse som har tillsynen över företaget. Med hänsyn härtill bör beskedet i första stycket i förevarande paragraf om den länsstyrelse som är behörig besluta om återkallelse av auktorisation ske genom hänvisning – ej såsom i det remitterade förslaget till 5 § – utan till 8 § första stycket.

Övriga lagförslag

Lagrådet:

Förslagen lämnas utan erinran.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1980-03-13

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Mundebo, Wikström, Friggebo, Dahlgren, Åsling, Söder, Krönmark, Burenstam Linder, Johansson, Wirtén, Holm, Andersson, Boo, Winberg, Adelsohn, Danell, Petri

Föredragande: statsrådet Winberg

Proposition om ordningsvakter och bevakningsföretag

1 Anmälan av lagrådsyttrande

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande¹ över förslag till

1. lag om ordningsvakter,
2. lag om ändring i brottsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1973: 558) om tillfälligt omhändertagande,
4. lag om ändring i lagen (1976: 511) om omhändertagande av berusade personer m. m.,
5. lag om ändring i lagen (1958: 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.,
6. lag om ändring i lagen (1938: 274) om rätt till jakt,
7. lag om ändring i vapenlagen (1973: 1176),
8. lag om ändring i lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.,
9. lag om ändring i bevakningskungörelsen (1940: 383),
10. lag om ändring i lagen (1943: 881) om polisens ställning under krig,
11. lag om ändring i lagen (1974: 191) om bevakningsföretag.

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Jag kan godta vad lagrådet har föreslagit i fråga om 3 § lagen om ordningsvakter och har ingen erinran mot vad lagrådet i övrigt har uttalat i anslutning till denna paragraf. Jag godtar också lagrådets förslag beträffande 24 kap. 2 § brottsbalken och 11 § lagen med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

Såvitt gäller lagen om bevakningsföretag (BevL) har i remissen föreslagits att 1 § ändras bl. a. på det sättet att den nuvarande definitionen på

¹ Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 24 januari 1980.

bevakningsföretag – den som yrkesmässigt åtar sig att för annans räkning utföra viss bevakningsuppgift – ändras till att avse den som yrkesmässigt åtar sig att för annans räkning bevaka fastighet, anläggning, viss verksamhet, offentlig tillställning eller något annat sådant eller också att bevaka enskild person. Som framgår av vad jag har uttalat i remissprotokollet skall ändringsförslaget tillgodose främst två syften. Dels har ansetts att företag som uteslutande ägnar sig åt ordningsvaktsverksamhet – s. k. ordningsvaktsföretag – bör vara förbjudna i den mån förutsättningar inte föreligger för dem att få auktorisation som bevakningsföretag. Dels har det ansetts ofrånkomligt att verksamhet som går ut på att bevaka enskild person – s. k. livvaktsverksamhet – underkastas offentlig tillsyn och kontroll i den mån den över huvud taget skall få bedrivas. Att yrkesmässigt bedriva sådan verksamhet för annans räkning blir sålunda enligt förslaget förbjudet i den mån inte förutsättningar för auktorisation anses föreligga.

En av lagrådets ledamöter har avstyrkt förslaget i denna del. Enligt denna ledamot innebär utvidgningen av lagens tillämpningsområde till ordningsvaktsverksamhet att man utsuddar skiljelinjen mellan å ena sidan de uppgifter för upprätthållande av ordning och säkerhet som åvilar det allmänna och å den andra de bevakningsuppgifter som utförs av privata företag. Att låta lagen omfatta livvaktsverksamhet sägs innebära att en primär polisuppgift överlämnas till privata rättssubjekt. Ledamoten anser vidare att uttrycket "bevaka enskild person" i vart fall bör lagtekniskt förtydligas.

För egen del kan jag så till vida instämma i vad denna ledamot har yttrat att jag anser det uppenbart att ordningsvaktsföretag liksom företag som ägnar sig åt att ge skydd åt enskilda personer bör tillåtas endast under begränsade förutsättningar. Om emellertid lagen om bevakningsföretag får behålla sitt hittillsvarande tillämpningsområde, innebär detta att inte några som helst begränsningar ställs upp för de aktuella företagens verksamhet. Med hänsyn till arten av den verksamhet som det här gäller anser jag att en sådan ordning inte är godtagbar. Det är vidare enligt min mening en fördel att man genom en reglering i enlighet med remissens förslag uttryckligen slår fast att tillsynen över bevakningsföretagen skall omfatta även den verksamhet som företagen bedriver med förordnade ordningsvakter. Jag finner mig därför böra vidhålla den ståndpunkt i sak som jag har intagit enligt remissprotokollet. Däremot har jag ingen erinran mot att uttrycket "bevaka enskild person" förtydligas. Detta bör lämpligen ske genom tillägg av orden "för dennes skydd".

Remissens förslag till ändring i 1 § BevL innebär också att från lagens tillämpningsområde undantas bevakning som utförs av enskild person, om denne endast fullgör uppdrag med stöd av ett förordnande som har meddelats honom av en myndighet med stöd av en bestämmelse i lag. Två av lagrådets ledamöter har med hänvisning till de uttalanden om den aktuella undantagsbestämmelsens innebörd som jag har gjort i remissprotokollet

ansett det oklart om undantaget omfattar även verksamhet som en enskild person ensam bedriver i företagsmässiga former.

Till klarläggande av denna fråga vill jag uttala att min avsikt har varit att all verksamhet som en enskild person åtar sig att själv utföra med stöd av en myndighets förordnande enligt lag – vare sig det är som ordningsvakt, jakt- eller fisketillsynsman eller skyddsvakt – liksom hittills skall falla utanför lagens tillämpningsområde. Detta gäller även om verksamheten undantagsvis skulle anses innefatta idkande av rörelse. Vederbörandes lämplighet för uppdraget är nämligen, som en av lagrådets ledamöter har påpekat i ett särskilt yttrande, i ett sådant fall prövad redan genom själva förordnandet. Som jag har uppfattat de yttranden som lagrådets ledamöter har avgett erhåller också undantagsbestämmelsen med den i remissen föreslagna avfattningen den sålunda åsyftade innebörden. Någon justering av lagtexten är alltså inte påkallad.

Som lagrådet har anmärkt kan den hänvisning till 5 § som har tagits in i 13 § sägas bli delvis missvisande. Paragrafen bör därför formuleras om.

Vid de överväganden som har ägt rum inom justitiedepartementet efter lagrådsföredragningen har jag emellertid kommit till den uppfattningen att förslaget i remissen beträffande sistnämnda paragraf och 6 § BevL bör jämkas även i ett sakligt avseende. I fråga om prövningen av bevakningsföretagens personal innebär förslaget att man frångår nuvarande ordning enligt vilken en fråga om godkännande beträffande den som har hemvist inom Stockholms, Göteborgs, Malmö eller Visby polisdistrikt prövas av polisstyrelsen och i övriga fall av länsstyrelsen i det län där han har hemvist. Enligt förslaget skall i stället prövningen av fråga om godkännande – liksom fråga om återkallelse av godkännande – prövas av tillsynsmyndigheten, dvs. länsstyrelsen i det län där det berörda företags ledning har sitt säte. Som framgår av vad jag har uttalat i remissprotokollet har förslaget avsetts medföra en effektivisering av tillsynen. Detta syfte uppnås otvivelaktigt också när det gäller de mindre och medelstora företagen. I fråga om de största företagen, som är etablerade i flera län, måste emellertid beaktas att förslaget kommer att leda till en mycket stor arbetsbelastning för länsstyrelserna i de län där företagens ledning har sitt säte. Härtill kommer att den omedelbara uppsikten över dessa företags avdelningar i andra län än det där ledningen har sitt säte regelmässigt utövas av länsstyrelsen i det län där avdelningen är verksam, eftersom denna länsstyrelse biträder tillsynsmyndigheten vid tillsynen i enlighet med vad som förutsattes vid tillkomsten av lagen om bevakningsföretag (jfr prop. 1974: 39 s. 40). I de fall som avses nu ligger det därför närmast till hands att låta godkännandeprovningen ankomma på den länsstyrelse som har omedelbar kontakt med det berörda företaget. För att åstadkomma en sådan ordning och samtidigt undanröja de huvudsakliga olägenheter som har befunnits vara förenade med nuvarande ordning bör lämpligen i 6 § första stycket föreskrivas att godkännandeprovningen beträffande personalen

skall ankomma på länsstyrelsen i det län där den som prövningen gäller avses huvudsakligen komma att tjänstgöra samt i bevakningsföretagskungörelsen (1974: 462) en föreskrift meddelas om att den länsstyrelsen – om den inte är tillsynsmyndighet – skall underrätta denna om resultatet av prövningen. I fråga om föreståndare för verksamheten och ledamöter i företagets styrelse bör däremot den i remissen föreslagna ordningen gälla. Med denna lösning bör fråga om återkallelse av godkännande beträffande ett bevakningsföretags personal prövas av den länsstyrelse som har beslutat om godkännandet. Detta bör anges i 13 §. Det ankommer på regeringen att besluta om erforderliga ändringar i bevakningsföretagskungörelsen. Därvid bör bl. a. föreskrivas att om en länsstyrelse som inte är tillsynsmyndighet har återkallat ett godkännande, denna skall underrätta tillsynsmyndigheten härom.

2 Vaktarutbildningen

Vid min anmälan av frågan om remiss till lagrådet förutskickade jag (avsnitt 2.3) att jag efter det att lagrådet hade avgett yttrande över lagförslagen skulle återkomma till spörsmålet om utbildningen av vaktare.

I denna del vill jag först erinra om att dåvarande chefen för justitiedepartementet i samband med tillkomsten av lagen (1974: 191) om bevakningsföretag (BevL) konstaterade att det var ett samhällsintresse att bevakningsföretagens verksamhet bedrevs under betryggande former och att det därför var av stor betydelse att personalen fick en i förhållande till sina arbetsuppgifter lämpligt avpassad utbildning (prop. 1974: 39 s. 47). För att enhetliga normer i fråga om utbildningen skulle komma till stånd fick rikspolisstyrelsen i uppdrag att utfärda närmare föreskrifter om utbildningen av vaktare (12 § BevL). Efter samråd med berörda arbetsmarknads- och branschorganisationer har rikspolisstyrelsen den 1 oktober 1974 utfärdat provisoriska föreskrifter för utbildning av vaktare som fortfarande gäller.

Föreskrifterna förutsätter för både hel- och deltidsanställd personal en grundutbildning som omfattar dels en introduktionskurs, dels undervisning i ämnena allmän vaktarkunskap, brandförsvar, vaktartjänst och skyddstjänst samt kunskapsprov i anslutning till utbildningen. Härtill kommer enligt föreskrifterna praktisk yrkesträning. Grundutbildningen omfattar sammanlagt 217 timmar, varav 120 timmar avser praktisk yrkesträning. För särskilda bevakningsuppgifter förutsätts specialutbildning, t. ex. hundförarutbildning. De kunskaper som erhålls genom grund- och specialutbildning skall vidmakthållas och förbättras genom fortbildning. För korttidsanställd personal, dvs. personal som under högst tre månader företrädesvis sommartid anlitats under oridnarie vaktares ledighet, ställs kraven på utbildning lägre. För sådan vaktare gäller att utbildningen skall ske genom

deltagande i 30 timmar av introduktionsavsnittet samt i 10 timmar av ämnet allmän väktarkunskap. Den föreskrivna grundutbildningen skall påbörjas snarast möjligt och avslutas senast tre månader efter anställningsdagen när det gäller heltidsanställd väktare och sex månader efter anställningsdagen för deltidsanställd väktare.

Utredningen anser att innehåll och kunskapsmål i de nuvarande föreskrifterna om utbildning i stort sett svarar mot det behov av fackteoretiska kunskaper som kan anses nödvändiga för väktare. Utredningen har därför inte funnit att det finns motiv för att genom lagstiftning kräva en utbildning för väktare som i fråga om kunskapsmål och innehåll går utöver vad som f. n. fordras. Utredningen anser emellertid att samma utbildningskrav bör gälla för hel-, del- och korttidsanställd personal. Vidare bör enligt utredningen lektionsantalet vara riktigt och elevernas individuella förutsättningar och undervisningens uppläggning avgöra vilken tid som fordras för att kunskapsmålen skall uppnås. Det föreslås att en väktare inte skall få tilldelas självständiga bevakningsuppgifter innan han har genomgått grundutbildning.

Utredningen erinrar om att utvecklingen när det gäller yrkesutbildningen på sikt synes bli att de flesta ungdomar skaffar sig en fortsatt utbildning efter grundskolan och att den utbildningen kommer att ske genom samhällets försorg. Utredningen anser därför att en bransch som saknar representation i det samhälleliga utbildningssystemet kan få framtida rekryterings svårigheter. Bl. a. av detta skäl bör enligt utredningen grundläggande utbildning för väktare anordnas som en specialkurs inom gymnasieskolan. I betänkandet läggs fram ett förslag till en tim- och kursplan för utbildning för väktare inom ramen för en sådan specialkurs, som föreslås omfatta en termin. Arbetstekniken föreslås bli lagd som inbyggd utbildning, dvs. handledd praktik inom bevakningsföretag. Som särskilda behörighetsvillkor föreslås gälla att eleven skall ha fyllt 18 år och blivit godkänd vid prövning med avseende på laglydnad och medborgerlig pålitlighet.

Bland dem som söker sig till väktaryrket finns många personer med ganska omfattande erfarenhet från arbetslivet. Utredningen har därför med utgångspunkt från gymnasiekursen skisserat en tim- och kursplan även för en särskild kurs inom den kommunala vuxenutbildningen. Eftersom bevakningsbranschen besväras av brist på utbildad arbetskraft särskilt i storstadsområdena, föreslår utredningen vidare att utbildning för väktare får ingå även bland de bristyrkesutbildningar som kan erbjudas som arbetsmarknadsutbildning.

Enligt förslaget skall bevis om godkänd utbildning kunna utfärdas efter särskild prövning för den som har inhämtat kunskaper på annat sätt än genom det allmänna skolväsendet. Det blir då möjligt för företagen att efter överenskommelse mellan de avtalslutande parterna på arbetsmarknaden utnyttja egna utbildningsresurser. Denna utbildning avses i så fall komma att bedrivas utan statligt bidrag. Den särskilda prövningen skall anordnas inom det allmänna skolväsendet.

Flera remissinstanser har ställt sig positiva till tanken att samhället bör svara för väktarnas utbildning och har utan närmare kommentarer tillstyrkt utredningens förslag. Åtskilliga av de instanser som i och för sig ansluter sig till grundtanken om en samhällelig utbildning har emellertid framfört invändningar mot utredningens förslag. Det har sålunda från flera håll satts i fråga om inte lägsta ålder för tillträde till utbildningen borde vara 20 år samt om inte all väktarutbildning borde bedrivas som vuxenutbildning. Enligt skolöverstyrelsen bör utbildningen äga rum i första hand inom ramen för den kommunala vuxenutbildningen. Även statens skolor för vuxna skulle enligt styrelsen kunna komma i fråga som utbildningsorgan.

Polisutredningen har i sitt remissyttrande pekat på att det antagligen kommer att ta lång tid innan samhället har byggt ut tillräcklig utbildningskapacitet och har därför ansett det viktigt att företagsintern utbildning kan anordnas även i fortsättningen. Flera andra remissinstanser, däribland rikspolisstyrelsen, har framhållit att såväl ABAB som Securitas har väl utvecklade utbildningsavdelningar med inarbetade rutiner, varför den framtida grundutbildningen bör kunna bedrivas vid de båda koncernernas skolor. Dessa bör i så fall lämpligen anlitas även av andra bolag. Från åtskilliga håll yppas tveksamhet i frågan huruvida den föreslagna organisationen av utbildningen har förutsättningar att fungera.

Utredningens förslag avstyrks av Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund. Organisationerna påpekar att många av de ungdomar som f. n. rekryteras till bevakningsföretagen har lämnat grundskolan vid 16 års ålder. För behörighet till den föreslagna utbildningen inom gymnasiet krävs att eleven fyllt 18 år. Detta innebär enligt organisationerna att ungdomar tvingas "vänta" två år eller avbryta tidigare yrkesverksamhet för att börja väktarutbildning. Attraktionskraften i den föreslagna gymnasieutbildningen ifrågasätts också. När det gäller den kommunala vuxenutbildningen och bristyrkesutbildningen framhåller organisationerna att dessa utbildningsvägar kommer att vara tillgängliga endast på ett fåtal orter i landet. Med hänsyn härtill ifrågasätter organisationerna om den föreslagna samhällsordnade utbildningen förmår garantera bevakningsföretagen tillgång på utbildad arbetskraft. Organisationerna anser i stället att den företagsinterna utbildningen även i fortsättningen skall få förekomma men att den – om bevakningsföretagen själva skall bekosta den – inte skall ha större omfattning än f. n.

Förslaget avstyrks på i huvudsak samma grunder av Stockholms handelskammare, ABAB, Securitas och bevakningsrådet. Från företagets sida har därvid särskilt framhållits att förslaget inte tillgodoser företagets behov av kontinuerlig tillgång på utbildad personal. Inte heller Svenska transportarbetareförbundet, som organiserar flertalet väktare, anser att det framlagda utbildningsförslaget kan läggas till grund för väktarutbildningen.

Flera av de remissinstanser som har avstyrkt utredningsförslaget har lagt fram ett alternativt förslag till lösning av utbildningsfrågan. Bakom detta förslag ställer sig Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges industriförbund, Svenska transportarbetareförbundet, Stockholms handelskammare, bevakningsrådet, ABAB och Securitas. Förslaget innebär att grundutbildningen för väktare skall anordnas under medverkan av Transportfackens yrkes- och arbetsmiljönämnd (TYA), som är ett samarbetsorgan för vissa huvudarbetsgivare inom transportområdet och transportarbetareförbundet och som redan nu har yrkesutbildning som en av sina huvuduppgifter.

Av vad som har anförts nu framgår att utredningens förslag under remissbehandlingen har blivit föremål för en delvis långtgående kritik. Sedan en uppvakning beträffande väktarutbildningen hade gjorts hos justitiedepartementet av bl. a. företrädare för arbetsmarknadsparterna, uppmanades parterna att fortsätta sina överläggningar i syfte att redovisa förslag till bedrivande, organisation, administration och finansiering av väktarutbildningen inom ramen för TYA:s verksamhet.

Efter överläggningar mellan parterna har dessa därefter till justitiedepartementet i december 1979 överlämnat ett förslag till riktlinjer för det fortsatta arbetet på utbildningsfrågan. Bakom förslaget står Svenska arbetsgivareföreningen (allmänna gruppen), statsföretagens förhandlingsorganisation (branschkommittén Bevakning och alarmering), Svenska transportarbetareförbundet och handelstjänstemannaförbundet, i vilket flertalet av ABAB:s väktare är organiserade.

De riktlinjer som föreslås går ut på att parterna skall uppdra åt TYA att organisera och administrera yrkesutbildning för väktare. Yrkesutbildningen avses utöver den grundläggande utbildningen kunna omfatta även återkommande utbildning och vidareutbildning. Härvid skall beaktas att även de mindre och medelstora företagens behov tillgodoses. Det är förutsatt att den obligatoriska, grundläggande väktarutbildningen till sin omfattning och sitt innehåll skall fastställas av skolöverstyrelsen i samråd med rikspolisstyrelsen samt att en myndighet skall ha tillsyn över utbildningen. Kostnaderna för utbildningen bör enligt förslaget bäras av staten.

Parterna har vidare förklarat att de avser att tillkalla en särskild projektgrupp med uppgift att i detalj utforma uppdraget till TYA. Statsföretagens förhandlingsorganisations branschkommitté och handelstjänstemannaförbundet, vilka inte tillhör TYA:s huvudmän, skall ingå i denna projektgrupp. Projektgruppen skall tillsammans med TYA utarbeta underlag i fråga om yrkesutbildningens mål, innehåll och form samt läromedel.

Av skrivelsen framgår vidare att parterna är överens om att en påbyggnadsutbildning i resp. bevakningsföretag även i framtiden skall kunna genomföras som företagsintern utbildning. Parterna har också förklarat att de kommer att verka för att en kurs inom gymnasieskolan för värnyrken kommer till stånd och att personer fyllda 16 år kan genomgå denna utan

någon anställning i bevakningsföretag. Det har upplysts att avsikten är att en sådan kurs skall ta sikte inte bara på väktaryrket utan också på yrken som exempelvis brandman och ambulansförare samt att den som har genomgått gymnasiekursen skall kunna befrias från den teoretiska delen av väktarutbildningen eller delar därav. Parterna är överens om att vidareutbildning inom väktaryrket på sikt bör kunna genomföras på högskolenivå i form av kurser eller vid en särskild yrkesteknisk högskola. — I avvaktan på att ett nytt utbildningssystem blir utbyggt avses utbildning av väktare ske inom resp. företag enligt gällande regler.

Efter remiss har yttranden över parternas skrivelse avgetts av rikspolisstyrelsen och skolöverstyrelsen. Rikspolisstyrelsen har bl. a. uttalat att förslaget i skrivelsen synes sakna enhetlighet i uppbyggnaden av ett nytt utbildningssystem. I vissa hänseenden anser sig styrelsen inte kunna ta ställning till förslaget och dess konsekvenser utan ytterligare utredning. Enligt rikspolisstyrelsen bör inte staten bära hela kostnadsansvaret för väktarutbildningen. Den företagsinterna utbildningen kan emellertid enligt vad styrelsen framhåller lämpligen byggas ut med stöd av statsbidrag. Styrelsen uttalar avslutningsvis att utbildningen inte behöver vara så omfattande som väktarutbildningsutredningen har föreslagit.

Skolöverstyrelsen framhåller i sitt yttrande att en organisation av utbildningen i enlighet med arbetsmarknadsparternas förslag förutsätter att en s. k. enskild yrkesskola bildas. Med en sådan skola förstås, enligt 1 § förordningen (1971: 342) om enskilda yrkesskolor, en yrkesskola för vilken enskild är huvudman och vars huvudman har förklarats berättigad till statsbidrag enligt förordningen. Skolöverstyrelsen vidhåller emellertid sin mening enligt remissvaret över väktarutbildningsutredningens betänkande, nämligen att utbildningen i första hand bör anordnas inom den kommunala vuxenutbildningen. I yttrandet påpekas dock att ingen kommun har anmält något intresse för att anordna en utbildning av aktuellt slag. Skolöverstyrelsen utgår därför från att berörda parter tar kontakt med lämpliga kommuner för att försöka intressera dem för frågan.

För egen del vill jag efter samråd med statsrådet Mogård uttala följande.

I utredningens betänkande har förts fram flera värdefulla uppslag som bör utgöra ett väsentligt underlag för det fortsatta arbetet på en ändrad ordning för väktarnas utbildning. Mot bakgrund av remissutfallet står det dock klart att de erfarenheter och de utbildningsresurser som finns samlade hos bevakningsbranschen måste tas tillvara vid en övergång till ett nytt utbildningssystem. Detta kan ske på olika vägar och behöver inte nödvändigtvis förutsätta att TYA blir huvudman för en enskild yrkesskola. En lösning som har motsvarighet på andra områden är sålunda att utbildningen i huvudsaklig överensstämmelse med väktarutbildningsutredningens förslag organiseras inom ramen för gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen, varvid TYA:s arbete inriktas på att tillhandahålla skolöverstyrelsen underlag för utformningen av tim- och kursplaner och läro-

medel samt på att biträda med att organisera den inbyggda utbildningen och vid behov även när det gäller att skaffa lärarkrafter. Också en sådan ordning torde i allt väsentligt kunna tillgodose de önskemål som har framställts från arbetsmarknadsparternas sida. Det finns dock inte möjlighet att bedöma denna fråga slutgiltigt innan parterna har preciserat den roll som TYA avses få i ett framtida utbildningssystem. Principbeslut i organisationsfrågan bör därför inte fattas förrän resultat föreligger av den ytterligare utredning som arbetsmarknadsparterna har förklarat sig ämna verkställa. Sedan detta utredningsarbete har slutförts bör frågan i vanlig ordning beredas inom berörda utbildningsorgan.

Det ankommer på arbetsmarknadsstyrelsen att pröva den särskilda frågan om väktarutbildning kan ske som bristyrkesutbildning. Styrelsen har i sitt remissyttrande förklarat att den avser att ta upp frågan till prövning.

Väktarutbildningsutredningen har som nämnts funnit att rikspolisstyrelsens nuvarande föreskrifter om utbildningen väl svarar mot det behov av fackteoretiska kunskaper som bör ställas på området. Med hänsyn härtill har utredningen inte ansett skäl föreligga att genom lagstiftning kräva utbildning för väktare som går utöver vad som följer av de nuvarande föreskrifterna såvitt gäller kunskapsmål och innehåll. Jag kan i denna del liksom remissinstanserna ansluta mig till utredningens ståndpunkt. Utredningens synpunkt att elevernas möjligheter att tillgodogöra sig utbildningen bör bli avgörande för hur lång utbildningstid som skall krävas för resp. kursavsnitt kan tillgodoses vid en omarbetning av föreskrifterna och påkallar inte något ställningstagande från riksdagens sida.

Väktarutbildningsutredningens förslag innebär slutligen en ändring av gällande ordning så till vida att det förutsätts att korttidsanställd personal skall ha genomgått samma grundutbildning som väktarpersonalen i övrigt. Förslaget i denna del – beträffande vilket tre av utredningens experter har anmält avvikande mening – avstyrks av flertalet av de remissinstanser som har gått in på frågan. Enligt rikspolisstyrelsen skulle, om förslaget genomförs, bevakningsföretagen i praktiken komma att ställas inför oöverstigliga rekryteringsvårigheter framför allt under semestertid. I huvudsak samma uppfattning redovisas av bl. a. polisutredningen, länsstyrelserna i Malmöhus och Värmlands län samt Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund.

För egen del vill jag erinra om att bevakningsföretagen f. n. i mycket stor utsträckning anlitar studerande ungdom som semestervikarier. Denna personal tas normalt i anspråk bara för begränsade uppgifter, såsom t. ex. vissa nattvaktsuppdrag. Det finns knappast praktiska möjligheter att låta denna personal gå igenom en fullständig grundutbildning, eftersom den inte är tillgänglig för utbildning under så lång tid som i så fall skulle förutsättas. Det har inte uppgetts att några särskilda olägenheter har vårlats av att den korttidsanställda personalen har endast begränsad utbildning. Jag anser därför att gällande ordning bör behållas åtminstone t. v.

Skulle möjligheten att anlita semestervikarier utan fullständig utbildning missbrukas kan, som polisutredningen har påpekat, föreskrifter meddelas som ger garantier för att vikarierna tas i anspråk endast för begränsade uppgifter och för att bevakningsföretagen inte reguljärt arbetar med korttidsanställd personal.

3 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen

1. föreslår riksdagen att antaga de av lagrådet granskade lagförslagen med vidtagna ändringar,
2. bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört om utbildningen av väktare.

4 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition förelägga riksdagen vad föredraganden har anfört för den åtgärd eller det ändamål som han har hemställt om.

Innehåll

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	2
Lagförslag	
1 lag om ordningsvakter	2
2 lag om ändring i brottsbalken	4
3 lag om ändring i lagen (1973: 558) om tillfälligt omhändertagande	6
4 lag om ändring i lagen (1976: 511) om omhändertagande av beru-	
sade personer m. m.	6
5 lag om ändring i lagen (1958: 205) om förordnande av alkoholhal-	
tiga drycker m. m.	6
6 lag om ändring i lagen (1938: 274) om rätt till jakt	8
7 lag om ändring i vapenlagen (1973: 1176)	9
8 lag om ändring i lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till	
skydd för försvaret m. m.	10
9 lag om ändring i bevakningskungörelse (1940: 383)	13
10 lag om ändring i lagen (1943: 881) om polisens ställning under krig	13
11 lag om ändring i lagen (1974: 191) om bevakningsföretag	13
Utdrag ur protokollet vid regeringssammanträde 1980-01-24	17
1 Inledning	17
2 Allmän motivering	18
2.1 Inledande synpunkter	18
2.2 Ordningsvakter	24
2.2.1 Ordningvakternas arbetsuppgifter m. m.	24
2.2.2 Förordnande, utbildning och utrustning av ordnings-	
vakter	33
2.2.3 Ordningvakternas befogenheter	41
2.2.4 Ledningsförhållanden m. m.	43
2.2.5 Jakt- och fisketillsyn	45
2.2.6 Bevakning av skyddsföremål	47
2.3 Bevakningsföretagen	53
3 Upprättade lagförslag	63
4 Specialmotivering	63
4.1 Förslaget till lag om ordningsvakter	63
4.2 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken	72
4.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1973: 558) om tillfälligt	
omhändertagande	78
4.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1976: 511) om omhänder-	
tagande av berusade personer m. m.	78
4.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1958: 205) om förver-	
kande av alkoholhaltiga drycker m. m.	78
4.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1938: 274) om rätt till jakt	78
4.7 Förslaget till lag om ändring i vapenlagen (1973: 1176)	79
4.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (1940: 358) med vissa	
bestämmelser till skydd för försvaret m. m.	79
4.9 Förslaget till lag om ändring i bevakningskungörelsen	
(1940: 358)	81
4.10 Förslaget till ändring i lagen (1943: 881) om polisens ställning i	
krig	82
4.11 Förslaget till lag om ändring i lagen (1974: 191) om bevaknings-	
företag	82

Prop. 1979/80: 122	168
5 Hemställan	87
6 Beslut	87
Bilaga 1 Sammanfattning av betänkandet (SOU 1978: 33) ordningsvakter	88
Bilaga 2 Sammanfattning av betänkandet (Ds Ju 1978: 4) bevakningspersonal	92
Bilaga 3 Sammanställning av remissyttrandena över betänkandena (SOU 1978: 33) ordningsvakter och (Ds Ju 1978: 4) bevakningspersonal	95
Bilaga 4 De remitterade förslagen	135
Utdrag ur lagrådets protokoll 1980-03-04	150
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde 1980-03-13	157
1 Anmälan av lagrådsyttrande	157
2 Väktarutbildningen	160
3 Hemställan	166
4 Beslut	166